

Szent István Egyetem
Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Gödöllő

Doktori (PhD) értekezés

A magyar adórendszer és annak mezőgazdasági egyéni vállalkozókra gyakorolt
hatása az Észak-alföldi Régióban

Készítette:
Gáspár Andrea

Témavezető:
Dr. Takácsné dr. habil György Katalin
egyetemi docens

Gödöllő
2011

A doktori iskola
megnevezése:

Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Tudományága:

gazdálkodás- és szervezéstudományok

Vezetője:

Dr. habil Szűcs István
egyetemi tanár
MTA doktora, közgazdaságtudomány
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Közgazdaságtudományi és Módszertani Intézet

Témavezető:

Dr. Takácsné dr. habil György Katalin
egyetemi docens
a közgazdaságtudomány kandidátusa
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Vállalatgazdasági és Szervezési Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
1.1. A téma aktualitása, háttere	1
1.2. A téma lehatárolása	2
1.3. Célkitűzések	3
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	5
2.1. Adó, adó funkciói, adózási alapelvek.....	5
2.1.1. Adó fogalma, csoportosítása	5
2.1.2. Az adó funkciói, adózási elvek.....	7
2.2. Adózás rendszerének történeti áttekintése Magyarországon	11
2.2.1. Az 1988-ig terjedő időszak főbb adóreformjai Magyarországon	11
2.2.2. Mai magyar adórendszer	12
2.3. Nemzetközi változások.....	19
2.3.1. Adócsökkentési hullám	19
2.3.2. Egykulcsos adórendszer	21
2.4. A magyar adórendszer egyéni vállalkozókat érintő elemei	25
2.4.1. Személyi jövedelemadó jellemzői.....	25
2.4.2. Fizetendő társadalombiztosítási járulékok	27
2.5. Az adórendszer hatásai, mérése	30
2.5.1. Adóztatás gazdasági hatásai	31
2.5.2. Az adórendszert jellemző indikátorok.....	33
2.5.3. Laffer-görbe	33
2.6. A magyar mezőgazdasági termelés résztvevői, különös tekintettel a magánszemélyként folytatott mezőgazdasági termelés jellemzőire	36
2.7. Észak-alföldi Régió jellemzői.....	40
2.7.1. Főbb gazdasági jellemzők	40
2.7.2. A mezőgazdaság helye, szerepe	42
3. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	45
3.1. Kutatási hipotézisek.....	45
3.2. Adatforrások lehatárolása, módszertani kérdései	45
3.3. Módszertan	48
4. KUTATÁS EREDMÉNYEI.....	51
4.1. Adóbevételek alakulása.....	51
4.1.1. Adóbevételek Magyarországon	51
4.1.2. Adóbevételek az Észak-alföldi Régióban.....	53
4.2. A személyi jövedelemadó nagyságát determináló bevallási adatok vizsgálatának eredményei	56
4.2.1. Összevont adóalap adóját meghatározó bevallási adatok	56
4.2.2. A vállalkozói tevékenység jövedelmét, adóját meghatározó bevallási adatok változásának vizsgálata.....	66
4.3. A társadalombiztosítási járulék nagyságát determináló bevallási adatok vizsgálatának eredményei	74
4.3.1. Nyugdíjbiztosítási Alapba történő járulékbefizetés az Észak-alföldi Régióban.....	76
4.3.2. Egészségbiztosítási Alapba történő járulékbefizetés alakulása	78
4.4. A személyi jövedelemadó egyéni vállalkozókra gyakorolt gazdasági hatása az Észak-alföldi Régióban	79
4.4.1. Jövedelmi hatás	80
4.4.2. Korrekciós hatás:.....	82
4.5. A személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulék egyéni vállalkozókra gyakorolt együttes hatásának bemutatása Laffer-görbe segítségével	97

4.6. Az egykulcsos személyi jövedelemadó egyéni vállalkozók jövedelmére gyakorolt hatásának modellezése	99
4.7. Új és újszerű tudományos eredmények.....	103
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	105
6.ÖSSZEFOGLALÁS	109
7. SUMMARY	111
MELLÉKLETEK.....	113
<i>M1. IRODALOMJEGYZÉK</i>	<i>115</i>
<i>M2. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....</i>	<i>120</i>
<i>M3. ÁBRÁK JEGYZÉKE.....</i>	<i>122</i>
<i>M4: AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK.....</i>	<i>124</i>
<i>M4: AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK.....</i>	<i>124</i>
<i>M5: AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT EGYES FOGALMAK MAGYARÁZATAI.....</i>	<i>125</i>
<i>M6: TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS: ADÓZÁS TÖRTÉNETE A FŐBB TÖRTÉNELMI KOROKBAN</i>	<i>126</i>
M6.1. Adózás az őskorban	126
M6.2. Ókori adórendszerek.....	126
M6.3. Adók a középkorban.....	128
M6.4. Újkori adózás és kialakult filozófiák	129
<i>M7: TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS: ADÓRENDSZER VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON.....</i>	<i>134</i>
M7.1. Reformok 1848-ig.....	134
M7.2 Kossuth Lajos (1848) adóreformja	136
M7.3 Wekerle Sándor (1909) adóreformja	139
M7.4 1945-57-es évek adóreformjai	141
M7.5 1988-as adóreform.....	143
<i>M8: 1990-2011 KÖZÖTT BEKÖVETKEZETT JELENTŐSEBB ADÓTÖRVÉNYI VÁLTOZÁSOK MAGYARORSZÁGON</i>	<i>147</i>
<i>M9. AZ ADOTT VIZSGÁLT ÉVBEN ÉRVÉNYES ÖSSZEVONT ADÓALAPBA TARTOZÓ JÖVEDELMEKET TERHELŐ PROGRESSZÍV ADÓTÁBLÁZAT MAGYARORSZÁGON.....</i>	<i>148</i>
<i>M10. AZ ÉRVÉNYES MINIMÁLBÉR ÖSSZEGEI A 2000-2008. ÉVEKBEN MAGYARORSZÁGON.....</i>	<i>149</i>
<i>M11. ÁTALÁNYADÓ MÉRTÉKÉNEK ALAKULÁSA 2000-2008 KÖZÖTT</i>	<i>150</i>
<i>M12. AZ EGYÉNI VÁLLALKOZÓ ÁLTAL FIZETENDŐ VÁLLALKOZÓI SZJA MÉRTÉKE (2000-2008)</i>	<i>151</i>
<i>M13. VÁLLALKOZÓI OSZTALÉKALAP UTÁNI ADÓKULCSOK</i>	<i>152</i>
<i>M14. EGYÉNI VÁLLALKOZÓ JÁRULÉKFIZETÉSI KÖTELEZETTSÉGÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ MINIMÁLBÉR MAGYARORSZÁGON.....</i>	<i>153</i>
<i>(2000-2008)</i>	<i>153</i>
<i>M15. 2000-2008. ÉVEKBEN A JÁRULÉKFIZETÉSI MÉRTÉKEK ALAKULÁSA.....</i>	<i>154</i>
<i>M16. A JÁRULÉKFIZETÉS FELSŐ HATÁRAI 2000-TŐL 2008-IG.....</i>	<i>156</i>
<i>M17. APEH ÁLTAL KEZELT ADÓ- ÉS ADÓJELLEGŰ BEVÉTELEK 2000-2008 KÖZÖTT MAGYARORSZÁGON</i>	<i>157</i>
<i>M18. APEH ÁLTAL KEZELT ADÓ- ÉS ADÓJELLEGŰ BEVÉTELEK 2000-2008 KÖZÖTT AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN.....</i>	<i>158</i>
<i>M19: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓK MUNKABÉRÉNEK NAGYSÁGÁRA</i>	<i>159</i>
<i>M20: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓI KIVÉT NAGYSÁGÁRA</i>	<i>161</i>
<i>M21. AZ ADÓJÓVÁÍRÁS ÖSSZEGÉNEK, ÉRVÉNYESÍTÉS FELTÉTELEINEK VÁLTOZÁSA</i>	<i>163</i>
<i>M22: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ALAKULÁSÁRA .</i>	<i>164</i>

<i>M23: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓK ALALMAZOTTAINAK MUNKABÉRÉRE.....</i>	<i>166</i>
<i>M24. VÁLLALKOZÓI KIVÉT HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓK JÁRULÉKALAPJÁNAK NAGYSÁGÁRA.....</i>	<i>168</i>
<i>M25. MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓK JÁRULÉKALAPJÁNAK NAGYSÁGÁRA .</i>	<i>170</i>
<i>M26 AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT METANEVEK MEGFELELŐI</i>	<i>172</i>
<i>M27: AZ ÖSSZEVONT ADÓALAP ADÓJÁT MEGHATÁROZÓ ADATOK ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2006)</i>	<i>180</i>
<i>M28: AZ ÖSSZEVONT ADÓALAP ADÓJÁT MEGHATÁROZÓ ADATOK ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2008)</i>	<i>183</i>
<i>M29: TÉNYLEGES ADÓTEHER VÁLTOZÁS ÉS AZ AZT BEFOLYÁSOLÓ BEVALLÁSI ADATOK KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉS VIZSGÁLAT 2006 ÉS 2008 ÉVEK KÖZÖTT</i>	<i>186</i>
<i>M30: A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ BEVALLÁSI ADATOK ALAPJÁN VÉGZETT MEGYÉK KÖZÖTTI CSOPORTKÉPZÉS (2006).....</i>	<i>189</i>
<i>M31: A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ BEVALLÁSI ADATOK ALAPJÁN VÉGZETT MEGYÉK KÖZÖTTI CSOPORTKÉPZÉS (2008).....</i>	<i>190</i>
<i>M32: AVÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2006).....</i>	<i>191</i>
<i>M33: A VÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2008).....</i>	<i>194</i>
<i>M34: AVÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA 2006-2008. ÉVBEN.....</i>	<i>197</i>
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	201

1. BEVEZETÉS

1.1. A téma aktualitása, háttere

Az emberiség történetével majdnem egyidős az adózás története. Amióta az emberek csoportjai együtt, közösségekben élnek, és társadalmi szervezetet alkotnak, azóta vannak közös szükségletek (őskorban például a varázsló, a törzsfőnök, az idősek életfeltételeinek biztosítása, a mai társadalmi viszonyok között az oktatás, az egészségügy, a nyugdíjrendszer, az úthálózat, a közbiztonság, a honvédelem, a katasztrófavédelem, a közigazgatás stb. biztosítása).

Az adófizetési kötelesség mindenkire, az állam minden polgárára vonatkozik. Ha különböző formában is, de adófizetésre szükség van a világ nagyhatalmainak számító országokban, a fejlett országokban, de a harmadik világ térségeiben is.

Az adó olyan eltakart szolgáltatás, melyet az állam vagy valamely más adóztatási joggal bíró közjogi személyiség szükségleteinek fedezése végett egyenlő és általános mérvszabály szerint követel tagjaitól. Minél jobban növekedtek - a műveltség arányainak terjedésével - az állammal szembeni igények, annál fontosabb szerepük volt és van ma is az adóknak az államháztartásban. A legtöbb európai államban a XVIII. század végéig az államjóságot s a regálék képezték az alap bevételi forrásokat, és eme főeszközök mellett az adók csak, mint mellékes, illetőleg rendkívüli bevételek szerepeltek. Előrehaladott gazdasági és politikai viszonyok között az államjóságot pénzügyi jelentősége csaknem teljesen elenyészett, a regálék nemzetgazdasági intézményekké váltak s az államkiadások legnagyobb részének az adók nyújtottak fedezetet.

Az adófizetés mai alakja történeti fejlődés eredménye. Régebben adózási kötelesség nem volt. A királyok és fejedelmek bevételeinek forrása eleinte csak saját családi vagyonuk volt. Később már a hűbérurak pénz és természetben való szolgáltatásai, valamint a regálék tették a közületi bevételek jelentékeny részét.

A hely szűkössége miatt a mellékletek között (M6. Melléklet) helyeztem el az adózás kialakulásáról készített összefoglalómat, melyben a történelmi korok főbb adóztatási jellemzőit foglaltam össze.

A mai értelemben vett jövedelemadót először William Pitt alkalmazta Angliában 1799-ben, végleges jelleggel majd csak 1842-ben Angliában, 1891-ben Németországban, 1914-ben Franciaországban vezették be. Ezen adó kezdetben kizárólag személyi jellegű volt, majd később (pl. Angliában 1937-ben) bevezették a vállalkozási jövedelemadót.

A kiegyezést követően, 1868-ban látott napvilágot az első „magyar” adórendszer: a földadóról, a házadóról és a jövedelemadóról rendelkező törvény. A magyar adórendszer az utóbbi közel 150 év alatt sokszor, sőt alapjaiban négyszer változott.

A magyar mezőgazdasági üzemi szerkezet változatos képet mutat. A rendszerváltás előtt a mezőgazdasági termékek döntő hányadát a nagyüzemi gazdaságok állították elő, amelyek mellett a nagyszámú háztáji gazdaságok (ez kb. 1,4 millió háztartást jelentett) jelentős termelést produkáltak. A lezajlott politikai-gazdasági változások a mezőgazdasági üzemi szerkezetet megváltoztatták, és most már egy sokszereplős mezőgazdaság működik.

Ma a magyar mezőgazdasági termelés szervezeti, gazdálkodási formája igen sokszínű, tevékenységük mérete és szerkezete változatos, eredményességük változékony. A magyar mezőgazdaság a gazdálkodási formák tekintetében a legszínesebb ágazatnak tekinthető a nemzetgazdaság egészében. Az Európai Unió tagállamainak többségétől is eltér az üzemstruktúrája. Szinte a vállalkozások valamennyi formája megtalálható benne. Magyarországon a mezőgazdasági tevékenység magánszemélyként és társaságként is folytatható. A magyarországi üzemi struktúrát még az is színesíti, hogy a magánszemélyek a mezőgazdasági termelést östermelőként, gazdasági társaságban tagként, illetve alkalmazottként, valamint egyéni vállalkozóként is végezhetik.

A mezőgazdasági tevékenységet mindig is kiemelten kezelte a hatalom, adóztatta az ebből származó jövedelmeket (pl: 38/1976. (X. 31.) PM rendelet a háztáji és kiegészítő gazdaságok jövedelemadójáról szóló 36/1976. (X. 17.) MT rendelet végrehajtásáról). Több mint 20 éve már, hogy hatályba lépett a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény, mely a mezőgazdasági termelésből származó jövedelemmel és annak adózásával is foglalkozott. A törvény ekkor még nem volt önálló, a végrehajtásáról minisztertanácsi rendelet gondoskodott. Adómentes volt a mezőgazdasági kistermelésből származó jövedelemnek 500 000 Ft-ot el nem érő része. Jövedelemnek a mezőgazdasági termeléssel elért bevétel 500 000 Ft-ot meghaladó részének növénytermesztés esetén 30%-a, állattenyésztés esetében 10%-a minősült. Egyéni vállalkozó fogalma csak az egyéni vállalkozásról szóló törvény hatályba lépését követően (1990. április 1.) vált ismertté.

1990. január 1-jétől 1991. december 31-éig az 1989. évi XLV. törvény, majd 1992. január 1-jétől 1995. december 31-éig az 1991. évi XC. törvény határozta meg a magánszemélyek jövedelemadózásának feltételeit.

1996. január 1-étől hatályba lépett a jelenleg is hatályos személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. (továbbiakban Szja) törvény, mely anyagi jogszabályként funkcionálva meghatározza a jogalanyok személyi jövedelemadózás során tanúsítandó magatartásának (többek között jogainak, kötelezettségeinek) befolyásolására vonatkozó szabályokat.

A gazdálkodó és egyéb szervezetek a társasági adó, a magánszemélyek és az egyéni vállalkozók mezőgazdasági tevékenységének adózása a személyi jövedelemadó törvény hatálya alá tartozik, bár 2010. január 1-jétől – ismételtén – választhatják az egyéni vállalkozók a társasági adóalanyiságot.

1.2. A téma lehatárolása

A doktori értekezésemben a magyar adórendszer kialakulásával és a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozókat érintő elemeinek hatásaival foglalkozom az Észak-alföldi Régióban. A téma Magyarországon mindig is időszerű kérdés, illetve probléma, hiszen az adórendszer a magánszemélyek legnagyobb rétegét érintő részét minden évben, sőt évközben is változtatják, csökkentve ezzel a kiszámíthatóságot és az előre tervezhetőséget.

Az elmúlt években az adóterheltség körüli viták során bebizonyosodott, hogy a személyi jövedelemadó kulcsát nem lehet a társadalombiztosítási járulékkulcstól elkülönítetten kezelni. Az együttes kezelésnek több oka van:

- egyrészt a társadalombiztosítási járulék igen szorosan kapcsolódik a munkajövedelmekhez,
- másrészt – a személyi jövedelemadóval ellentétben – csak egyetlen társadalombiztosítási járulékkulcs létezik, ami csökkenti a jövedelemadó-rendszer progresszivitását. (Halmosi, 2008)

1.3. Célkitűzések

Doktori értekezésemben az alábbi célok vizsgálatát tűztem ki.

Célkitűzéseim:

1. Adórendszer magyarországi fejlődése, a személyi jövedelemadót és társadalombiztosítási járulékot érintő változások történeti vizsgálata.
2. A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók szja és tb terheinek elemzése az Észak-alföldi Régióban 2000-2008 között.
3. Az adóteher és az azt befolyásoló tényezők közötti kapcsolat és összefüggés vizsgálata (korrelációval és regresszióval), valamint az adóterhelés mértéke alapján csoportképzés az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék között 2006. és 2008. években.
4. Az szja gazdasági (mint jövedelmi és a korrekciós) hatásának számszerűsítése, változás okainak feltárása.
5. Az szja és tb együttes hatásának vizsgálata a Laffer-görbe segítségével.
6. Az adórendszerben bekövetkező nemzetközi változások (egykulcsos szja) magyarországi alkalmazásának vizsgálata, várható hatásai.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. Adó, adó funkciói, adózási alapelvek

A szakirodalmi áttekintés során először az adó funkcióival, gazdasági hatásaival, alapelveivel foglalkoztam, abból a célból, hogy áttekintést adjak az adó illetve az adórendszer jellemzőiről.

2.1.1. Adó fogalma, csoportosítása

A közfeladatok elvégzéséhez az államnak bevételekre van szüksége. Az állami kiadások fedezésére szükséges végleges bevételek közül az egyik legfontosabb az adó, melyet közvetlen ellenszolgáltatás nélkül követel meg az állam.

Az állam az elvonások mértékével, módszerével, valamint a kedvezmények és mentességek rendszerével befolyásolja a lakosság és a vállalatok jövedelmi helyzetét és gazdasági döntéseiket. **Az adóztatás révén az állam hatást gyakorol a gazdaságra.** Megváltoztatja az adózó rendelkezésére álló jövedelmet (ami nem biztos, hogy az adó összegével azonos nagysággal csökken), valamint az adózó viselkedését. (Kostyál et al., 2000)

Adó az adni igéből származik. (Kalas, 2001) Az adó jellemzőit és alapvető fogalmait a közgazdasági irodalom sokféleképpen adja meg.

Az **adók** az államhatalom által előírt olyan kötelező befizetések az állampolgárok, jogi személyek és az itt élő, dolgozó külföldiek részéről, melyek a költségvetési kiadások fedezését szolgálják. Adók befizetése ellenében a befizető számára az állammal szemben gyakorolható közvetlen jogok nem keletkeznek, tehát ellenszolgáltatás nélküli. A befizetés elmulasztása azonban szankciókat von maga után.

Az adó egy olyan jogszabályi előírásokon alapuló fizetési kötelezettség, melyet az állam, vagy felhatalmazás alapján más szerv meghatározott mértékben és időben hajt be a természetes és jogi személyektől. (Kállai, 2000)

Másik megfogalmazás szerint az adó kényszer jellegű, vissza nem térülő, visszafizetés nélküli, általános és pénzbeli szolgáltatás, melyet jogszabály alapján hajtanak be. (Herich, 2007)

Az adó **fogalma** a pénzügyi jogban két értelemben határozható meg:

- a) Az adó materiális viszonyként:
 - vertikális (az adóztató közhatalom és az adózó között) és
 - horizontális (az adózó és a társadalom tagjai között, mely a közterhek elosztásának viszonya is egyben) kapcsolatrendszer hoz létre.
- b) Az adózás jogi értelemben a szerteágazó viszonyrendszernek főleg a vertikális irányát ragadja meg. Fogalmát tekintve az állam, illetve az adóhatóság és az egyén vagy szervezetek közötti viszony, amelyet anyagi és eljárási normák határoznak meg. (Földes, 2001)

Az adó - legáltalánosabban megfogalmazva - kötelező jellegű, vissza nem térülő, visszafizetés nélküli, általános, pénzbeli szolgáltatás, amelyet az állam vagy más közhatalmi szervezet (önkormányzat) olyan jogszabályok alapján hajt be, mely ezen kötelezettségek nagyságát, fizetés esedékességét és feltételeit meghatározzák. (Kállai, 2000)

Az adók több szempont szerint **csoporthozhatóak**, (Herich, 2007) így például:

- *Adóalanyok* szerint: természetes személy, jogi személy, egyéb
- *Adóviselés* alapján: direkt, indirekt
- *Adó tárgya* szerint: jövedelmet terhelő, vagyont terhelő
- *Adó felhasználása* szerint: általános adó, céladó
- *Adó mértéke* szerint: lineáris, progresszív, sávosan progresszív, degresszív
- *Adó megjelenése* szerint: pénzübeli, természetbeni
- *Közgazdasági funkciója* szerint: költséget befolyásoló, nyereséget alakító, hozadék, eszközállomány adóztatása, fedezeti funkció, befolyásolási funkció, arányosítási funkció
- *Behajtás módja* alapján: önadózás, levonás, kivetés, behajtás

Az államháztartás bevételei közül nagyságrendjük és a gazdaságot érintő hatásuk szerint is a legjelentősebbek az adók és járulékok.

A mikroökonómia az adókat a piacok működését befolyásoló külső tényezőkként kezeli. Ebből a szempontból az adók két csoportra oszthatók: olyan adókra, amelyek megváltoztatják a racionális piaci szereplők viselkedését, és így hatással vannak a piaci egyensúlyra; és olyanokra, amelyek ugyan befolyásolják az egyes piaci szereplők jólétét, de az egyensúlyt változatlanul hagyják. (Varian, 2005)

Az adók 3 **csoportját** különítettem el (Borszéki, 1991a):

1. *Indirekt adók*, melyek termékekhez, szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, a termék felhasználóját, a szolgáltatás igénybe vevőjét terhelik. Ilyen az Általános forgalmi adó és a fogyasztási adó. Nem a jövedelmet, hanem a fogyasztást terhelik, adminisztrációjuk olcsóbb, és elkerülésük nehezebb. A fogyasztó döntése, hogy milyen terméket vásárol, így az ezen keresztül adott kedvezményekkel kevésbé célozva lehet egyes társadalmi csoportokat támogatni. (Benedek et al., 2006b)
2. *Direkt (közvetlen) adók*: melyek a lakosság jövedelméhez és a társaságok gazdasági tevékenységéhez kapcsolódnak. Ilyen a Személyi jövedelemadó (továbbiakban Szja), Társasági adó, Egyszerűsített vállalkozói adó. Közvetlenül terhelik a befektetésből illetve munkából származó jövedelmeket, újraelosztási célokra ezért inkább alkalmasak, viszont torzító hatásuk általában nagyobb. Könnyebben érvényesíthető az azonos elbánás elve, és a kedvezményeken keresztül az állam bizonyos csoportokat célzottan tud támogatni. (Benedek et al., 2006b)
3. *Járulékok*, melyek a járuléktegrációt követően adóként viselkednek s a munkavégzés, gazdasági tevékenység során realizált jövedelem után fizetendők. Két csoportját különböztettem meg aszerint, hogy kit terhel a befizetési kötelezettség (munkaadót és munkavállalót terhelő járulékok). Hasonlóak a direkt adókhoz, azonban míg az utóbbihoz nem kapcsolódik közvetlen ellenszolgáltatás, a járulékok befizetése biztosítási jogviszony alapján valamilyen (pl. nyugdíj, munkanélküli járadék, gyűjtemény) jogosultságot teremt. (Elek et al., 2008)

A vizsgálatom során az egyéni vállalkozókat érintő direkt adók (ezen belül is a szja) és a járulékok alakulását követtem nyomon.

A direkt adó előnye, hogy az indirekt adókkal összehasonlítva könnyebben érvényesíthető az egyenlőség, továbbá lehetőséget ad az államnak, hogy bizonyos csoportoknak célzott jövedelemtámogatást nyújtson. Hátrányosan érintheti a fogyasztás elhalasztását, azaz a megtakarítást érintő döntéseket.

A személyi jövedelemadó az adórendszer részeként a klasszikus állami funkció szempontjából fontos eszköz. Fedezetet nyújt a piaci kudarcok torzulásainak helyreállításához, a közjavak előállításához. Funkcióját akkor látja el, ha a bevétel elegendő a kiadások finanszírozásához. A

másik fontos állami funkció a redisztribúció, melyben az adórendszeren belül kiemelt a szerepe a személyi jövedelemadónak. A harmadik funkció, a stabilitás megteremtése és biztosítása. Ebből a szempontból is fontos a jövedelemadó, hiszen automatikus stabilizátorként a progresszivitásán keresztül képes anticiklikus hatást kifejteni.

Fontos társadalompolitikai elvárás, hogy a *személyi jövedelemadó* vertikálisan és horizontálisan is méltányos legyen. Vertikális méltányosság arra az elvre épül, hogy mindenki vagyoni, illetve jövedelmi körülményeinek megfelelően járuljon hozzá az állami kiadásokhoz. A horizontális méltányosság szerint az azonos jövedelmi-vagyoni környezetben élők azonos nagyságú adót fizessenek. (Belyó, 2009)

A munkabér után fizetendő direkt adók, valamint a társadalombiztosítási járulékok növelik a munkaerő költségét és ez által csökkentik a munkaerő keresletet és csökkenthetik a munkakínálatot is. Mérséklésük melletti érv, hogy csökkenthetők a munkanélküliségi csapda helyzetek, mivel magas adó- és járulékkulcsok esetén a munkanélküliek számára nincs készlet, hogy munkát vállaljanak, ha a kapott nettó munkabér nem haladja meg a munkanélküliként kapott szociális támogatásokat. (Benedek et al., 2004)

Adórendszer az adópolitika által meghatározott kategória, egy országban adott időszakban alkalmazott adónemek összességének és a működtetett adóügyi intézményeknek az összefüggő rendszere. (Galántainé, 2006)

2.1.2. Az adó funkciói, adózási elvek

Egy modern, a gazdaságpolitikát jól szolgáló adórendszernek az alábbi szerepeket, **funkciókat** kell ellátnia.

1./ Az államháztartás bevételeinek biztosítása

Ez egy semmi mással nem pótolható funkció. A jövedelem-elvonás mértéke döntően az államháztartás igényeitől, fedezeti szükségleteitől és egyensúlyi állapotától függ. Kemény korlátok közé szorítja a jövedelem-elvonás mértékének radikális csökkentését szorgalmazó népszerű követelések teljesítését.

2./ Gazdaságpolitika végrehajtását stimuláló eszköz

Az adók befolyásolják a lakosság és a vállalkozások nettó jövedelempozícióit, hatással vannak a fogyasztói árak alakulására, alakítják a termelés és szolgáltatás költségeit, és befolyásolják a gazdaságpolitikai célok megvalósítását. Az adók csökkentésétől nem lehet a növekedés gyorsítását, a hatékonyság és versenyképesség érdemi javítását várni.

3./ Az adórendszer befolyásolja a társadalompolitikai célok – köztük a szociálpolitika – megvalósítását

Az adóterhek nagysága alakítja a háztartások jövedelmeit, befolyásolja az árak szintjét, esetenként részt vállal jóléti transzferek lebonyolításában, kedvezményeivel jövedelmet növel és ösztönöz, azaz szerepet játszik a társadalmi folyamatok befolyásolásában. Többnyire az adókedvezmények nem azokat a rétegeket preferálják, akiket a kedvezmény megcéloz, hanem akik a preferenciákat az adókban érvényesíteni tudják. Ráadásul minden kedvezmény bonyolítja az adórendszert, széleskörű alkalmazásuk áttekinthetlenné teszi azt.

Az adózás **alapelvei** (Art 1§ szerint) a következők:

- A *legalitás* elve: az adóhatóságnak és az adózónak egyaránt kötelessége, hogy a törvényeknek megfelelően járjon el.
- A *törvényesség* elve: az adókötelezettséget nem befolyásolja az, hogy a magatartás (cselekmény, mulasztás) törvényi rendelkezésbe ütközik, vagy sérti a jó erkölcsöt.
- A *méltányos eljárás* elve alapján az adóhatóság köteles méltányosan eljárni, és amennyiben a törvényekben meghatározott feltételek fennállnak, az adótartozást mérsékli, illetve fizetési könnyítést engedélyez.
- A *mérlegelés* elve: ha a törvény az adóhatóságot mérlegelésre jogosítja fel, akkor azt csak a felhatalmazás céljának megfelelően, a törvényes keretek között gyakorolhatja.
- A *megkülönböztetés tilalmának* elve: az adóhatóság minden ügyben megkülönböztetés nélkül, a törvényeknek megfelelően köteles eljárni és intézkedni, és a magánszemélyek adóügyeiben tilos állampolgárság szerint megkülönböztetést tenni, kivéve, ha nemzetközi szerződés másképp nem rendelkezik.
- A *jóhiszemű joggyakorlás és együttműködés* elve: az adózó köteles a jogait jóhiszeműen gyakorolni és elősegíteni az adóhatóság feladatainak végrehajtását.
- A *tájékoztatáshoz való jog* alapján az adóhatóság az adózónak a törvények megtartásához szükséges tájékoztatást megadja, az adóbevallás, az adóbefizetés rendjét vele megismerteti, az adózót jogainak érvényesítésére figyelmezteti.
- A *rendeltetésszerű joggyakorlás* elve: az adójogviszonyokban a jogokat rendeltetésszerűen kell gyakorolni. Az adótörvények alkalmazásában nem minősül rendeltetésszerű joggyakorlásnak az olyan szerződés vagy más jogügylet, amelynek célja az adótörvényben foglalt rendelkezések megkerülése.
- A *szerződések tartalom szerinti minősítésének* elve: az adóhatóságnak a szerződést, ügyletet és más hasonló cselekményt valódi tartalma szerint kell minősítenie.
- A *szokásos piaci ártól való eltérés tilalmának* elve: a szokásos piaci ártól eltérő szerződési feltételeket alkalmazó kapcsolt vállalkozások ügyleteit adózási szempontból a szokásos piaci ár alapulvételével kell minősíteni, kivéve, ha a kapcsolt vállalkozások magatartása megfelel a független felektől az adott esetben elvárható piaci magatartásnak.

Adóztatás alapelvei Adam Smith szerint a következők lehetnek:

- az adóterheket az állampolgároknak adófizető-képességük szerint kell viselniük;
- az adónak jól, egyértelműen meghatározhatónak kell lennie;
- olyan időpontban legyen a fizetési kötelezettség, mikor az eszközök arra készen állnak;
- az adó beszedése ne kerüljön túl sokba. (Heller, 1943)

Az adózás alapelvei Musgrave (1983) szerint:

1. Igazságosság: legyen az adórendszer méltányos (igazságos);
2. Gazdaságilag hatékony: ne torzítsa a termelési tényezőknek a hatékony piacokon kialakuló optimális allokációját;
3. Rugalmasság: legyen konjunktúra-politikai szempontból rugalmas, stabilizáló hatású;
4. Egyértelműség: világos értékrendet tükröz, az egyének világosan átlátják befizetési kötelezettségeiket, azok okait, legyen átlátható, definitív;
5. Adminisztrációs szempontból egyszerű: könnyen alkalmazható, az adók beszedése legyen olcsó;
6. Az adózás "külső" (pl. demográfiai, strukturális) célokat lehetőleg ne szolgáljon (ezt inkább költségvetési támogatásokkal segítsék), de ha mégis, akkor ez kevésbé sértse a méltányosságot.

Az adózás alapelvei egy másik megközelítés szerint (Burján et al., 2007)

1. Arányos közteherviselés elve: az adóterheket a fizetőképességgel arányosan kell elosztani.
2. Haszonelv: a különböző személyeket a társadalmi tevékenységből rájuk jutó „haszon” arányában kell megadóztatni.
3. Megbízhatóság elve: az adóteher biztonságosan legyen megfizethető.
4. Kiszámíthatóság elve: az adóterheknek legalább középtávon változatlanoknak kell lenni.
5. Könnyen teljesíthetőség elve: az adókat az adókötelezetteknek a legkedvezőbb helyen és időben kell megfizetni.
6. Jutányosság elve: az adó kiszámításával és behajtásával kapcsolatos költségek minimálisak legyenek.

Samuelson és Nordhaus (1990) szerint a modern adózási alapelvek a következők:

1. Haszonelv: a különböző embereket a társadalmi tevékenységből rájuk jutó „haszon” arányában kell megadóztatni. Az elv hátránya, hogy a gyakorlatban nehezen alkalmazható.
2. Méltányosság és fizetőképesség elve: arányos közteherviselés érdekében az adóterheket a fizetésre kötelezett személyek között fizetőképességükkel arányosan kell szétosztani. Magában foglalja a méltányossági alapon történő diszkriminációt. Az elv két követelményt vet fel:
 - a) Horizontális méltányosság: egyenlőkkel való egyenlő bánásmódot jelenti, tehát az egyformákat egyenlően kell adóztatni.
 - b) Vertikális méltányosság: a nem egyenlőket különbözőképpen kell adóztatni.A fizetőképesség elve szerint az adózás nem veszélyeztetheti az adóalany létfenntartását, ezért a modern szja-ban törekedni kell a létminimum adómentességére.
3. Megbízhatóság elve: az adóterhek biztonságos megfizetését feltételezi. Az adó tehát nem haladhatja meg azt a mértéket, amit az adózók még meg tudnak fizetni.
4. Kiszámíthatóság elve: különösen a vállalkozások biztonsága, ösztönzése érdekében az adórendszer ne változzon túl gyakran, az adóterhek középtávon stabilak, tendenciájukban kiszámíthatóak legyenek.
5. Érvényesíthetőség elve: az adózás szabályai legyenek áttekinthetőek, egyértelműek, egyszerűen alkalmazhatóak és a fizetési kötelezettséget az adózók számára a lehető legkedvezőbb helyen és időben irányozzák elő. Az adórendszert ne lehessen kijátszani, az adófizetést ne lehessen kikerülni.
6. Jutányosság elve: az adózásból származó költségvetési bevételek és azok megszerzése érdekében felmerült kiadások racionális arányban álljanak egymással.
7. Konzisztencia elve: az adórendszer belső harmóniájának, a többi gazdasági szabályozóval való összehangoltságának és a nemzetközi szabályokhoz való illeszkedésének követelményét fogalmazza meg.

Az ideális adórendszer öt célszerű **alaptulajdonsága** Stiglitz (2000) szerint:

- Gazdasági hatékonyság: az adórendszer ne zavarja meg az erőforrások hatékony allokálását;
- Adminisztrációs egyszerűség: az adórendszer igazgatása könnyű és viszonylag olcsó legyen;
- Rugalmasság: az adórendszer könnyen hozzáigazítható legyen a változó gazdasági feltételekhez;
- Politikai felelősség: az adórendszert úgy kell kialakítani, hogy az egyének pontosan áttekinthessék befizetési kötelezettségeiket;
- Igazságosság: az adórendszer a különböző egyéneket igazságosan és méltányosan kezelje.

A jó adórendszer főbb **jellemzői** Herich (2007) szerint:

- Egyszerű: könnyen áttekinthető, egyszerűen kiszámítható, a bevezetése olcsó;
- Semleges: a gazdasági döntéseket nem befolyásolják az adók;
- Igazságos: a teherviselő-képesség szerint kell az adót megfizetni;
- Konzisztens: egységes a nemzetközi partnerek rendszerével;
- Stabil és kiszámítható: ritkán változik;
- Hatékony;
- Egyértelmű;
- Rugalmas és
- Olcsó.

A **hatékony adórendszerek** elméleti, valamint empirikus irodalma is szerteágazó, de kiindulópontja azonos: az adórendszer akkor optimális, illetve akkor hatékony, ha mind a bevétel beszedését, mind pedig a jövedelmek újraelosztását a lehető legkisebb társadalmi költséggel valósítja meg. Társadalmi költség közé sorolható a beszedéssel és befizetéssel járó adminisztratív terhek és az adórendszer torzító hatásai is. Ezek a torzítások abból adódnak, hogy az adó- és a járulékfizetés következtében a gazdasági tevékenységek a szereplőknek valós gazdasági hasznuknál kisebb hozamot hoznak. (Bakos, 2008)

Az adórendszer 2 fő európai **modellje**:

- *Liberális, angolszász típusú*: fordított jövedelemadó, a „jóléti” állam nemcsak progresszívan megadóztatja a jövedelmeket, hanem a másik oldalon juttatások formájában jövedelmet is biztosít a megadóztatott személyeknek. Jellemzői a magas munkanélküli járadék, alacsony jövedelem-újraelosztás, semleges állami szerepvállalás, alacsony TB szint és a lazább szociális háló.
- *Kontinentális, német-francia típusú adórendszer*: a hozadéki, közvetett adóknak (forgalmi) van nagyobb szerepe. Jellemzője a nagyvonalú ellátás, szigorú munkajogi szabályok, alacsony jövedelemszóródás, közepesen magas adószintek és jelentős jövedelem újraelosztás.

Az **adónövelés fő korlátjai** (Földes, 2001):

1. *Politikai korlát*, mely két eltérő jelenséget takar.
 - a) abszolút korlát: olyan intézkedéseknél, ahol tömeges adómehtagadáshoz, adósztrájkhoz vezetnek.
 - b) relatív korlát: ha az adómérték nő, a kormányzat elvesztheti a választók bizalmát. Ez a korlát az abszolút korlátnál jelentősebb.

2. *Fiskális korlátai*:

- a) egyik fiskális korlátja a létminimum, mely megsértése az adóforrást veszélyezteti
- b) másik (abszolút) pedig: az adómérték növelése egy határ fölött már nem jár az adóbevétel növekedésével. A Jonathan Swift „adózási egyszeregynek” nevezte azt a jelenséget, amikor az adómértékek kétszeresére emelése már nem jár az adóbevételek megduplázódásával, sőt a bevétel esetleg még vissza is eshet a túlzott adóterhelés következtében.” (Galántainé, 2006)

3. *Gazdasági korlát*: az adó növelése tartósan nem haladhatja meg a reálszféra megtakarításait. Magasabb termelékenység, eredményesebb makrogazdaságban abszolút és relatív értelemben nagyobb lehet az elvonás, mint ott ahol a jövedelmek színvonala a létminimumhoz áll közel. További korlát, hogy az adók emelkedése tartósan nem haladhatja meg a reálszféra jövedelmeinek gyarapodását, mert a nagyobb elvonás – a fizetőképes kereslet csökkenése következtében – negatívan befolyásolja a gazdasági növekedés esélyeit.

4. *Pszichológiai korlát:* Az adómérték növelésével csökken(het) az adózási hajlandóság. Ez a korlát sokféle tényezőtől függ a tényleges adózási képességen kívül még például az állami berendezkedéstől, adórendszertől, adóterheléstől, adómentalitástól, adózási életkörülményektől is.

5. *Jogi korlát:* A költségvetési bevételek növelésére irányuló törekvéseknek is számolniuk kell az alkotmányos alapelvekkel, az adókötelezettségek szélesítésének alkalmazhatósági feltételeivel, valamint az időbeli, területi, személyi, elévülési korlátokkal. Az alkalmazhatóság, törvényi feltételeknek való megfelelés eszköze.

6. *Adóigazgatási korlátok:* Tágabb értelemben ez is ide sorolható. Az adóigazgatás működését az adózók feltétlen és feltételes jogai, valamint az adóigazgatás működésének garanciális korlátai is befolyásolják.

2.2. Adózás rendszerének történeti áttekintése Magyarországon

A magyar adózás története szinte egyidős az ország történelmével, hiszen már államalapító Szent István király első törvényei között elrendelte a tized begyűjtését, annak törvényi kötelezettségét. Magyarországon több nagy adóreform volt napjainkig, de a vizsgálat alá vont adónem és időintervallum miatt én két időszakot különböztettem meg doktori értekezésemben:

- az 1988-ig terjedő és
- az 1988-tól napjainkig terjedő időszakot.

Ezeket tekintem át a következőkben.

2.2.1. Az 1988-ig terjedő időszak főbb adóreformjai Magyarországon

Több adóreform volt Magyarországon, melyek közül én a hely szűkössége következtében csak néhányat emelek ki, melyeket a jobb áttekinthetőség miatt az 1. táblázatban foglaltam össze, kiemelve a lényeges elemeket. Az egyes reformok bővebb magyarázatát az M7. Mellékletben helyeztem el.

1. táblázat: Magyarországi adóreformok 1848-1988 között

Reform (időszak)	Főbb jellemzők
Az 1848 előtti időszak reform lépései <i>M7.1. Melléklet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Adók alárendelt jelentőséggel bírtak; - Szent István Király – tized; - II. András – pénzforgalom; - Károly Róbert – országos adó; - Mátyás Király – kincstári reform; - I. Lipót – elviselhetetlen adóteher; - II. Rákóczi Ferenc – Ónodi országgyűlés – általános adófizetésről szóló törvény.
Kossuth Lajos adóreformja (1848) <i>M72. Melléklet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kimondta a modern adórendszer három nagy elvét, az általánosságot, egyenlőséget és arányosságot; - Megfogalmazta a Közös teherviselést; - Egyre több új adófajta jelent meg.
1868-ban kialakult az első magyar adórendszer. Számos adótörvény bevezetésre került: földadó, házadó, jövedelemadó.	
1875-ben bevezették többek között a tőkekamat- és járadékadót, a bányaadót és a jövedelmi pótagót.	

Reform (időszak)	Főbb jellemzők
Wekerle Sándor adóreformja (1909) <i>M7.3. Melléklet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Modern magyar adórendszer kiépítése; - Reform célja: arányosabb közteherviselés és összes elvonás adóterhének változatlanul hagyása; - Eltörlésre került a jövedelmi pótdadó és a direkt adók; - Bevezetésre került a progresszív személyi jövedelemadó; - Családi jövedelemadózást bevezették; - Gyerekek után adókedvezmény járt.
1945-57-es adóreformok <i>M7.4. Melléklet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Magánvállalkozók terhének emelése, az állami szektor terheinek csökkentése; - Külföldi tulajdonú vállalatok adóterhének emelése; - Adótábla progresszivitása erősödött; - Munkajövedelmek adóterhe csökkent.
1988-as nagy adóreform <i>M7.5. Melléklet</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Közvetlen adók szerepe csökkent, közvetett adóké emelkedett; - Több új adónem bevezetésre került, és régi adókötelezettségek szűntek meg; - Lakosság közvetlenül is adófizetővé vált, és adóterhe 9%-ról 17%-ra növekedett; - Magyar adórendszer teljes körűen kibontakozott.

Forrás: M7. Melléklet alapján saját összeállítás

2.2.2. Mai magyar adórendszer

A mai magyar adórendszer kialakulása az 1987-88-ban történt adóreformmal kezdődött. Ezt megelőzően a szocialista tervgazdaságban elkülönült a lakossági és a vállalati adórendszer. Az adóreform során bevezették a magánszemélyek jövedelemadóját és ezzel a lakosság nagy része adóalannyá vált. Tehát a lakossági jövedelmek egységes adóztatása Magyarországon ekkortól valósult meg, mivel az adóreform előtt (1988. évet megelőzően) a magánszemélyt jövedelme után csak bizonyos esetekben terhelte adófizetés. (Kállai, 2000)

Az átlagkeresetek (mely 1988-ban bruttó 8.893 Ft /nettó 7.015 Ft/; 1996-ban pedig bruttó 46.837 Ft /nettó 30.262 Ft/ volt) kedvezmények nélküli „elméleti” személyi jövedelemadója 1988-ban 13,5%-ról 1996-ra 31,5%-ra emelkedett. (Gergely, 1998)

A következő években folyamatosan új adótörvények jelentek meg, melyeket az M.8. Mellékletben táblázatos formában foglaltam össze.

Ehhez járult még hozzá, hogy minden évben - és most már sajnos év közben is - megváltoztatják a lakosság legnagyobb részét érintő adótörvényeket, mint például a Szja-t, a Tb-re vonatkozó jogszabályokat. Mindez az előre tervezhetőséget, a stabilitást csökkenti és így bizonytalanságot eredményez az adózókban.

A következő évek változtatásai 1994-ig a személyi jövedelemadóban a következők voltak:

- emelkedtek a sávhatárok,
- a fokozódó infláció miatt folyamatosan, már 1990-ben a legfelső kulcs 60 százalékról 56 százalékra csökkent, ami ugyan mérsékelte a progressziót, viszont a legjobban kereső rétegek a korábban bérbruttósításként kapott összeg egy részét megtarthatták. Már 1994-re egy hatkulcsos adótáblázat maradt a korábbi 11 kulcsos helyett, 110 000 forintig adómentes jövedelemhatárral, a legfelső sáv határadókulcsa 44%-ra mérséklődött 60%-ról,
- az adóteher növekedett.

1995. évben eltérő gyakorisággal és mértékben, de összességében 53 jogcímen kellett adót, illetéket, vámot, járulékokat fizetni. Az állandó változások csak még jobban nehezítették az áttekinthetőséget. (Pitti, 1996)

Míg Siglitz (2000) a magyar adórendszert az 1990-es években viszonylag egyszerűnek minősítette, Kátay (2009) néhány évvel később már kifejezetten bonyolultnak és átláthatatlannak jellemezte.

Az adórendszer egészét érintő változás volt a 2003. évben bevezetett egyszerűsített vállalkozói adó (EVA), ami mérsékelte a kisvállalkozások adóterheit, és jelentősen csökkentette számukra az adórendszer szabályainak betartásával kapcsolatos költségeket és minden tekintetben jelentősen megkönnyítette adminisztrációjukat. (Semjén, 2006)

2005-ben az EVA mértéke az adóalap 15% volt, s ami 2010-re 30%-ra emelkedett. Az EVA alapján adózó vállalkozó, társaság esetén az EVA kiváltja többek között a társasági adót, osztalékadót, személyi jövedelemadót és az általános forgalmi adót. Ebből az adónemből a központi költségvetésbe 2005. évben 91,7 milliárd Ft, 2009. évben pedig 169,7 milliárd Ft folyt be, mely az összes adóbevétel 2%-át sem érte el.

Ugyancsak a vállalkozások adminisztrációs terheinek csökkentéséhez járult hozzá a 2005. évben bevezetett Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (EKHO) is. Ezt az adónemet csak bizonyos foglalkozást végző magánszemély választhatja 25 milliós árbevétel alatt. Az EKHO a Szja és a Tb kötelezettségeket váltja ki. Mértéke 15 és 25%. (Herich, 2007)

2004-ben az adózás rendjéről szóló törvény (továbbiakban Art) új adó-megállapítási módot honosított meg a személyi jövedelemadózáásban: az adóhatósági adó-megállapítás rendszerét. Az adózó dönti el, hogy választja-e persze bizonyos feltételek teljesülése mellett. Ezzel a magánszemélyek egy része nem saját maga tölti ki és juttatja el adóbevallását az illetékes adóhatóságnak, hanem ezt az adóhatóság teszi meg, az adózóval szoros együttműködésben. Ez az adóadminisztrációs terhek csökkentését hozta magával, bizonyos adózói körben. De pont ott volt egyszerűsödés, ahol csak egy adóbevallási határidőhöz kell alkalmazkodni. Szerintem ez a megoldás csak részben járult hozzá az egyszerűsítéshez. Főleg, ha még azt is figyelembe vesszük, hogy az önbevallók aránya 2004-ben még csak 54,6%-ot, 2008. évben már 82,4%-ot tett ki.

1988 óta az adórendszer szabályozása Magyarországon a fejlett országok gyakorlatát követi. Hozzáadott érték adó (ÁFA), jövedelemadók kerültek bevezetésre a vállalatok, egyéni vállalkozások, és magánszemélyek részére egyaránt. Az adóztatás súlypontja a termelést terhelő adókról folyamatosan a fogyasztást terhelő adókra, a jövedelemadókon belül a munkajövedelmekre helyeződött át. (Deák, 1997)

A piacgazdasági átmenetet megalapozó magyar adóreform az Uniós tagállamokkal ellentétben egy szervesen átalakulás során alakult ki. (Pitti, 2006)

Hetényi (2004) megfogalmazása szerint a magyar adórendszerben magas az adóteher, nem serkenti a fejlődést, túlságosan bonyolult.

Az átlagbérek közterheit tekintve 2006-ban Magyarországon volt az EU országok között a harmadik legmagasabb a bér-adóék: 51%, eközben a visegrádiaknál: Lengyelország 43,7%, Csehország 42,6%, Szlovákia 38,5%.

Súlyos problémát jelent a szerkezetből fakadó vállalati adminisztrációs teher, a járulékos és adónemek magas száma, az egyes adók egyenkénti befizetése, az adó kiszámítása és bevallása jelentős időráfordítást és szakértői költséget emészt fel, tehát összességében feleslegesen bonyolult.

A Világbank által végzett felmérés szerint a magyar adórendszer 2008-ban csupán a világrangsor 127. helyén állt az egyszerűség terén. (PWC, 2008)

A magyar személyi jövedelemadó rendszerben, ha mindent figyelembe veszünk 19 kulcs volt 2009-ben érvényben. Ebből is látszik, hogy mennyire túlbonyolított és átláthatatlan a rendszer. Herich (2009) megfogalmazása szerint az szja-rendszer hiányossága a horizontális és vertikális költség/veszteség kiegyenlítés hiánya, az élőmunka kiegészítő terhelésének magas értéke, az idegen elemekkel való tűzdeltség, a fogalmak harmonizáltsága.

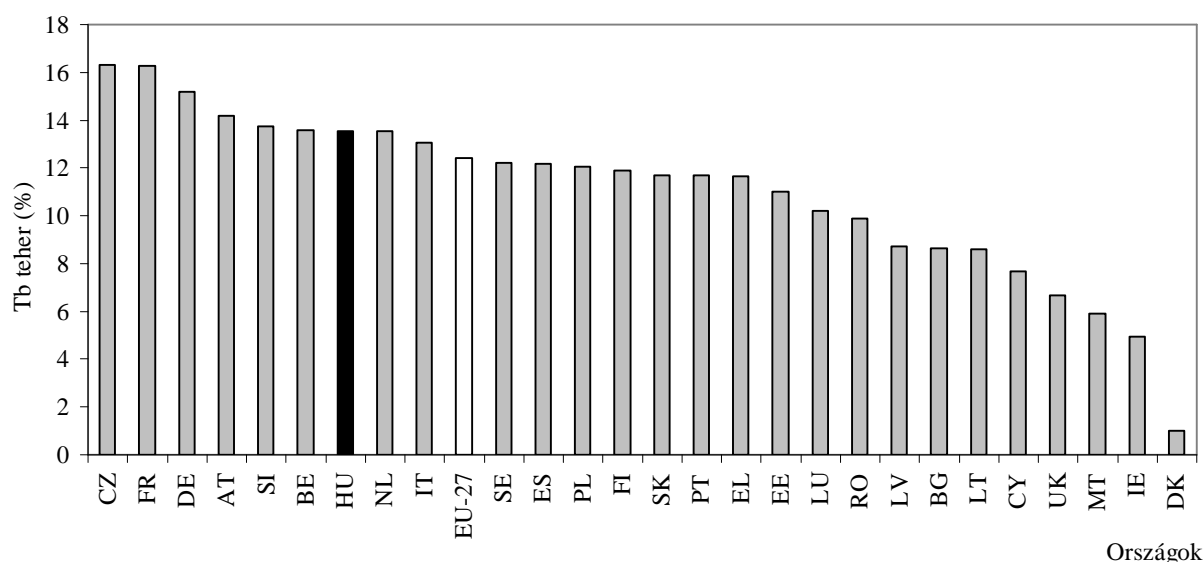
Magyarországon a munkaképes korú (15-64 éves) népesség 57%-a dolgozik, míg az EU átlag 64%. A foglalkoztatás tartósan alacsony szintje:

- egyrészt a magas adókulcsoknak,
- másrészt a termelékenységhez képest magas bérköltségnek tudható be, amit az adók és a minimálbér egyaránt magas szintje eredményez.

Magyarországon a hasonló fejlettségű országokhoz képest viszonylag magas a minimálbér szintje (a teljes bérköltséget tekintve). Az eddig készült mikroszintű becslések is megerősítették, hogy a minimálbér 2001-es jelentős emelése csökkentette a képzetlen munkaerő iránti keresletet. (Bakos, 2008)

Magyarországon 1996-2001 között a vállalatok átláthatóbbnak és kiszámíthatóbbnak érzékelték az adótörvényeket, mint 1996 előtt. Az adórendszer átláthatatlansága pedig főleg a kisebb cégek adózási magatartását rontotta. (Bakos, 2008) A változékonyságot nehéz egyetlen mutatószámmal jellemezni. A vállalatok szubjektív megítélését mutatja a magyarországi német kamara konjunktúrajelentése, mely szerint a gazdaságpolitika kiszámíthatóságával elégedetlen vállalkozások aránya 2005-2009 között 41%-ról 79%-ra emelkedett. (Scharle et al., 2010)

A munkaadói tb terhek alacsonyabbak, mint az európai átlag, a munkavállalói terhek viszont magasabbak, a kettő együttes hatására a magyarországi elvonási százalék a GDP arányában meghaladta OECD-átlagot. (OECD, 2006)(1. ábra)

Forrás: EUROSTAT adatbázisa alapján saját szerkesztés

1. ábra: Tb terhek a GDP %-ban az Unió tagállamaiban a 2007. évben

Magyarországon az egy adófizetőre jutó adóteher mértéke jelentős. Az implicit adókulcs 12 %, ami majdnem kétszerese a környező országok átlagának. A teljes, átlagos adóék 2007-ben 54,4 % volt, a második legmagasabb az OECD-tagországok között. Ezen belül a jövedelemadó nagysága, a bruttó bérhez viszonyítva, még mindig a középmezőnyhöz tartozik Magyarország átlagosan 16,1 %-kal, miközben ez a szám a másik három visegrádi országban átlagosan 6,7 %. (Belyó, 2009)

A magyar adóbevételek szerkezete követi a kontinentális európai mintát, mert meghatározó a tb járulékok és a fogyasztás adóztatása, szemben az angolszász országokkal, ahol nagyobb az szja és a vagyonadó szerepe. Egyrészt, az adóbevételeken belül meghatározó a közvetett adók részesedése, másrészt alacsony a jövedelemadók részesedése, harmadrészt, magas a tb járulékok súlya az adóbevételeken belül. Mindez problémákat jelez az adórendszerrel kapcsolatban: a közvetlen adóbevételek alacsony aránya mutatja a jövedelemadó rendszer torzító hatásait (kedvezmények, alacsony tényleges adóterhelés). (Botos, 2008)

A magyar adórendszerben kirívóan nem érvényesül a horizontális és vertikális méltányosság a kivételek és mentességek, az egyes jövedelmek eltérő adóztatása miatt, illetve az adórendszer sem hatékony, sem átlátható és betartható nem tekinthető. A magyar adórendszer egyik legtöbb teljesítmény-visszatartó vonással rendelkező eleme az szja. Sajátossága, hogy az adósávok szűkek, és alig van eltérés az alsó és a felső adókulccsal adóztatott jövedelmek között. Az adóalap szűk, mert kedvezményekkel, kivételekkel van teletűzdelve. Ezen kettősség következményeként nagy rész tántog a törvényi és a tényleges, effektív adóterhelés között a széleskörű kedvezmények miatt. A személyi jövedelemadó-rendszerben sérül a horizontális és a vertikális méltányosság elve. (Gáspár et al., 2004)

Szerb és szerzőtársa (1998) véleménye szerint a magyar adórendszer leggyakrabban kritizált vonása a magas adóteher, a középréteg túlzott megadóztatása, a bonyolult és lassan áttekinthetetlen szisztéma, az adórendszer és a fekete/szürkegazdaság GDP-hez viszonyított mintegy 30%-ára tehető arányának összefüggései, áttekinthetetlen kiadási oldal, gyakori pazarlás és korrupció. Véleményem szerint az azóta eltelt 12 év alatt ez nem változott. Nem javult a helyzet.

A magyar adórendszerben a sok adónem és a számos kivétel jelentősen megnöveli a kormányzat és az adóalanyok adminisztrációs kiadásait.

A magyar adórendszer jellemzői azt mutatják, hogy nem, vagy minimálisan terhelik a vagyont, alig terhelik a tőkejövedelmeket, a fogyasztást átlagosan, a munkajövedelmeket viszont nagy elvonások sújtják.

A magyar adórendszernek ma az egyik legfőbb baja az, hogy nincs előreláthatóság. Legnagyobb hiányossága, hogy nem valósul meg a valódi közteherviselés: 2006-ban a 4,5 millió adóköteles jövedelmet szerző állampolgárból 1 millió vallott be évi 2 millió forint feletti jövedelmet és ők fizették az SZJA 79%-át. (Belyó, 2009)

1995. évi CXVII. törvény rendezi többek között a magánszemélyek jövedelemadó bevallási és fizetési kötelezettségeinek lényeges kérdéseit. A törvény minden magánszemélyre kiterjed, akinek jövedelme kapcsán adókötelezettsége keletkezik.

1995. évben bevezették az egyéni vállalkozók átalányadóztatását, 1996 végéig pedig ez az adózói kör végleg kikerült a társasági adó hatálya alól. A tb járulék levonhatóságának eltörlése növekvő költséget eredményezett mind az egyéni, mind a társas vállalkozások szintjén. A 0 kulcsos jövedelmi sáv megszűnése az egyéni vállalkozókat, illetve a társas vállalkozások tulajdonosait kizárta a mentes körből, hiszen az adójóváírás csak alkalmazotti státuszhoz jár. Az egészségügyi hozzájárulás (továbbiakban Eho) kivetése főleg az egyéni vállalkozókat sújtotta, akik munkaadóként és munkavállalóként a teljes járulékkötelezettséget viselik.

1998-ra egy, az 1988-as adóreformtól gyökeresen különböző szja rendszer lépett életbe, amely a méltányosság és igazságosság addig preferált szempontjai helyett a hatékonyságot helyezte előtérbe, nem utolsósorban a fokozódó ellenőrzések révén is.

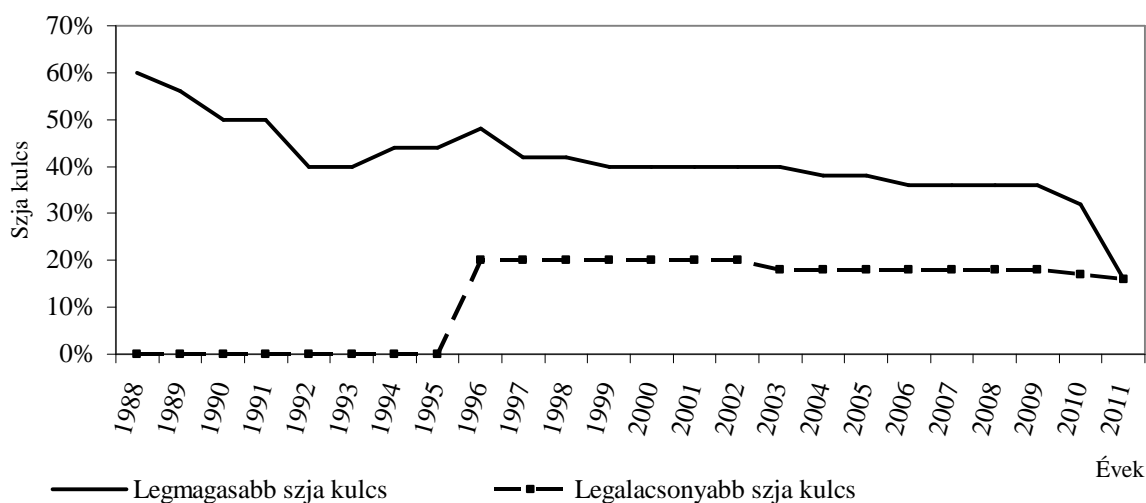
A kialakult adórendszer:

- figyelmen kívül hagyta a szociális szempontokat, a szociálpolitikára hagyva a méltányosság és igazságosság eleinek érvényesítését,
- differenciált a jövedelmek között azok forrása szerint,
- preferálta a tőkejövedelmeket,
- összekötötte a jövedelemadót a tb elvonásokkal a béreken túl is.

A reform hatásaként a lakosság jövedelmének adóztatása fokozódott, a lakossági befizetések megnövekedtek. (Kállai, 2000) Ötödik nagy adónemként 1998-ban bevezetésre került a jövedéki adó Magyarországon. Az 1999. évben közel hetvenféle adónyomtatvány és további húszféle járulékkal kapcsolatos bejelentési, változás-bejelentési nyomtatvány volt használatos. (Ilonka, 2004)

1999-ben az szja korábban öt kulcsos sávosan progresszív adórendszere 2005. évre két kulcsos lett, ám az adójóváírás csökkentése, az adótablázat valorizáció elmaradása növelte az adóterheket. Az egy adófizetőre jutó fizetendő adó 1996 és 2006 éveket kivéve minden évben emelkedett.

Az szja sávosan progresszív legkisebb és legmagasabb adókulcsa, mely az összevonás alá tartozó jövedelmeket sújtja, 1988 és 2010 között egyre jobban közeledik egymáshoz (2. ábra). 1988-ban a 0% és 60% 2010-ben 17%-ra és 32%-ra változott. 2011. évben a csak egy kulcs (16%) van érvényben.

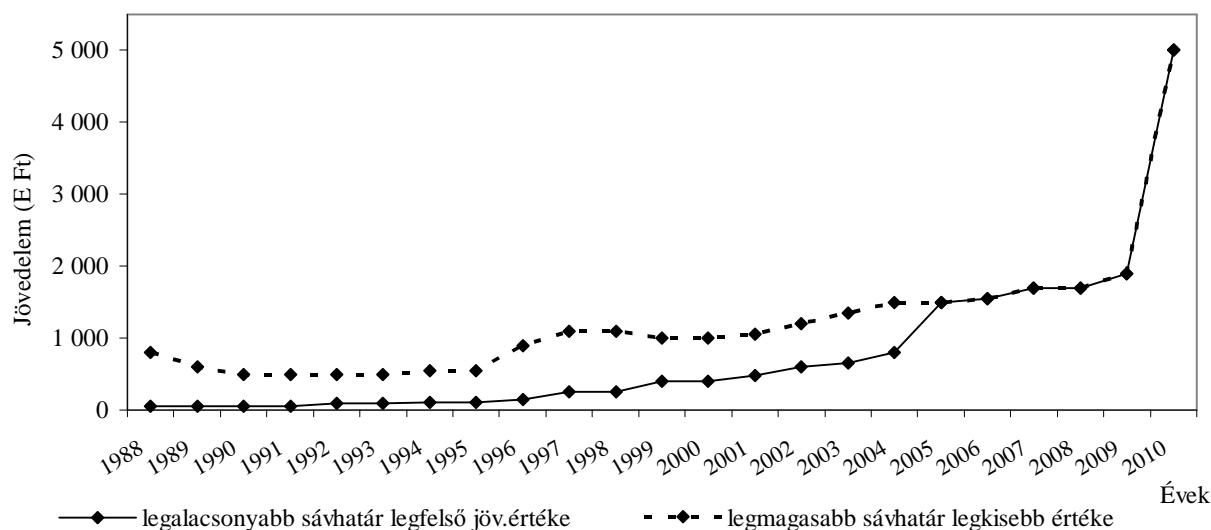

Forrás: Hatályos Szja törvény alapján saját szerkesztés

2. ábra: 1988-2011 között a legkisebb és a legnagyobb szja kulcs alakulása Magyarországon

Magyarországon a sávosan progresszív adótablázat eltérő kulcsaihoz eltérő sávhatárok tartoznak. 1988. évben a legkisebb adókulcs 48 ezer Ft-os sávhatára 2009-re 1900 ezerre, majd 2010-re 5.000 ezer Ft-ra emelkedett (3. ábra). A legmagasabb adókulcs sávhatára 1988-ban 800 ezer Ft-ról 2009-re 1.900 ezerre, 2010-re pedig 5.000 ezer Ft-ra nőtt. 2011. évre egykulcsossá vált az szja rendszer.

Az szja sávosan progresszív adókulcsa 2005. évben kétsávossá vált, így a legkisebb adókulcs felső sávhatára megegyezett a legmagasabb adókulcs sávhatárának értékével.

Forrás: A hatályos szja törvény alapján saját szerkesztés

3. ábra: 1988-2010 között a legkisebb és a legmagasabb adókulcs sávhatárainak alakulása

Az adókulcsok száma 1988 és 2010 között folyamatosan csökkent (2. táblázat), mely az egyszerűsítés irányába mutat. Továbbá a 2011. évben bevezetett egykulcsos adórendszer ezt még jobban erősíti.

2. táblázat: Progresszív jövedelemadó kulcsok számának alakulása Magyarországon 1988-2011 között

Évek	1988	1989	1990	1991	1992-1993	1994-1998	1999-2004	2005-2010	2011
Adókulcsok száma (db)	11	8	5	7	4	6	3	2	1

Forrás: Saját kigyűjtés alapján saját szerkesztés

A sávosan progresszív adótáblát a hely szűkössége miatt a M9. Mellékletben részleteztem. A legalacsonyabb sávhatár legfelső jövedelmi értéke és a legmagasabb határ legkisebb értéke 2005-től megegyezik (3. ábra).

Az adóteher eloszlási hányados (mely a legalsó kulcs felső jövedelemhatára és a legfelső adókulcshoz tartozó jövedelem hányadosa) Magyarországon elmarad a nemzetközi átlagtól (mely nemzetközi szinten átlag 10-es érték) (Vörös et al., 2010). Magyarországon a mutató értéke 1988-ban még 16,7 volt, mely 2005-re egyre csökkent (4. táblázat).

A kulcsok közötti alacsony különbség, a kevés sáv és a sávhatárok szűkössége megkérdőjelezi a progresszív adórendszer létét, s felveti az esetleges egykulcsos adórendszer alkalmazásának lehetőségét. (Benedek, 2006)

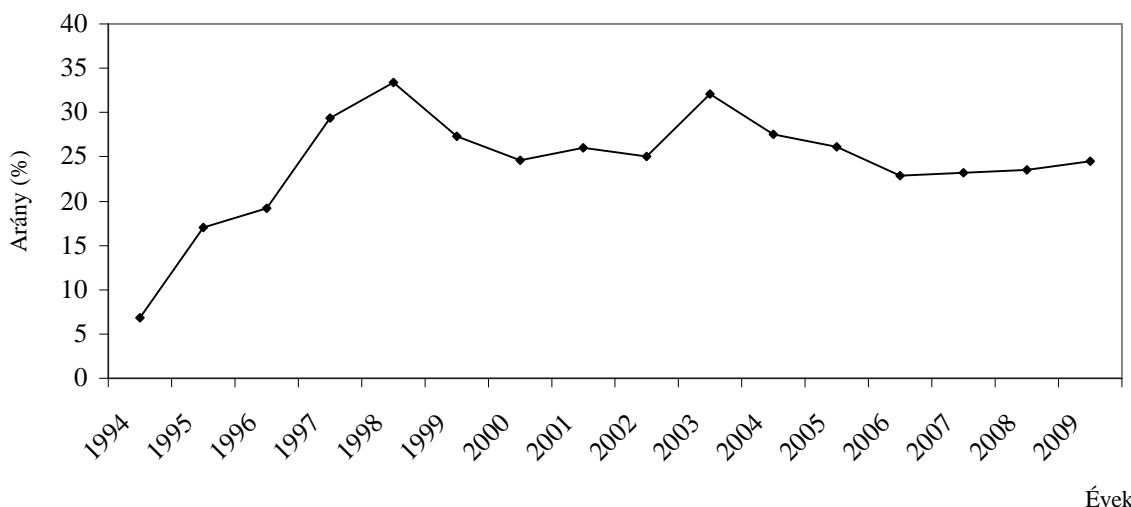
3. táblázat: Adóteher elosztási hányados alakulása Magyarországon 1988-2010 között

Évek	Legalsó kulcs felső jövedelemhatára (Ft)	Legfelső adókulcshoz tartozó jövedelem (Ft)	Adóteher elosztási hányados
1988	48 000	800 000	16,7
1989	55 000	600 000	10,9
1990-1991	55 000	500 000	9,1
1992-1993	100 000	500 000	5,0
1994-1995	110 000	550 000	5,0
1996	150 000	900 000	6,0
1997-1998	250 000	1 100 000	4,4
1999-2000	400 000	1 000 000	2,5
2001	480 000	1 050 000	2,2
2002	600 000	1 200 000	2,0
2003	650 000	1 350 000	2,1
2004	800 000	1 500 000	1,9
2005	1 500 000	1 500 000	1,0
2006	1 550 000	1 550 000	1,0
2007	1 700 000	1 700 000	1,0
2008	1 700 000	1 700 000	1,0
2009	1 900 000	1 900 000	1,0
2010	5 000 000	5 000 000	1,0

Forrás: Saját szerkesztés és számítás

A szja sávosan progresszív adókulcsa kétsávosná válása miatt 2005-től a hányados értéke egy lett.

Az adókedvezmények száma 1998 évben tizennégy jogcím volt, mely 2008-ra huszonháromra emelkedett, majd 2009-re tizenkilencre csökkent. Az igénybevett adókedvezmények összegének aránya az adóhoz képest folyamatosan, évről évre változott (4. ábra). Ez az arány 1994-ben 6,8%-ról 2009-re 24,5%-ra emelkedett.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

4. ábra: Igénybe vett adókedvezmények összegének adóhoz viszonyított aránya 1994-2009 között

Összes igénybevett adókedvezmény 1994-2008 között 20.156 millióról 502.257 millió Ft-ra, az egy adófizetőre jutó adókedvezmény 1994-ben 4.680 Ft/főről 2008-ban 110.631 Ft/főre emelkedett.

A minimálbér folyamatosan emelkedett. (M.10. Melléklet) A közgazdasági elméletek alapján nem lehet előre jelezni a minimálbér változás hatásait. A nemzetközi tapasztalatok vegyesek, bár nagymértékű emelések után szinte mindenhol csökkent a foglalkoztatás. Magyarországon a 2001-2002. évi emelések után a nemzetgazdaság szintjén nem csökkent a foglalkoztatás. (Benedek et al., 2007)

A minimálbér 1998 és 2010 között 3,8-szeresére növekedett, és 2011-ben is tovább emelkedett 78.000 Ft-ra. A változást nem kísérte a szakirodalomban elfogadott összefüggés (Varian, 2005), a munkanélküliség emelkedése, sőt az általános konjunktúra viszonyai között mérséklődött munkanélküliségi ráta.

2.3. Nemzetközi változások

Az újabb kori adóreformok legjelentősebb tendenciái a XX. évszázad végéig (Hetényi, 2006):

- az áfa alkalmazása (1954 óta),
- a társadalombiztosítás kiszélesítése,
- az szja határadókulcsainak és a társaságiadó-kulcsnak a mérséklése,
- progresszív adósávok számának csökkentése,
- forrásadózás erősítése,
- a jövedelemkulcs csökkentése, adóalap-szélesítése, a fogyasztás adóterhének növelése.

Az Európai Unió adópolitikája és ennek részeként az adóharmonizációs törekvések jelenleg fékezett hatékonysággal érvényesülnek és ellentmondásokkal terheltek. A jelenség egyik magyarázata, hogy a tagállamok ragaszkodnak adószuverenitásukhoz, s azt csak ott és annyiban hajlandóak feladni, amennyiben azt a belső piac harmonizációs logikája megköveteli. A vámunió és a Gazdasági Monetáris Unió megvalósulása számos bevételi forrást, illetve gazdaságpolitikai eszközt vont el a tagállamoktól, így számukra még fontosabbá váltak az adóalanyokra közvetlen hatást gyakorló adópolitikai eszközök, de még inkább az adókból és járulékokból származó költségvetési bevételek. Más nézőpontból viszont az Unió gazdasági versenyképességének növelése nehezen képzelhető el a jelenlegi 27 féle adórendszerben rejlő különbségek tartós fennmaradása mellett. Az ellentmondásokat növeli, hogy míg a versenyszektor szereplői országhatárokat átlépve szerveződnek, s végzik adóköteles gazdasági tevékenységüket, addig a közteherviselési rendszerek működtetéséért felelős adóhatások nemzeti határok közé szorítva végzik tevékenységüket. (Pitti, 2009)

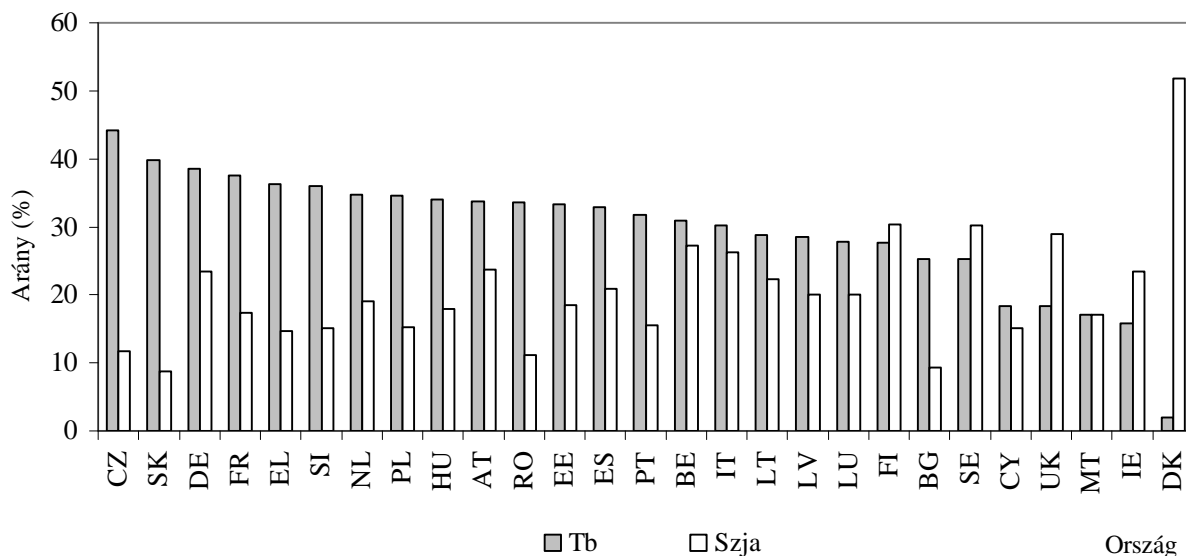
Az uniós tagországok adóreformjait az utóbbi évtizedben három tendencia alakította: a munkát terhelő adók csökkentése, a globalizációból fakadó adóverseny, illetve az adózás egyszerűsítése, ami általában az adókulcsok csökkentését és az adóbázis szélesítését kombináló reformokban valósult meg. Lényegében ezek a törekvések jelennek meg az utóbbi évek kelet-európai egykulcsos adóreformjaiban is. (Tonin, 2006)

A nemzeti politikáknak fokozatosan igazodniuk kell a nemzetközi piac működéséhez, illetve az integrációk által elfogadott harmonizációs követelményekhez. (Pitti, 2009)

2.3.1. Adócsökkentési hullám

Miközben az Európai Unió országaiban hosszú távon viszonylag stabil a személyi jövedelemadó aránya a költségvetés bevételei között, az egyes tagországokban e nagyságot illetően jelentős

eltérések mutatkoznak. Romániában a GDP-arányos szja-bevétel kisebb mint 3%, Dániában ez a szám megközelíti a 25%-ot, az uniós átlag pedig 9%. Az szja-bevételek aránya az Európai Unió új tagországaiban átlagosan kisebb, mint a régi tagországokban. Az összes adóbevételen belül a jövedelemadó aránya az Európai Unióban 20-22 %, Magyarországon 18%. (5. ábra) A jelentős különbségek ellenére az ezredforduló óta az egyes uniós országok személyi jövedelemadózásiában történtek olyan változtatások, melyek trendszerűek. (Belyó, 2009)

Forrás: EUROSTAT adatbázis alapján saját szerkesztés

5. ábra: EU-27 tagállamában a tb és a szja aránya a teljes adóbevételen belül 2007. évben

A változtatások egyik csoportja a bérterhek csökkentésén keresztül a foglalkoztatás növelését célozza. Ennek hatékony eszköze a legalacsonyabb jövedelműek adókulcsának csökkentése, illetve az adómentes jövedelem határának megemlése. A marginális adókulcs mérséklését és a foglalkoztatás ösztönzését szolgálja a legmagasabb kulcsok több uniós tagországban tapasztalt csökkentése is. Mindez együtt hozzájárult ahhoz, hogy kis mértékben ugyan, de az ezredforduló után elkezdett csökkenni a beszedett személyi jövedelemadó GDP-arányos nagysága az Európai Unióban (9,9%-ról 2006-ra 9,2%-ra csökkent). (Belyó, 2009)

Az adócsökkentés alkalmas eszköz lehet a gazdaság egészséges növekedési ütemének helyreállítására, valamint a költségvetés adóbevételeinek növelésére. Utóbbi hatás kisebb részben az alacsonyabb adókulcsok miatt az egyre kevésbé kifizetődő adókímélő és adókerülő technikák visszaszorulása, nagyobb részben a legszemléletesebben a Laffer görbével magyarázható dinamikus hatásnak köszönhető. Az alacsonyabb elvonási szint mellett ugyanis a gazdasági aktivitás kifizetődőbbé válik, ez az ösztönző hatás pedig közvetlenül a gazdaság gyorsabb növekedéséhez, közvetve az adóalap, ezen keresztül pedig végső soron az adóbevételek növekedéséhez vezet. (Rózsás, 2007)

Az adóreform egyik lehetősége az adórendszer egyszerűsítésében, a marginális adókulcsok csökkentésében rejlik. Marginális adókulcs a legutolsó megkeresett forintot terhelő adókulcsot jelenti. Az 1980-as években kezdődő adócsökkentési hullám elsősorban éppen a személyi jövedelmeket terhelő marginális adókulcsot érintette, a marginális adókulcsok csökkentése nem feltétlenül azonos az adószint csökkentésével, hiszen a legmagasabb marginális adókulcsok az átlagos adókulcs – tehát a teljes jövedelmet terhelő adó aránya – csökkentése nélkül is csökkenthetők. (Reynolds, 1993)

A gazdasági ösztönző hatás szempontjából nem önmagában a személyi jövedelemadó marginális kulcsa meghatározó, hanem a jövedelmet terhelő adók és az adott személy által kapott támogatások változásának együttes hatását kifejező effektív marginális adókulcs. A kapott támogatások és adók összességét figyelembe véve speciális esetekben az effektív marginális adókulcs elméletileg negatív is lehet, a gyakorlatban ez azonban általában pozitív.

Az effektív marginális adókulcs fontossága abban rejlik, hogy az adófizetőknek jövedelmük változásakor elsősorban ezzel az adóterhessel kell szembesülni, így ez az adókulcs befolyásolja legközvetlenebb módon gazdasági döntéseiket. Ha az effektív marginális adókulcs magas, az adófizető azzal szembesül, hogy a többlet jövedelem megszerzéséért tett többlet erőfeszítés nem jár számára a várt eredménnyel, ezért nő a valószínűsége annak, hogy az adófizető nem tesz további erőfeszítést a többlet jövedelem megszerzése érdekében. Alacsony jövedelmű adófizetők esetében ez egyben azt is jelenti, hogy helyzetét kilátástalannak érzi, úgy érzi, hogy azon nem tud javítani.

Az effektív marginális adókulcsok csökkentése ugyanakkor ösztönzőleg hat a gazdaságra, hiszen a többlet erőfeszítéssel elérhető többlet jövedelem – minden más tényezőt változatlanul feltételezve – akár jelentősen magasabb lehet. (Rózsás, 2007)

A marginális adókulcsok csökkentését ellenzők szerint ez az adócsökkentési módszer a gazdagoknak jobban kedvez, mint az alacsonyabb jövedelműeknek. A reagani adócsökkentés eredménye azonban mást mutat. Az adócsökkentés következtében ugyanis nem csak a szövetségi költségvetés reálbevétele növekedett egyharmadával 1980 és 1990 között, de az adófizetők legtöbb személyi jövedelemadót fizető 5%-a által fizetett jövedelemadó 1988-ra az összes jövedelemadóból származó adóbevétele 45,9%-ára nőtt az 1979-es 37,6%-kal szemben. (Reynolds, 1993)

A legmagasabb marginális adókulcs 70%-ról 33%-ra történt csökkentése tehát lényegében az adóbevételek növekedését eredményezte, mégpedig elsősorban a leggazdagabbak esetében a gazdaság terheinek növelése nélkül.

A legmagasabb marginális adókulcsok csökkenése tehát nem tette az adózási rendszert igazságtalanabbá, nem rótt az alacsonyabb jövedelműekre többlet terheket és nem csökkentette a magasabb jövedelműek magasabb teherviselését sem. (Gokhale et al., 2003)

2.3.2. Egykulcsos adórendszer

A XIX. századig az iparilag fejlett társadalmakban az egykulcsos adórendszer volt az általános. Mára a legfejlettebb országok mindegyike sávós adózási rendszert használ, és bár viták vannak, nincs jel arra, hogy a rendszereiken változtatni szándékoznának.

A sávós adózás hívei szerint a rendszer az egykulcsos adózásnál a társadalmi teherviselés szempontjából igazságosabb, úgy vélik, hogy a progresszivitás ellensúlyozza a magasabb jövedelműek nagyobbak vélt adócsalási tömegét.

Az adózási sávok számának és a sávok közötti különbségek csökkentése a 80-as években felvetette az egykulcsos adózás vizsgálatának szükségességét. Az egykulcsos adózás minden jövedelmet adóztatni kíván, az adó mértékét egységesen szabja meg, azonban arra is hangsúlyt fektet, hogy a jövedelmek kizárólag egyszer kerüljenek adóztatásra. Az osztalékot és hasonló bevételek nem képezik az adó tárgyát, hiszen azokat már a társasági adózás szintjén adóztatták. Az egykulcsos adózás teljesen leegyszerűsíti a teherviselés rendszerét, átláthatóságot biztosít, nagymértékben csökkenti a torzításokat.

Az egykulcsos adózás nem csupán a személyi jövedelemadó egykulcsosságát jelentheti, hanem azt is, hogy a társasági adó szintjét az szja mértékéhez igazítják. Az adók uniformizálása teljes mértékben egyenrangúvá teszi a jövedelmeket azok forrásától függetlenül. Az egykulcsos adózás bevezetői a gazdaság élénkülését, a bürokrácia leépülését, a költségvetési bevételek növekedését, munkaösztönzést, a beruházási kedv élénkülését, a megtakarítások növekedését remélik.

Az egykulcsos adózás hátránya, hogy országok közötti adókulcs-versenyt indukál, ami jelentősen csökkentheti a költségvetés bevételeit. Szintén hátrány, hogy az adószámítás általános egyszerűsítése mellett nem egyszerűsíti az adóalap meghatározásának sokszor igen bonyolult rendszerét.

Van olyan ország (Szlovákia), ahol a reform után ugyanakkora volt a személyi jövedelemadó, a társasági adó és az általános forgalmi adó adókulcsa, máshol (pl. Észtország, Lettország, Románia) csak az előbbi kettő kulcsa egyezik meg. Több helyen (pl. Oroszország, Ukrajna) viszont csak a jövedelemadó vált egykulcsossá, ám eltérések ezen belül is megfigyelhetők, hiszen van olyan ország (pl. Grúzia), mely adómentesség nélkül vezette be a rendszert, míg a többség nem mondott le a progresszivitás ezen eszközéről. (Belyó, 2009)

A különböző jövedelmek közös adóztatásának elvét tükrözi az egykulcsos adórendszer. Az OECD (2006) négyféle egykulcsos adórendszert különböztet meg:

- egykulcsos rendszer adómentesség nélkül (Grúzia),
- egykulcsos rendszer adómentességgel (Oroszország),
- egykulcsos rendszer adójóváírással (Szlovákia), és a
- társasági jövedelmekre is kiterjedő egységes kulcs rendszert (Románia). (Hall-Rabushka, 1995)

A relatíve magasabb egykulcsos rendszert alkalmazó országok biztosítottak nagyobb adómentes sávot. A reformot végrehajtó országok közül egyedül Grúzia törölte el az adómentességet. (Saavedra, 2007)

A világ 202 önálló országa illetve adóhatósága közül 2008-ig 21-ben volt egységes, egykulcsos személyi jövedelemadó, és ezek közül 17 egykori szocialista ország – Bulgária, Albánia, Csehország, Észtország, Grúzia, Kazahsztán, Kirgízia, Lettország, Litvánia, Macedónia, Mongólia, Montenegró, Románia, Oroszország, Szerbia, Szlovákia és Ukrajna – amelyek az utóbbi években tértek át erre módszerre, utoljára Csehország.

Egykulcsos adórendszert nyolc uniós tagországban alkalmaznak, mindegyik fejlődő országnak számít: Románia, Bulgária, Csehország, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia és 2011-től Magyarország. Ezek közül a legalacsonyabb adókulccsal Bulgária dolgozik (10%), öt követi Csehország (15%), Litvánia (15%). 16% a jövedelem- és nyereségadó Romániában és Magyarországon is, 19% Szlovákiában, 21% Észtországban és 23% Lettországban.

Az elmúlt évtized adóreformjai közül kiemelt figyelmet kapott az egykulcsos adórendszerek bevezetése a volt szocialista közép-kelet-európai országokban. A technika több országban került bevezetésre (4. táblázat), sok esetben csak nevében egykulcsos a rendszer, mivel a főbb adónemek esetében sem egy, hanem több kulcs van érvényben. A rendszer sikerességével kapcsolatban még kevés empirikus bizonyíték áll rendelkezésre, az egyes országokra készített tanulmányok eltérő, időnként ellentmondó következtetésekre jutottak. (Halmosi, 2008)

Az egyszerűség, a hatékony ellenőrzés, valamint az alacsony adminisztráció miatt az „egykulcsos” adórendszerek elterjedtté váltak a közép-kelet-európai országokban. Az ilyen reformok jelentősen csökkentik a személyi jövedelemadó szintjét, és gyakran növelik a jövedelemegyenlőtlenségeket. (Bakos et al., 2008a)

4. táblázat: Az egykulcsos adórendszereket alkalmazó közép-kelet-európai országok

Ország	Bevezetés éve	Adókulcsok a reform előtt			Adókulcsok a reform után		
		SZJA	TA	ÁFA	SZJA	TA	ÁFA
Észtország	1994	16%-33%	35%	18%	26%	26%	18%
Litvánia	1994	18-33%	29%	18%	33%	29%	18%
Lettország	1997	10-25%	25%	18%	25%	25%	18%
Oroszország	2001	0-30%	35%	20%	13%	37%	20%
Ukrajna	2004	10-40%	30%	19%	13%	25%	19%
Szlovákia	2004	10-38%	25%	14% és 20%	19%	18%	19%
Románia	2005	18-40%	25%	9% és 19%	16%	16%	9% és 19%

Forrás: IMF 2006 alapján saját szerkesztés

A jövedelemadó kulcsai a reformot követően némely országban tovább csökkentek, pl: 2009-ben Litvániában (15%), 2010-ben Észtországban (22%).

Az egykulcsos szja rendszer 2007-ben Macedóniában (12%), 2008-ban Albániában (10%) és Bulgáriában (10%), 2009-ben Csehországban (15%) került bevezetésre.

Románia és Bulgária kivételével az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetése után az egységes kulcs meghaladta a korábbi legalacsonyabb kulcs mértékét. (Horváth – Paragi, 2011)

Egykulcsos adórendszer, mint fogalom különféle, egymástól eltérő adóreform-koncepciókat fed le. Olyan adóról van szó, amelyben egységes adókulcs mellett egységes adóalapot alkalmaznak, vagyis egy proporcionális adót. A jövedelemadók esetén viszont egy olyan adót értenek alatta, amely nem proporcionális, hanem szerepel benne egy adómentes jövedelemhatár, és csak azokat a jövedelmeket adóztatják egységesen, amelyek ezt a határt átlépik. (Klicsu, 2008)

Az 1980-as évek elején Hall és Rabushka (1995) kidolgozott egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó javaslatot, amelyben minden egyes dollár jövedelem 19%-os egységes kulccsal adózik, kivéve a családok 25 ezer USD alatti jövedelme, ami adómentes. Érveik szerint ez az egyszerű adórendszer jelentősen hozzájárul a gazdasági növekedéshez, mivel számottevő adminisztrációs költséget takarít meg. Rabushka (2006) szerint egy ilyen rendszerben gyakorlatilag nincs szükség adóbevallásra, mivel minden egység jövedelem keletkezésekor automatikusan le lehetne vonni az egységes adót, megtakarítva így az adó kiszámítását, bevallását, jelentősen leegyszerűsítve az ellenőrzést, és megszüntetve az adórendszeren belüli arbitrázs-helyzeteket.

Az egykulcsos adórendszerektől három területen lehet jelentős hatást várni:

1. az alacsonyabb határadókulcsok növelhetik a munkakínálatot, ami az adóalap megnövekedését is eredményezheti,
2. az alacsonyabb határadókulcs kisebb ösztönzést jelent az adóelkerülésre, így javulhat az adóbevallás és befizetés, ezáltal a költségvetés több bevételhez jut,
3. az adórendszer egyszerűsítése, ami az adóadminisztrációs költségek és az adóelkerülés csökkenését egyaránt segíti.

Az egykulcsos adórendszer bevezetése a legtöbb esetben nem azért vált előnyössé, mert egységes adókulcsot biztosított, hanem mert a korábbi kedvezmények, kivételek megszüntetése következtében lehetőséget nyitott az adóadminisztráció egyszerűsítésére, és az adóalap szélesítésére.

További, közvetett hatás, ha az egykulcsos adó bevezetését az erős, reformok mellett elkötelezett kormányzat jeleként értékelik a befektetők, és ezáltal nő az ország tőkevonzó képessége. Az

egykulcsos adórendszer legfőbb hátrányaként szokták említeni, hogy növeli a jövedelmi egyenlőtlenséget. (Bakos et al., 2008)

Saavedra (2007) arra a következtetésre jutott, hogy a reformok akkor javítják az adómorált, ha a reform egyúttal az adóadminisztráció egyszerűsítésével is jár, ugyanakkor az állami bevételekre gyakorolt növelő hatás szignifikanciája nem volt kimutatható. Az adóelkerülés azokban az országokban csökkent, amelyekben az szja-kulcs és a társasági nyereségadó kulcsa megegyezett (tehát közelebb álltak a klasszikus egykulcsos rendszerhez).

Az egykulcsos adók bevezetésével kapcsolatos tanulságokat összegezve Saavedra (2007) kiemelte, hogy az adókulcsok csökkentését is tartalmazó reformok esetén csak úgy kerülhető el a bevételek csökkenése, ha a jövedelemadó rendszerében sikerül bezárni a kiskapukat és megszüntetni a sokféle kedvezményt és kivételt. Az adómorál javulása, az áttekinthetőség és a bevételek tekintetében azok a reformok sikeresnek, ahol a kedvezményeket lecsökkentették. További tanulság, hogy az szja adóalap növelése és az szja-bevallási hajlandóság érdemi javulása csak akkor várható, ha a reformok kiterjednek a társadalombiztosítás rendszerre is. A tb és az szja adóalapja ugyanis a legtöbb országban majdnem azonos, így a magas marginális kulcsú tb fizetési kötelezettség erős ösztönzést ad a kisebb adóalap bevallására (hiába csökken az szja-kulcs). Saavedra (2007) szerint az egykulcsos reformok átalakítják az ösztönzőket, ami a gazdasági szereplők viselkedésének megváltozásával jár, így nehéz előre jelezni a hatásukat. Ezért stabil fiskális környezet – alacsony adósságállomány, alacsony deficit és gyorsuló növekedés – esetén érdemes ilyen reformokat bevezetni. Az egykulcsos rendszerre áttérő országokban a költségvetési hiány 3% alatt volt, vagy éppen szufficites volt a költségvetés. (Bakos et al., 2008)

Az egykulcsos jövedelemadó a differenciált és progresszív adókulcsokhoz képest kisebb mértékben terheli a gazdagok jövedelmét, a szegényekét viszont nagyobb mértékben. Ezért az egykulcsos adó Erdős (2006) véleménye szerint csak akkor vezethető be, ha ennek megfelelően az alsó jövedelmi tizedekhez tartozók valamilyen formában kiegészítést kapnak. Így, az egykulcsos adó bevezetése mellett, bizonyos jövedelemhatár alatt adómentességet kell biztosítani. Vagy, az alsó tizedekben negatív adóztatást kell alkalmazni, ha a cél az, hogy a tényleges jövedelem valamilyen legkisebbnek ítélt szint alá semmiképpen ne csökkenjen. Véleménye szerint mégsem adózhat minden jövedelem teljesen egyforma mértékben.

Benedek és Lelkes (2006) munkájukban mikroszimulációs modell segítségével elemezték a magyarországi egykulcsos adórendszer bevezetésének lehetséges hatásait. A szlovák adóreform során bevezetett adórendszerhez némiképpen hasonló, a jelenlegi magyar szabályozásnál egyszerűbb adórendszert vizsgáltak: az adókulcsok egységesen 20 százalékosak, minden jövedelem az összevont adóalapba tartozik, de megmarad a minimálbér adómentességét biztosító adójóváírás és kiegészítő adójóváírás. Ezenkívül azonban nincsenek adókedvezmények, támogatások. Ez a javaslat csökkentené az adórendszer komplexitását, így növelné az átláthatóságát. Számításaik szerint egy szlovák típusú egykulcsos adórendszer bevezetése elsősorban a gazdagabb háztartásoknak kedvezne, és a szegényebb családok lennének egy ilyen javaslat vesztesei. Ennek elsődleges oka a felső adókulcs csökkentése lenne.

Az egységes kulcs esetén a jövedelmek tőke- vagy munkajövedelmek közötti átcsoportosításával nem lehet adót elkerülni. Ebben az esetben az ellenőrzés könnyebb, ami az átláthatóságot növeli. A magas marginális adókulcs mérséklése növelheti a munkakínálatot és a jövedelembevallásra is ösztönzőleg hathat. (Scharle et al., 2010)

Vámosi (2004) szerint a világban működő egykulcsos szja rendszerek valójában nem egykulcsosak, mivel az adómentes minimumok, az adójóváírás és a kedvezmények miatt több kulcs létezik.

2.4. A magyar adórendszer egyéni vállalkozókat érintő elemei

Egyéni vállalkozás a belföldi természetes személy üzletszerű, saját nevében és kockázatára, rendszeres, haszonszerzés céljából folytatott gazdasági tevékenysége. Jellemzői:

- a legegyszerűbb társasági forma;
- magánszemély hozhatja létre, aki cselekvőképes, állandó lakhelye van és nincs kizárva az egyéni vállalkozás gyakorlásából;
- általában kis tőkeerőn alapul;
- a vállalkozó személyesen közreműködik tevékenységében és
- tevékenységéért teljes vagyonával korlátlanul felel.

Az egyéni vállalkozó a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozik, a vállalkozói tevékenységéből származó jövedelme e törvény alapján adózik. (Alvincz, 2003) A járulékokat (saját és az alkalmazottak után) a társadalombiztosítási törvény szabályai szerint vallja be és fizeti meg. Egészségügyi hozzájárulást (mind saját maga, illetve tevékenysége, mind pedig az alkalmazottai tekintetében) az egészségügyi hozzájárulásról szóló törvény rendelkezései szerint fizeti meg. Alkalmazottjai utáni kötelezettségeire (az előbb felsoroltakon kívül) még:

- adó tekintetében a személyi jövedelemadóról szóló
- járulékok (munkaadói, munkavállalói, szakképzési) esetén a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvény rendelkezései az irányadók.

A következő alfejezetekben a személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási törvény főbb tulajdonságait, egyes elemeit mutatom be. A választásom azért erre a két adónemre esett, mivel az elmúlt években az adóterheltség körüli viták során bebizonyosodott, a személyi jövedelemadó kulcsát nem lehet, nem szabad a társadalombiztosítási járulékok kulcsaitól elkülönítetten kezelni. (Halmosi, 2008)

2.4.1. Személyi jövedelemadó jellemzői

A magánszemélyek adóztatása a közterhekhez való hozzájárulásának kötelezettségén alapul.

Célja:

- magánszemélyek hozzájárulása a közterhekhez az arányosság és méltányosság elvének érvényesítése mellett;
- állami adóbevételek biztosítása az állami és az önkormányzati költségvetés számára.

A személyi jövedelemadó fő jellemzői:

- átfogó szabályozási eszköz, mivel a bevételt szerző magánszemélyek teljes körére kiterjed, és befolyásolja az állampolgárok anyagi helyzetét;
- általános jellegű adó, a magánszemély összes jövedelme adóköteles (bizonyos szabályokat figyelembe véve, a külföldi személy, illetve a külföldről kapott jövedelem esetén);
- közvetlen adó, az adó terhét az adó alanya viseli, azaz az adóalany és az adó viselője megegyezik;
- személyi jellegű, mivel az adó alanya magánszemély;
- progresszív és lineáris, hiszen az összevonandó jövedelmet sávosan progresszív, míg a külön adózó jövedelmeket lineáris adó terheli;
- preferenciákat tartalmaz, különböző megfontolásokból kedvezmények és adómentességek érvényesítését lehetővé teszi;
- naptári évenként számolják el (meghatározott határidőig kell az illetékes Adóhatóság felé eljuttatni az 53-as adóbevallást, melyben az adott évben megszerzett bevételekről és kiadásokról kell számot adnia a magánszemélynek);

- az év során adóelőleget kell fizetni;
- az adó megállapítása fő szabályként önadózással történik. (Galántainé, 2006)

Tárgya a bevétel: az adóévben elvégzett tevékenység ellenértéke.

Költség: bevételszerző tevékenységgel közvetlenül összefüggő, kizárólag a bevétel megszerzése, illetve a tevékenység folytatása érdekében az adott évben kifizetett és bizonylattal igazolt kiadás.

Jövedelem megállapításának módjai:

- bevétel egésze jövedelem (pl. munkajövedelme esetén);
- bevétel és a tényleges költség különbsége a jövedelem (pl. egyéni vállalkozó jövedelme);
- bevétel és a költség-hányad (a bevétel 10%-a) különbsége a jövedelem.

A sávosan progresszív adótáblázat a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók esetén az összevonás alá eső (pl. munkabér, más bérjövdelem, nyugdíj, vállalkozói kivét) jövedelmek adóvonzatának megállapításához kell.

A magyar adórendszert az adókedvezmények sokszínűsége (átláthatatlansága) jellemzi. Sajátos jellemzőjük – hogy évről évre változnak – általában szűkülnek. Ezáltal kiszámíthatatlan az adórendszer. Egy jelentős változás történt 2005-ben, hiszen az adókedvezmények esetében is jövedelem plafont állapítottak meg. Ez az ún. középréteg adóterheit növelte meg jelentősen.

Az egyéni vállalkozó részére a személyi jövedelemadó háromféle adózási módot tartalmaz, melyek közül bizonyos feltételek mellett az egyéni vállalkozó választhat. (Galántainé, 2006)

Ezek a következő adózási módok:

A) *Tételes átalányadózás*, mely a legegyszerűbb, de csak nagyon szűk körben alkalmazható.

B) *Átalányadózás*, mely alkalmazhatósága feltételekhez (tevékenység, értékhatár) van kötve.

Az átalányadózást az egyéni vállalkozó az adóév egészére választhatja. Az átalányadózás csak a tevékenység egészére választható. Ettől eltérően, aki egyéni vállalkozóként és mezőgazdasági kistermelőként is jogosult az átalányadózásra, úgy külön-külön is választható a tevékenység vonatkozásában. Az átalányadózást választó egyéni vállalkozó esetében 40% költséghányadot állapíthat meg. A bevétel törvényben meghatározott mértéke lesz a jövedelem, melynek adóterhét 2005-től a sávosan progresszív adótáblázat határozza meg. (M11. Melléklet)

C) *Vállalkozói jövedelem szerinti adózás* (ez általános szabályként alkalmazható adózás), mely meglehetősen bonyolult, és a vállalkozók háromszintű adózását tartalmazza.

1. szint: a vállalkozói kivét (személyes munkavégzés ára) összevonandó jövedelmek közé tartozik és a progresszív adótáblázat alapján adózott 2010. év végéig. Majd 2011. január 1-től bevezetésre került az egykulcsos családi jövedelemadó intézménye. Az egyéni vállalkozónál önálló tevékenységből származó jövedelemnek csak a vállalkozói kivétet lehet tekinteni, amellyel szemben semmilyen költség vagy levonás nem érvényesíthető, így a 90%-os jövedelemszámításra vonatkozó rendelkezés az egyéni vállalkozásból származó jövedelmet nem érinti. Az adóévben keletkezett összes bevételt csökkenteni lehet több, a Szja törvényben meghatározott módon, melyre az elemzésem során részletesen ki fogok térni.

2. szint: vállalkozói jövedelem (bevétel a költség és a korrekciós tényezők figyelembe vételével meghatározott összeg) után vállalkozói személyi jövedelemadót fizet. Vállalkozói költségként a vállalkozói kivét összege is elszámolható, illetve ide

tartozik a vállalkozói bevétel elérése érdekében felmerült kiadás is. (M12. Melléklet)

3. szint: vállalkozói osztalékalap, mely után 2007-ig kétkulcsos, 2008-tól csak egykulcsos osztalékadót kell fizetni. (M13. Melléklet)

Amennyiben az egyéni vállalkozó többféle vállalkozói tevékenységet is végez, ezek bevételeit együttesen kell vállalkozói bevételnek tekinteni, illetve így kell figyelembe venni a költségeket is.

2.4.2. Fizetendő társadalombiztosítási járulékok

A társadalombiztosítás olyan kötelező társadalmi kockázatközösség, melyben az általános biztosítási elvek, a jóléti juttatások és az egyéni öngondoskodási felelőssége együttesen érvényesül. (Galántainé, 2006)

A társadalombiztosítási járulék a társadalombiztosítási alapok kiadásainak fedezetéül szolgáló, adójellegű befizetés, amely elsősorban munkaviszony alapján, a munkabér százalékában a munkáltatót és a munkavállalót terheli.

Funkciója a közös társadalmi kockázatviselés és az általános ellátási (nyugellátás, egészségügyi szolgáltatás stb.) rendszer működtetésének elősegítése.

A társadalombiztosítás rendszerén belül nyugdíjbiztosítást és egészségbiztosítást kell megkülönböztetni. A magánnyugdíj nem része a társadalombiztosítási rendszernek, de szorosan kapcsolódik hozzá. A jogviszonyokat, a biztosítottak körét, a fizetendő járulékok mértékét a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló törvény szabályozza.

A jogszabályban rögzített alapelvek a következők:

- kötelező részvétel elve, a biztosítás a törvény erejénél fogva jön létre;
- korlátozott biztosítási elv, biztosítási elvek mellett fontos az öngondoskodás, egyéni felelősség is;
- arányosság elve, a pénzbeli ellátások a járulékfizetés alapjával arányosak;
- fizetési kötelezettség elve, biztosított és a foglalkoztató (egyéni vállalkozó esetén ez a kettő ugyanaz a személy) fizetési kötelezettségét foglalja magában;
- a foglalkoztató együttműködési kötelezettségének elve, mely bejelentési, nyilvántartási, járulék-megállapítási és levonási kötelezettséget jelent;
- célhoz kötött személyes adatközlés elve, mely a személyek adatainak rendszeres vagy eseti közlésére való kötelezést foglalja magába;
- állam mögöttes felelőssége, ellátások fedezetét az állam garantálja. (Galántainé, 2006)

A fizetendő járulékok típusai:

- a biztosított egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot,
- a foglalkoztató egészségbiztosítási és nyugdíjbiztosítási járulékot,
- a kiegészítő tevékenységet folytató minősülő egyéni vállalkozó, továbbá a társas vállalkozás egészségügyi szolgáltatási járulékot,
- biztosítottak vagy ilyen biztosított eltartott hozzátartozójának nem minősülő belföldi személy egészségbiztosítási járulékot köteles fizetni.

A magánnyugdíjpénztár tagja nyugdíjjárulék és tagdíj fizetésére kötelezett.

A minimálbér emelése egyben a járulékalap növelését is jelentette, hiszen az egyéni vállalkozók a saját járulékaikat a vállalkozói kivét, de legalább a minimálbér, majd 2006 szeptemberétől a minimálbér kétszerese alapján kötelesek megfizetni, majd a 2008. évi tb törvény ismét lehetőséget

kínált a minimálbér alapján történő járulékfizetésre (minimális értéként megjelölve azt). (M14. Melléklet)

2000-től 2006-ig az egyéni vállalkozó saját maga után a kötelezően beadandó járulékbevallást a személyi jövedelemadó (53-as) bevallás részeként nyújtotta be, de 2007-től az 58-as bevalláson kell beadni az adóhivatalhoz havi rendszerességgel.

A Tb. törvény szerint biztosítottnak minősül a kiegészítő tevékenységet nem folytató egyéni vállalkozó a vállalkozói igazolvány kiváltásának napjától annak visszaadásának napjáig. Tehát a törvény értelmében, ha egy nem nyugdíjas egyéni vállalkozó az adott hónapban nem ér el bevételt, nincs vállalkozói kivétje sem, akkor is a törvény járulékfizetésre kötelezi.

2003. január 1-jétől bevezetésre került a kezdő egyéni vállalkozó kategória. Az egyéni vállalkozó tevékenységet kezdőnek minősül a járulékfizetési kötelezettsége első napjával kezdődően az e napot magában foglaló naptári év utolsó napjáig. A tevékenységet kezdő egyéni vállalkozó a járulékfizetési kötelezettségének kezdő évében a társadalombiztosítási, egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot a tárgyhónapot megelőző hónap első napján érvényes minimálbér összege után fizeti meg. Ez a rendelkezés nem alkalmazható arra az egyéni vállalkozóra, aki egyidejűleg munkaviszonyban áll, és foglalkoztatása eléri a heti 36 órát, illetőleg aki közép- vagy felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytat.

A biztosítottak a társadalombiztosítás valamennyi ellátására jogosultságot szerezhetnek járulékbevallási, fizetési kötelezettségük teljesítése ellenében.

Társadalombiztosítás szempontjából az egyéni vállalkozókból 6 csoport képezhető.

1. Főfoglalkozású egyéni vállalkozók
2. Munkaviszonyban álló egyéni vállalkozó, ha a foglalkoztatása eléri a heti 36 órát
3. Közép- vagy felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytató egyéni vállalkozó
4. Társas vállalkozásban közreműködő egyéni vállalkozó
5. Kiegészítő tevékenységet folytató egyéni vállalkozó
6. Kezdő egyéni vállalkozó

Az egyéni vállalkozóknak a Tb. törvényben meghatározott járulékalapot képező jövedelme (mely a vállalkozói kivét, illetve a minimálbér, vagy annak kétszerese) után a Tb. törvényben előírt járulékmértékeket be kell vallania, meg kell fizetnie. A járulékmértékek évről-évre változnak, s a hely szűkössége miatt az erről készített részletes táblázatomat az M15. Mellékletben helyeztem el. Összességében a Nyugdíjbiztosítási és az Egészségbiztosítási Alapba történő járulékmértékek 2008-ra 1 % pontot csökkentek 2000-hez képest (5. táblázat).

5. táblázat: 2000-2008 között fizetendő TB járulékok mértéke

Évek	Nyugdíjbiztosítási Alapot megillető járulékok (nem mnyp esetén)	Egészségbiztosítási Alapot megillető járulékok	Összesen
	adatok %-ban		
2000	30,0	14,0	44,0
2001	28,0	14,0	42,0
2002	26,0	14,0	40,0
2003	26,5	14,0	40,5
2004-2006.VIII.	26,5	15,0	41,5
2006. IX-	26,5	17,0	43,5
2007	29,5	15,0	44,5
2008	33,5	11,0	44,5

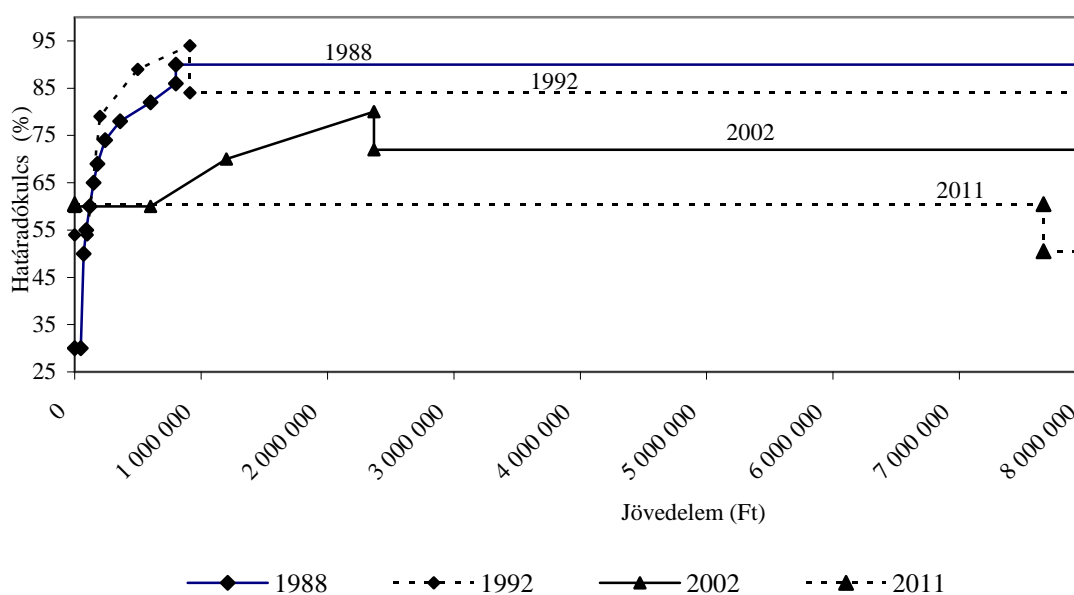
Forrás: Hatályos Tb. törvény alapján saját szerkesztés

A járulékfizetési felső határt (M16. Melléklet) évente január 1-jétől, ha pedig a vállalkozás év közben kezdődik, a biztosítással járó jogviszony kezdete napjától az adott év december 31. napjáig kell számítani. Az évi összeghatár számításánál figyelmen kívül kell hagyni azokat az időtartamokat, amelyre az egyéni vállalkozónak járulékalapul szolgáló jövedelme nem volt.

A progresszív személyi jövedelemadó mellett egy lineáris béradót is kell fizetni (Lakatos, 2008), ez a munkavállaló által fizetett nyugdíj- és egészségbiztosítási járulék. Ha összeadjuk a két adót, újfajta megközelítésben vizsgálhatjuk az szja-bevételeket, s a már jól ismert sávosan progresszív adótáblázat is megváltozik. Négy évet választottam ki a nagy időintervallumra (1988-2011) tekintettel. A kiválasztásomat a törvényi változások indokolják, melyek a következők voltak:

- 1988: Ebben az évben vezették be a progresszív szja táblát;
- 1992: Járulékalapnak éves (illetve napi) szinten maximum értéke lett;
- 2002: Biztosított egészségbiztosítási járulékalap évi felső határa eltörlésre került;
- 2011: Egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer bevezetésre került.

A határadókulcsok a következőképpen alakulnak, ha a szja és a tb adónemet együtt vizsgáljuk ezekben az években. (6. ábra)

Forrás: Jogszabályok alapján saját szerkesztés

6. ábra: Szja és Tb járulék összeadott mértékének alakulása Magyarországon

Ez az ábra nem egy sávosan progresszív elvonási formát tükröz, hanem inkább egy vegyes, először egy egyenesen arányos, majd progresszív, majd proporcionális elvonási formát alkalmaz. A legmagasabb jövedelemkategóriában csökkent az adó és tb-teher.

2.5. Az adórendszer hatásai, mérése

Az adórendszer hatást gyakorol a gazdaság szereplőire, hiszen befolyásolja a rendelkezésre álló jövedelmüket, meghatározza a járulékfizetés fejében kapható ellátások körét.

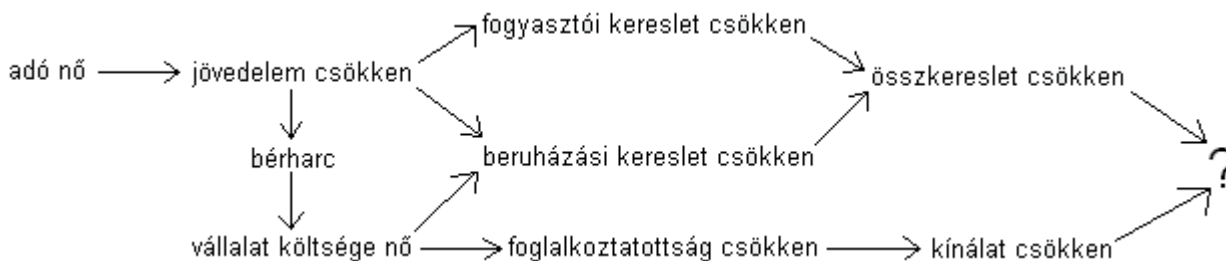
Az adóztatás hatása:

A) A magánszférában:

A makrogazdaság fogyasztása a rendelkezésre álló jövedelem függvénye. Az adók növelése csökkenti a rendelkezésre álló jövedelmet, hiszen pénzt kell befizetni a gazdálkodási egységeknek, tehát csökken a fogyasztási kereslet. Az adó növelése lefelé tolja a fogyasztói egyenest. Az ellenkező eset is igaz: az adócsökkentés a fogyasztási kereslet növekedéséhez vezet.

B) A termelési szférában:

Ha a háztartások rendelkezésre álló jövedelme az adóemelés miatt csökken, akkor a lakosságnak a korábbi fogyasztási szint megtartása mellett a korábbi megtakarításaihoz kell nyúlnia (vagy sokkal kevesebbet takarít meg), ami a beruházási lehetőségeket szűkíti. Az adónövelés tehát csökkenti a megtakarításokat, ezen keresztül a beruházásokat. A beruházásokat tovább csökkenti, hogy maguk a vállalatok is többet kell, hogy befizessenek. A beruházási kereslet is csökken, hiszen a fogyasztás csökkenése (illetve szinten tartása) mellett nem érdemes beruházni. Az adónövelés a fogyasztást és a beruházást is csökkenti, ami változatlan árszínvonal mellett az összjövedelmet is csökkenti. A vállalatoknak az adóemelés költségnövekedését (több adót kell befizetni), és lehetőségeinek összehúzódását (kereslet csökken) jelenti. (7. ábra)

Forrás: Pitti, 2009 alapján saját szerkesztés

7. ábra: Az adóztatás összhatása

Van egy harmadik hatás is: a rendelkezésre álló jövedelem csökkenése a háztartásoktól magasabb bérszint követelését váltja ki. A nominálbér emelkedése a reálbér emelkedését is jelenti ("egy ideig"), ami a munkakereslet csökkenésén keresztül a kibocsátás csökkenéséhez vezet. Az adóztatás összhatásáról elmondható, hogy a jövedelem csökkenéséhez vezet, ami inflációs nyomással párosulhat és ez dekonjunkturális folyamatokat indíthat el. Az adókulcs megválasztása nagyon érzékeny pont egy kormány működésében.

2.5.1. Adóztatás gazdasági hatásai

Az adóztatás gazdasági hatásainak megítélése igen bonyolult feladat, mivel sokféle pénzügyi hatása érvényesül makro- és mikro szinten egyaránt. Ezek a hatások megegyeznek az adózás rendszerének céljával, de az egyes adónemek jellemzésekor a célok és hatások más hangsúlyt kapnak. A továbbiakban a kérdést a személyi jövedelemadóztatás szempontjából vizsgálom.

Napjainkban az adóztatás hatásai leginkább a következő irányokba érvényesülnek (Földes, 2001):

1.) Jövedelmi hatás. Az adóztatás közvetlen hatása, mely a jövedelem-elvonásban nyilvánul meg. Fontos, hogy a jövedelem-elvonás milyen hatást gyakorol a különböző jövedelemmel rendelkező adózókra, milyen módon érinti a gazdaság eredményes működését ágazatonként, szakmánként, regionális egységeként. A közgazdasági elemzések az adóztatás rendkívül színes hatásait jelzik, s azt is mutatják, hogy az adóterhek tényleges nagysága szoros összefüggésben van az adó mértékével.

2.) Gazdasági teljesítményeket orientáló hatás. A gazdasági szereplők alkalmazkodnak az adópolitikai döntésekhez, amelyeknek nagyon különböző megnyilvánulásai lehetnek. Jelentheti bizonyos gazdasági események időbeli csúsztatását, bizonyos ügyletek formájának megváltoztatását, az adóterhek áthárítását, az adókikerülést, bizonyos tevékenységek informális szektorba terelését.

3.) Gazdasági szereplők magatartására gyakorolt hatás. Az adózás feltételeinek változása olyan hatást válthat ki, amely az adóalanyok önkéntes jogkövető magatartásának megváltozásában, többek között az adók tudatos elkerülésében jelenik meg. Az adóelkerülést jogi szempontból az adóminimalizálás törvényes formájaként kezelik, amelynek formái országonként is eltérőek. Az adóelkerülést meg kell különböztetni az ún. adókijátszástól, amely már a törvény megsértését feltételezi, vagyis az adókötelezettség illegális módszerekkel történő megtagadását jelenti. Az adókijátszás technikai jogellenes magatartásnak minősülnek, amelyek az esetek többségében bűncselekménynek minősülnek, s mint ilyet a törvény büntetni rendel.

4.) Munkaerő piaci hatás. Tekintve, hogy az adók- és járulékok többsége a munkajövedelemre, a foglalkoztatásra épül, a gazdaság egyes szereplői úgy igyekeznek gazdálkodásuk eredményességét javítani, hogy fejlesztéssel, gazdasági tevékenység kiszervezésével, tevékenységi szerkezet változtatásával csökkentik az élők munkafelhasználást. Ennek következménye a gazdasági aktivitás csökkenése, illetve a szociális feszültségek erősödése. A munkára épülő adóterhek mérséklése nem jár automatikusan a foglalkoztatás javulásával, hiszen a vállalkozások még mindig találhatnak az élők munkánál olcsóbb termelési megoldásokat;

5.) Egyensúlyi hatások. Az adózás hatást gyakorol makro- és mikro szinten a gazdasági folyamatok harmóniájára, az állami költségvetés helyzetére. Az adóztatás egyensúlyt érintő hatása a kereslet és kínálat befolyásolása, a szektorok közötti arányok módosulása, vagy a költségvetési kiadások és bevételek közötti összhang megvalósulása. Eszmei esetben ennek az összhangnak nemcsak adóévre, hanem adóéven belüli időszakonként is működnie kell.

6.) Szociális hatások. Az adó- és járulékkerhek növekedése a vállalkozásokat részben racionális élők munkafelhasználásra, részben a jóléti funkciók leépítésére készítetik, ami:

- egyfelől: csökkenti a gazdasági aktivitási rátát és rontja az adóalanyok életminőségét,

- másfelől növeli a közkiadások terheit, ami nemegyszer az adó- és járuléktérhek emelését eredményezi.

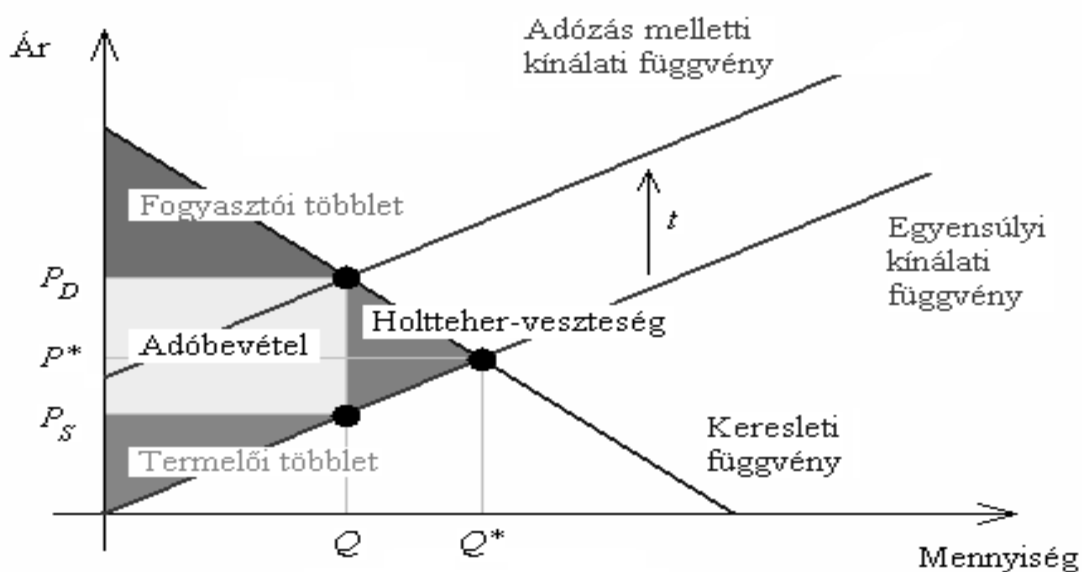
Ennek azonban viszonylag alacsony és csak átmenetileg érezhető a hozadéka. meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a terhek csökkentésétől a fent említett hatás ellentétjeként többek között a foglalkoztatottság növekedését, a vállalkozói szférában is bizonyos társadalmi célú feladatok vállalását várják el, azonban az elvárások nem mindig teljesülnek.

7.) Korrektációs hatások. Az adózási szabályoknak jelentős szerepe van egyes makrogazdasági célok szolgálatában, amit főképp a kedvezményi és mentességi feltételek, illetve támogatási szabályok döntésorientáló szerepén keresztül érvényesítenek. Ilyen makrogazdasági cél lehet a környezetkárosító tevékenységek visszaszorítása a környezetvédelmi adókkal, a vállalkozások K+F tevékenységének serkentése, vagy éppen a szakképzés ösztönzése az adózás előtti eredmény korrekciós lehetőségének biztosításával.

Az adóztatás hatásainak figyelemmel követése, illetve visszamenőleges értékelése – megfelelő információs rendszer kialakításával és működtetésével – hasznos támpont lehet az adópolitika jövőbeni cél- és eszközrendszerének finomításában, vagyis a múltból nyert tapasztalatok a makro és mikro szintű adótervezésben használhatók leginkább. (Pitti, 2009)

A forgalmi és jövedelemadók végső soron a termékek, szolgáltatások, illetve a munkaerő piaci árába épülnek be. Ha egy jószág eladóit az állam a jószág minden egyes egységének értékesítése után konstans t összegű adó befizetésére kötelezi (ez a mennyiségi adó, ellentétben az *ad valorem* adóval, amit a jószág árának valahány százalékában állapítanak meg), akkor ez végső soron a jószág értékesítésének költségeként jelenik meg az eladó számára, így olyan hatással jár, mintha a határköltség görbe (az egy pótlólagos józág egység kibocsátásának költségét leíró függvény) felfelé toldott volna el, méghozzá t egységgel. Versenyzői piacon a határ-költséggörbe azonos a kínálati görbével, így ez utóbbi is t -vel toldódik el felfelé. (8. ábra)

Az adózás utáni fogyasztói, termelői és „állami” többletek összegzésekor, az kisebbnek adódik, mint a többletek összege az adózás előtt. A különbség az ábrán szürkével jelölt holtteher veszteség. Ez a terület a társadalom számára „elveszett” az adó bevezetésével. A holtteher veszteség négyzetesen arányos t értékével (Kopányi, 1993)

Forrás: Kopányi, 1993 alapján

8. ábra: A holtteher-veszteség alakulása

Az adók fent említett „társadalmi költségét”, a holtteher veszteséget sok közgazdász szerint lényegesen meghaladják az adózás úgynevezett közvetett költségei, melyek abból fakadnak, hogy az adó által érintett személyek vagy csoportok jelentős erőforrásokat fordítanak adóalapjuknak a hatóság előli elrejtésére, az adóval kapcsolatos politikai döntések befolyásolására.

2.5.2. Az adórendszert jellemző indikátorok

Az adórendszer szerkezetét többféle szempontból lehet vizsgálni (6. táblázat), és mindegyikhez más mutatót érdemes használni. (Bakos et al., 2008)

6. táblázat: Az adórendszer vizsgálatának szempontjai és a megfelelő indikátorok

Költségvetési egyensúly	Igazságosság	Munkapiaci és beruházási ösztönzők	Adó-elkerülés	Fenntarthatóság és kiszámíthatóság
Adónem bevétele/GDP	Adónem bevétele /Összes adóbevétel	Adónem bevétele/Adóalap (Implicit kulcs)	Adónem bevétele/Adóalap (Implicit kulcs)	Adónem bevétele /Összes bevétel
-	-	Marginális kulcs	Marginális kulcs	Kulcsok változása
-	Átlagos kulcs	Átlagos kulcs	Átlagos kulcs	
			Adónemek száma	

Forrás: Bakos et al., 2008

Az empirikus vizsgálatok azt mérik, hogy az adókulcsok vagy azok változásai hogyan hatnak a gazdasági szereplők döntéseire. A mérés sosem lehet tökéletesen pontos, mivel még mikroszintű adatok esetén is sok tényező van, ami befolyásolja az egyéni döntést, de nem, vagy nem jól mérhető. A legpontosabb mérésre azok az adóreformok adnak lehetőséget, ahol több adózói csoportot különböző mértékben érintenek a változások, és a változás előtti és utáni jövedelmekről is vannak részletes adatok. A magyar adórendszer néhány eleméről is készült már mikroszintű adatokon alapuló elemzés. Az egyik Semjén (1998) tanulmánya, amely a vállalkozások adóelkerülési magatartását vizsgálta vállalkozási forma szerint összesített APEH bevallási adatok alapján. Vidor (2005) a nyugdíjpénztári befizetések adókedvezményének hatását vizsgálta a háztartások megtakarítási döntéseire a TÁRKI Háztartásmonitor adatfelvételén alapuló többváltozós becsléssel. Bakos et al. (2008) pedig a személyi jövedelemadó kulcsának 2005. évi csökkentésének hatását mérte a bevallott jövedelem alakulására, egyéni szintű APEH adatok alapján. (Bakos et al., 2008)

Adóteher a befizetett adó és az adó alapjának hányadosaként definiálható. Megmutatja, hogy az adóalap hány százalékát vonja el a költségvetés adó formájában.

2.5.3. Laffer-görbe

Az adókerülés alakulásának mérésére szolgál az úgynevezett Laffer-görbe, amely az adóbevételt kizárólag a marginális adókulcs függvényében ábrázolja.

A kínálati közgazdaságtan egyik alapvető tétele Arthur Laffer (1974) nevéhez fűződik, aki egyértelmű összefüggést állapított meg az adóbevételek nagysága, illetve az adókulcs nagysága között.

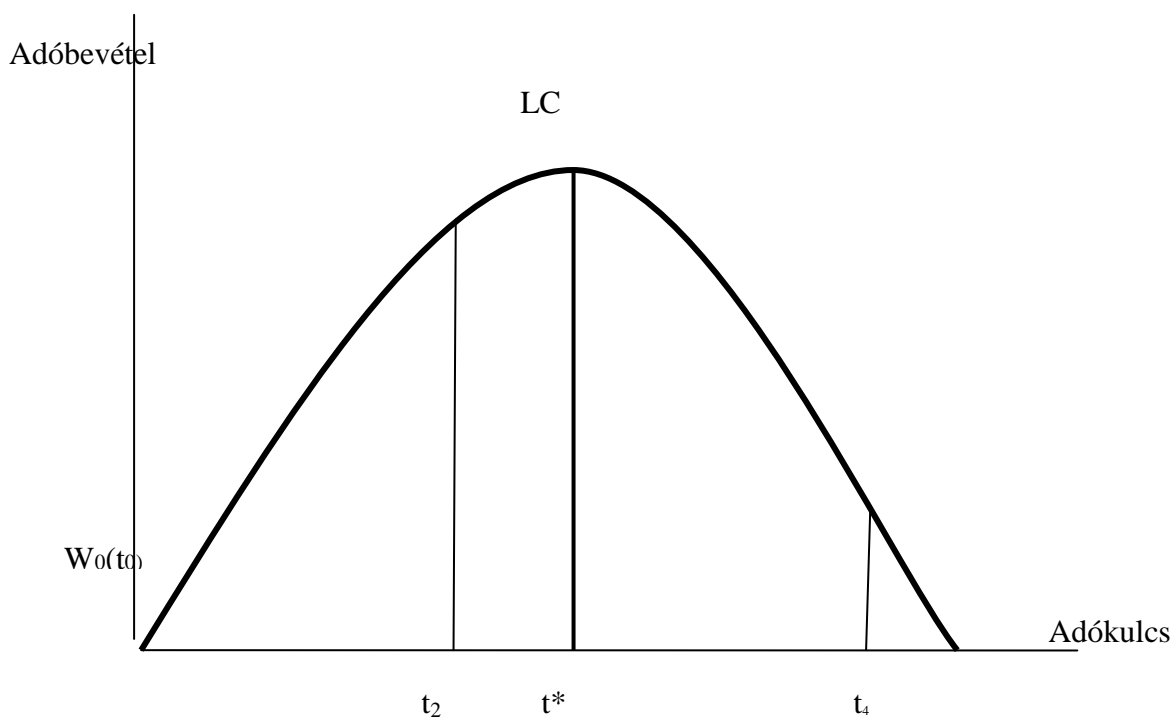
Az adóbevételekkel foglalkozó szakemberek többsége egyetért abban, hogy az adóbevétel nagysága és a kivetett adó százalékos nagysága között a Laffer görbe által leírt összefüggés mutatható ki. Az adókulcs emelésekor az adóbevétel a kezdeti meredek emelkedés után egyre kevésbé növekszik, majd maximális érték elérése után csökkenésbe fordul át.

Laffer szerint az adóbevétel meredeken nő az adóztatás alacsonyabb szintjein. Ahogy az adókulcs tovább nő, az adókból származó bevétel növekszik ugyan, de csak addig a pontig, amíg a kormányzat a beszédhető adótömeg maximumát eléri. Ez a pont a Laffer-görbe T-pontja. Ezt követően bármekkora növekedés az adókulcsokban adómegeterüléshez vagy a munkakedv drasztikus csökkenéséhez vezet. (Erős – Ivicz, 2006)

A görbe alakjából adódóan ugyanahhoz a bevételi nagysághoz kétféle terhelés tartozik, a felfelé ívelő szakaszban, illetve a görbe lefele hajló ágán. Egyben ez azt is jelenti, hogy ugyanazt a jövedelmet alacsonyabb és magasabb kulccsal is el lehet érni.

A Laffer-görbén való hely meghatározását még nehezíti a rövid és a hosszú távú hatás sokszor ellentétes iránya is. Rövid távon, ha a görbe emelkedő szakaszán tartózkodunk, növekszik a bevétel a régi tempóval. Ez a matematikai hatás. Az alkalmazkodás időszaka után azonban mérséklődik az adóbevétel, ez a közgazdasági hatás, hiszen sokan a szabadidőt vagy inkább az adóeltitkolás különböző módját választják. Egy adómeéklés a csökkenő szakaszon hasonlóan alakul. Az első időszakban az adófizetők száma, általuk bevallott jövedelem nagysága változatlan, az adó mérséklése csökkenti a bevételt. Az alkalmazkodás szakasza után azonban több adót vállalnak be, többen választják a munkát a szabadidő helyett, mert a költségvetési egyenes jobbra tolódik, növekszik az adóbevételek nagysága.

Az adókulcsok növelése egy ponton túl nem a bevételek növekedését, hanem a csökkenését vonja maga után. (9. ábra)

Forrás: Samuelson – Nordhaus, 1990 alapján

9. ábra: Laffer-görbe

Roger N. Vaud (1985) azt is bizonyította, hogy politikának általában nincs elég ideje, hogy kivárja egy-egy adóintézkedés hosszú távú eredményét, döntési időhorizontjuk a választási ciklusok miatt rövidebb, mint ahogy az adótörvények változására adott adófizetői reakciókat megvárhatnák.

A modellel kapcsolatban számos kritika látott napvilágot, például nehéz meghatározni egyértelműen egy adott adónem helyét, mert eleve feltételezik az adópolitikusok, hogy a görbe hanyatló szakaszán helyezkedik el a gazdaság. (John-Philip, 2004) Ezzel Samuelson – Nordhaus (1990) is egyetértett, mivel az adónem helye csak feltételezett, így véleményük szerint a határadókulcsok csökkentése nem jelenti feltétlenül a munka és a megtakarítások növekedését.

A Laffer-görbén való mozgást alapvetően meghatározza az effektív adókulcsban bekövetkezett változás az alkalmazkodási periódus alatt. Általánosságban a következőképpen írható fel, illetve igazolható, hogy az effektív adókulcs változása hat a jövedelemre. (Lakatos, 2007)

$$T = \tau_t \theta_{t-1} (w_t N_t + r_t K_t)$$

$$\tau_t \theta_{t-1} (w_t N_t + r_t K_t) - T = 0$$

ahol τ az effektív adókulcs

$\theta(\tau)$ az adóelkerülési ráta, vagyis a bevételnek az a hányada, amelyet az effektív adókulcstól függően az adófizetők hajlandók a bevallásukba beleírni

w_t w a reálbér, amely az adó után marad

N a munkaórák száma

R_t a kamat

K a tőke

Az egyéni vállalkozások esetében a társadalombiztosítási hozzájárulás megfizetése független a jövedelemtől, elvart adóként kötelezően, a vállalkozói státus egyenes következményeként kell leróni. A tb-fizetési kötelezettség és adófizetési kötelezettség elválik egymástól, vagyis az adóterhelés nullára csökken, a társadalombiztosítási kötelezettség növekszik, de nem kompenzálja az adó teljes elkerülését, az effektív adókulcs 0-ra való csökkenését, emelkedik az adóelkerülés, mérséklődik a befizetett adó. Amiből következik, hogy minél jobban emelkedik a társadalombiztosítási járulékmértéke, annál nagyobb az adóelkerülés százaléka és kevesebb lesz a bevétel a növekvő adóelkerülés miatt.

Az APEH-adatok alapján joggal feltételezhető, hogy ez az összefüggés a valóságban is létezik, mivel csökkent az elmúlt években a bevallott vállalkozói kivét. Az APEH-statisztikák szerint egyébként a társadalombiztosítási kötelezettségek növelése, illetve a szigorúbb ellenőrzés hatására emelkedtek ugyan a tb-bevételek, de az egyéni vállalkozók gyakorlatilag minimálisra szorították adófizetési kötelezettségeiket, miután 2006. szeptembertől a járulékokat a minimálbér kétszerese alapján köteles megfizetni. Az alacsonyabb elvonási szint mellett a gazdasági aktivitás kifizetődőbbé válik, ez az ösztönző hatás pedig közvetlenül a gazdaság gyorsabb növekedéséhez, közvetve az adóalap, ezen keresztül az adóbevételek növekedéséhez vezet. (Lakatos, 2007)

A Laffer-görbe azt sugallja, hogy ha az adókulcs magas, akkor az adók további emelése végül csökkenti a beszedett adót. A jóság kínálatának csökkenése oly mértékben csökkenti az adóbevételeket, hogy a magasabb adókulcs nem tudja ellensúlyozni a visszaesést. Ez a *Laffer-hatás*.

A Laffer-görbének persze van hiátusa is. A görbe pontos alakját szinte lehetetlen megállapítani, s ebből kifolyólag egyetlen ország kormánya sem állíthatja, hogy pontosan tudja, az adókulcsok csökkentése milyen hatással bír a teljes adóbevételre. (Erős – Ivicz, 2006)

Az irodalomban fellelhető vélemények egy gondolatban megegyeznek, feltételezik, hogy a Laffer-görbének egy maximumpontja létezik (Borjas 2000; Ulbrich 2003; Rosen 2002; Stiglitz 2000). A legtöbben abból az alapfeltételezésből indulnak ki, hogy az adóbevételek nullához tartanak, (ha az átlagos adókulcs vagy nulla, vagy 100 százalék), és a kettő között található az az egyetlen maximális érték, ahol a legmagasabb adóbevétel realizálható. (Spiegel et al., 2008)

Fullerton (1982) szerint a Laffer görbe annak a bemutatására szolgál, hogy az adók miként idézhetnek elő torzulásokat, melyek miatt az adókulcsok növekedésével az adóbevételek csökkennek.

Az eredeti Laffer-görbét megalkotója az adóráták és az adóbevételek viszonyára készítette el, amelynek alakja egy fordított U betűvel jellemezhető. Lackó (2009) szerint empirikusan ezt az összefüggést sohasem sikerült bizonyítani. Semjén (2001) véleménye szerint nemigen van egyértelmű empirikus bizonyíték a Laffer-görbe létezésére a nemzetközi irodalomban.

2.6. A magyar mezőgazdasági termelés résztvevői, különös tekintettel a magánszemélyként folytatott mezőgazdasági termelés jellemzőire

Magyarország mezőgazdasága több mint ezer éves múltra tekint vissza. A mezőgazdasági termelést már évszázadokkal ezelőtt is az jellemezte, hogy a hazai ellátás mellett egyre több árut adott kivitelre is. Az ország legfontosabb mezőgazdasági termékeiből - főként szarvasmarhából, búzából és borból - a középkortól jelentős mennyiséget értékesített Nyugat- és Észak-Európa piacain.

Az ország mezőgazdasági területe 5 millió 790 ezer hektár volt 2008-ban, és az összes földterülethez viszonyított aránya 62%-ot tett ki. A mezőgazdasági terület művelési ágak szerinti megoszlása a következő képet mutatja: a terület 78%-a szántó, 17%-a gyeperdő, a konyhakert, a gyümölcsös és a szőlőterület együttes részaránya pedig 5%. A mezőgazdasági termelés alapja a föld. A mezőgazdaság aránya kis mértékben csökkent. (7. táblázat)

7. táblázat: Mezőgazdaság aránya a nemzetgazdaságban

Év	Mezőgazdaság részaránya (folyó áron %-ban)		
	GDP termelésben	beruházásban	foglalkoztatásban
2000	3,7	5,0	6,5
2001	3,8	6,2	6,3
2002	4,0	6,3	6,2
2003	3,7	6,1	5,5
2004	4,1	4,3	5,3
2005	3,6	4,5	5,0
2006	3,5	4,2	4,9
2007	3,4	3,7	4,7
2008	3,7	4,7	4,5

Forrás: FVM 2009 alapján saját szerkesztés

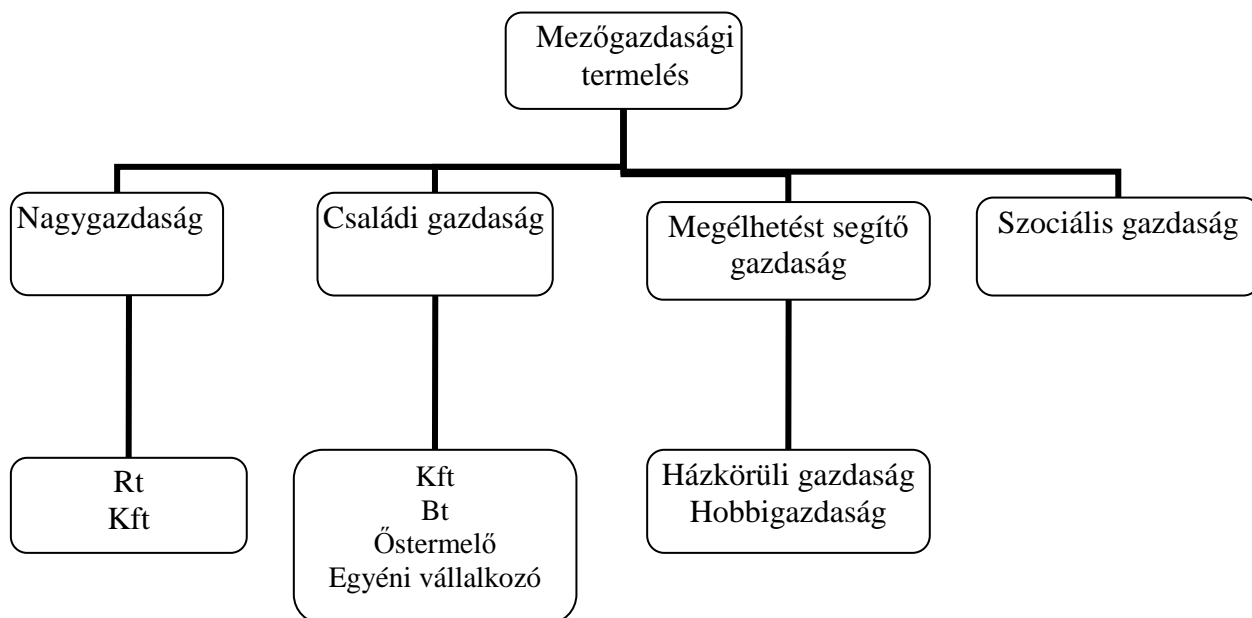
Magyarország területének közel 70 %-a alkalmas mezőgazdasági termelésre. Természeti adottságai, a napfényes órák száma, a domborzati viszonyok, a kiváló termőképességű talajok a legtöbb kultúrnövény termelésében jó eredményeket tettek és tesznek lehetővé. A kedvező adottságoknak köszönhetően az itt megtermelt gyümölcsök és zöldségek beltartalmi tulajdonságai szinte felülmúlhatatlanok.

A magyar mezőgazdasági üzemi szerkezet változatos képet mutat. A rendszerváltás előtt a mezőgazdasági termékek döntő hányadát a nagyüzemi gazdaságok állították elő, amelyek mellett a nagy háztáji gazdaságok (ez kb. 1,4 millió háztartást jelentett) jelentős termelést produkáltak. A lezajlott politikai-gazdasági változások a mezőgazdasági üzemi szerkezetet megváltoztatták, és most már egy heterogén sokszereplős mezőgazdaság működik. (Kvancz, 2002)

Magda (1994) szerint a mezőgazdasági termelés lehetséges formái a mezőgazdasági kistermelés, egyéni vállalkozás, szövetkezetek, gazdasági társaságok és állami tulajdonban lévő tangazdaságok.

Galó (1998) pedig a tulajdonforma és a jövedelemszerzés alapján tesz különbséget a gazdálkodó szervezetek között. Így egyéni vállalkozásokról (ezen belül családi vállalkozás vagy őstermelés lehet), gazdasági társaságokról és szövetkezetekről beszél.

A mezőgazdaságban Kovács (2001) szerint Magyarországon négyes tagoltságú az üzemi szerkezet: van nagygazdaság, családi gazdaság, megélhetést segítő gazdaság és szociális gazdaság. (10. ábra)

Forrás: Kovács, 2001

10. ábra: Kovács (2001) szerint az üzemi szerkezet tagoltsága Magyarországon

A mai rendszerrel összehasonlítva az egyéni vállalkozóvá válás a 90-es évek elején teljesen másabb volt:

- értékhatártól függött;
- önálló bejelentésen alapult (volt egyfajta bizalmi rendszer);
- egy formanyomtatvány kitöltése volt a bejelentkezés egyetlen mozzanata.

Mai rendszer alapján:

- nem értékhatártól függ;
- önkéntes, de még a tevékenység megkezdése előtt vállalkozói igazolványt kell kiváltani;
- a bejelentkezésnek vannak anyagi és egyéb követelményei (pl. meglévő szakismeret egyes esetekben).

A magyarországi üzemi struktúrát még az is színesíti, hogy a magánszemélyek a mezőgazdasági termelést östermelőként, gazdasági társaságban tagként illetve alkalmazottként, illetőleg egyéni vállalkozóként is végezhetik. (Kvancz, 2002)

A privatizáció és az átalakulások következtében a földhasználatban megnőtt az egyéni gazdálkodók szerepe. Míg 1994-ben a szövetkezetek, valamint a vállalatok és gazdasági társaságok használták az ország mezőgazdasági területének 56 százalékát, addig 1997-ben már csak 42 százalékát művelték. 2006-ban a terület 57%-án egyéni gazdaságok, 38%-án gazdasági társaságok tevékenykedtek. A mezőgazdasági tevékenységet folytatók gazdasági forma szerinti elkülönítése adózási szempontból az eltérő jogszabályok miatt több ponton olyan – a gazdálkodás jövedelmezőségét befolyásoló – ismérveket takar, amelyek részben áttekinthetetlenek, részben bizonyos fokú összehangolásuk megindult, de az eltérés még mindig számottevő. A teljes összhang megteremtése a mezőgazdasági vállalkozások számára előnyökkel és hátrányokkal is járhat az adóadminisztráció, adóteher és a versenyképesség területén is. A nemzetközi gyakorlat is az adóharmonizáció (Pl: egykulcsos adórendszer) irányába halad.

A regisztrált – vagyis az adminisztrációs nyilvántartások szerint jogilag létező –vállalkozások száma 2007 végén átlagosan 4%-kal volt több mint egy évvel korábban. A vállalkozások bővülése elsősorban a jelentősebb mezőgazdasági potenciálú területeken szembeötlő, összefüggésben az áfatörvény változásával, amely regisztrációs kötelezettséget írt elő az östermelőknek. A regisztrált vállalkozások száma 2000-2008 között 42,7%-kal emelkedett, ezen belül a regisztrált egyéni vállalkozók száma 46,4%-kal növekedett. A működő vállalkozások száma 2000-ben 625.147 volt, mely 2008-ra 701.390-re változott. A működő egyéni vállalkozók (akik egyéni vállalkozói igazolvánnyal rendelkeznek) száma 360.075-ről 332.918-ra csökkent 2000-2008. években. Mezőgazdaságban a működő vállalkozók mindösszesen 3-4%-a dolgozik. (KSH, 2008)

A rendszerváltás utáni másfél évtizedben a hazai társadalmi változások, valamint a nemzetközi piacok átrendeződése a magyar mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli arányának megváltozását eredményezte. A rendszerváltás évében (1989) a mezőgazdaság az akkori GDP 13,7%-át állította elő, a munkaerő 17,4%-át foglalkoztatta, addig az ezredfordulót követően az agrárium súlya mérséklődött, s a GDP-ből való részesedése ma már 3% körül alakul.

A rendszerváltás a mezőgazdasági tulajdonviszonyokban, a földhasználati módokban és az Üzemformák között is átalakulást eredményezett. A magántulajdon térhódítása a kárpótlás, a földkiadás, a termelőszövetkezetek átalakítása, az állami gazdaságok privatizációjának következménye volt. A földhasználatban az egyéni gazdálkodók szerepe meghatározó, hiszen Magyarország összes földterületének közel 45%-át egyéni gazdálkodók, 41%-át pedig gazdasági szervezetek művelik.

A mezőgazdasági termelők száma a nemzetközi tendenciáknak megfelelően Magyarországon is folyamatosan csökkent a vizsgált időszakban. Az egyéni gazdaságok száma FVM adatközlése szerint 2000-ben 958.534 főről 2005. évre 706.877 főre, majd 2008. évben pedig 628.520 főre csökkent. 2000-2007 év között az östermelők képviseltek magasabb részarányt, majd a kötelező adószám kiváltása miatt 2008. évben az egyéni vállalkozók száma ugrásszerűen megemelkedett, így az egyéni gazdaságon belül arányeltolódás következett be az egyéni vállalkozók felé.

Az adórendszer és a mezőgazdaság kapcsolatának vizsgálata kapcsán Varga (1988) megállapította, hogy a mezőgazdasági termelés sajátosságai folytán az adózás területén is sajátos megoldásokat követel. Figyelembe kell venni a természeti tényezők befolyásoló hatásait, azt, hogy kisebb nyereségtartalom realizálható, mint más ágazatokban. Borszéki (1991a) szerint az adórendszer figyelembe veszi a mezőgazdasági sajátosságokat, de annak mértéke nem elégséges. A versenysemlegességet a mezőgazdaságon belül is érvényesíteni kellene, ami nem zárja ki a kisebb vállalkozások méretből fakadó hátrányainak adókedvezményekkel történő ellensúlyozását. Popp

(2001) rámutatott arra, hogy az adózási és társadalombiztosítási rendszert úgy kell átalakítani, hogy figyelembe vegye az adózók (őstermelők, kistermelők) speciális helyzetét.

A következőkben részletesen mutatom be a magyar adórendszer mezőgazdasági termelőket is érintő elemeit, mivel kutatásom a magánszemélyként végezhető mezőgazdasági tevékenység adóterheire, annak hatásaira irányul.

Az egyéni vállalkozó a saját nevében teljes önállósággal, a saját kockázatára jár el.

Egyéni vállalkozó a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerint az olyan magánszemély, aki vállalkozói igazolvánnyal rendelkezik, a vállalkozói igazolványában feltüntetett vállalkozói tevékenysége tekintetében. 2008. január 01-re a bejegyzett vállalkozások száma 50 ezerrel nőtt. A regisztrált vállalkozások számának nagymértékű emelkedését a nyilvántartott egyéni vállalkozások számának 2007. év végi kiugró növekedése okozta. Ennek oka, hogy az áfatörvény kimondja, hogy adóköteles tevékenységet csak adószámmal rendelkező adóalany folytathat. A változások miatt 2008-tól az őstermelőknek is adószámmal kell rendelkezniük, így a vállalkozások száma 1 év alatt 4,2 százalékkal nőtt. 2007 II. félévének végén 702 és fél ezer egyéni vállalkozást tartottak nyilván, számuk egy év alatt 4,8 százalékkal, 32 ezerrel nőtt az őstermelők kötelező adószám kiváltása miatt. A regisztrált egyéni vállalkozók 60,6 százalékának volt vállalkozói igazolványa, számukban 2 százalékos, 8 és fél ezres csökkenést mért a KSH a 2006. decemberi állapothoz képest.

Az egyéni vállalkozó az szja-törvény rendelkezései szerint a jövedelmét – a törvényben is megjelölt feltételek figyelembevételével – kétféle módszer szerint állapíthatja meg. Az első módszer a költségek tételes elszámolása alapján a vállalkozói jövedelem szerinti adózás, a második az átalányadózás.

A vállalkozói jövedelem szerinti adózást alkalmazó egyéni vállalkozó a vállalkozói tevékenységéből származó jövedelmét a vállalkozói bevételből az elismert és igazolt költségek levonásával állapítja meg.

A törvény bevételt növelő és csökkentő (amelyek 2007-től de minimis támogatásnak minősülnek, de erről bővebben az elemzésem kapcsán kitérek majd) tételek figyelembe vételét engedi meg a vállalkozóknak, mely tételek majdnem minden adóévben változnak, ezzel is csökkentve az adórendszerünk kiszámíthatóságát.

A vállalkozói adóalap kiszámításkor az így megállapított bevétellel szemben az szja törvény rendelkezései alapján számolhat el költséget. A kiadás igazolására csak az áfatörvényben meghatározott bizonylat felel meg. Általános szabály, hogy költségként csak a naptári évben ténylegesen felmerült, szabályszerűen bizonylatolt és ténylegesen kifizetett olyan kiadás számolható el, amely a jövedelemszerző tevékenységgel összefüggésben merült fel, kezdő vállalkozó esetén a vállalkozáshoz kapcsolható 3 évvel korábbi költségek is elszámolhatók. Jellemzően előforduló költségeket a kutatás eredményei részben fejtem ki bővebben.

A személyi jövedelemadó szabályai szerint adózó egyéni vállalkozások adója a pozitív adóalap törvényben meghatározott százaléka (M12. Melléklet). Egyéni vállalkozó választhat átalányadózást, ha megfelel a törvényi feltételeknek. Ezek a feltételek: nem áll munkaviszonyban, és árbevétele nem éri el:

- 2000-2004 között a 4 millió Ft-ot,
- 2005-2008 év között a 8 millió Ft-ot. Ebben az esetben nem kell költségnyilvántartást gyűjteni, hanem a bevételből meghatározott mértékű költséget vonhat, majd annak pedig meghatározott százaléka lesz az adó. Az átalányadózást választó egyéni vállalkozó adózási rendszere nem méret semleges. Egyéni vállalkozók járulékot is fizetnek, melynek mértéke minden évben változik.

A mezőgazdasági tevékenység nyereségének adózási rendszere részben megfelel azon követelménynek, hogy az szektoronként és tevékenységenként semleges legyen. Az adórendszer

választható formái közül a mezőgazdasági vállalkozói átalányadózás a legkevésbé kedvező az adóterheket figyelembe véve. Adminisztrációs költségeket tekintve a tételes költségelszámolás nagyobb terhet ró a gazdálkodókra, mint az átalányadózás. Az östermelőknek is kell adószámot kiváltani 2008. január 1-től, és ezáltal egyéni vállalkozónak minősülnek s ezzel adminisztrációs és adóterheik megnövekedtek. Megvizsgálva a jogszabályi változásokat és azt, hogy ennek következtében hogyan alakul a biztosítási jogviszonyt szerző mezőgazdasági termelők száma, adóterhe, megállapítható, hogy 2007-től kezdve azoknak az östermelőknek a száma csökkenést mutat, akik nem főállás vagy nyugdíj mellett végzik ezt a tevékenységet. Hiszen a járulékfizetés őket sújtja a legjobban, mivel más jogviszonyban nem váltak biztosítottakká. Sajnos a magyar adórendszer nem tekinthető stabilnak, állandónak, így kiszámíthatónak, hiszen már év közben is változnak az adójogszabályok. A sorozatos változtatás az előre tervezhetőséget teszi lehetetlenné, az amúgy is bizonytalan mezőgazdasági időjárési viszonyok mellett.

Csonka (2001) elemzésében arra a következtetésre jutott, hogy az akkor még társadalombiztosítás nélküli mezőgazdasági östermelőket és egyéni vállalkozókat összehasonlítva az östermelők kevesebb adót fizetnek, mint az egyéni vállalkozók. Azt állapította meg modellszámításaiban, hogy mezőgazdasági tevékenységgel csak östermelői formában szabad foglalkozni. Ezen belül is növénytermesztés esetén a tételes költségelszámolást, állattartás esetén az átalányadózást célszerű választani.

Általános nézet, hogy a mezőgazdasági vállalkozások jövedelemtermelő képessége alacsony. A tesztüzemi adatok szerint az egyéni vállalkozók veszteségesek, illetve alacsony jövedelmezőségűek. A veszteséges gazdaságok aránya a 30%-ot meghaladta. (Takács, 2002)

Részben a jövedelmezőségi problémák miatt, részben pedig az alacsony tőkeellátottság miatt a gazdaságok nagy része hitelképtelen. A vagyoni biztosítékok megléte miatt elsősorban a nagyobb egyéni gazdaságok képesek bankhiteleket igénybe venni. (Takács, 2002)

2.7. Észak-alföldi Régió jellemzői

Az Észak-alföldi Régió a Magyarország keleti határán és az Alföld észak-keleti részén fekszik, három megyéből (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg) áll. A régió több statisztikai adatsor alapján is Magyarország gazdaságilag egyik legelmaradottabb régiója. Mérsékelt gazdasági aktivitási arány jellemzi, mely a gazdaság alacsony teljesítőképességében gyökerezik.

Az Észak-alföldi Régió területe 17.729 km², (az ország második legnagyobb régiója) mely Magyarország területének 19,1%-át teszi ki.

Az Észak-alföldi Régió népessége 2000-ben 1.570 ezer volt, mely 2008-ra 1.503 ezer főre csökkent.

2.7.1. Főbb gazdasági jellemzők

Gazdaságilag aktív népesség az Észak-Alföldön a 15-74 éves népességnek csak 49%-át adta 2004-ben, mely 2007-re 51%-ra (585.000 főre) emelkedett. A régió gazdasági aktivitása elmarad az országos értéktől. Ennek magyarázata a régió kedvezőtlen földrajzi fekvésében és infrastrukturális ellátatlanságában keresendő, mely hozzájárult ahhoz, hogy a térségben kevesebb beruházás valósult meg az ország nyugati és középső területeihez képest. Az Észak-alföldi Régióban az összes foglalkoztatottból mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 2000-ben 8,6%-ról 2007-re 7,4%-ra csökkent. Az országos értéket így is több mint 2% ponttal haladta meg (2000-ben 6,6%, 2007-ben 4,7% volt az országos átlag), mely a régió lakosságának mezőgazdasághoz való kötődését bizonyítja. (8. táblázat)

A havi bruttó átlagkereset az összes magyarországi régiót figyelembe véve ebben a régióban a legalacsonyabb, 2005. évi adat szerint az országos átlag 82,4%-át, 2008-ban pedig a 81,5%-át (a mezőgazdaságban foglalkoztatottak esetén a 96,8%-át) érte el. (Baranyi, 2008)

Az Észak-alföldi mezőgazdasági térségben a mezőgazdaságnak nagyobb jelentősége van, mint az ország egészében, vagy más régiókban. A gazdaság szerkezetének főbb mutatói alapján az agrárgazdaság az Észak-alföldi Régióban tradicionálisan nagy szerepet játszik és ennek megfelelően a régió súlya is kiugróan nagy az ország bizonyos mezőgazdasági ágazataiban.

2008-ban a havi bruttó átlagkereset az országos átlag 81,4%-át tette ki az Észak-alföldi Régióban, mely a legalacsonyabb minden régió közül. A mezőgazdaságban elért bruttó átlagkereset 2008-ban a régióban 126.171 Ft volt, mely nem érte el az országos átlagot (130.301 Ft/hó) (8. táblázat). (KSH, 2009)

8. táblázat: Magyarország, az Észak-alföldi Régió és az azt alkotó 3 megye főbb gazdasági adatai (2000 és 2008)

Megnevezés	ÉaR	Megye			Magyarország
		JNSZ	SZSZB	HB	
2000. évben					
Lakosság száma	1.522 ezer fő	411 ezer fő	570 ezer fő	542 ezer fő	10.043 ezer fő
Alkalmazásban állók száma	330,9 ezer fő	94,3 ezer fő	112,4 ezer fő	124,2 ezer fő	2.703,1 ezer fő
Munkanélküliségi ráta	9,20%	9,40%	11,20%	7,10%	6,40%
Bruttó átlagkereset	70.024 Ft/fő	69.942 Ft/fő	66.660 Ft/fő	73.139 Ft/fő	87.566 Ft/fő
Működő vállalkozás száma a mezőgazdaságban	4.979 db	1.253 db	1.732 db	1.994 db	26.775 db
2008. évben					
Lakosság száma	1.503 ezer fő	395 ezer fő	566 ezer fő	542 ezer fő	10.031 ezer fő
Alkalmazásban állók száma	389,5 ezer fő	102,6 ezer fő	133,7 ezer fő	153,2 ezer fő	3.325,4 ezer fő
- ebből mg aránya (%)	4,9	5,4	3,9	5,5	3,1
Munkanélküliségi ráta	12%	8,50%	17,50%	8,90%	7,80%
Bruttó átlagkereset	157.411 Ft/hó	155.884 Ft/hó	151.862 Ft/hó	163.280 Ft/hó	193.261 Ft/hó
Működő vállalkozás száma a mezőgazdaságban	4.346 db	942 db	1.699 db	1.705 db	24.386 db
- ebből: mg	126.171 Ft/hó	139.782 Ft/hó	111.357 Ft/hó	125.485 Ft/hó	130.301 Ft/hó

Forrás: KSH 2009 alapján saját szerkesztés

Az Észak-alföldi Régió a GDP/fő mutatót tekintve 2003-ban az országos átlag kétharmados értékével a magyar régiók között az utolsó előtti helyet foglalta el, amely a 25 tagú Európai Unió átlagának mindössze 39,1%-a volt ez az érték 2005. évben 39,4% lett) és ezzel az értékkel az

Észak-magyarországi Régió mellett csak öt lengyelországi és egy szlovákiai régiót tudott megelőzni. (Baranyi, 2008)

A magyarországi működő vállalkozások mintegy 13,3%-a, a mezőgazdaságban működő egyéni vállalkozások mintegy 20%-a az Észak-alföldi Régióban volt 2002-ben, mely az országos értéknél 2,8% ponttal magasabb.

Az egyéni vállalkozások száma 2008 során valamennyi régióban emelkedett, átlagosan 42%-kal. Az átlagosnál jóval dinamikusabb bővülés a nagy östermelői réteggel bíró két alföldi régióban történt. Észak-Alföldön több mint duplájára nőtt az egyéni vállalkozások száma. 2008. év végén, Magyarországon az egyéni vállalkozók 35%-a főfoglalkozásuként, 40%-a mellékfoglalkozásuként, 26%-a pedig nyugdíjasként dolgozott. (KSH, 2009)

Az Észak-alföldi Régióban 2007-ben 2.426 milliárd Ft volt a GDP értéke, mellyel az országos érték 9,5%-át képviselte. 2008-ban az alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező térségekben (mint az Észak-alföldi Régió is) relatíve a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása magas (8–11%), és viszonylag jelentős súlyú (62–64%) a szolgáltató szféra is. (KSH, 2009)

2.7.2. A mezőgazdaság helye, szerepe

A régió Magyarország második legnagyobb agrárregiója a Dél-alföldi Régió után. Az Észak-alföldi mezőgazdasági térségben a mezőgazdaságnak nagyobb jelentősége van, mint az ország egészében, vagy más régiókban. A gazdaság szerkezetének főbb mutatói alapján az agrárgazdaság az Észak-alföldi Régióban tradicionálisan nagy szerepet játszik.

Az Észak-alföldi Régióban a mezőgazdasági terület 69,2%-ot tett ki 2008-ban az összes földterületből, amelyből 77,2%-ot szántó, 1,2%-ot konyhakert, 3,2%-ot gyümölcsös, 0,3%-ot szőlő és 18,1%-ot gyep foglal el (9. táblázat).

9. táblázat: Az Észak-alföldi Régió és Magyarország földterülete művelési ágak szerint (2008)

Megnevezés	Észak-Alföld	Országos
Szántó	967,4	4 502,8
Konyhakert	14,6	96,1
Gyümölcsös	41,1	98,5
Szőlő	3,7	82,6
Gyep	227,0	1 009,8
Mezőgazdasági terület	1 253,8	5 789,8
Erdő	218,1	1 884,4
Nádas	15,1	59,4
Halastó	8,0	34,7
Termőterület	1 495,0	7 768,3
Művelés alól kivett terület	316,8	1 535,1
Összesen	1 811,8	9 303,4

/adatok ezer ha-ban/
 Forrás: KSH 2009 alapján saját szerkesztés

A régió gyümölcstermesztési szempontból az egyik legjelentősebb termőtáj Magyarországon. Kiválóak a termesztési feltételek. Zöldségtermesztésben a régió szintén élenjár. A legtöbb zöldségféle 80-90%-át az egyéni gazdaságok állítják elő. (Baranyi, 2008)

Az országos átlagot meghaladó a gyepfelület aránya (13,1%), de a korábban gazdag fűhozamot biztosító rét- és legelőterületek nagy része jelenleg kihasználatlan.

Fehér és munkatársai (2001) munkájuk során a Tisza-vidék mező- és erdőgazdálkodásának fejlesztési lehetőségeit vizsgálták, melyben többek között megállapították, hogy a Tisza-vidéken - melynek nagy része az Észak-alföldi Régióhoz tartozik - a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya magas, amit alátámaszt az is, hogy a mezőgazdasághoz jobban kötődő külterületi népesség aránya csaknem kétszerese az országos átlagnak.

A szántóföldi növények termesztése az országosnál kisebb méretű gazdaságokban folyik, de az elaprózott birtoktestek magas aránya a növénytermesztés gazdaságosságát rontja. A régió kiemelkedő szerepe egyes szántóföldi növények termesztésében is meglátszik. Burgonyából a magyar össztermés 21%-át, kalászosok közel 20%-át, a kukoricatermés mintegy 23%-át adta az Észak-alföldi Régió. (Baranyi, 2008)

A régió magas mezőgazdasági foglalkoztatottságú területek közé tartozik. A főfoglalkozású mezőgazdasági tevékenységet folytatók számának többszöröse azoknak a száma, akik melléktevékenységként nem mezőgazdasági főfoglalkozás mellett végeznek ilyen munkát. De azokkal is számolni kell, akik az ún. szociális mezőgazdaságból próbálják a megélhetéshez szükséges javakat előállítani. Az ő esetükben a mezőgazdasági tevékenység adózatlan és nem nyújt lehetőséget nyugellátás, egészségügyi biztosítottság valamint egyéb szociális juttatások megszerzéséhez. 2005-ben az alkalmazásban állók gazdasági ágak szerinti megoszlását tekintve a régióban a mezőgazdaság részaránya két százalékponttal haladja meg az országos átlagot (5,6%). (Baranyi, 2008)

2008-ban az alkalmazásban állók mintegy 5%-a a mezőgazdaságban, mint gazdasági ágban volt foglalkoztatva az Észak-alföldi Régióban. Az országos átlag mindössze 3,1% volt. (8. táblázat) (KSH, 2009)

2005-ben az alkalmazásban állók gazdasági ágak szerinti megoszlását tekintve a régióban a mezőgazdaság részaránya két százalékponttal haladja meg az országos átlagot (5,6%). (Baranyi, 2008)

A magyarországi működő vállalkozások mintegy 13,3%-a, a mezőgazdaságban működő egyéni vállalkozások mintegy 20%-a az Észak-alföldi Régióban volt 2002-ben. (10. táblázat) A 10. táblázat adatai figyelemreméltóak. Az adatok szerint az egyéni mezőgazdasági vállalkozások aránya 2,8% ponttal nagyobb a hasonló országos értéknél. (KSH, 2009)

10. táblázat: Észak-Alföldi egyéni vállalkozások száma 2002-ben

Megnevezés	Működő egyéni vállalkozások száma	Mezőgazdaságban működő egyéni vállalkozások száma	A mezőgazdasági egyéni vállalkozások aránya az összes egyéni vállalkozásból
Mértékegység	db	db	%
Magyarország	474 678	25 167	5,3
Észak-Alföld	63 320	5 107	8,1

Forrás: KSH 2002 alapján saját szerkesztés

A működő mezőgazdasági vállalkozások-, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya magasabb az országosnál. A szántó-, gyümölcs- és gyepterület nagyobb területi arányt képvisel a régió Magyarország területéhez viszonyított arányánál. Ez a tény is, illetve a magasabb hozamok, fajlagos hozamok, valamint az állatállomány nagyobb részaránya is alátámasztja a mezőgazdaság nagy jelentőségét ebben az alapvetően vidéki jellegű, alacsony népsűrűségű régióban.

A tízezer lakosra jutó egyéni vállalkozás száma 2005-ben (560 db) az országosnak 79,4%-a. A régióban működő egyéni vállalkozók 46%-a volt főfoglalkozású, 34,6%-a mellékfoglalkozású és 19,4%-a nyugdíjas. (Baranyi, 2008)

A mezőgazdaság bruttó termelésének volumene Magyarországon az ezredfordulót követő évek közül 2004-ben és 2008-ban volt kiugró. 2008-ban a 2005–2007 közötti folyamatos csökkenést követően jelentősen, 27%-kal növekedett a termelés. A mezőgazdaság teljes kibocsátásából legnagyobb arányt képviselő növénytermesztési és kertészeti termékeket előállító ágazat bruttó termelési értéke 2008-ban 45%-kal múlta felül az előző évit. Ez a nagyarányú növekedés elsősorban a gabonafélék és a gyümölcsök 70%-ot meghaladó volumenbővülésével magyarázható. Az állattenyésztésben az ezredforduló óta tartó csökkenés tovább folytatódott. 2008-ban az élő állatok és állati termékek bruttó termelési értéke 3,1%-kal volt alacsonyabb az előző évinél. (KSH, 2009)

A mezőgazdasági terület régió belüli átlagos aranykorona-értéke (16,26 AK) az országos értéknél kisebb (18,15 AK).

Az állattenyésztési ágazat a rendszerváltást megelőző évektől kezdve folyamatosan veszít jelentőségéből. A gazdasági szervezetek állatállománya többszöröse az egyéni gazdaságokénak. A sertés és tyúkfélék esetében azonban az egyéni gazdaságok aránya a magasabb. (Baranyi, 2008)

Magyarország 8 millió hektáros termőterületének közel 60%-át gazdasági szervezetek használták 2000-ben. 1991 és 2000 között az egyéni gazdaságok (háztartás) száma 1.400 ezerről 960 ezerre csökkent és 2001-2008 között is további csökkenés volt tapasztalható.

A régióban a mezőgazdasági foglalkoztatás mindig jelentősebb volt, mint más területeken. Az 1996. évi mikrocenzus szerint az aktív keresők ezer lakosra jutó száma a mezőgazdaságban régiószinten 34, országosan 27 fő. A kiegészítő mezőgazdasági munkavégzésben résztvevők aránya a régióban 42% (országosan 33%).

A 2008. évi kötelező őstermelői regisztráció miatt kiugró mértékben (közel 5-szörösére) nőtt a mezőgazdasági vállalkozások száma, melyek részaránya a 2007. évi 7%-ról 25%-ra növekedett. (KSH, 2009) Részesedésük az Alföldön volt a legmagasabb (47–49%), összefüggésben:

- a regionális adottságokkal,
- magas mezőgazdasági termelésre alkalmas területtel.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. Kutatási hipotézisek

A szakirodalmi feldolgozás tapasztalataira is támaszkodva a célkitűzéseim vizsgálata kapcsán az alábbi kutatási hipotéziseket fogalmaztam meg, és vizsgálok értekezésemben:

Hipotéziseim:

1. Hipotézis (H1)

1.1 Hipotézis (H1.1):

A 2000-2008. évek törvényi változásai (adókulcsok, adómértékek, kedvezmények változtatása) – a deklarált szándékok ellenére – nem jelentettek valós adóteher csökkenést a mezőgazdasági egyéni vállalkozókra a vizsgált régió megyéiben.

1.2. Hipotézis (H1.2)

A szja gazdasági hatása következtében a 2000-2008 években bekövetkezett adócsökkentés – a törvényalkotó eredeti céljától eltérően - negatív irányba befolyásolta az egy főre jutó befizetett adó összegét a régióban.

2. Hipotézis (H2)

A minimálbér változása az összevonás alá eső jövedelmekre és az egyéni vállalkozó jövedelmére eltérő mértékben hatott az Észak-alföldi Régióban.

3. Hipotézis (H3)

A magyarországi személyi jövedelemadó-terhelés egységes, terület semleges, Észak-alföldi Régióban egyéni vállalkozói körben megyei szinten nincs eltérés.

4. Hipotézis (H4)

A mezőgazdasági egyéni vállalkozók adóterhe magas, s a személyi jövedelemadót és a társadalombiztosítási járulékot együtt vizsgálva a Laffer-görbe hanyatló ágán helyezkednek el.

5. Hipotézis (H5)

Az Észak-alföldi Régió változatlan költségvetési bevételhez való szja hozzájárulását egy 20%-os adókulcsos, mint egykulcsos szja rendszer biztosítani tudja.

A hipotézisek bizonyítására felhasznált adatbázisokat és az azokon alkalmazott módszerek körét az alábbiakban ismertetem.

3.2. Adatforrások lehatárolása, módszertani kérdései

Értekezésem megírásában *szekunder adatforrások* kerültek felhasználásra. Az alábbiakban röviden ezeket ismertetem. Primer adatbázis nem képezte kutatásom alapját az adatok jellege miatt. A bevallások adatai a valósághoz elég közeli információt szolgáltatnak, melyet primer adatgyűjtéssel nem értem volna el.

A vizsgálat időtávja a 2000 és 2008 közötti adatokra terjedt ki. A korábbi évek adatait nem vettem figyelembe, bár a vizsgálatok következtetéseinek megbízhatósága szempontjából jobb eredményeket kaptam volna, ha hosszabb időszak adatait vonom elemzés alá. Ennek oka, hogy a 2000. évet megelőző időszakról csak hiányos adatok álltak rendelkezésemre, melyeknek összehasonlíthatósága megkérdőjelezhető. A 2000. január 1-én a teljes járulékintegráció

megvalósulásával a Járulékgazgatóság (melyet 1999. évben alakult meg) megszűnt, és a feladatai az APEH feladatkörébe beépültek. Innentől kezdve a járulékokat az APEH kezelte. A társadalombiztosítási járulékok vizsgálata során 2000-2008 közötti időintervallumból a 2006. évet ki kellett hagynom az adatleválogatás hiánya következtében.

A kutatás során a szekunder (ökoszkopikus) adatok az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH), a magyar Központi Statisztikai Hivatal adatbázisából származtak. A nemzetközi adatokat az országok nemzeti statisztikái és az OECD adatbázisai, valamint konferencia kiadványok és weblapok szolgáltatták.

A vizsgálatot Magyarország Észak-alföldi Régiójában hajtottam végre. A kutatás három megye – nevezetesen Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Hajdú-Bihar megye – egyéni gazdálkodói körét érintette (11. ábra).

Forrás: Saját készítés

11. ábra: Észak-alföldi Régió elhelyezkedése

A vizsgálat területi lehatárolása alapvetően személyes motívumokra vezethető vissza. Jómagam Jász-Nagykun-Szolnok megyéből származom, és ott is dolgozom az APEH Észak-alföldi Regionális Főigazgatóság Egyéni Vállalkozók Ellenőrzési Osztályán, így az érzelmi kötődésen túl a munkám szempontjából is adekvát alternatívát jelentett a tárgyalt területi egység választása.

Terjedelmi okok miatt nem tértem ki a mezőgazdaság vidék életében betöltött szerepének gazdaságtörténeti fejtegetésére. A régió jellemzői alapján könnyen belátható, hogy a vizsgálataim helyszínéül választott földrajzi-közigazgatási egység kimagasló agrárpotenciállal rendelkező, tradicionálisan agrártermelő vidék, ahol a mezőgazdasági termelés hagyományai meglehetősen mélyen, messze a történelmi múltban gyökereznek.

Disszertációmiban kulcsfontosságú szerepe volt a szekunder adatoknak. A felhasznált információk két adatgyűjtésből származtak.

1. Adatbázis a változások kimutatásához

Az első adatbázist a 2000-2008 közötti időszak vizsgált három megye mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók kumulált személyi jövedelemadó bevallásainak adatai adták. A teljes személyi jövedelemadó bevallás valamennyi sor és oszlop adatának összesített darab, érték adatát tartalmazza (11. táblázat).

11. táblázat: A vizsgálat alá vont adózói körbe tartozó egyéni vállalkozók száma

/adatok fő-ben/

Megye/év	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
JNSZ	859	820	811	778	759	730	699	660	771
SZSZB	1 245	1 223	1 216	1 212	1 172	1 195	1 192	1 151	1 482
HB	1 424	1 389	1 351	1 288	1 260	1 239	1 149	1 075	1 356
ÉaR	3 528	3 432	3 378	3 278	3 191	3 164	3 040	2 886	3 609

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

2. Adatbázis az összefüggés vizsgálatokhoz

A második adatgyűjtés során 2006. és 2008. évek egyedi, ugyancsak a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók személyi jövedelemadó bevallására vonatkozott. Ez az adatgyűjtés azonban már nem kumulált, hanem vállalkozás sorosan tartalmazza minden vizsgálatba bevont adózó egyedi adóbevallásának sor és oszlopadatait a vizsgált évekre.

Azért ezt a két évet vizsgáltam, mivel jelentős adó jogszabálybeli változások történtek, melyek hatást gyakoroltak az egyéni vállalkozók adózási teljesítményére. Ezek a változások:

- 2007. évben bevezetésre került a jövedelem-minimum;
- 2008-tól megszűnt az egyéni vállalkozók 35%-os osztalékadója;
- sávosan progresszív adótábla sávjai szélesedtek;
- bevezetésre került a járulék kétszerese alapján történt járulékfizetési kötelezettség;
- tovább emelkedett a minimálbér.

A 2006. és 2008. évekre egyedi (adószám és adóazonosító jel nélküli, - tehát vissza nem kereshető - így adótítkot nem sértő) személyi jövedelemadó bevallási adatok alapján végeztem kutatást az adóteher alakulása, az adókedvezmények, a minimálbér valamint az adómentes bevételi határ által kiváltott gazdasági hatást illetően. A vizsgálatba vont minta elemszáma így meghaladta a 60.000 darabot.

Adatbázisom alapját az APEH által részemre leválogatott, egyedileg be nem azonosítható adatok képezték. A leválogatás során összesen 65.358 egyéni vállalkozó 53-as adóbevallásának (M5. Melléklet) adatait kaptam meg (adatbázis1), melyet az első szűkítés alkalmával (mely alapja az volt, hogy a kapott azonosító (mely egy egyedi azonosító, nem megfeleltethető sem az adóazonosító jellel, sem pedig az adószámmal) egyezősége alapján az adatsorból kiválogattam azokat az adózókat, akik mind a két vizsgált évben adóbevallást nyújtottak be. Így az eredeti adatsorom 10.466 főre csökkent le. Ezt követően, mivel az adóteljesítményt elemeztem, azokat a vállalkozókat választottam ki, akik mezőgazdasági egyéni vállalkozói tevékenységükből bevételt vallottak (adatbázis2), s az elemzésemben összesen így a 2. szűkítéssel 1688 egyéni vállalkozó adata szerepel (12. táblázat), a vizsgált években.

Ezt követően ismét szűkítettem az adatsort (adatbázis3), melyben csak azok a 2. szűkítésnek is megfelelt mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók kerültek, akik nyereséget vallottak be mind a két vizsgált évben. Így az adatsorom 530 egyéni vállalkozó adatsorára szűkült 2006-ban és 2008-ban is.

12. táblázat: Az általam végzett szűkítési feltétel alapján kapott vállalkozói létszám

Megye	JNSZ	SZSZB	HB	ÉaR
Megye szám szerinti megjelölése	16	15	09	-
1. szűkítéssel kapott adózói szám (fő)	910	2 696	1 627	5 233
2. szűkítéssel kapott adózói szám (fő)	342	679	667	1 688
3 szűkítéssel kapott adózói szám (fő)	118	208	204	530

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

A vizsgált években bevételt valló és nyereséges egyéni vállalkozók adatai alapján végeztem el az elemzésemet, mely a megyék vállalkozóinak adózását meghatározó tényezőkre, illetve az adóteljesítményt meghatározó adatok kimutatására irányult. Az átalányadós egyéni vállalkozók adóterhének vizsgálatától eltekintettem.

3.3. Módszertan

Az összetett kérdések vizsgálatára a Statistical Package for the Social Sciences (statisztikai programcsomag társadalomtudományok részére) (SPSS 11.0) programcsomagot használtam. Az elfogadott és érvényes modell segítségével az eredetitől különböző értékeket lehet behelyettesíteni, így olyan folyamatokat vizsgálhatunk, melyek a valóságban jelenleg még nem mérhetők, de meghatározott valószínűséggel bekövetkezhetnek. Így olyan releváns és új információra teszünk szert, melynek segítségével a jövőre vonatkozó döntéseinket alapozzuk meg.

Az adatok feldolgozásának és elemzésének a célja, hogy a megfigyelt egységet jellemezze mutatószámok segítségével. Az elemzés feltáró jellegű, célja az adatokban rejlő szabályszerűségek feltárása, többnyire grafikus ábrázolás segítségével (Hunyadi et al., 1996)

A kapott információ korrekt feldolgozása széleskörű statisztikai módszertan használatát igényelte. A leíró statisztika mellett többváltozós módszerek is alkalmazásra kerültek, melyek közül kiemelem az ún. magyarázó modellek és adatredukciós módszerek szerepét.

A magyarázó modellek több típusa ismert és gyakorta alkalmazott a kutatói munkában. A módszer helyes megválasztását nagyban determinálja a függő és független változó mérési szintje (nominális, ordinális, intervallum, arányskála). Az alkalmazott módszerek körét a 13. táblázatban foglaltam össze.

13. táblázat: Alkalmazható módszerek

Függő változó		Független változó	
		Nem metrikus	Metrikus
Nem metrikus		Keresztábra elemzés	Diszkriminancia elemzés
Metrikus		Variancia elemzés	Korreláció, Regresszió elemzés

Forrás: Sajtos, 2007 alapján

A modellek közül kiemelem a korrelációt és a lineáris regresszió analízist. A változók közötti összefüggések feltárásában e két módszer használata volt a legjellemzőbb. Mint az ismeretes, a lineáris regresszió a magas mérési szintű függő és független változó közötti lineáris kapcsolatok feltárására alkalmas módszer.

Az összefüggés vizsgálatok során két változó közötti kapcsolat szorosságának értéke -1 és 1 közé eshet. Az összefüggés mértékének meghatározásakor a következő értékhatárokat vettem figyelembe:

- 0,0-0,4 laza kapcsolat
- 0,4-0,7 közepes kapcsolat
- 0,7-0,9 szoros kapcsolat
- 0,9-1 igen szoros összefüggés állapítható meg (Harnos, 1993)

A változók között lehet pozitív, negatív korrelációs összefüggés, esetleg korrelálatlanság.

Az adatredukciós módszerek közül a klaszterelemzés eljárást alkalmaztam. A statisztikai elemzésekben törekedtem a módszertani korrektségre, ezért minden vizsgálatot a korlátozó feltételek figyelembevételével hajtottam végre. A statisztikai vizsgálatokban a modellek érvényességi kritériumaként az 5%-os szignifikanciaszintet határoztam meg. Amennyiben ettől eltértek, azt a dolgozatban külön jelzem. A kutatás során a statisztikai vizsgálatokat döntően az SPSS programcsomaggal végeztem. Az adatok kezelésében, leíró statisztikák kiszámításában, ábrák készítésében jelentős szerepe volt az MS Office programcsomag Excel táblázatkezelő alkalmazásának is. Módszertani kérdésekben több statisztikai szakirodalmat használtam, ezek közül a fontosabbak a következők voltak: Harnos (1993); Sajtos – Mitev (2007); Ketskemény (2005); Székely-Barna (2008).

A vizsgált években bevételt valló és nyereséges egyéni vállalkozók adatai alapján végeztem el az elemzésemet, mely a megyék vállalkozóinak adózását meghatározó tényezőkre, illetve az adóteljesítményt meghatározó adatok kimutatására irányult. Ez az elemzést SPSS programcsomag alkalmazásával végeztem el. Kapcsolatokat kerestem a beadott szja bevallás kiemelt adatai között, majd ezt követően csoportokat próbáltam képezni a megyékből, azt keresve, hogy a kiemelt adatok alapján képezhetők-e csoportok a régiót alkotó megyék között, illetve, hogy a bevallási adatok alapján lehet-e csoportokat képezni az adózók között, s ezen csoportosítás a megyei felosztást visszatükrözi-e, vagy sem.

Majd ezt követően az adózás mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozókra gyakorolt gazdasági hatását vizsgáltam, mely hatásokból én kettőt emeltem ki.

- *jövedelmi* hatás: jövedelem elvonás mértéke, adóteher segítségével;
- *korrekciós* hatás: adókedvezmények ösztönző hatása.

Az adóteher alakulásának vizsgálatokor három eltérő tartalmú típust számoltam ki.

- *Adóteher1*: Nem szűrtem ki az adókedvezmények módosító hatását. Ez a névleges adóterhelés mutató, mely:
 - összevont adóalapba tartozó jövedelemnél: a számított adó és az összevont adóalap hányadosa;
 - vállalkozói jövedelem esetén: a vállalkozói szja és osztalékadó összegének és a vállalkozói adóalapnak hányadosa.
- *Adóteher2*. A kedvezmények módosító hatását figyelembe vettem, mely:
 - összevont adóalapba tartozó jövedelemnél: a kedvezményekkel csökkentett számított adó és az összevont adóalap hányadosa;
 - vállalkozói jövedelem esetén: a kedvezményekkel csökkentett vállalkozói szja és a vállalkozói adóalap hányadosa.

- *Adóteher*³: Minden igényelhető kedvezményt, adókedvezményt figyelembe vételével meghatározott tényleges adófizetési kötelezettség, a tényleges adóteher, mely:
 - összevont adóalapba tartozó jövedelemnél: az összevont adóalapot terhelő adókedvezményekkel csökkentett adó és az összevont adóalap hányadosa;
 - vállalkozói jövedelem esetén: a vállalkozói szja (kedvezményekkel csökkentett része) és osztalékalap utáni adó összegének és a vállalkozói adóalapnak hányadosa.

Ezt követően a Laffer-görbe segítségével továbbvizsgáltam annak a hatását, hogy a személyi jövedelemadó és a fizetendő társadalombiztosítási járulékok együttesen milyen hatással vannak a mezőgazdasági egyéni vállalkozók életére, milyen e két adónem vállalkozókra gyakorolt gazdasági hatása. (Spigel et al., 2008)

Majd az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer 2011. évi szabályait, előírásait figyelembe véve a 2008. évi adatok és összefüggések alapján modellszámításokat végeztem annak érdekében, hogy számszerűsítsem az egykulcsos családi személyi jövedelemadó várható hatását az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozóinak adófizetésére.

4. KUTATÁS EREDMÉNYEI

4.1. Adóbevételek alakulása

A kutatás korábban felvázolt logikai sorrendjének megfelelően először a 2000-2008 közötti adóbevételek változását vizsgáltam Magyarországon, majd pedig az Észak-alföldi Régióban, amelynek eredményeit a következő két alfejezet mutatja be.

4.1.1. Adóbevételek Magyarországon

Magyarországon az Európai Unió átlaghoz képest magasabb az indirekt adók és járulékok aránya az összes befizetett adón belül, és alacsonyabb a direkt adók és ezen belül is a személyi jövedelemadó részesedése. (14. táblázat)

14. táblázat: Európai Unióban és Magyarországon az adó megoszlása típusok szerint 2000-ben és 2008-ban

/adatok %-ban/

Év	Adó típusa							
	Indirekt		Direkt		- ebből szja		Tb	
	HU	EU-27	HU	EU-27	HU	EU-27	HU	EU-27
2000	41,8	34,5	24,9	34,4	18,5	24,6	33,4	31,4
2001	40,1	34,4	26,4	34,1	19,6	24,7	33,5	31,9
2002	39,5	34,8	26,7	33,2	19,9	24,3	33,8	32,2
2003	41,5	34,8	25,3	32,7	18,6	23,8	33,2	32,7
2004	43,3	35,0	24,1	32,6	17,5	23,2	32,6	32,5
2005	42,2	35,0	24,3	33,0	17,6	23,3	33,5	32,1
2006	41,0	34,9	25,3	33,8	18,1	23,4	33,6	31,5
2007	40,2	34,8	25,7	34,3	18,0	23,8	34,1	31,1
2008	39,6	33,9	26,3	34,3	19,0	24,0	34,1	32,0

Forrás: OECD adatbázisa alapján saját szerkesztés

Magyarországon az adónemek közül a forgalmi adók, a TB járulékok, a személyi jövedelemadó és a társasági adó adja a teljes adóbevétel több mint 80%-át. 2008. évben Magyarországon az összes APEH által kezelt adó és adójellegű bevételből (9.289.799 millió Ft) a fent felsorolt négy adónem összesen 82,6%-ot (7.673.168 millió Ft-ot) tett ki.

Magyarországon az APEH által kezelt adó- és adójellegű bevételek 2000-2008 között 223,0%-kal megemelkedtek (15. táblázat), a vizsgált szja ennél kisebb 213,1%-os növekedést mutat. (M17. Melléklet)

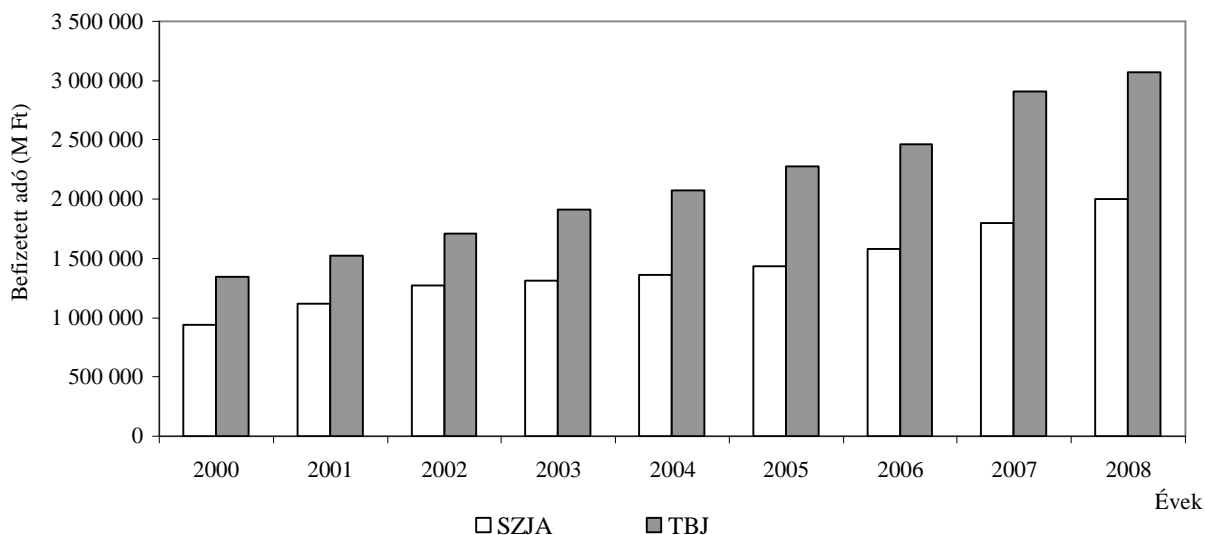
15. táblázat: Az APEH által kezelt kiemelt¹ adóbevételek változása Magyarországon

Megnevezés	ÁFA	TA	SZJA	TBJ	EHO	MA	MV	EVA
Változás M Ft-ban	960 339	194 802	1 060 821	1 731 449	-62 411	117 606	54 631	135 517
Változás dinamikája (%)	183,2	166,5	213,1	229,1	65,6	225,3	227,1	536,9
Változás dinamikája változtatlan áron (%)	115,5	105,0	134,4	144,5	41,4	142,1	143,2	338,5
Viszonyítás éve	2000							2004

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

Kiszűrve az infláció torzító hatását a bevételek 140,6%-kal, a személyi jövedelemadó 134,4%-kal változott 2008. évre.

Magyarországon a személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulék a teljes adóbevételnek közel 55%-át tette ki a vizsgált években. (12. ábra)

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

12. ábra: Magyarországon a befolyt szja és tb alakulása 2000-2008 között

Magyarországon az általam kiemelt adónemek az összes APEH által kezelt adóbevételnek 2000-2006 között több mint a 95%-át lefedték, 2007-2008. években pedig alig érte el a 90%-ot. (16. táblázat) A megoszlását tekintve a legtöbb bevétel a társadalombiztosítási járulékokból folyt be az APEH-hoz (33-34%), a legkevesebb a munkavállalói járulékból adódott (1%).

¹ Azokat az adókat választottam ki, melyek az APEH kezelésében állnak, az állami adóbevételekben jelentős arányt képviselnek és az egyéni vállalkozók gazdasági döntéseit erőteljesen befolyásolhatják.

16. táblázat: Néhány adónemből származó befizetés az összes APEH által kezelt adóbevételből való részesedése Magyarországon

Évek	ÁFA	TA	SZJA	EVA	TBJ	EHO	MA	MV	Összes bevétel ²
2000	27,7%	7,0%	22,5%	-	32,2%	4,4%	2,3%	1,0%	97,4%
2001	26,3%	7,4%	23,6%	-	32,3%	4,1%	2,3%	1,1%	97,4%
2002	24,9%	7,6%	24,3%	-	32,6%	4,0%	2,5%	1,1%	97,3%
2003	28,7%	7,0%	22,2%	0,5%	32,4%	2,9%	2,5%	0,8%	97,3%
2004	27,7%	7,2%	21,8%	1,1%	33,4%	2,7%	2,5%	0,8%	97,5%
2005	26,9%	6,4%	21,7%	1,4%	34,3%	2,5%	2,6%	0,8%	97,0%
2006	25,6%	6,5%	22,1%	2,0%	34,4%	1,5%	2,6%	0,9%	96,0%
2007	22,9%	5,9%	20,8%	1,8%	33,6%	1,3%	2,3%	1,1%	90,1%
2008	22,8%	5,3%	21,5%	1,8%	33,1%	1,3%	2,3%	1,1%	89,6%

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

4.1.2. Adóbevételek az Észak-alföldi Régióban

2000-2008 között az Észak-alföldi Régióban az APEH által kezelt adó- és adójellegű bevételek alakulását vizsgálva (17. táblázat) megállapítottam, hogy a legnagyobb ütemben megnövekedett adónem a tb járulékok voltak, melyek 2,1-szeresére emelkedtek 2000-ről 2008-ra. Infláció hatását kiszűrve az emelkedés 30%-os volt.

17. táblázat: Az APEH által kezelt - általam kiemelt - adóbevételek változása az Észak-alföldi Régióban

Megnevezés	ÁFA	TA	SZJA	TBJ	EHO	MA	MV	EVA
Változás M Ft-ban	24 227	565	47 675	121 058	-9 167	7 561	3 539	7 253
Változás dinamikája (%)	189,1	103,1	177,7	206,1	55,3	198,9	199,3	229,1
Változás dinamikája változatlan áron (%)	119,2	65,0	112,0	130,0	34,9	125,4	125,7	144,5
Viszonyítás éve	2000							2004

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

A régióból az egészségügyi hozzájárulás adónemből folyt be a legtöbb a központi költségvetésbe, a legkevesebb pedig általános forgalmi adóból országos adatokhoz viszonyítva. A magyarországi összes adó- és adójellegű befizetés 5-6%-a az Észak-alföldi Régióból származott. (18. táblázat)

² Az összes adóbevétel ebben a megfogalmazásban azt jelenti, hogy az általam kiemelt adónemek a teljes adóbevétel hány százalékát fedik le.

18. táblázat: Az Észak-alföldi Régióból befolyó adóbevételek aránya a magyarországi adóbevételekből 2000-2008. években

Évek	ÁFA	TA	SZJA	EVA	TBJ	EHO	MA	MV	Bevétel összesen
2000	2,4%	6,3%	6,5%	-	8,5%	11,3%	8,1%	8,3%	6,3%
2001	3,2%	5,9%	6,6%	-	8,5%	11,0%	8,2%	8,5%	6,4%
2002	1,8%	5,6%	6,8%	-	8,8%	10,9%	8,4%	8,5%	6,3%
2003	3,1%	5,1%	6,7%	-	9,0%	10,9%	8,7%	8,9%	6,5%
2004	2,6%	4,8%	6,4%	8,4%	8,8%	10,7%	8,5%	8,5%	6,3%
2005	2,7%	4,1%	6,2%	8,2%	8,7%	10,5%	8,4%	8,6%	6,2%
2006	2,5%	4,3%	6,3%	8,4%	8,7%	10,2%	8,4%	8,4%	6,2%
2007	3,1%	3,8%	5,4%	8,0%	7,6%	9,3%	7,2%	7,3%	5,5%
2008	2,4%	3,9%	5,5%	7,7%	7,7%	9,5%	7,2%	7,3%	5,3%

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

Az Észak-alföldi Régióban az általam kiemelt adónemek a vizsgált években (2000-2008 között) az összes régiós adóhivatal által kezelt adóbevételnek több mint a 90%-át lefedik (19. táblázat). A megoszlását tekintve a legtöbb bevétel a társadalombiztosítási járulékokból folyt be a régiós APEH-hoz (több mint 40%), a legkevesebb a munkavállalói járulékként történt befizetésekből adódott. (M18. Melléklet)

19. táblázat: Az általam kiemelt adóbevételek összes APEH által kezelt adóbevételből való részesedése az Észak-alföldi Régióban

Évek	SZJA	TBJ	EHO	MA	MV	/Adatok %-ban/				
						Rész összesen	ÁFA	TA	EVA	Összes bevétel ³
2000	23,6	43,8	7,9	2,9	1,4	79,6	10,5	7,1	-	97,2
2001	24,2	42,7	7,0	3,0	1,4	78,3	13,0	6,9	-	98,2
2002	26,0	45,4	6,9	3,3	1,5	83,0	7,2	6,6	-	96,8
2003	23,1	45,0	4,9	3,3	1,1	77,4	13,6	5,5	-	96,5
2004	22,5	46,8	4,7	3,4	1,1	78,4	11,3	5,5	1,4	96,6
2005	21,9	48,1	4,2	3,6	1,1	78,9	11,6	4,3	1,8	97,6
2006	22,7	48,3	2,4	3,5	1,2	78,2	10,5	4,5	2,7	95,9
2007	20,7	46,8	2,2	3,1	1,4	74,2	13,0	4,0	2,6	93,8
2008	22,0	47,5	2,3	3,1	1,4	76,4	10,4	3,9	2,6	93,3

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék (Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megye) közül a legnagyobb részarányt a régió teljes adóbevételéből Hajdú-Bihar megye biztosította 2000-ben és 2008-ban egyaránt. A legkevesebb adóbevételt 2000-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 2008-ban pedig Jász-Nagykun-Szolnok megye biztosította a régióban. (20. táblázat)

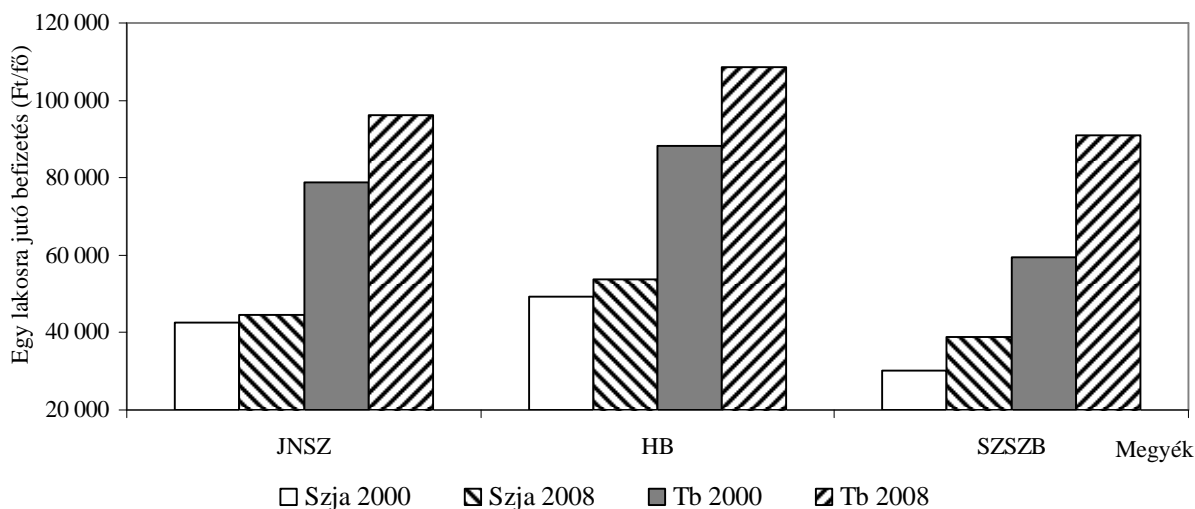
³ Az összes adóbevétel ebben a megfogalmazásban azt jelenti, hogy az általam kiemelt adónemek a teljes adóbevétel hány százalékát fedik le.

20. táblázat: Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék a régió adóbefizetéséből való részesedése (2000 és 2008. években)

Adónem	Év	JNSZ	HB	SZSZB	ÉaR
ÁFA	2000	46,7%	39,7%	13,5%	100,0%
	2008	40,1%	42,2%	17,7%	100,0%
TA	2000	25,8%	47,3%	26,9%	100,0%
	2008	27,1%	40,0%	32,8%	100,0%
SZJA	2000	28,5%	43,5%	28,0%	100,0%
	2008	25,6%	42,4%	32,0%	100,0%
TBJ	2000	28,4%	41,9%	29,7%	100,0%
	2008	25,6%	39,7%	34,7%	100,0%
EHO	2000	27,5%	40,3%	32,2%	100,0%
	2008	24,6%	38,5%	36,9%	100,0%
MA	2000	28,3%	42,4%	29,3%	100,0%
	2008	26,2%	40,6%	33,2%	100,0%
MV	2000	28,3%	42,2%	29,5%	100,0%
	2008	26,0%	40,8%	33,2%	100,0%
EVA	2000	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	2008	25,7%	44,3%	30,0%	100,0%
Összes	2000	30,1%	42,5%	27,5%	100,0%
	2008	26,9%	41,2%	31,9%	100,0%

Forrás: Az APEH világa évkönyvek alapján saját számítás

Az általam vizsgált két adónem (Szja és Tb) alakulása a vizsgált régió megyéiben hasonló tendenciát mutat (növekedést) 2008-ra 2000. évhez viszonyítva. Változatlan áron számolva Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében növekedett a legnagyobb ütemben az egy lakosra számított személyi jövedelemadó (29,1%-kal) és társadalombiztosítási befizetés (52,9%-kal). (13. ábra) Az emelkedés abban a megyében volt a legintenzívebb, ahol a régió három megyéje közül a legmagasabb a munkanélküliségi ráta, illetve ahol a legalacsonyabb a bruttó munkabér. Egy lakosra jutó szja és tb mindkét vizsgált évben Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb a vizsgált régióban.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

13. ábra: Észak-alföldi Régió megyéiben az egy lakosra jutó szja és tb alakulása változatlan áron 2000-ben és 2008-ban

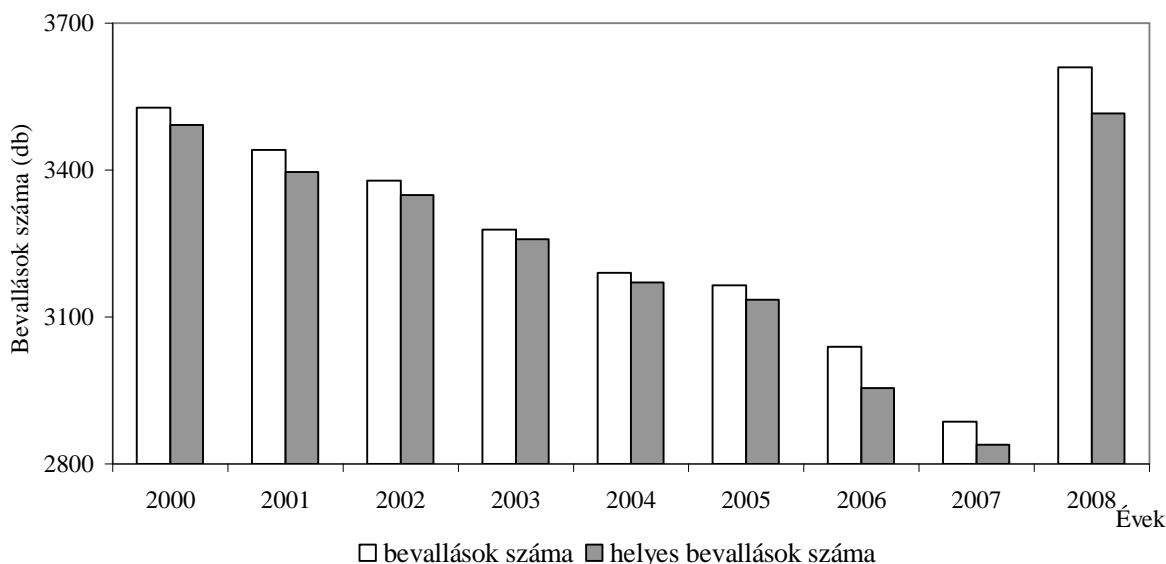
4.2. A személyi jövedelemadó nagyságát determináló bevallási adatok vizsgálatának eredményei

Az elemzésemet két egymástól elkülöníthető részre bontottam a szja bevallás mintája alapján. Először az összevont adóalap adóját meghatározó, majd pedig az egyéni vállalkozói tevékenységből származó jövedelem adóját determináló bevallási adatokat vizsgáltam 2000-2008. év között az Észak-alföldi Régiót alkotó három megyében.

A regisztrált – vagyis az adminisztrációs nyilvántartások szerint jogilag létező – vállalkozások száma 2007 végén átlagosan 4%-kal volt több mint egy évvel korábban. A vállalkozások bővülése elsősorban a jelentősebb mezőgazdasági potenciálú területeken szembeötlő, összefüggésben az áfatörvény változásával, amely regisztrációs kötelezettséget írt elő az őstermelőknek. A növekedés így nem a vállalkozói igazolvánnyal, hanem az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozások körében következett be. Hajdú-Bihar megyében adták be 2005. évig a legtöbb bevallást a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók - mely a régióban a megoszlást tekintve 40%-ot képviselt - majd 2006-tól Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt ilyen arányú a részesedés.

4.2.1. Összevont adóalap adóját meghatározó bevallási adatok

A vizsgált régióban a bevallást teljesítő egyéni vállalkozók száma a 2000-es 3.528 főről 2008-ra 3.609 főre emelkedett (14. ábra). A beadott bevallások számában folyamatos csökkenés (18,2%-os) történt régiós szinten 2007-ig. A kiinduló évhez (2000. év) képest 2008-ra 2,3%-kal többen adták be szja bevallást egyéni vállalkozói minőségben. Ennek kiváltó oka az egyéni vállalkozókat érintő ellenőrzések számának emelkedése volt, illetve az a törvényi változás, mely szerint az őstermelőknek adószámot kellett kiváltani, ami egyéni vállalkozói igazolvány kiváltására ösztönzött, és így az egyéni vállalkozók száma megnövekedett.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

14. ábra: Az egyéni vállalkozók által beadott szja-bevallások számának alakulása az Észak-alföldi Régióban

Elemzésemben csak a helyesen, határidőig beérkezett bevallások adatait vizsgáltam, ezért fontosnak tartom elmondani, hogy az Észak-alföldi Régióban mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók a személyi jövedelemadó bevallásukat átlagosan 2005. évig 99%-os helyességgel adták

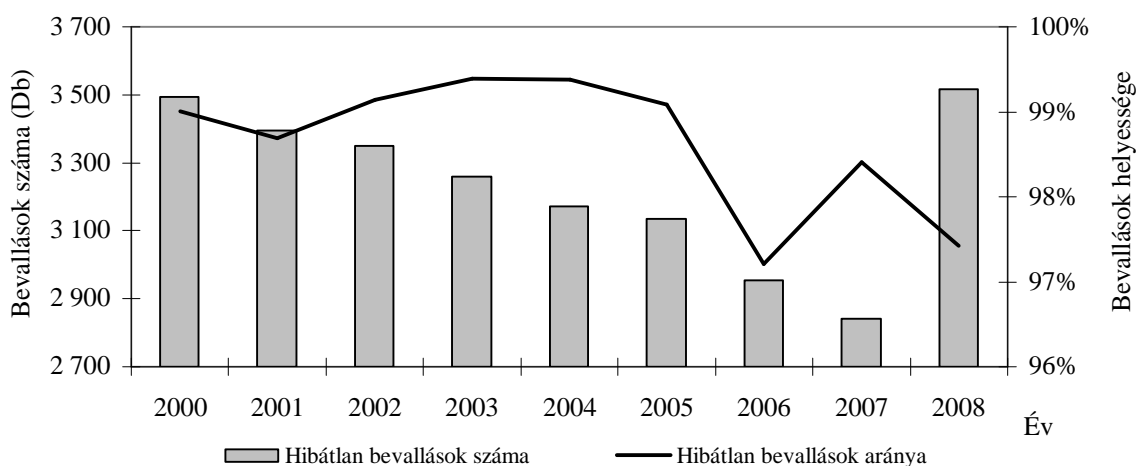
be, ami 2008-ra 2 százalékponttal leromlott (21. táblázat). A régiót alkotó megyék tekintetében a legkevesebb hibával a Hajdú-Bihar megyében állandó lakhellyel rendelkező egyéni vállalkozók adták be szja bevallásukat.

21. táblázat: Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyékben az egyéni vállalkozók által beadott 53-as bevallás helyességének alakulása (2000-2008)

/adatok %-ban/									
Megyék	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
JNSZ	98,6	98,8	99,1	99,1	99,0	99,3	96,4	98,5	96,6
SZSZB	99,1	98,1	99,3	99,3	99,4	99,2	96,8	98,2	96,6
HB	99,2	99,1	99,0	99,6	99,6	98,9	98,1	98,6	98,8
ÉaR	99,0	98,7	99,1	99,4	99,4	99,1	97,2	98,4	97,4

Forrás: APEH adatok alapján saját számítás

Elemzésemben csak a helyesen benyújtott bevallások adatait vizsgáltam, melynek száma a 2007-re a kiinduló évhez képest 18,7%-kal csökkent, majd 2008-ra megemelkedett és meghaladta a 2000. évi adatot. (15. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

15. ábra: Észak-alföldi Régióban a hibátlanul beadott szja-bevallások számának alakulása (2000-2008)

Összevont adóalap

Az összevont adóalapot kitevő legnagyobb, legtöbb vállalkozót érintő tétel a munkaviszonyból származó bérjövdelem (ha vállalkozása mellett dolgozik és erre tekintettel adóköteles bevételt szerez), és az egyéni vállalkozói kivét (melyet személyes munkavégzés címén számolhat el az egyéni vállalkozó). Ez a kettő az összevont adóalap közel a 85-90%-át teszi ki (22. táblázat). A többi (mint pl. a más bérjövdelem, a más nem önálló tevékenységből származó jövdelem, vagy az adóterhet nem viselő járandóságok) az összevont adóalap 10-15%-át alkotja. A nyugdíj még nagy arányt képviselt 2000-2001. években, majd adómentes tétellé vált, és 2007-2008 között már az adóterhet nem viselő járandóság között kellett bevallani. Így ha valaki nyugdíj mellett adóköteles jövedelemre tett szert, akkor a nyugdíja megemelte az adóköteles jövedelmét, így az adót is, bár a nyugdíjra eső adó levonható volt.

22. táblázat: Az összevont adóalapot kitevő jelentősebb tételek megoszlása a vizsgált években a régióban

/adatok %-ban/

Megnevezés/Évek	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Munkaviszonyból bérjövedelem	42,2	41,7	51,4	54,0	55,0	54,8	51,0	39,9	43,5
Más bérjövedelem	1,9	2,0	2,5	3,4	3,3	2,2	2,4	2,4	2,2
Más nem önálló tevékenységből származó jövedelem	3,1	3,6	3,9	4,3	5,0	5,6	5,3	4,1	4,3
Egyéni vállalkozói kivét	29,0	31,7	35,7	33,0	32,5	31,9	34,6	30,3	27,3
Mg-i östermelésből származó jövedelem	0,9	0,8	2,5	2,3	2,1	1,7	4,2	5,0	3,9
Nyugdíj	19,5	17,9	-	-	-	-	-	-	-
Egyéb, nyugdíjjal azonosan adózó jövedelem	0,5	0,4	-	-	-	-	-	-	-
Adóterhet nem viselő járandóság	-	-	2,0	1,1	0,8	0,7	0,5	16,4	17,4
Egyéb	2,9	1,9	2,0	1,9	1,3	3,1	2,0	1,9	1,4

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

A régióban a munkaviszonyból származó bérjövédelmet valló vállalkozók száma 35,3%-kal növekedett meg a vizsgált időszakon belül. A megyék tekintetében a legnagyobb növekedés Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt (148,0% a változás), míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében a bért valló vállalkozók száma csökkenést mutat 2000-2008 között (üteme 9,5% volt). A bevallási adatokból nem szűrhető ki, hogy milyen nemzetgazdasági ágból származik a bérjövedelem.

Korreláció számítás során erős pozitív kapcsolatot tártam fel a **minimálbér és a munkabér** között (korrelációs együttható értéke 0,922). Mivel szoros kapcsolatot tártam fel a két tényező között, elvégeztem egy regresszió számítás az adatok közötti mélyebb összefüggések feltárása érdekében. A vizsgálat során azt tapasztaltam (23. táblázat), hogy a munkabér változásában a minimálbér 84,4 százalékban játszott szerepet, tehát a teljes szórás 84,4 százalékát képes magyarázni a regressziós egyenes.

23. táblázat: Minimálbér és a munkabér regresszió számításának részeredménye

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,922 ^a	,850	,844	13316,89781	,850	141,256	1	25	,000

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: ber

Forrás: SPSS output

A kapott eredmény szignifikancia szintje <0,05 megfelel az elemzés során támasztott követelményeknek.

A hibatagoknak normál eloszlást kell követniük, ami meg is valósul, mivel a harang alakú standard normális eloszlás középpértéke 0, szórása 1. Ez a feltétel teljesül, átlag nulla (Mean=0,00), a szórás pedig közel 1. A K-S próba szignifikancia szintje (p=0,612) lényegesen nagyobb mint 0,05, tehát a Kolmogorov-Smirnov teszt alapján kimondható, hogy a hibatagok normális eloszlásúak.

A homoszkedaszticitás és a hibatagok normális eloszlásának vizsgálata, mely a feltételek teljesülésének ellenőrzését szolgálja, azt mutatja, hogy a kapott eredmény elfogadható. (M19. Melléklet)

Östermelésből származó jövedelem

A mezőgazdasági östermelésből származó jövedelem hullámzó megoszlású. Az östermelésből a kiinduló évhez képest 4,4-szer többen vallottak be adóalapot 2008-ra. Az egy főre jutó értéket tekintve közel háromszorosára emelkedett a kiinduló év adatához képest. Nem találtam szoros kapcsolatot az adómentes bevételi határ és az östermelésből származó jövedelem alakulása között, a korrelációs együttható 0,595, mely közepes pozitív kapcsolatot jelez. De ez nem elfogadható, mivel a szignifikancia szintje 0,091. Az elemzésem elején azzal a feltétellel éltem, hogy csak azokat a kapcsolatokat tartom elfogadhatónak, melyek szignifikancia szintje 0,05 alatti. Tehát az östermelésből származó jövedelem és az adómentes bevételi határ közötti kapcsolat nem fogadható el a magas szignifikancia szint miatt.

Régiót alkotó megyéket vizsgálva a vizsgált években Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vallottak a legtöbben östermelésből származó jövedelmet. Az egy főre jutó értéket tekintve azonban a régiós érték másfélszeresét érte el minden vizsgált évben Jász-Nagykun-Szolnok megye. 2003-ig Hajdú-Bihar, majd ezt követően Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legkevesebb az egy főre jutó mezőgazdasági östermelésből származó jövedelem nagysága (a régiós értéknél 20-25%-kal kisebb).

Vállalkozói kivét

Az egyéni vállalkozó személyes munkavégzés, közreműködés címén vállalkozói költségként elszámolt összeg a vállalkozói kivét, mely az egyéni vállalkozó esetében a járulékfizetés alsó összegét meghatározza. A vizsgált időszakban a vállalkozói kivétet vallók 1.533 főről 1.422 főre csökkent le. A régiót alkotó megyéket vizsgálva a kivétet vallók száma 44-45% a Hajdú-Bihar megyében vállalkozók, 31-34%-uk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében dolgozik, a fennmaradó rész (21-25%) Jász-Nagykun-Szolnok megyében illetékes. Ez a sorrend a vizsgált évek alatt nem változott.

Az egy főre jutó egyéni vállalkozói kivét régió szinten a kezdő évhez képest 3,1-szeresére emelkedett. Ennek kiváltó oka, hogy az egyéni vállalkozóknál gyakorlattá vált, hogy a járulékfizetés alapjául szolgáló összeg egyben kivétként kerül elszámolásra. A kivét összegének emelkedése a minimálbérnek is köszönhető, hiszen a vállalkozók saját járulékaikat a minimálbér, majd 2006. szeptemberétől a minimálbér kétszerese, majd 2008-tól legalább a minimálbér alapján voltak kötelesek megfizetni a törvényben meghatározott mértékben.

A régiós értéknél nagyobb ütemben Jász-Nagykun-Szolnok megyében (három és félszeresére), és kisebb ütemben Szabolcs megyében (közel háromszorosára) emelkedett a vállalkozók ezen költsége. A különbség oka az eltérő jövedelmezőségben, és az eltérő fizetésekben keresendő.

Korreláció számítás során erős pozitív kapcsolatot tártam fel a **minimálbér és a vállalkozói kivét** között is (korrelációs együttható értéke 0,917). A regresszió analízis során azt tapasztaltam, hogy a vállalkozói kivét varianciáját a minimálbér 83,5 százalékban képes magyarázni (24. táblázat). A kapott eredmény szignifikancia szintje megfelelő.

24. táblázat: Minimálbér és a vállalkozói kivét regresszió számításának részeredménye

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,917 ^a	,842	,835	6731,93166	,842	132,846	1	25	,000

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: kivét

Forrás: SPSS output

A feltételek teljesülésének ellenőrzését elvégeztem (a minimálbér és a munkabér kapcsolatának vizsgálata során kifejtettek szerint), a kapott eredmény elfogadható. (M20. Melléklet)

Regresszió analízissel végzett elemzésem során bizonyítottá vált a H2. Hipotézisem egy része (összevonás alá eső jövedelemnek minősülő kivételre és munkabérre), amely szerint:

„A minimálbér változása az összevonás alá eső jövedelmekre és az egyéni vállalkozó jövedelmére eltérő mértékben hat az Észak-alföldi Régióban.”

Most az összevonás alá eső jövedelmet vizsgáltam, és megállapítottam, hogy a minimálbér mind a két összevonás alá eső jövedelemmel (munkabér és a vállalkozói kivét) pozitív erős korrelációban van, de a kapott regressziós egyenes magyarázó ereje különböző. Erősebb a kapcsolat a munkabér és a minimálbér között, mint a minimálbér és a vállalkozói kivét között.

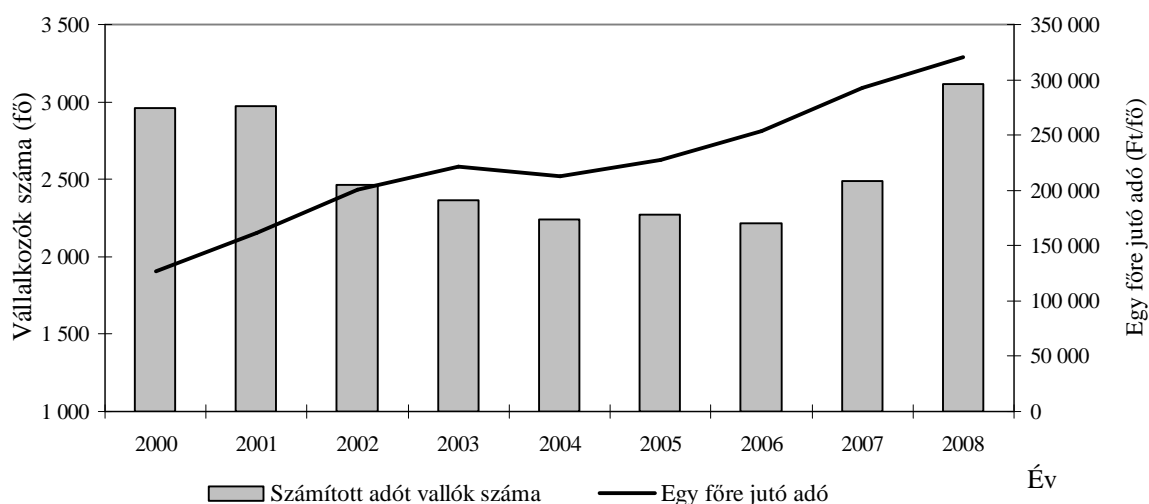
A minimálbér - a törvényalkotó által meghatározott funkciója (munkabért befolyásoló hatása) mellett - erős hatást gyakorolt a kivételre is, hiszen a munkabér és a vállalkozói kivétel varianciáját közel azonos (1 százalékpontos az eltérés) mértékben magyarázza a törvényben megszabott minimális bérösszeg. Az egyéni vállalkozók a kivétel összegét nem a személyes munkavégzés, közreműködés címén vállalkozói költségként elszámolt összeg, mint törvényileg meghatározott funkciója határozza meg, hanem inkább a minimálbér összege. Ez azért is következhet be, mivel a vállalkozói kivétel az egyéni vállalkozó esetében a járulékfizetés alsó összegét meghatározza, illetve 2006. szeptember 1-től annak kétszerese a minimálisan fizetendő járulék alapja. Tehát a kivétel - ellentétben a törvényalkotók szándékával - egy lehetséges összevonás alá eső jövedelem, és egy levonható költségelem, melyet nem a személyes munkavégzés és a személyes vagy családi szükségletének kielégítését is szolgáló kiadás értéke, hanem a minimálbér összege határoz meg.

Számított adó alakulása

Az összevont adóalapba tartozó jövedelmek sávosan progresszív adótáblázat alapján adóztak a vizsgálat években. A kiinduló évben az adótáblázat három kulcsos volt, ami két kulcsossá változott 2005-től. (M9. Melléklet)

A számított adót bevallók száma az Észak-alföldi Régióban a vizsgált években 5,4%-kal növekedett meg a kiinduló évhez képest. A régiót alkotó megyék tekintetében a legtöbb számított adó bevallás 2000-től 2005. évig Hajdú-Bihar megyéből érkezett be (40%), majd 2006-tól Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében érte el a 40%-os részarányt. Jász-Nagykun-Szolnok megye 23-26%-ot képvisel a számított adó bevallást benyújtók számából.

2002-2007. években egy szinte állandó 2.200-2.400 fő, de 2000-2001 és 2008. években 3.000-3.100 fő vallott számított adót. Az egy adózóra vetített adó a 2003-2005. években bekövetkezett stagnálástól eltekintve folyamatosan emelkedett, 2008-ra 2000-hez képest több mint két és félszeresére nőtt (16. ábra).

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

16. ábra: A számított adót valló vállalkozók száma és annak egy főre jutó értékének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Adójóváírás

2000-hez képest az adójóváírást igénybe vett vállalkozók száma a régióban 2008. évre 16,9%-kal megemelkedett, az előző év adatához viszonyítva a legnagyobb ütemű emelkedés 2008-ra (50,1%-os), csökkenés pedig 2006-ra (10,0%-os) következett be (25. táblázat). Az egy főre vetített érték közel négyszeresére változott a bázisévhez képest, de 2003-ban volt az előző év adatához képest a legnagyobb ütemű növekedés, melynek kiváltó oka az adójóváírás sávhatárának és az igénybe vehető maximum értékének emelkedése volt (M21. Melléklet).

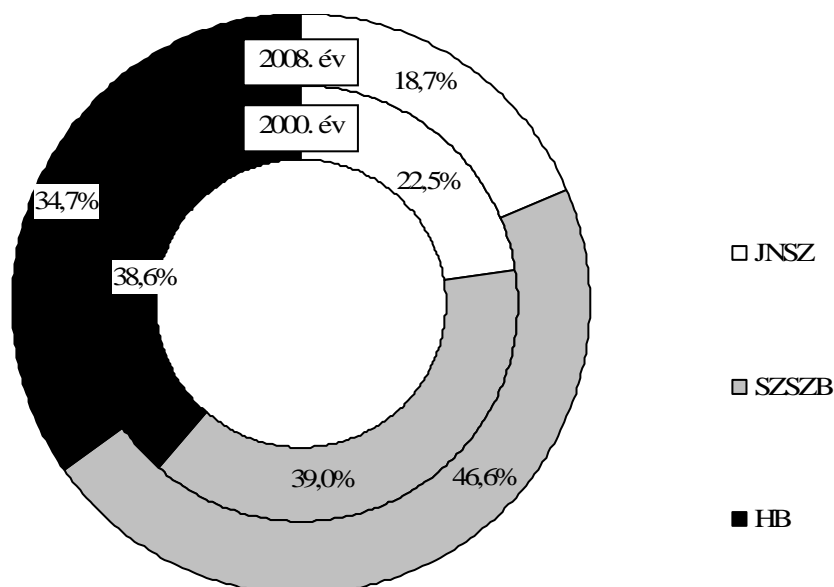
25. táblázat: Adójóváírást igénybe vevők száma, egy adózóra jutó érték és a lehetséges maximális érték változása az előző év adatához viszonyítva a régióban

	/adatok %-ban/							
Megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Igénylők száma	100,0	103,5	98,3	94,7	98,1	90,0	91,6	150,1
Egy főre jutó érték	103,8	164,9	185,8	101,7	99,5	107,9	96,4	115,2
Maximális érték	100,0	100,0	300,0	106,0	107,5	110,5	100,0	100,0

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

A régióon belül az adójóváírást legkevesebben Jász-Nagykun-Szolnok megyében igényelték (a régióból 2000-ben 22,5%, 2008-ban 18,7%), a legtöbbet pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (a régióból 2000. évben 39,0%, 2008. évben 46,6%) kérték. (17. ábra). Ennek oka az eltérő keresetekben rejlik.

Az egy főre jutó adójóváírás a 2001. és a 2006. évet kivéve minden vizsgált évben Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt a legmagasabb, a régió átlagát 6-8%-kal meghaladó értékben.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

17. ábra: Adójóváírást igénybe vevők számának megoszlása a régióban (2000-ben és 2008-ban)

Adókedvezmények

Az összevont adóalapot a Szja-ról szóló törvény többféle jogcímen engedi csökkenteni. Ezen kedvezmények száma (26. táblázat) és elszámolhatóságuk mértéke évenként változik. A táblázatból is szembetűnik a magyar adórendszer egyik nagy hibája, a túlbonyolítottság. Az összevont adóalapot csökkentő adókedvezmények száma 2008-ra 64,3%-kal megemelkedett a kiinduló 2000. évhez képest.

26. táblázat: Igénybe vehető adókedvezmények száma

Megnevezés	Évek								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Adókedvezmény jogcímei (db)	14	17	16	17	24	25	24	22	23

Forrás: Szja törvény alapján saját kigyűjtés

Az Észak-alföldi Régióban az adókedvezményeket igénybe vevők száma 2008-ra 2000-hez képest 30,1%-kal csökkent, az egy adózóra jutó érték viszont 1,7-szeresére növekedett. Ennek oka, hogy az igénylők köre a törvényi változások miatt szűkült, de az összevont adó emelkedése miatt az igényelhető összeg emelkedett. Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék tekintetében az adóbevallásban adókedvezményt feltüntetők száma Hajdú-Bihar megyében csökkent a legnagyobb (39,5%-kal) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legkisebb (16,1%-kal) mértékben. Az egy adózóra jutó értékben bekövetkezett változás a régió átlagos növekedésnél Hajdú-Bihar megyében kisebb (1,6-szoros volt a változás), míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében nagyobb (1,9-szoros a növekedés üteme) volt.

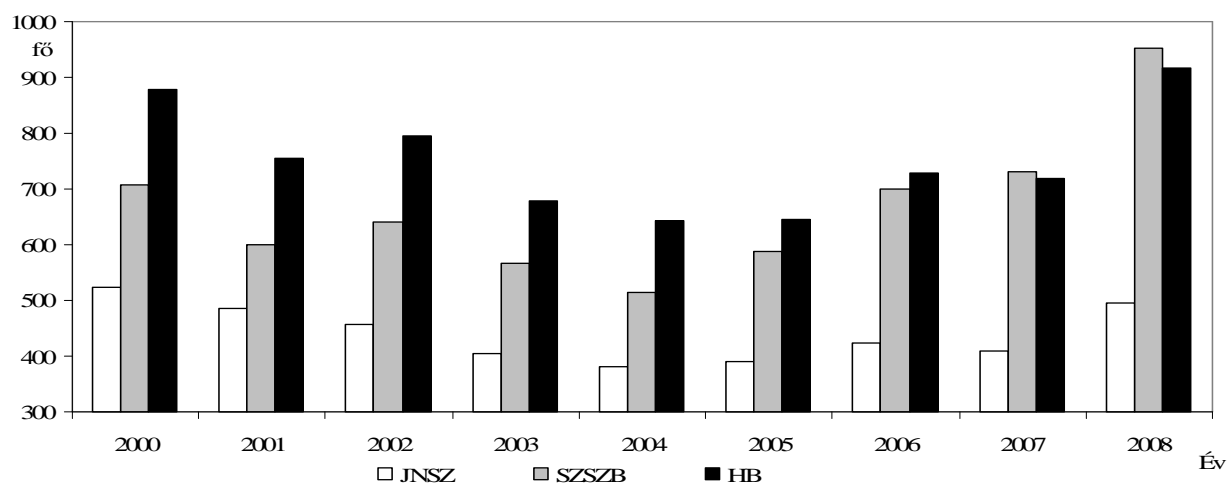
Kapcsolatot kerestem az adókedvezmények száma és az igényelt kedvezmény között, de a kiszámolt korrelációs együttható értéke ($R = 0,117$) laza kapcsolatot mutatott és a szignifikancia szintje miatt az nem elfogadható, mivel $>0,01$. Az igénybevett adókedvezmény összegének növekedését nem az adókedvezmények számának növekedése váltotta ki.

A régióban az östermelői kedvezményt igénybe vevők száma a 2000. évhez képest 2008-ra közel a háromszorosára emelkedett (2,9-szeresére), az egy főre vetített értékben ez a növekedés 40,1%-ot tett ki. A változást az igénybe vehető kedvezmény maximumának állandósága idézte elő.

Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék közül a vizsgált évek közül kettő kivételével (2001-2002) minden évben a legtöbben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében igényelték östermelői kedvezményt. Az egy főre jutó értéket vizsgálva azonban a régiós átlagnál 15-20%-kal magasabb volt Jász-Nagykun-Szolnok megyében a kedvezmény összege, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 10-15%-kal alacsonyabb, Hajdú-Bihar megyében pedig a régiós szint körül mozgott.

Összevont adóalapot terhelő adó

A kedvezményekkel csökkentett összevont adóalap után a régióban 2008-ban 34,8%-kal többen vallottak be adót, mint 2000-ben. A megelőző évhez viszonyított változás minden évben emelkedést mutat, kivéve 2003 és 2004 éveket. (18. ábra) Az előző év adatához képest 2003-ban 11,7%-kal, 2004-ben pedig 9,0%-kal csökkent a kedvezményt igénybe vevők száma.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

18. ábra: Összevont adóalapot terhelő adót vallók számának alakulása az Észak-alföldi Régió három megyéjében (2000-2008)

Összevont adóalapból adót 2001. évben vallottak a legkevesebben (61,8%) és 2006. évben a legtöbben (83,6%). (27. táblázat)

27. táblázat: Összevont adóalapból adót vallók aránya az Észak-alföldi Régióban 2000-2008 között

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Összevont adóalapból adót vallók aránya (%)	71,3	61,8	76,9	69,7	68,7	71,6	83,6	74,8	75,9

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Emelkedett a különböző adó kategóriákban a befizetendő adó összértéke. Az összevont adóalap után számított adónak 2000-ben 69,3%-a, 2008-ban 76,6%-a vált kedvezményekkel csökkentett számított adóvá, és 51,8%-a (2000. évben), valamint 69,0%-a (2008-ban) pedig adókedvezményekkel csökkentett összevont adóalapot terhelő adóvá.

Adott évi jövedelem adója

Az összevont adóalapot terhelő adót 2000-ben 2.110 fő, 2008-ban 2.366 fő vallott, az egy főre jutó értéke a vizsgált években közel háromszorosára növekedett. Részben nem nyert igazolást a H1.2 Hipotézisem, mely szerint:

„A szja gazdasági hatása következtében a 2000-2008 években bekövetkezett adócsökkentés – a törvényalkotó eredeti céljától eltérően - negatív irányba befolyásolta az egy főre jutó befizetett adó összegét a régióban.”

Hiszen az összevonás alá eső jövedelmeknél nem igazolódott be ez a hipotézisem.

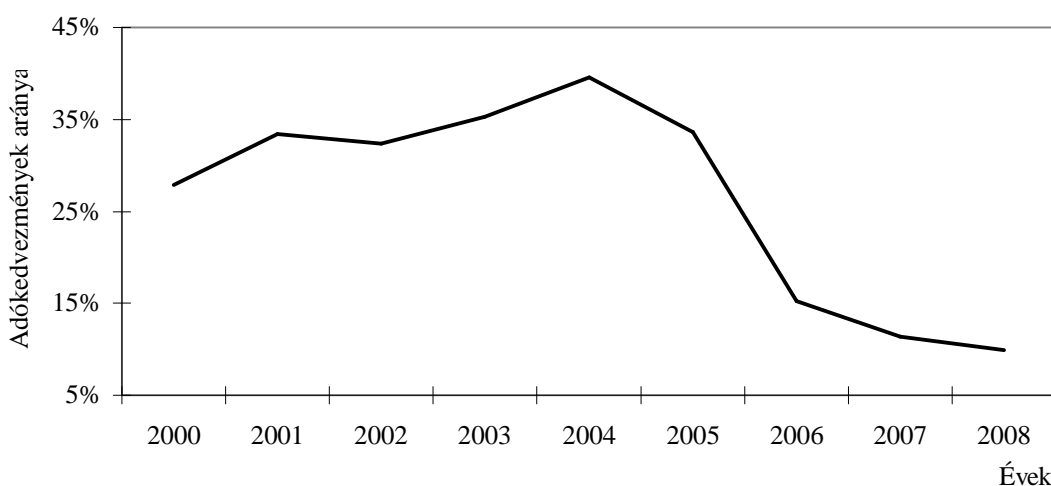
A külön adózó jövedelmek egy főre jutó adója 87%-kal emelkedett meg 2000. év adatához viszonyítva.

Adott évi jövedelemadót vallók száma (melybe az összevont adóalapot terhelő és a különadózó jövedelmek adója is beletartozik) 2008-ra a régióban 123,4%-kal változott a kiinduló évhez képest. A régióban az egy bevallásra jutó jövedelemadó 2006-ig folyamatosan emelkedett 2000-hez képest, majd kis visszaesés után ismét növekedést mutat, így 2008-ra a bázisévhez (2000-hez képest) két és félszeresére nőtt a bevallott jövedelemadó. A régiót alkotó megyék közül Hajdú-Bihar megyében vallottak a legtöbb jövedelemadót, (a régió 42%-a), s Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legkevesebben (a régió adatának 21%-a).

A régióban az egy bevallásra jutó jövedelemadó 2006-ig folyamatosan emelkedett 2000-hez képest, majd kis visszaesés után ismét növekedést mutat, így 2008-ra a bázisévhez (2000-hez képest) két és félszeresére nőtt a bevallott jövedelemadó. Az egy főre jutó értéket tekintve minden vizsgált évben Jász-Nagykun-Szolnok megye a régiós átlagon felüli (közel 20%-kal magasabb) értéket mutat.

Ebben az adó kategóriában az összevont adóalapot terhelő és a különadózó jövedelmek adója is beletartozik. Az összevont adóalapot terhelő adó a vizsgált években háromszorosára, a külön adózó jövedelmek adója 87%-kal emelkedett meg 2000. év adatához viszonyítva.

Adott évi jövedelemadó és az igénybe vett összes adókedvezmény aránya a vizsgált időszakon belül a kezdeti 27,9%-ról 2008-ra 10,1%-ra esett vissza (19. ábra). A változásban nagy szerepe volt az adókedvezmények száma változtatásának és a mértékek maximalizálásának.

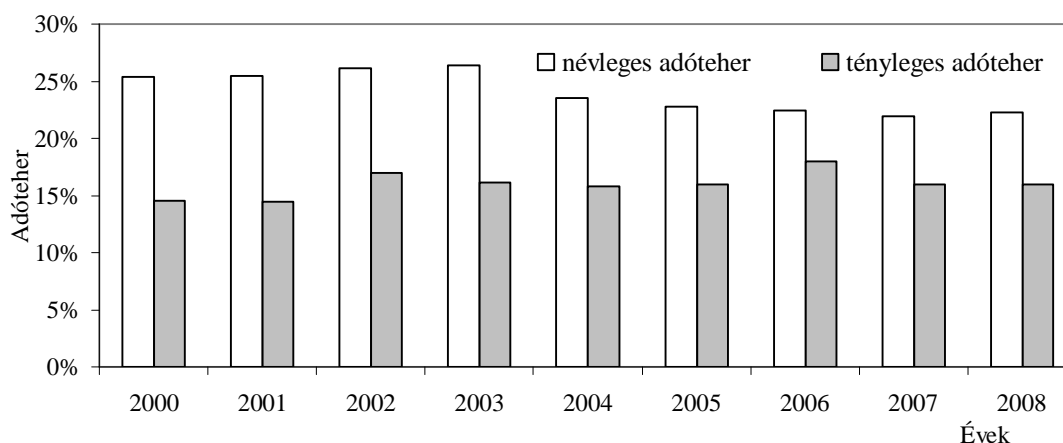
Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

19. ábra: Adókedvezmények az összevont adó arányában az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Adóteher

A névleges és a tényleges adóterhek meghatározása volt a következő lépés. A két mutató alakulása (20. ábra) a következő jellegzetességeket mutatja:

- a névleges adóteher 2003-ban volt a legmagasabb (26,4%) és 2007-ben a legalacsonyabb (21,9%);
- a tényleges adóteher erőteljesebb hullámzást mutat, mint a névleges, melynek oka a kedvezmények folyamatos változtatásából adódott;
- a tényleges adóterhelés legnagyobb emelkedése 2002. évre következett be (2,5% ponttal), a legnagyobb csökkenése pedig 2007-re történt (majdnem 2% ponttal). Ennek a kiváltó oka 2002-ben eltörölt lakáscélú megtakarítás kedvezménye, 2007-ben pedig nagymértékben megnövekedett (egy főre vetítve majdnem kétszörösére) az adóterhet nem viselő járandóságok adója címén levonható kedvezmény. 2007. január 01-től a nyugdíj adóterhet nem viselő járandóságnak minősül, s mivel ismert, hogy a mezőgazdasági tevékenységet sokan nyugdíj mellett végzik, ezért is váltott ki ez a törvénymódosítás ilyen erős hatást a tényleges adóteher alakulásában.

Forrás: APEH adatbázisa alapján saját számítás

20. ábra: Az Észak-alföldi Régióban az egyéni vállalkozók névleges és tényleges adóterhének alakulása (2000-2008)

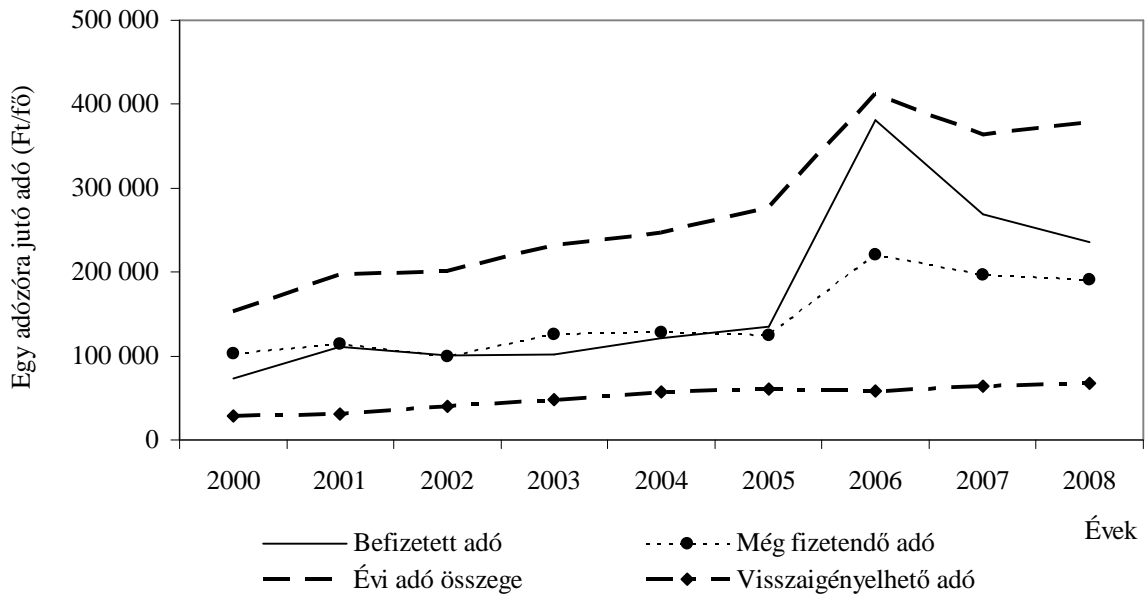
Tényleges adókötelezettség alakulása

Az Észak-alföldi Régióban a kifizetők által levont adóelőleget 14,3%-kal vallottak többen, összértékét tekintve 2,9-szer magasabb értékben, mint a 2000. évben.

Az adózók által befizetett adóelőleget vallók száma a régióban 24,1%-kal haladta meg a kiinduló évet, az egy főre vetített értéke pedig 3,2-szer nagyobb 2008-ban, mint 2000. évben.

Az adóbevallással egyidejűleg még fizetendő adó tekintetében a régió a 2000. évet 43,6%-kal haladta meg a kitöltők száma alapján, az egy főre vetített érték pedig közel két és félszeresére emelkedett a vizsgált időszakban.

Az egy adózóra jutó befizetett, a még fizetendő és az adott évi adó 2006. évre nagymértékben megemelkedett az előző év adatához képest. A visszaigényelhető adónál ez nem figyelhető meg (21. ábra).

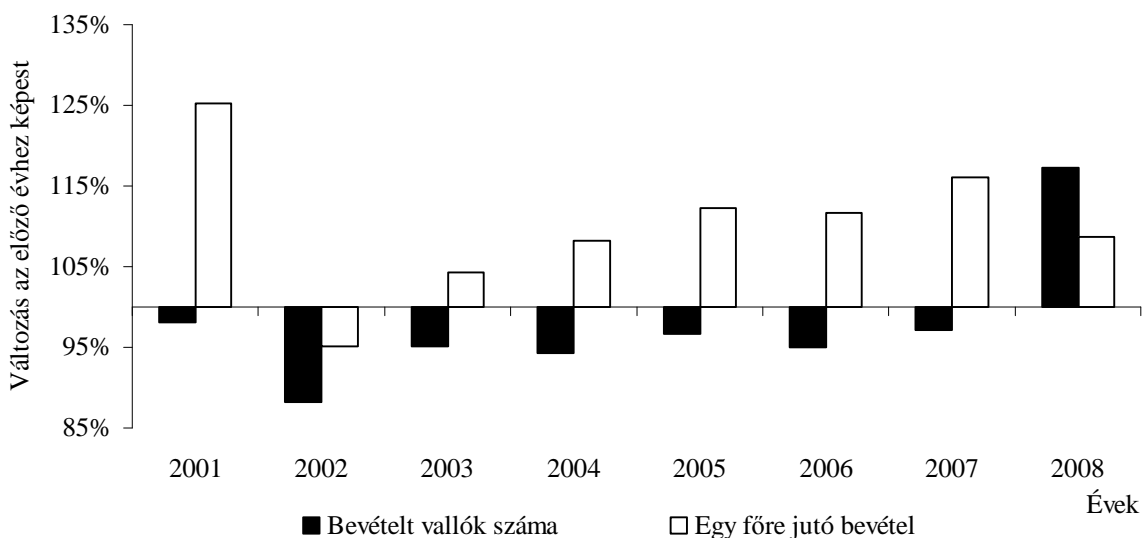

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

21. ábra: Egy adózóra jutó befizetett, fizetendő és visszaigényelhető szja alakulása az Észak-alföldi Régióban

4.2.2. A vállalkozói tevékenység jövedelmét, adóját meghatározó bevallási adatok változásának vizsgálata

Az egyéni vállalkozási tevékenységből származó bevételt vallók száma a vizsgált régióban 2000-ben 3.159, míg 2008-ban pedig már csak 2.563 fő volt, 18,9%-os csökkenést jelent a kiinduló évhez képest. A folyamatos csökkenés 2008-ban tört meg, ami 17,3%-kal volt magasabb a megelőző évi adatnál. Ennek kiváltó oka az östermelők kötelező adószám kiváltása és átsorolásuk adózási szempontból volt. A vállalkozók által bevallott bevétel 72,8%-kal volt több 2008-ban, mint 2000-ben. Az egy főre vetített érték pedig a 2000. évhez viszonyítva 2,1-szeresére nőtt 2008-ra, de csak 8,7%-kal több mint 2007. évben volt (22. ábra).

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

22. ábra: Adott évi adóalapba beszámító bevételt vallók és az egy főre jutó értékének alakulása a megelőző év adatához képest

Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék tekintetében 2000-től 2005-ig Hajdú-Bihar megyében vallottak a legtöbb bevételről az egyéni vállalkozók körében, majd 2006 és 2008 között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legtöbb bevételt valló vállalkozó (28. táblázat). 2000. év adatahoz képest a bevételt vallók száma 2008-ra Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 7,2%-kal, Hajdú-Bihar megyében 20,5%-kal, Jász-Nagykun-Szolnok megyében pedig 33,6%-kal csökkent.

28. táblázat: A régió megyéiben bevételt valló egyéni vállalkozók számának megoszlása 2000-2008. években

	/adatok %-ban/								
Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
JNSZ	23,7	23,3	22,2	21,8	22,2	21,5	21,3	21,2	19,4
SZSZB	35,7	35,6	36,4	37,7	36,9	37,9	39,8	39,6	40,8
HB	40,6	41,1	41,4	40,5	40,9	40,6	38,9	39,2	39,8
ÉaR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Az egy főre jutó bevétel minden vizsgált évben Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb, a régió átlagát 10-15%-kal meghaladva. A legkevesebb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt átlagosan 15%-kal kevesebb volt, mint az Észak-alföldi Régióban elért érték.

Összes költség

Az elszámolt összes költséget vallók száma a vizsgált években az Észak-alföldi Régióban 16,9%-kal (542 fővel) csökkent 2008-ra 2000. év adatahoz képest. Az egy főre jutó értékben közel kétszeres emelkedés történt 2008-ra.

A régiót alkotó megyék közül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 5,0%-os, Hajdú-Bihar megyében 17,9%-os és Jász-Nagykun-Szolnok megyében 32,9%-os csökkenés következett be a költséget valló egyéni vállalkozók számában 2008-ra 2000. évhez képest. Az egy főre vetített értékben a régió átlagánál nagyobb mértékű volt Hajdú-Bihar megyében a növekedés (2,1-szeres).

A költségek között a leggyakrabban előforduló tétel a régióban az anyag-, áru, félkész és késztermék beszerzésére fordított kiadás (56-58%), és az egyéb költség (mely 27-29%-ot tesz ki). Az egyéni vállalkozói kivét csupán közel 3%-ot tesz ki az összes költségen belül.

Bevételt csökkentő tételek

A bevételt csökkentő tételek alakulását vizsgálva megállapítottam, hogy 2000-ben még csupán 38 fő, 2008-ban már 452 fő állított be bevallásába. A legnagyobb részesedéssel a 2001. évet követően a kisvállalkozói kedvezmény bírt, az összes csökkentő tétel több mint 2/3-ad részével. A helyi iparüzési adó és a fejlesztési tartalék, ami még jelentős az egyéni vállalkozók bevételt csökkentő lehetőségei között (29. táblázat).

29. táblázat: A bevételt csökkentő tételek megoszlása 2000-2008. években

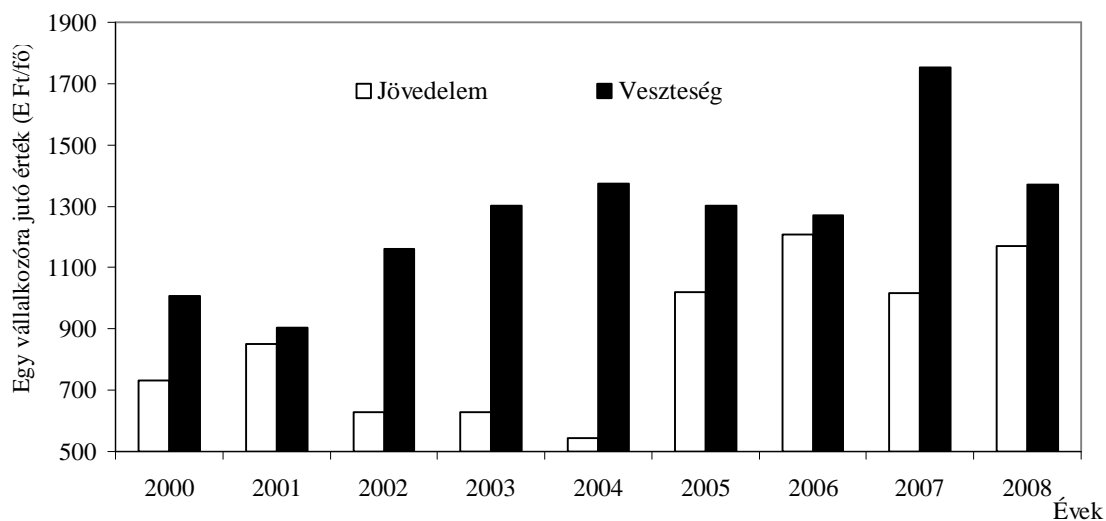
/adatok %-ban/

Évek	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Szakképző iskolai tanuló utáni kedv.	16,7	0,1	0,1	0,1	0,0	1,2	0,1	0,2	0,0
Csökkent munkaképességű alk.utáni kedv.	0,2	0,1	0,2	0,3	3,2	6,3	2,3	1,5	0,3
Volt munkanélküli és szakképző iskolai tanuló utáni kedv.	83,1	0,8	0,5	0,5	2,7	1,5	0,1	0,4	0,3
Foglalkoztatási kedvezmény	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	1,4	0,7	0,4
Kutatás és kísérleti fejlesztés	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kisvállalkozói kedvezmény	0,0	99,0	99,2	99,0	87,9	74,2	64,8	81,3	79,5
Helyi iparüzési adó utáni kedvezmény	0,0	0,0	0,0	0,0	5,5	14,0	24,3	12,5	7,4
Fejlesztési tartalék	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,9	7,1	3,5	12,3

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Jövedelem és veszteség alakulása

Az Észak-alföldi Régióban a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók közül a jövedelmet vallók száma 2008-ra 2000. évhez képest 4,5%-kal, a veszteséget vallók száma pedig 34,2%-kal csökkent. Az egy főre jutó érték tekintetében 2004. évben a jövedelem egy erős mélypont után növekedésnek indult. A veszteség egy főre jutó értéke 2007-ben 38%-kal haladta meg az egy évvel korábbi adatot, az egy főre jutó jövedelemnél pedig 72,7%-kal volt magasabb. (23. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

23. ábra: Az egy egyéni vállalkozóra jutó vállalkozói jövedelem és veszteség alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Korreláció számítás során közepes pozitív kapcsolatot tártam fel a **minimálbér és a vállalkozói jövedelem** között (korrelációs együttható értéke 0,523). A regresszió analízis során azt tapasztaltam, hogy a vállalkozói jövedelem varianciáját a minimálbér csupán 24,5 százalékban képes magyarázni (30. táblázat).

30. táblázat: Minimálbér és a vállalkozói jövedelem regresszió számításának részeredménye

Model Summary ^b									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,523 ^a	,274	,245	258207,664	,274	9,431	1	25	,005

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: JOV

Forrás: SPSS output

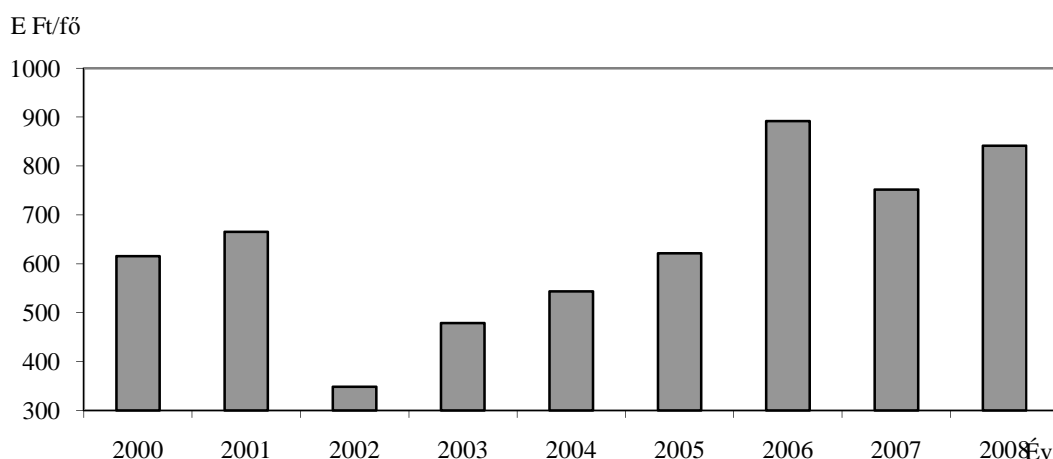
A kapott eredmény szignifikancia szintje megfelelő. A feltételek teljesülésének ellenőrzését elvégeztem, a kapott eredmény elfogadható. (M22. Melléklet)

Regresszió analízissel végzett elemzésem során bizonyítottá vált a H2. Hipotézisem a vállalkozói jövedelemre is, amely szerint:

„A minimálbér változása az összevonás alá eső jövedelmekre és az egyéni vállalkozó jövedelmére eltérő mértékben hat az Észak-alföldi Régióban.”

Az egyéni vállalkozó elért jövedelmét vizsgálva megállapítottam, hogy a minimálbér közepes kapcsolatban áll ezzel a jövedelmi kategóriával és mindössze 24,5%-ban képes megmagyarázni a teljes szórást, sokkal kisebb mértékben, mint az összevonás alá eső jövedelmet.

Az adóalap egy főre vetített értéke (24. ábra) az Észak-alföldi Régióban 2002-ben volt a legalacsonyabb (a 2000. évi adatnak mindössze az 56,6%-a), és 2006. évben érte el a maximumát, mely a kiinduló 2000. év adatának közel másfélszeresét tette ki.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

24. ábra: Az egy adózóra jutó vállalkozói adóalap az Észak-alföldi Régióban

Jövedelem-minimum

A 2007-ben bevezetésre került jövedelem-minimumot az Észak-alföldi Régióban 2007. évben 1.955, 2008-ban 2.174 mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó vallott. Az egy adózóra jutó érték 1,5%-kal (293.090 Ft/főről 297.457 Ft/főre) emelkedett. A jövedelem-minimum

bevezetésével az adóteher növekedett. (Ez csak egy vélelmezett adóalap, melynek számítási módjára itt nem térek ki.) Ezzel többletbefizetéseket eszközölt az állam, mely a terheket megnövelte.

Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék közül Hajdú-Bihar megyében vallottak a legtöbb jövedelem-minimumot, a legkevesebben Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Az egy vállalkozóra jutó érték tekintetében legmagasabb érték Hajdú-Bihar megyében, a legalacsonyabb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt. (31. táblázat)

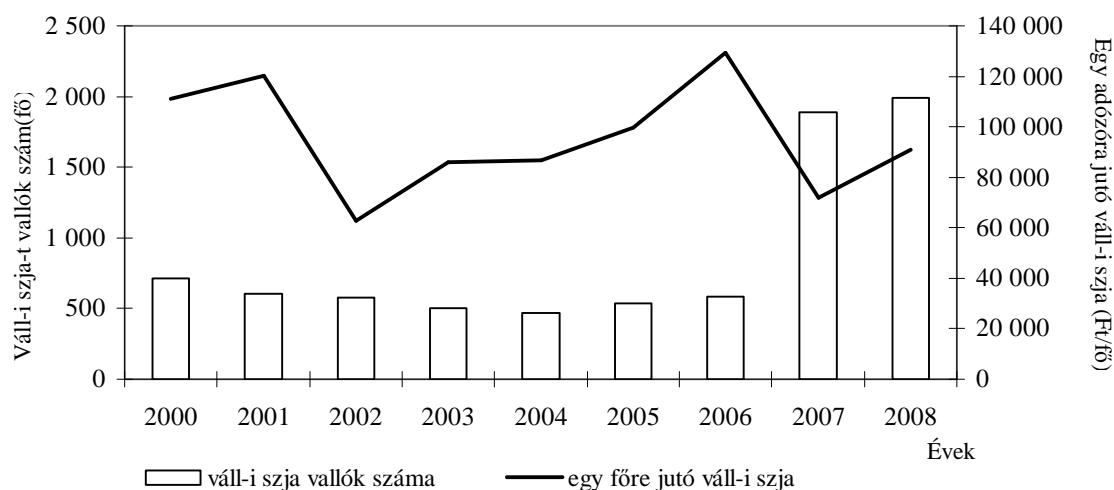
31. táblázat: A jövedelem-minimumot vallók számának és egy vállalkozóra jutó összegének alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben (2007-2008)

Megnevezés	Megye		
	JNSZ	SZSZB	HB
2007. év			
Jövedelem-minimumot vallók száma (fő)	415	748	792
Egy adózóra jutó jövedelem-minimum (ezer Ft/fő)	327,1	217,8	346,4
2008. év			
Jövedelem-minimumot vallók száma (fő)	434	864	876
Egy adózóra jutó jövedelem-minimum (ezer Ft/fő)	271,0	255,2	352,2

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Vállalkozói szja

A vállalkozói szja-t valló vállalkozók száma 2004-ig folyamatosan csökkent, majd emelkedett, és 2007-re az előző évhez képest 3,2-szeresére megnövekedett. Egy adózóra jutó értékben 2002-ben és 2007-ben volt több mint 40%-os csökkenés, a többi vizsgált évben emelkedés történt. A kiinduló év adatához képest 2008. évre 18%-kal csökkent az egy vállalkozóra eső vállalkozói szja (25. ábra).

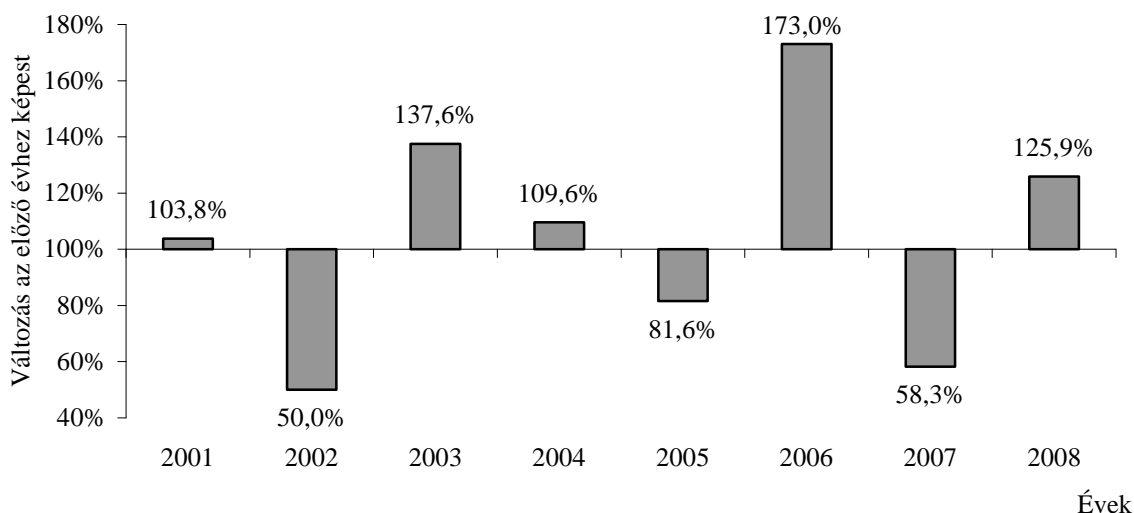
Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

25. ábra: Vállalkozói szja-t valló egyéni vállalkozók számának és a vállalkozói szja egy főre vetített értékének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Vállalkozói adókedvezmények

Az Észak-alföldi Régióban 2000-ben 441 fő vett igénybe vállalkozói adókedvezményeket, 2008-ban pedig csak 14 fő. Az egy főre jutó értéke 2008. évre 2000-hez viszonyítva 7,2-szeresére emelkedett.

A kedvezményekkel csökkent vállalkozói személyi jövedelemadó előző év adatához viszonyítva a legnagyobb ütemben 2006. évre nőtt (73,0%-kal), és 2002-ben csökkent (50,0%-kal) (26. ábra).

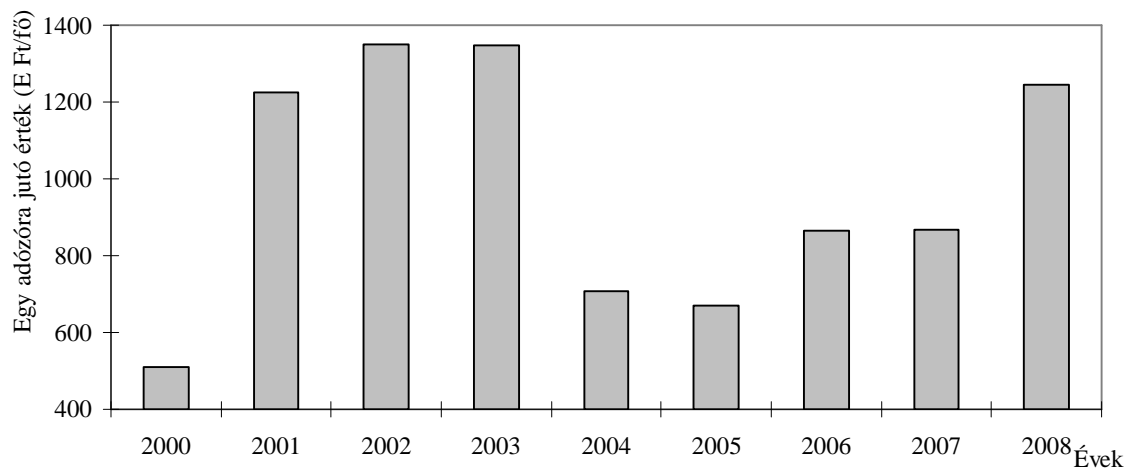
Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

26. ábra: A fizetendő vállalkozói szja változása a megelőző évhez képest

A régió megyéi közül Hajdú-Bihar megyében vették igénybe a legtöbbet a vállalkozói adókedvezményt (az összes igénylő fele).

Vállalkozói jövedelem és módosító tényezők alakulása

Egy főre jutó adózás utáni vállalkozói jövedelem 2003. évben volt a legtöbb a régióban (1.350.407 Ft/fő), a legkevesebb pedig a vizsgálat alá vont időszak első évében 2000. évben érték el a vállalkozók (510.178 Ft/fő értékben) (27. ábra). 2004. évre lecsökkent a jövedelmet valló egyéni vállalkozók száma (2000. év adatához képest közel 30%-kal), majd ezt követően minden évben egyre többen vallottak adózás utáni vállalkozói jövedelmet a régióban.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

27. ábra: Adózás utáni vállalkozói jövedelem egy adózóra jutó értéke (2000-2008)

Megyék tekintetében Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 224,4%-kal, Hajdú-Bihar megyében 131,8%-kal, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 129,9%-kal emelkedett meg az adózás utáni vállalkozói jövedelmet valló egyéni vállalkozók száma 2008-ra 2000. évhez képest. Az egy adózóra jutó értékben (32. táblázat) a legnagyobb növekedés Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt (292,6%-os), a legkisebb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében következett be (192,0%).

32. táblázat: Egy adózóra jutó adózás utáni vállalkozói jövedelem az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008)

/adatok E Ft/fő-ben/

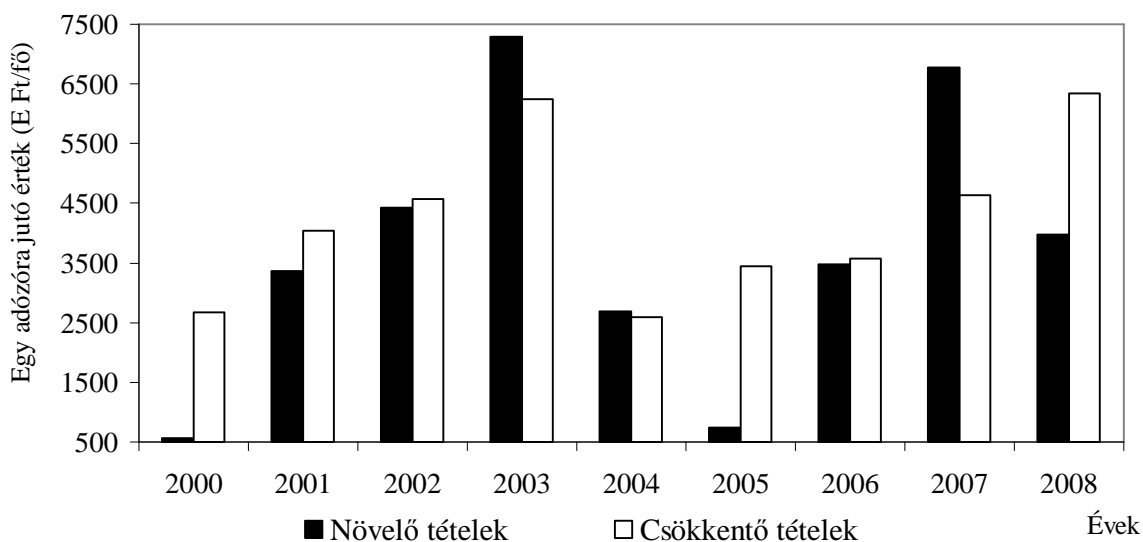
Megye	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
JNSZ	579,8	1 180,0	1 102,2	929,6	773,7	978,1	1 378,6	916,5	1 696,7
SZSZB	420,6	1 185,2	1 471,2	1 276,0	828,9	504,3	510,0	648,7	807,4
HB	528,9	1 280,7	1 370,8	1 600,5	585,2	618,1	874,3	1 065,1	1 471,4

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Az adózás utáni jövedelmet módosító tételeket igénybe vevők száma a vizsgált években folyamatosan csökkent az Észak-alföldi Régióban. A növelőt 2000-ben 13 fő, 2008-ban 2 fő, csökkentőt 2000. évben 457 fő, 2008. évben már csak 331 fő állított be a szja bevallásában.

Megyék közül a legtöbb növelő tételt Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a legtöbb csökkentő tételt pedig Hajdú-Bihar megyében számoltak el az egyéni vállalkozók.

Az egy adózóra jutó értékben a növelő tételek a vizsgált években 3,4-szeresére a csökkenők pedig 2,4-szeresére növekedtek. 2003-ban és 2007-ben az egy főre vetített értékben a növelő tételek messze meghaladták a csökkentő tételeket (28. ábra).

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

28. ábra: Adózás utáni jövedelmet módosító tételek egy főre jutó értéke (2000-2008)

Vállalkozói osztalékalap és adója

Vállalkozói osztalékalapot vallók száma átlagosan a régióban 2008-ra 2000. év adatához viszonyítva több mint a kétszeresére emelkedett. Megyék tekintetében a legnagyobb növekedés

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (343,6%-os) a legalacsonyabb Jász-Nagykun-Szolnok megyében (153,1%-os) volt a vizsgált időszak alatt.

Egy főre vetített értékben 167,0%-os volt a növekedés. Hajdú-Bihar megyében több mint kétszeres (214,5%-os) volt a növekedés, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében mindössze 131,7%-os változás történt.

A vállalkozói osztalékalap két adókulccsal adózott a vizsgált években, mely alsó adókulcsa 2004. évben emelkedett 5 százalékponttal. Az Észak-alföldi Régióban a vállalkozói osztalékalapnak a vállalkozói kivét meghatározott összege utáni adót vallók száma 2007. évre 2000-hez képest 53,3%-kal megemelkedett, az egy főre jutó kivét után fizetendő adó pedig 3,6-szorosára nőtt.

A 20%-kal adózó osztalékadót vallók száma 2000 és 2004 között Jász-Nagykun-Szolnok megyében (28,6%-kal) és Hajdú-Bihar megyében (32,3%-kal) csökkent, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében viszont emelkedett (9,4%-kal). Mind a három megyében 2005 és 2007 között emelkedett a 25%-os osztalékadót vallók száma, a legnagyobb változás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (93 főről 199 főre), a legkisebb pedig Jász-Nagykun-Szolnok megyében (53 főről 80 főre) történt.

Az egy főre jutó 20%-os osztalékadó összege Jász-Nagykun-Szolnok megyében közel háromszorosára (289,0%) Hajdú-Bihar megyében több mint másfél szeresére (178,8%) emelkedett. Az osztalékalap fennmaradó része után fizetendő adót vallók száma ugyanebben az időszakban 86,7%-kal megnőtt, az egy főre vetített értéke pedig 54,4%-kal lett magasabb 2007-re. A legnagyobb emelkedés Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt (278,2%-kal emelkedett a 35%-os osztalékadót valló egyéni vállalkozók száma 2007-re), de az egy adózóra jutó érték csak ebben a megyében csökkent 10,2%-kal.

Az Észak-alföldi Régióban a vállalkozói személyi jövedelemadót és osztalékadót együttesen vallók száma közel a háromszorosára emelkedett 2008-ra 2000. évhez képest, ugyanakkor az egy főre jutó vállalkozói szja és osztalékadó összege 14,5%-kal csökkent. Tehát részben igazolást nyert – az egyéni vállalkozásból származó jövedelmek esetén - a H1.2 Hipotézisem, mely szerint:

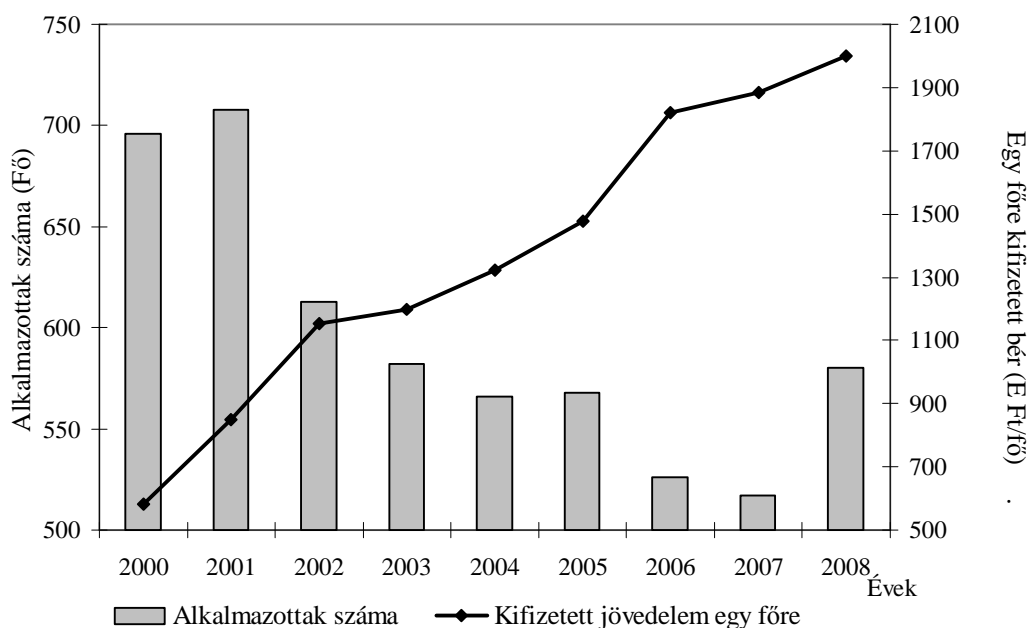
„A szja gazdasági hatása következtében a 2000-2008 években bekövetkezett adócsökkentés – a törvényalkotó eredeti céljától eltérően - negatív irányba befolyásolta az egy főre jutó befizetett adó összegét a régióban.”

Megyék tekintetében a vállalkozói személyi jövedelemadót és osztalékadót együttesen vallók száma a legkisebb mértékben Jász-Nagykun-Szolnok megyében változott (236,3%-kal), a legnagyobb változás pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (418,7%-os) következett be. Az egy adózóra jutó értékben a vizsgált megyék közül csak Hajdú-Bihar megyében történt növekedés (101,6%-os) a többi megyében csökkenés volt tapasztalható.

Alkalmazottak száma és a kifizetett bér változása

A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók által vallott alkalmazottak száma folyamatosan csökkent a régióban 2000-hez képest 2008. évre 16,7%-kal. Az egy főre kifizetett bruttó bér 3,4-szeresére emelkedett meg a vizsgált időszakban (29. ábra). A növekedés fő kiváltó oka a minimálbér emelkedése volt.

Az Észak-alföldi Régióban a legmagasabb egy főre jutó munkabért az alkalmazottaknak Jász-Nagykun-Szolnok megyében fizették ki a vállalkozók.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

29. ábra: Az alkalmazottak száma és a kifizetett bruttó bér egy főre vetített összegének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Kapcsolatot kerestem az alkalmazottak részére kifizetett bér és a törvényben garantált minimálbér között. A kapcsolat meglétét először korreláció számítással tártam fel. Az SPSS programcsomag számítása szerint igen szoros kapcsolat tárható fel e két tényező között (0,915). (M23. Melléklet)

Mivel kapcsolatot tártam fel elfogadható szignifikancia szint mellett (az alapfeltételként meghatározott 0,01-nél kisebb az elemzés során kapott értékem), a feltárt kapcsolat törvényszerűségét, az összefüggés jellegét regresszió számítással határoztam meg. Azt az eredményt kaptam, hogy a minimálbér az alkalmazottak részére kifizetett munkabér variációját 83,1%-ban magyarázza. A vállalkozók által kapott munkabér és a vállalkozói kivét variációjára is nagyobb hatással volt a minimálbér változása, mint az alkalmazottak részére kifizetett bérré. (33. táblázat)

33. táblázat: Minimálbér és az alkalmazottak részére kifizetett bér regresszió számításának részeredménye

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,915 ^a	,838	,831	196601,433	,838	128,912	1	25	,000

a. Predictors: (Constant), minber
 b. Dependent Variable: alkber

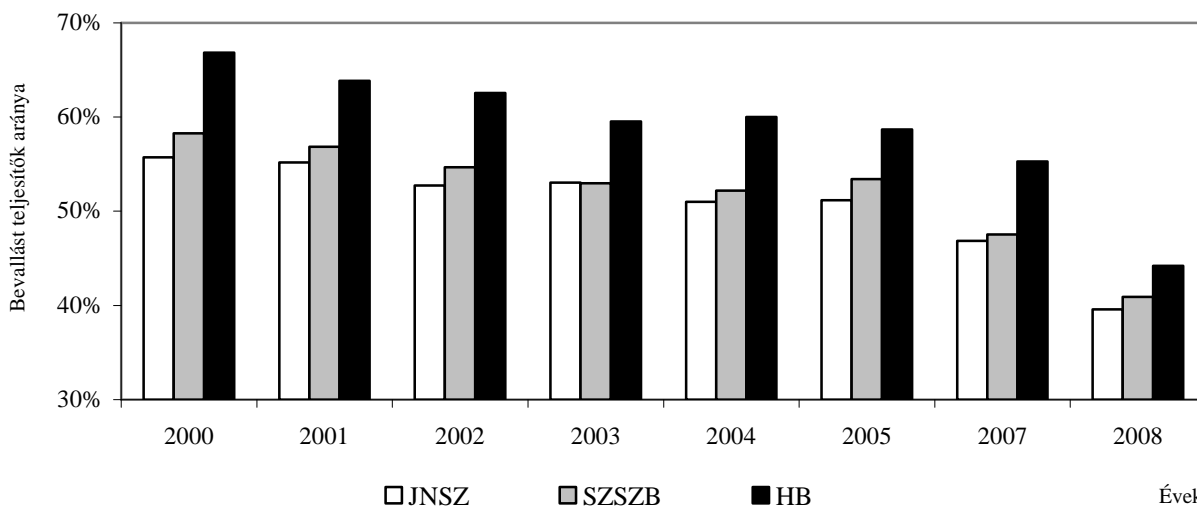
Forrás: SPSS output

4.3. A társadalombiztosítási járulék nagyságát determináló bevallási adatok vizsgálatának eredményei

Az egyéni vállalkozók tb befizetése két egymástól elkülöníthető alap (Nyugdíjbiztosítási és az Egészségbiztosítási Alap) befizetéséből tevődik össze. Az egyéni vállalkozó önfoglalkoztatónak

minősül, így mind a foglalkoztatót, mind a biztosítottat terhelő járulékokat meg kell fizetnie a törvényben (tb) meghatározott összegben.

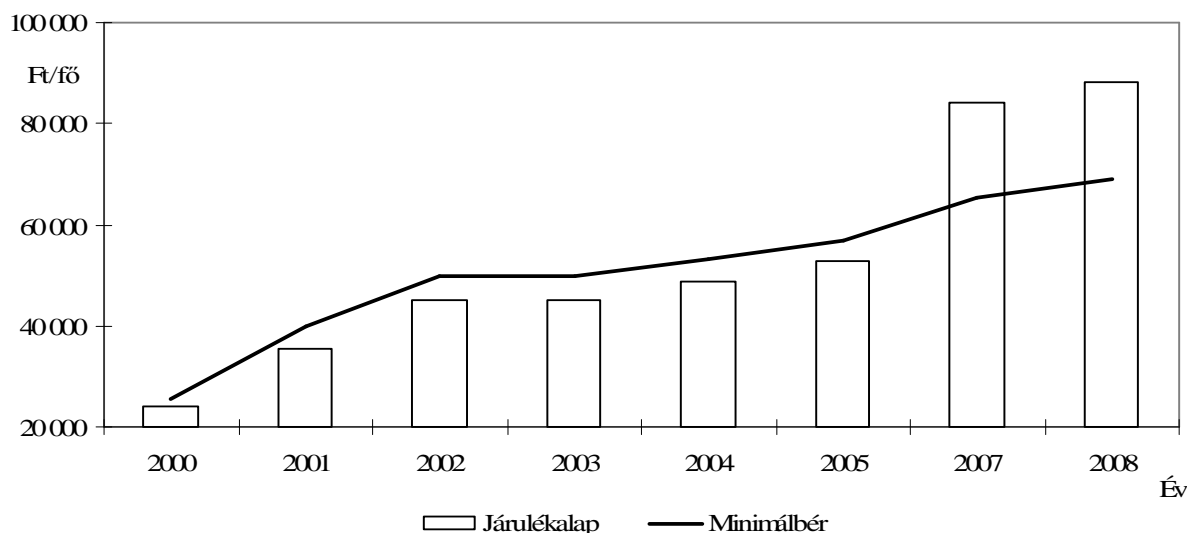
Az Észak-alföldi Régió személyi jövedelemadó bevallást teljesítő mezőgazdasági egyéni vállalkozói közül legtöbb járulékbevallást a Hajdú-Bihar megyében székhellyel rendelkező egyéni vállalkozók adták be (melynek aránya 2000-ben 66,9%-ról 2008. évre 44,2%-ra csökkent). (30. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

30. ábra: Észak-alföldi Régió megyéiben járulékbevallást teljesítő egyéni vállalkozók aránya a személyi jövedelemadó bevallást teljesítő vállalkozók között

Járulékalap és a minimálbér kapcsolata alapján megállapítottam, hogy az Észak-alföldi Régióban 2005. évig a minimálbér, majd 2007-2008. években a járulékalap (minimálbér kétszerese) alatti összegben történt meg a vállalkozók járulékbevallása. (31. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

31. ábra: Észak-alföldi Régióban az egy vállalkozóra jutó járulékalap és a minimálbér alakulása

A megyék tekintetében minden évben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a legalacsonyabb a vallott járulékalap. 2000-2003 között Hajdú-Bihar megyében, 2004-2008 között pedig Jász-

Nagykun-Szolnok megyében volt a legmagasabb az egy vállalkozóra jutó bevallott járulékalap (34. táblázat)

34. táblázat: Járulékalapok változása az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008)

/adatok Ft/fő/hó-ban/

Megyék	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	24 058	36 379	45 446	45 952	49 591	54 425	88 029	91 958
SZSZB	23 051	33 882	43 068	43 344	47 286	51 087	82 406	85 379
HB	24 613	36 644	47 063	46 320	48 880	52 636	82 314	86 970

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Kapcsolatot kerestem a járulékalap és a vállalkozói kivét (35. táblázat) valamint a minimálbér (36. táblázat) között. Azt tartam fel korreláció és regresszió számításal, hogy átlagosan a régióban a vállalkozói kivét (96,6%) erősebb pozitív kapcsolatban áll a járulékalappal, mint a minimálbér (85,6%). (M24. és M25. Mellékletek)

35. táblázat: A járulékalap és a vállalkozói kivét regresszió számításának részeredménye

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,984 ^a	,968	,966	3930,19086	,968	662,060	1	22	,000

a. Predictors: (Constant), kivét

b. Dependent Variable: jaralap

Forrás: SPSS output

36. táblázat: A járulékalap és a minimálbér regresszió számításának részeredménye

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,929 ^a	,863	,856	8122,38511	,863	138,160	1	22	,000

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: jaralap

Forrás: SPSS output

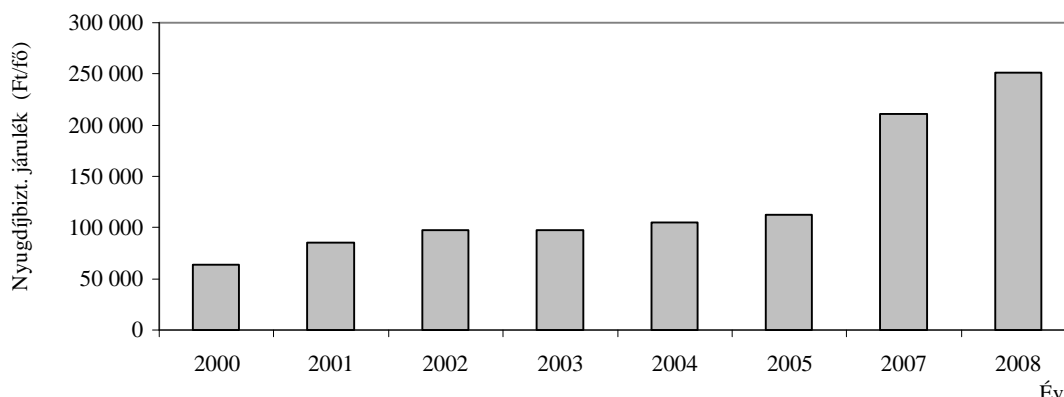
4.3.1. Nyugdíjbiztosítási Alapba történő járulékbefizetés az Észak-alföldi Régióban

A nyugdíjbiztosítási Alapba történő járulékfizetés két egymástól elkülöníthető részre bontható. Az egyik a foglalkoztatót terhelő nyugdíjbiztosítási járulékbefizetés, a másik a biztosítottat terhelő nyugdíjjárulékbefizetés. Mértékük évenként változik, melyet a M15. Mellékletben részleteztem évekre bontva.

Foglalkoztatót terhelő nyugdíjbiztosítási járulékbefizetés:

Az Észak-alföldi Régióban a vizsgált években nyugdíjbiztosítási járulékbefizetést vallók száma 2.135 főről 1.473 főre (31,0%-kal) csökkent. A megyék tekintetében a legnagyobb csökkenés Jász-Nagykun-Szolnok megyében (37,5%-os) a legkisebb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (18,5%-os) volt.

Egy vállalkozó átlagosan 2000-ben 63.347 Ft, 2008-ban már 251.370 Ft nyugdíjbiztosítási járulékot fizetett az Észak-alföldi Régióban. (32. ábra) A növekedés oka a járulékalap (minimálbér és a vállalkozói kivét) emelkedése és a járulékmértékek változása volt.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

32. ábra: Az Észak-alföldi Régióban egy vállalkozóra jutó átlagos nyugdíjbiztosítási járulék alakulása

A megyék tekintetében a legmagasabb egy vállalkozóra jutó nyugdíjbiztosítási járulék alap 2000-2003 között Hajdú-Bihar megyében 2004-2008 között pedig Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt. (38. táblázat) Átlagos értéket tekintve nem érte el havi szinten a járulékfizetési kötelezettség megállapításához szükséges minimálbér (M14. Melléklet) összegét.

Biztosítottat terhelő nyugdíjjárulék:

Az Észak-alföldi Régióban 41,6%-kal csökkent a nyugdíjjárulékot valló egyéni vállalkozók száma 2000 és 2008 között. (37. táblázat) A változás nagyobb, mint a nyugdíjbiztosítási járulék esetén. Ez azt jelenti, hogy nem a nyugdíjas járulékbefizető egyéni vállalkozók száma csökkent nagyobb ütemben (hiszen a saját jogú nyugdíjas foglalkoztatott személy nyugdíjjárulékot (tagdíjat) nem fizet), hanem a többi biztosítási jogviszonyban (főállású, hallgató, munkaviszony mellett) dolgozóé.

37. táblázat: Nyugdíjjárulékot valló nem magánnyugdíjpénztártag mezőgazdasági egyéni vállalkozó számának alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben

/adatok fő-ben/

Megyék	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	390	369	346	325	301	290	218	213
SZSZB	575	538	522	520	477	478	378	392
HB	765	692	655	601	574	530	410	406
ÉaR összesen	1 730	1 599	1 523	1 446	1 352	1 298	1 006	1 011

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Az Észak-alföldi Régióban az egy mezőgazdasági egyéni vállalkozó által befizetett nyugdíjjárulék a nyugdíjbiztosítási járuléknál átlagosan ezer Ft/hó-val alacsonyabb érték alapján történt. Ennek oka, hogy a nyugdíjas egyéni vállalkozók (akik nem fizetnek nyugdíjbiztosítási járulékot) a nyugdíjjárulékot az elért jövedelem alapján fizetik, az ő esetükben minimális járulékalap meghatározás nincs.

Az egy mezőgazdasági egyéni vállalkozóra jutó havi járulék 2005-ig a nem magánnyugdíjpénztártag esetén minden vizsgált megyében magasabb járulékalap után történt. A 2007-2008. években már a magánnyugdíjpénztártagok (mny) járulékfizetése volt magasabb összeg után megfizetve. (38. táblázat)

38. táblázat: Egy vállalkozóra jutó havi járulék alap összege 2000-2008 között

/adatok Ft/fő/hó-ban/

Megye	Nyugdíjbiztosítási járulék alapja							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	24 092	36 533	45 556	46 011	49 508	54 528	88 178	92 407
SZSZB	23 042	33 822	43 120	43 381	47 562	50 423	82 451	85 123
HB	24 673	36 563	46 893	46 288	48 773	52 592	82 721	86 851
Megye	Nyugdíjjárulék alapja (nem mnyp esetén)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	23 852	36 111	45 069	45 078	49 497	53 971	89 022	90 749
SZSZB	22 887	33 497	42 680	42 541	46 711	50 858	83 877	86 556
HB	24 375	36 575	46 811	45 800	49 140	52 449	81 987	87 422
Megye	Nyugdíjjárulék alapja (mnyp esetén)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	24 572	37 417	47 917	48 948	69 575	84 117	87 399	96 724
SZSZB	23 772	35 367	44 204	48 915	64 847	61 119	78 591	81 520
HB	25 492	36 593	49 898	48 880	54 061	68 147	84 193	85 235

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

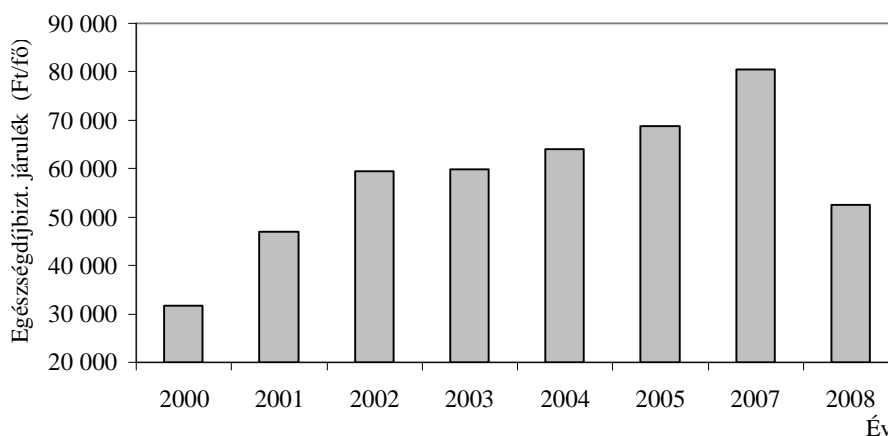
4.3.2. Egészségbiztosítási Alapba történő járulékbefizetés alakulása

Egészségbiztosítási Alapba történő járulékfizetés is két egymástól elkülöníthető részre bontható. Az egyik a foglalkoztatót terhelő, a másik a biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulék. Mértékük évenként változik, melyet az M15. Mellékletben részleteztem évekre bontva.

Foglalkoztatót terhelő egészségbiztosítási járulék:

Az Észak-alföldi Régióban a vizsgált években egészségbiztosítási járulékot vallók száma a 2000-ben 2.131 főről 1.469 főre (31,1%-kal) csökkent. A változás azonos volt, mint a nyugdíjbiztosítási járulékok esetében. Megyék tekintetében a legnagyobb csökkenés Jász-Nagykun-Szolnok megyében és Hajdú-Bihar megyében (37%-os) volt.

Egy vállalkozó átlagosan az Észak-alföldi Régióban 2000-ben 31.678 Ft, 2008-ban már 52.545 Ft egészségbiztosítási járulékot fizetett meg. (33. ábra) A növekedés oka a járulékalap (minimálbér és a vállalkozói kivét) emelkedése és a járulékmértékek változása volt.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

33. ábra: Az Észak-alföldi Régióban egy vállalkozóra jutó átlagos egészségbiztosítási járulék alakulása

A megyék tekintetében a legmagasabb egy vállalkozóra jutó egészségbiztosítási járulék alap 2000-2002 között Hajdú-Bihar megyében 2003-2008 között pedig Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt a legmagasabb. (40. táblázat) Átlagos értéket tekintve nem érte el havi szinten a járulékfizetési kötelezettség megállapításához szükséges minimálbér (M14. Melléklet) összegét.

Biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulék:

A biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulékot vallók száma az Észak-alföldi Régióban ugyanolyan mértékben változott, mint a foglalkoztatót terhelő egészségbiztosítási járulék esetében (39. táblázat).

39. táblázat: Egészségbiztosítási járulékot valló mezőgazdasági egyéni vállalkozó számának alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben

/adatok fő-ben/

Megyék	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	459	443	422	403	381	368	302	295
SZSZB	708	664	648	633	604	625	532	585
HB	923	868	822	754	744	709	580	591
ÉaR összesen	2 090	1 975	1 892	1 790	1 729	1 702	1 414	1 471

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Az egy egyéni vállalkozóra jutó egészségbiztosítási járulék alap 2000-2005. években a foglalkoztatót terhelő járulék esetén, majd 2007-2008. években a biztosítottat terhelő járulék esetén volt magasabb. (40. táblázat)

40. táblázat: Egy vállalkozóra jutó havi járulék alap összege 2000-2008 között

/adatok Ft/fő/hó-ban/

Megye	Egészségbiztosítási járulék alapja (foglalkoztatót terhelő)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	24 093	36 368	45 690	46 331	49 668	54 358	88 178	92 409
SZSZB	23 036	33 933	42 861	43 448	47 443	50 258	82 451	85 856
HB	24 683	36 471	46 751	46 321	48 814	52 673	82 721	86 852
Megye	Egészségbiztosítási járulék alapja (biztosítottat terhelő)							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2007	2008
JNSZ	24 196	36 502	45 471	46 389	49 692	54 841	86 544	92 057
SZSZB	23 239	34 277	43 610	44 007	47 429	52 681	81 142	84 750
HB	24 719	36 968	47 798	46 873	48 793	52 828	81 762	86 771

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

4.4. A személyi jövedelemadó egyéni vállalkozókra gyakorolt gazdasági hatása az Észak-alföldi Régióban

Az adók gazdasági hatását a szakirodalmi részben mutattam be. A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozókra kifejtett gazdasági hatásából kettőt emeltem ki (a jövedelmi és a korrekciós hatást), ezeket fejtem ki részletesen az Észak-alföldi Régióban. A többi hatás elemzésétől most eltekinttem.

4.4.1. Jövedelmi hatás

A jövedelmi hatás szempontjából azt vizsgáltam, hogy az egyéni vállalkozóknál külön az összevonás alá eső jövedelemnek és külön a vállalkozói tevékenységből származó jövedelemnek mekkora adóterhelése volt 2000-2008 között.

a.) Összevont adóalap adóterhe:

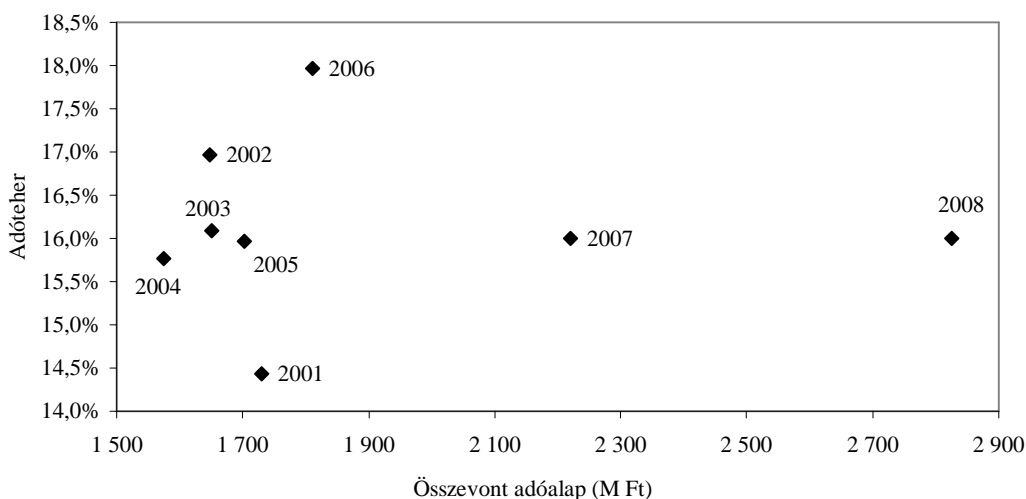
Az Észak-alföldi Régióban átlagosan az adóalap adóterhe 2000-2008 között (41. táblázat) átlagosan 1,5 százalékponttal emelkedett. A terhelés 2006-ban volt a legmagasabb, mely a minimálbér 9,7%-os emelkedésének, valamint a progresszív adó sávhatár-szélesítésének köszönhető. A progresszív adótábla 2005-ben kétkulcsossá vált, mely a mezőgazdasági egyéni vállalkozók összevont adóalapjának adóterhét mindössze 0,2 százalékponttal növelte meg.

41. táblázat: Összevont adóalap adóterhe változatlan áron az Észak-alföldi Régióban 2000-2008 között

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Összevont adóalap (M Ft)	1 478,8	1 730,4	1 647,5	1 650,4	1 574,3	1 703,0	1 810,2	2 220,2	2 825,9
Adóteher (%)	14,6	14,4	17,0	16,1	15,8	16,0	18,0	16,0	16,0

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

Az összevont adóalap adóterhét két tényező befolyásolja, a számlálóban lévő adó és a nevezőben lévő összevont adóalap.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

34. ábra: Az összevont adóalap adóterhe 2000-2008 között az Észak-alföldi Régióban változatlan áron

A vizsgált régió megyéiben az összevont adóalap adóterhe emelkedett 2000 és 2008 között. (42. táblázat) A legintenzívebb emelkedés Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt, a legkisebb pedig Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

42. táblázat: Észak-alföldi Régió megyéiben az összevont adóalap adóterhének alakulása (2000-2008)

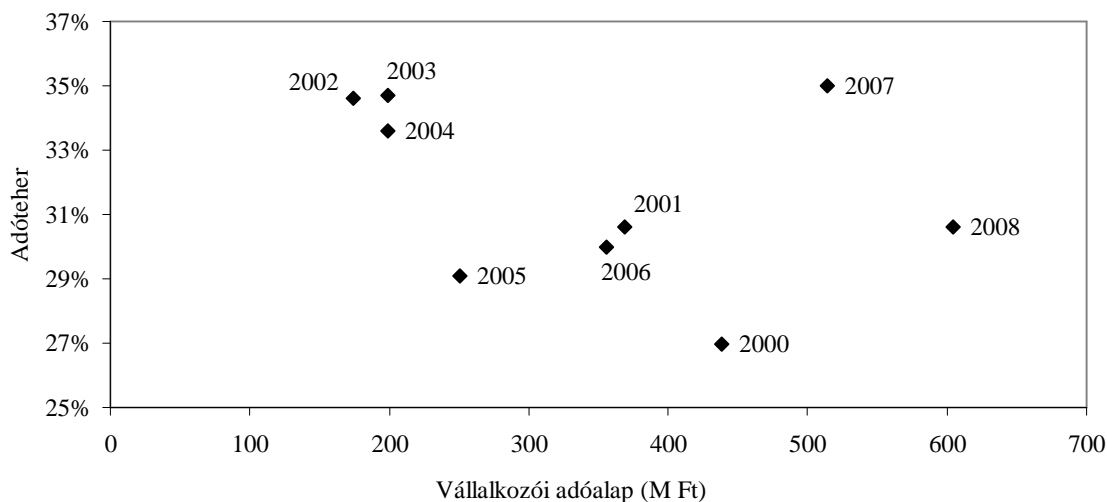
/adatok %-ban/

Megye	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
JNSZ	16,8	16,4	18,9	18,0	17,9	18,8	20,3	17,4	17,5
SZSZB	12,9	12,7	15,5	15,0	15,1	15,0	17,0	15,4	15,0
HB	14,4	14,5	16,9	15,9	15,0	14,9	17,2	15,7	16,0

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

b.) Vállalkozói jövedelem adóterhelése:

Számításaim szerint az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozók átlagos vállalkozási tevékenységükből származó adóterhelése 2000 és 2008 évben közel azonos szinten van. De az időintervallumon belül az adóteher hullámzott. (35. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

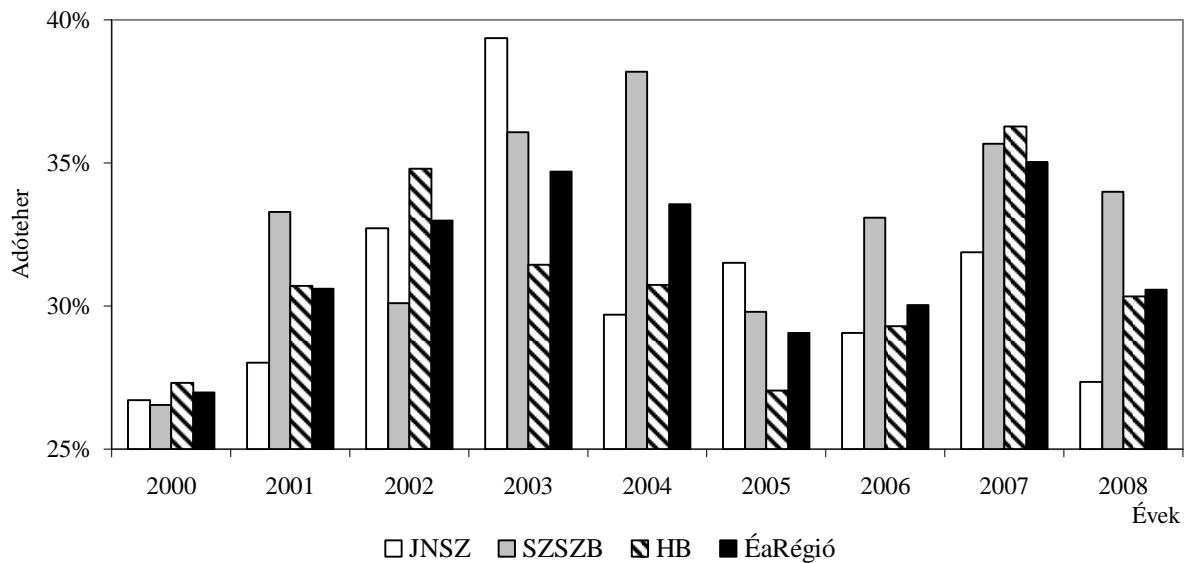
35. ábra: Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozók vállalkozói jövedelmének átlagos adóterhe (2000-2008) változatlan áron

2007-ben bevezetésre került a jövedelem-minimum intézménye, mely jelentős mértékben megemelte az adóterhelést. A jövedelem-minimum egy vélelmezett adóalap, amely után ki kell számítani a vállalkozói személyi jövedelemadót. Az egyéni vállalkozónak azt kell megvizsgálnia, hogy a tárgyévi egyéni vállalkozásból származó jövedelme alapján kiszámított vállalkozói adóalapja eléri-e a jövedelem-minimumot. Amennyiben a jövedelem-minimumot nem éri el a vizsgált adatok, akkor az adózó választása szerint:

- a jövedelem-minimum alapján számolja ki a 16%-os vállalkozói személyi jövedelemadót vagy
- az általános szabályok alapján állapítja meg adóalapját.

Ez utóbbi esetben bevallásában nyilatkoznia kell, hogy nem választja a jövedelem-minimumot, az általa megállapított adóalap alapján vallja be kötelezettségét és mellékel egy a költségek meghatározott köréről adatot kérő kiegészítő nyomtatványt. Ez esetben az adózónál egy sajátos ellenőrzés kezdődhet, melynek során neki kell bizonyítania, hogy az adóalapja ténylegesen annyi, amennyit a bevallásban feltüntetett.

Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék tekintetében 2003. évben Jász-Nagykun-Szolnok megyében, 2004-ben pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt kiugróan magas az egyéni vállalkozók vállalkozói tevékenységből származó jövedelmének adóterhelése. (36. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

36. ábra: Mezőgazdasági egyéni vállalkozók vállalkozói jövedelmének adóterhelése 2000-2008 között az Észak-alföldi Régió megyéiben

4.4.2. Korrekciós hatás:

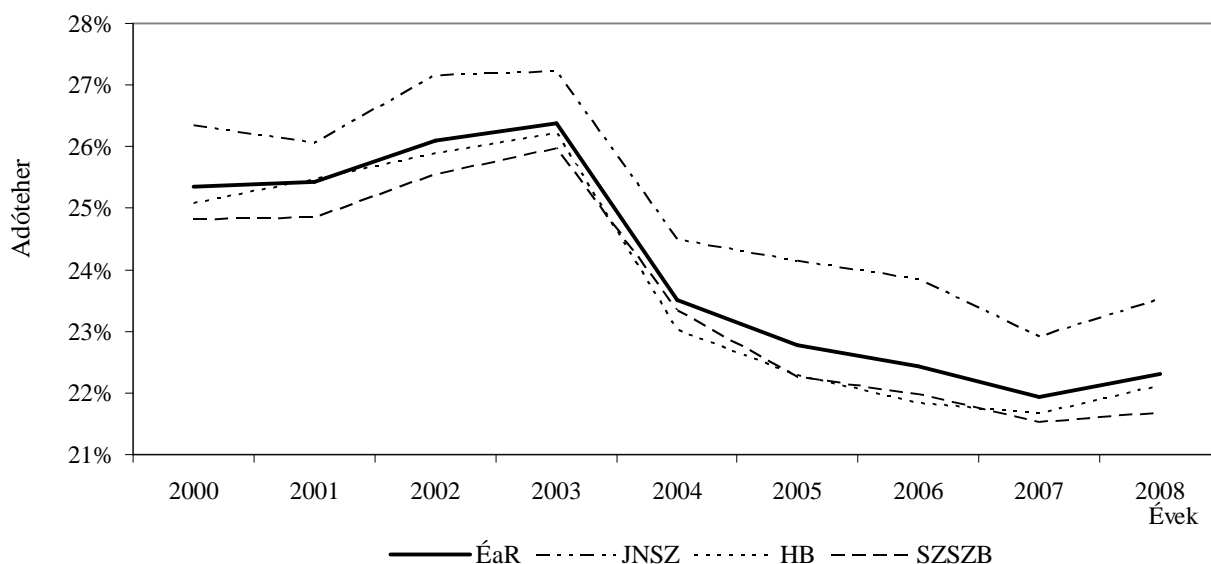
A korrekciós hatások mérésére kidolgozott mutatók - melyeket az alkalmazásuk során fejtek ki - az Adóteher1. és 2. valamint 3. mértéke ad arra választ, hogy mekkora az adórendszer korrekciós hatása. Az adóteher két típusát különböztettem meg:

- kedvezmények nélküli
- igénybe vett kedvezményekkel csökkentett (tényleges) adóteher.

A kettő közötti különbséget az adókedvezmények adják, mivel a tényleges adótehernél már az igénybe vett kedvezmények hatása kimutatható.

Összevont jövedelem adóterhe:

A.) A *kedvezmények nélküli* adóteher nagyságát és alakulását vizsgálva megállapítható, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye a régió átlaga felett helyezkedik el. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a vizsgált években a legalacsonyabb az adóteher. (37. ábra)

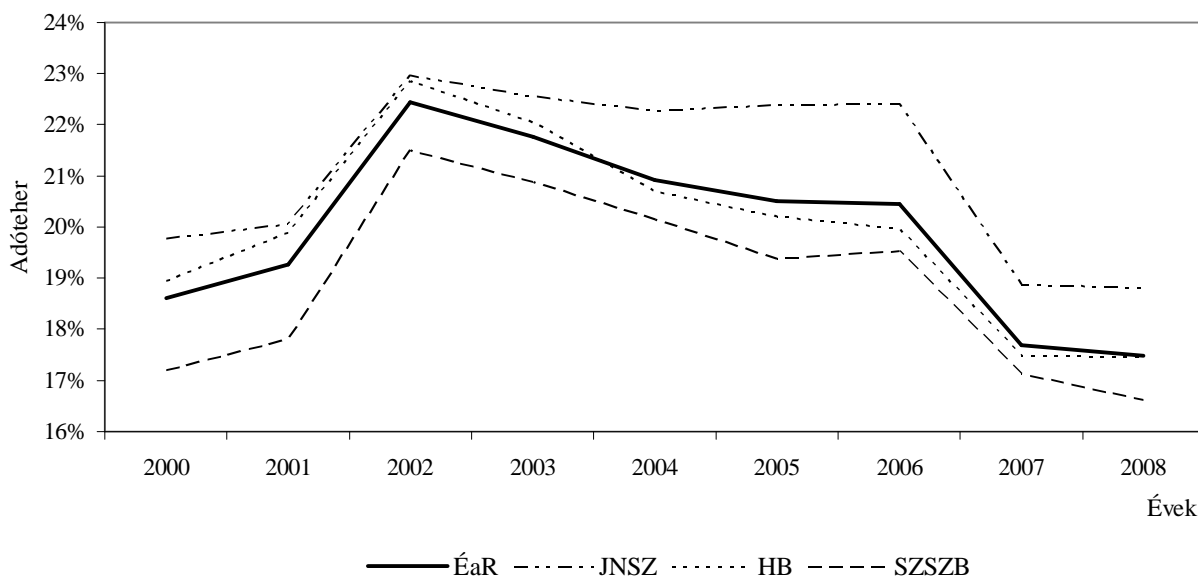

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

37. ábra: Kedvezmények nélküli adóteher az Észak-alföldi Régióban (Adóteher1.)

Az Adóteher2. mutató esetén a számlálóban az összevont jövedelem számított adóját kedvezményekkel csökkentettem (adójóváírás, adóterhet nem viselő járandóságok adója), nevezőben az összevont jövedelmet szerepeltettem. Az így kiszámolt adóterhelés nem a tényleges adóterhet mutatja, mivel a fent említett elemeken felüli kedvezmények kerültek a megfigyelési alapba.

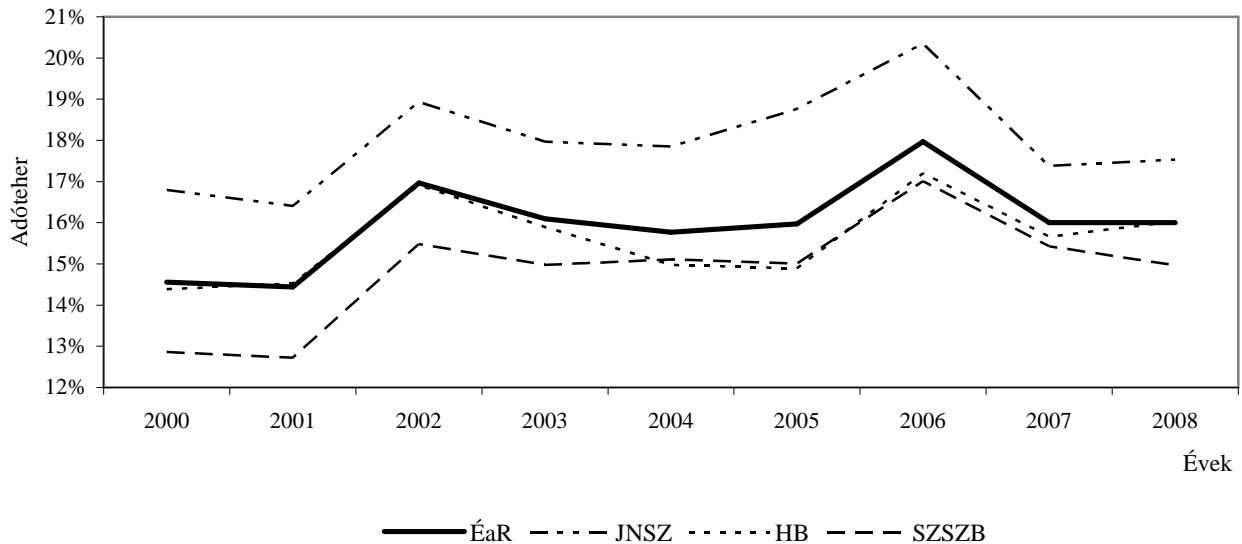
2004-ig Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megye adóterhelése, 2005-től csak Jász-Nagykun-Szolnok megye vállalkozóinak adóterhe haladta meg a régió adóterhét. (38. ábra)

Forrás :APEH adatbázis alapján saját számítás

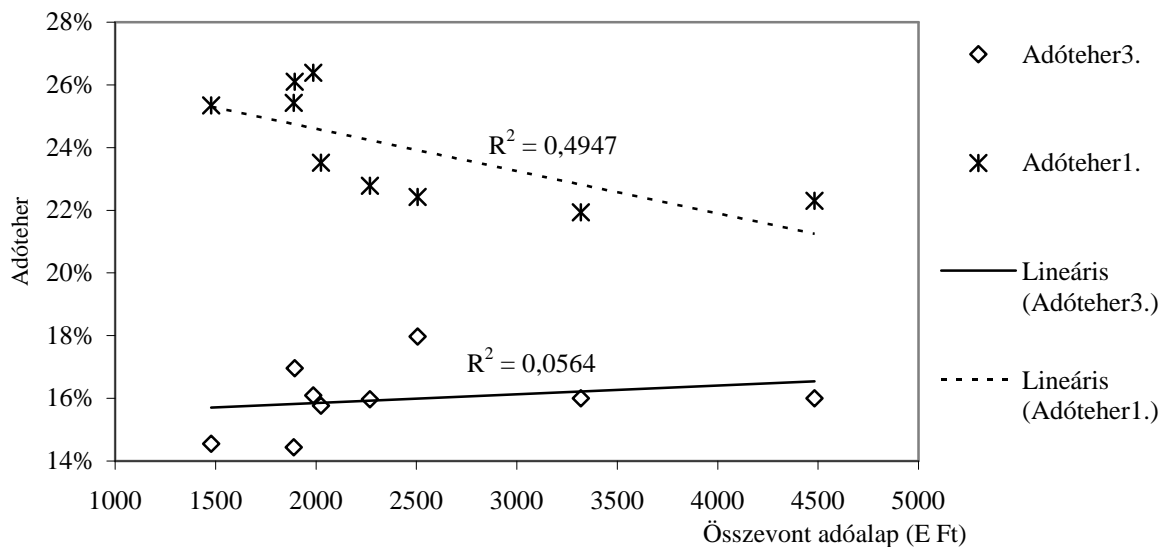
38. ábra: Kedvezmények figyelembe vételével meghatározott adóteher a régióban (Adóteher2.)

A továbbiakban vizsgáltam a *tényleges adóterhet*, ami mutatja az adókedvezmények módosító hatását. Az Észak-alföldi Régió adóterhét közel 2 százalékponttal haladta meg a Jász-Nagykun-Szolnok megyei elvonási szint. (39. ábra)

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

39. ábra: A tényleges adóteher az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008) (Adóteher3.)

Forrás :APEH adatbázis alapján saját számítás

40. ábra: Az adóteher és az összevont adóalap kapcsolata, változása a régióban

A vizsgálatok alapján részben bizonyítást nyert a H1.1 Hipotézisem (az összevonás alá eső jövedelem esetén), miszerint:

”A 2000-2008. évek törvényi változásai (adókulcsok, adómértékek, kedvezmények változtatása) – a deklarált szándékok ellenére – nem jelentettek valós adóteher csökkenést a mezőgazdasági egyéni vállalkozókra a vizsgált régió megyéiben.”

Az összevont adóalapra ez a hipotézis igaz. A 38. ábra alapján látszik, hogy a vizsgált időintervallumon belül a tényleges adóteher 1 százalékponttal növekedett, az effektív adóteher (mely a kedvezmények hatását nem veszi figyelembe) 3 százalékpontot csökkent.(36. ábra)

A továbbiakban a 3. szűkített adatsor (a 2006 és a 2008 évi adatokat tartalmazza vállalkozó sorosan) egyedi adatainak felhasználásával összefüggéseket kerestem az általam kiválasztott 2 év kiemelt adóbevallási adatok között. Külön vizsgáltam az éveket és az adóbevallás két egymástól elkülönített részét is. Lineáris regresszió Forward-eljárásával végeztem az elemzést, egyszerre csak egy

magyarázóváltozót bevíve az egyenletbe, és a változók beviteli sorrendje a megmagyarázott varianciához való hozzájáruláson alapult.

A következő eredményeket kaptam:

A.) 2006.

Az összevont adóalap adóját meghatározó tényezők közül előzetes korreláció vizsgálattal kiválasztottam azokat az adatokat, melyek korrelálnak. Ezek az adatok a következők voltak:

- Munkabér (SJJ001)⁴
- Vállalkozói kivét (SJJ062)
- Mezőgazdasági östermelésből származó jövedelem (SJJ065)
- Adóterhet nem viselő járandóságok (SJJ139)
- Adóterhet nem viselő járandóságok adója (SJS152)
- Összes adókedvezmény (SJS022)
- Adójóváírás (SJS005).

A vizsgálat eltérő kapcsolati szorosságokat (korreláció értéke), és eltérő kapcsolati irányokat (pozitív vagy negatív) mutat az adóteherrel.

Ezt követően lineáris regresszióval határoztam meg, hogy a korreláló adatok mennyiben magyarázzák az adóteher alakulását a vizsgált adózói körben. A vizsgálathoz Forward eljárást használtam. (M27. Melléklet)

A megmagyarázott varianciához való hozzájárulás alapján a mezőgazdasági egyéni vállalkozók 2006. évi összevonás alá eső jövedelmének adóterhelését a legnagyobb mértékben a vállalkozói kivét (24,4%-ban) és a kapott munkabér (17,9%-ban) határozza meg. E két összevonás alá eső jövedelemkategória az adóterhelés 42,1%-át magyarázza meg. (43. táblázat)

43. táblázat: 2006. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok összefüggés-vizsgálatának részeredménye

Model Summary^g

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,423 ^a	,179	,177	,07817	,179	115,131	1	528	,000
2	,651 ^b	,423	,421	,06558	,244	223,233	1	527	,000
3	,714 ^c	,509	,506	,06056	,086	91,953	1	526	,000
4	,754 ^d	,569	,566	,05679	,060	73,210	1	525	,000
5	,769 ^e	,591	,587	,05537	,022	28,203	1	524	,000
6	,771 ^f	,595	,590	,05518	,004	4,633	1	523	,032

a. Predictors: (Constant), SJJ001

b. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062

c. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022

d. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005

e. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065

f. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065, SJJ139

g. Dependent Variable: adoteher_m_teny

Forrás: SPSS output

⁴ Az adatok mögött zárójelben úgynevezett metaneveket helyeztem el, ezek segítségével azonosítottam a bevallási adatokat az SPSS elemzéseim során. A META nevek magyarázatát táblázatos formában az M26. Mellékletben helyeztem el. A 2006 és a 2008. években ezek az azonosításra használt betű és szám kombinációk változatlanok, ugyanazt a bevallást jelentik.

Majd az adókedvezmény és az adójóváírás van jelentős hatással a terhelésre, s így e négy bevallási adat a számításaim szerint 2006. évben az összevont adóalap adóterhének 56,6%-át magyarázza.

B.) 2008. év személyi jövedelemadó-terhelés jellemzői

Ugyanezt az előbb felvázolt vizsgálatot 2008. évre is elvégeztem. Az adózói kör azonos, az általam kiemelt bevallási sorok teljes mértékben megfeleltethetők egymásnak. Amennyiben olyan adattal dolgoztam, ahol ez a feltétel nem teljesül, azt külön jeleztem. A kapott eredményeimet az M28. Mellékletben helyeztem el.

A megmagyarázott varianciához való hozzájárulás alapján a mezőgazdasági egyéni vállalkozók 2008. évi összevonás alá eső jövedelmének adóterhelését a legnagyobb mértékben a vállalkozói kivét (16,3%-ban) és a kapott munkabér (27,6%-ban) határozza meg. E két összevonás alá eső jövedelemkategória az adóterhelés 43,9%-át magyarázza meg.

Ezt követően az adókedvezmény és az adóterhet nem viselő járandóságok vannak jelentős hatással a terhelésre, s így e négy bevallási adat a számításaim szerint 2008. évben az összevont adóalap adóterhének 57,0%-át magyarázza. A következő tényezőt (az adójóváírást) is figyelembe véve - tehát a munkabér, kivét, adókedvezmény, adóterhet nem viselő járandóság és az adójóváírás együttesen -, az adóteher értékének 60,3%-át magyarázza meg. (44. táblázat)

44. táblázat: 2008. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok összefüggés-vizsgálatának részeredménye

Model Summary ^a									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,404 ^a	,163	,161	,08054	,163	102,827	1	528	,000
2	,663 ^b	,439	,437	,06597	,276	259,942	1	527	,000
3	,716 ^c	,513	,510	,06158	,073	78,855	1	526	,000
4	,755 ^d	,570	,567	,05790	,057	69,920	1	525	,000
5	,779 ^e	,607	,603	,05540	,037	49,492	1	524	,000
6	,797 ^f	,636	,632	,05336	,029	41,701	1	523	,000
7	,809 ^g	,654	,649	,05207	,018	27,298	1	522	,000

a. Predictors: (Constant), SJJ062

b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001

c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022

d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139

e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005

f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065

g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065, SJS152

h. Dependent Variable: adoteher_teny

Forrás: SPSS output

2006-hoz képest 2008-ban az adóterhet nem viselő járandóság (pl. nyugdíj) miatt magasabb lett ezeknek az adatoknak a magyarázó ereje.

Ezt követően az egyes tényezők változásának hatását számszerűsítettem lineáris regresszióval, a kapcsolt feltárása után (M29. Melléklet) A kapott eredmények azt mutatják, hogy az adóteher változását 2006-ról 2008. évre:

- egyéni vállalkozói kivét növekedése 12,8%-ban
- adókedvezmények alakulása 10,1%-ban
- adóterhet nem viselő járandóság 10,6%-ban
- munkabérek 2,1%-ban

- adóterhet nem viselő járandóság adója 2,6%-ban
- östermelői bevétel változása 2,1%-ban
- adójóváírás pedig 1,8%-ban magyarázza

Az adóteher 2008. évre történő változását a fenti hét bevallási adat 41,3%-ban magyarázza. (45. táblázat)

45. táblázat: 2006-2008. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok változásának összefüggés vizsgálatának részeredménye

Model Summary^h

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,358 ^a	,128	,126	,08220	,128	77,607	1	528	,000	
2	,479 ^b	,229	,226	,07737	,101	68,978	1	527	,000	
3	,579 ^c	,335	,331	,07193	,106	83,754	1	526	,000	
4	,597 ^d	,356	,351	,07084	,021	17,178	1	525	,000	
5	,618 ^e	,382	,376	,06949	,026	21,613	1	524	,000	
6	,635 ^f	,403	,396	,06836	,021	18,489	1	523	,000	
7	,648 ^g	,420	,413	,06740	,018	16,000	1	522	,000	2,123

a. Predictors: (Constant), SJJ062

b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022

c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139

d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001

e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152

f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065

g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065, SJS005

h. Dependent Variable: adoteher_teny

Forrás: SPSS output

Adóteher alakulása a vizsgált években

A.) Az adóteher alakulása összevont adó esetén

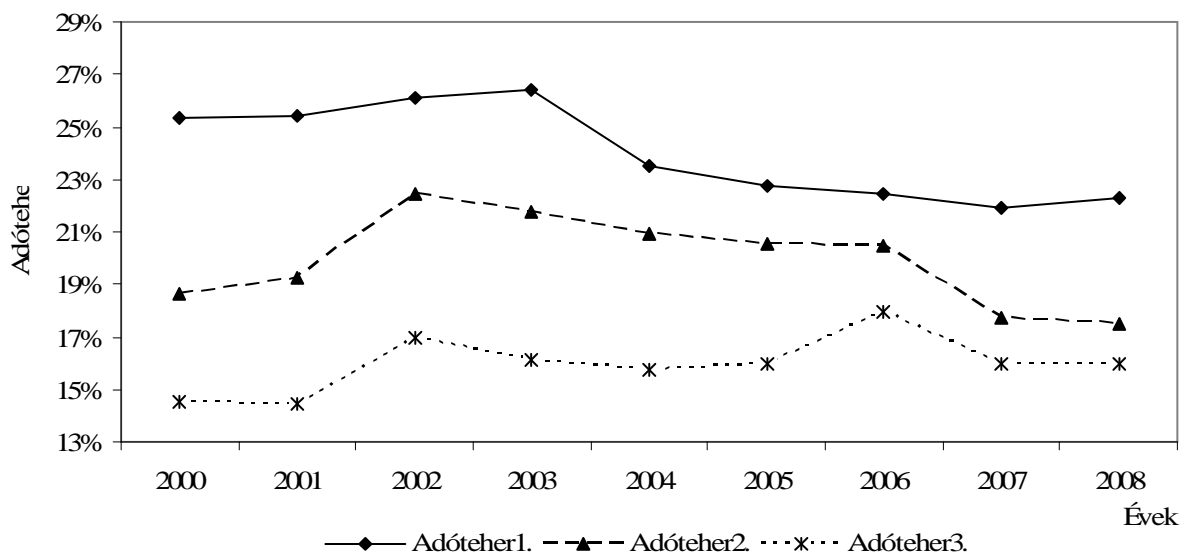
Régiós szinten is igaz, ami országos adatokból is kiolvasható, hogy a munkaviszonyból származó jövedelmek növekedése meghaladja az egyéni vállalkozók jövedelmének emelkedését.

A bevallott vállalkozói kivét, és a vállalkozói jövedelem arányai mutatják, hogy egyre kisebb a munkabérral azonos adózási megítélés alá eső, vele közel azonosan adózó, és a társadalombiztosítási alapot megillető hozzájárulás alapjaként szolgáló összeg. A mezőgazdasági egyéni vállalkozók között növekszik a veszteséget vallók aránya a régióban.

Az adóteher alakulásának vizsgálatakor három eltérő tartalmú típust számoltam ki (41. ábra): Adóteher1; Adóteher2; Adóteher3.

A továbbiakban csoportokat képeztem az adóterhelés alapján a régió összesített adataiból. Arra kerestem a választ, hogy képezhető-e megyei szintű csoportosítás a régió megyéinek egyedi vállalkozássoros 2006 és 2008. évi adataiból. Az elemzés nem hozott olyan csoportosítást az adatokból, mely megfeleltethető lenne a megyei csoportosításnak. Ennek az az oka, hogy a vizsgált adatok nem különböznek szignifikánsan egymástól, olyan mértékben, hogy azok egyértelmű megyei elkülönülést okozzanak.

Az a hipotézisem, mely szerint az adóbevallás adataiból megyei csoportosítás képezhető, nem bizonyított. (37. ábra)

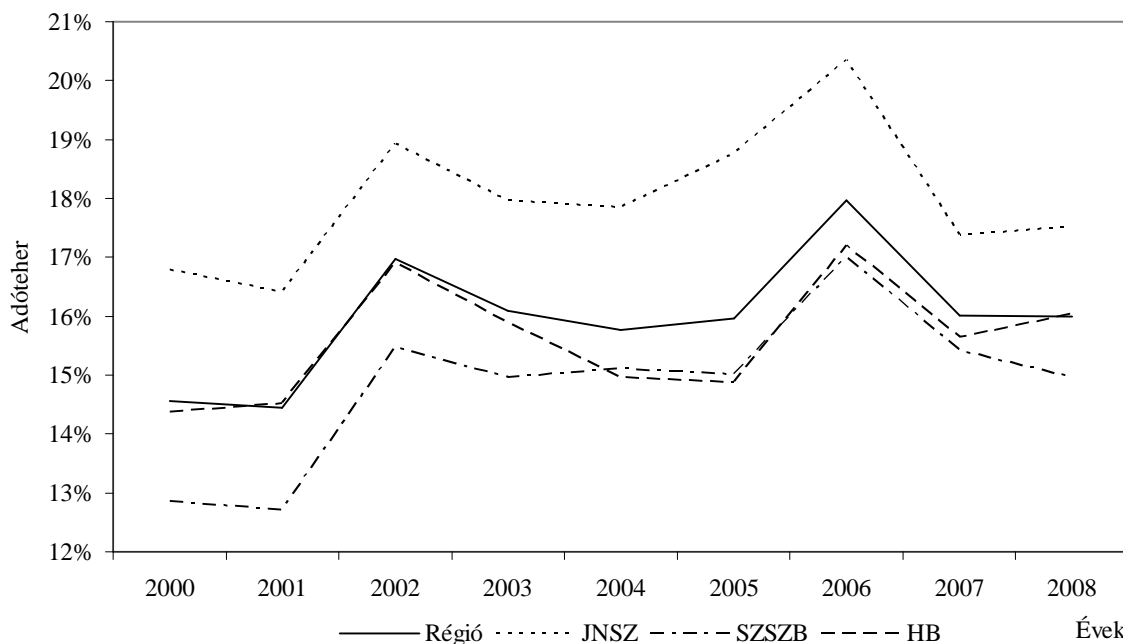

Forrás: saját szerkesztés

41. ábra: Átlagos személyijövedelemadó-terhelés alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)

Az összesített adatok alapján látható, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legmagasabb az adóteher, mely a magánszemélyeket sújtja.

Az átlagos személyijövedelemadó-terhelés (Adóteher3) alapján megállapítható, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legmagasabb minden vizsgált évben ez a mutató, s átlagosan 2% ponttal haladta meg a régió átlagát. A legalacsonyabb jövedelemterheléssel bíró megye a régióban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt, mely egyre jobban rásimult a régió átlagos értékére. (42. ábra)

Forrás: saját szerkesztés

42. ábra: Az átlagos személyijövedelemadó-terhelés (Adóteher 3.) az Észak-alföldi Régió megyéiben

A továbbiakban az egyedi adatok felhasználásával képeztem csoportokat 2006. illetve 2008. évben. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy vajon az egyedi adatok alapján is el lehet különíteni egymástól a régiót alkotó 3 megyét a fenti szempontok szerint, vagy sem.

A vizsgált két évben a korábban meghatározott adóteher és az azt befolyásoló bevallási adatok alapján csoportot képeztem az adózókból. Azt vizsgáltam, hogy képezhető-e csoport az adózók között, s a csoportosítás megfelel-e a megyei szintű elhatárolásnak. A csoportképzéshez felhasználtam a regresszió-számítás során nyert információkat, mivel csak azon adatokat használtam fel a csoportképzés során, melyeket a regresszió-számítás során felhasználtam.

2006. évre a tényleges adóteherre elvégzett csoportképzésem során a megyék adatai különböző klaszterekbe kerültek (M30. Melléklet), melyet az elvégzett K-középpontú klaszterelemzésem alapján a 46. táblázatban foglaltam össze.

46. táblázat: 2006. évben tényleges adóteher alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban

Megye	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	Összesen
HB	8	119	76	203
SZSZB	11	125	73	209
JNSZ	11	78	29	118
Összesen	30	322	178	530

Forrás: SPSS output, saját szerkesztés

2008. évre elvégzett klaszteranalízis eredményeit az M31. Mellékletben helyeztem el. A klaszterek számát a 47. táblázatban foglaltam össze.

47. táblázat: 2008. évben tényleges adóteher alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban

Megye	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	Összesen
HB	122	8	73	203
SZSZB	119	10	79	208
JNSZ	72	14	33	119
Összesen	313	32	185	530

Forrás: SPSS klaszterszámítás alapján saját szerkesztés

A klaszteranalízissel végzett elemzésem során bizonyítottá vált a H3. Hipotézisem, amely szerint:

„A magyarországi személyi jövedelemadó-terhelés egységes, terület semleges, Észak-alföldi Régióban egyéni vállalkozói körben megyei szinten nincs eltérés.”

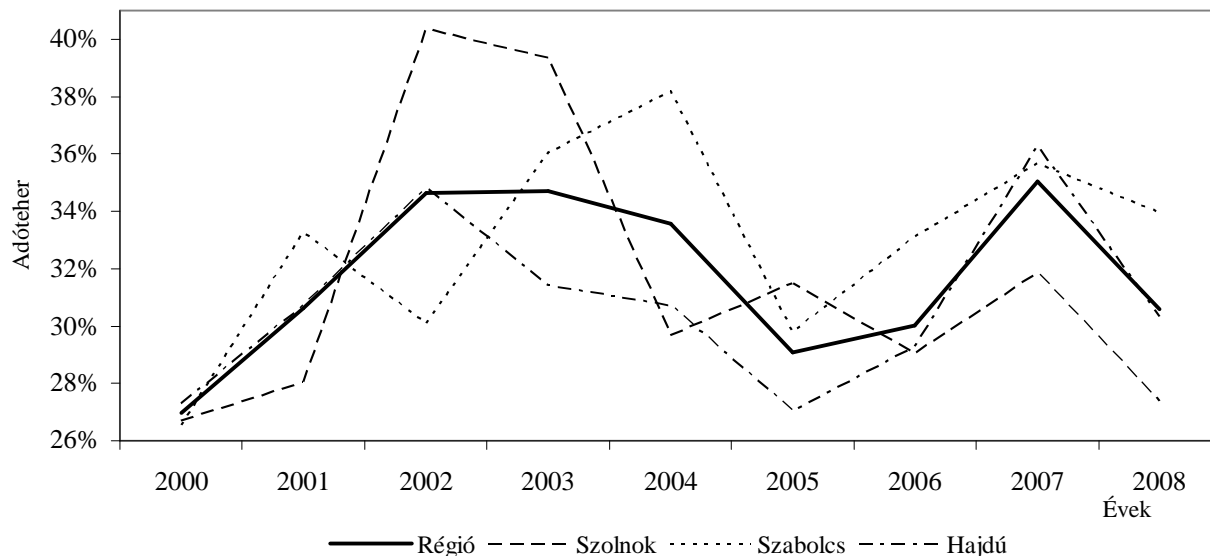
Megállapítottam, hogy Magyarországon az egységes adórendszer mellett a régió megyéiben eltérőek a szja rendszer jövedelmi és korrekciós hatásai. Azonban ezen gazdasági hatások között nincs olyan markáns eltérés, egyediség, mely biztosítaná, hogy egy mezőgazdasági vállalkozót bevallása alapján a régió adott megyéjéhez lehetne sorolni.

Csoportképzés lehetséges volt a vizsgált adatokból, de az egyes csoportokba került személyek az összevonás alá eső jövedelmeik tekintetében nem csak az egyik vagy másik megyébeli székhellyel rendelkező vállalkozók lehetnek, tehát az összevonás alá eső jövedelem adóterhelése illetve az azt meghatározó bevallási adatok alapján nem lehet egyik vagy másik megyébe sorolni az egyéni vállalkozókat.

B.) Az adóteher alakulása a vállalkozói jövedelem esetén

Az egyéni vállalkozó egyéni vállalkozásból származó nyereségének szja terhének vizsgálatát is az előbbi szempontok szerint végeztem el. A kumulált adatok alapján látható, hogy a 2000-2008 közötti időszakban az adóteher változása – követve a jogszabályi változásokat – hektikus csökkenést mutatott 2005-ig. Megfigyelhető Szabolcs-Szatmár-Bereg megye közel éves eltolódása,

majd egy közel 6 százalékpontnyi adóteher növekedés következett be 2007-re. A régiót alkotó megyék átlagos egyéni vállalkozói adóterhe 34% volt ekkor, amit közepes mértékűnek (4 százalékpont) tekinthető csökkenés követett. (43. ábra)

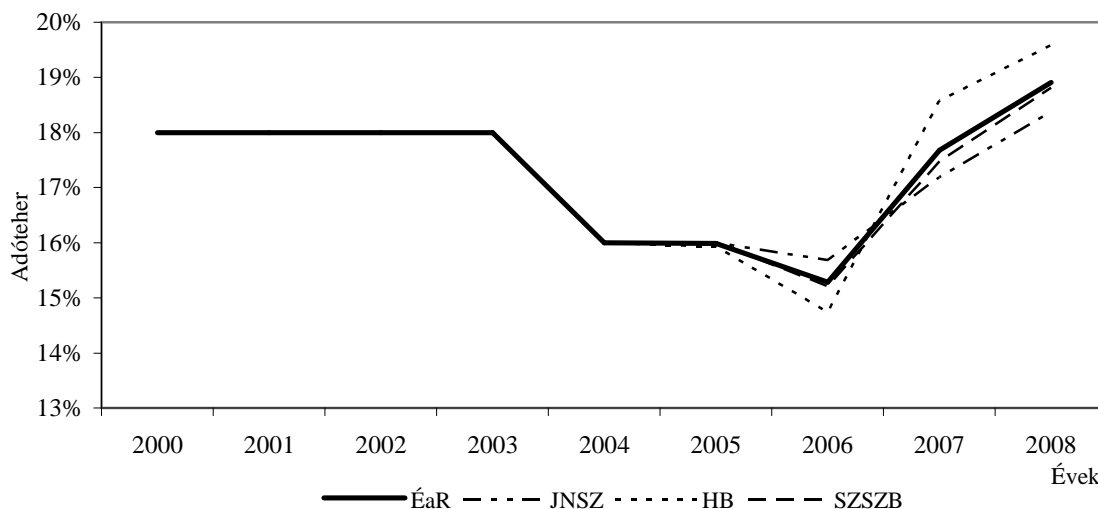
Forrás APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

43. ábra: A vállalkozói tevékenységből származó adóteher az Észak-alföldi Régióban

Az egyéni vállalkozó vállalkozói tevékenységből származó adóterhét két részre bontottam. Az egyik a vállalkozói személyi jövedelemadó, a másik az osztalékadó.

1.) Vállalkozói személyi jövedelemadó

A.) A *kedvezmények nélküli* adóteher nagyságát és alakulását vizsgálva megállapítható, hogy 2005. évig a régióban és a három megyében azonos, majd 2006-tól emelkedés történt, mely eltérő ütemű volt a vizsgált egységekben. 2007-től az emelkedés oka a jövedelemminimum bevezetése volt, mely hatásáról fentebb más említést tettem. 2007-2008 között Hajdú-Bihar megye egyéni vállalkozóinak vállalkozói személyi jövedelemadó terhe volt a legmagasabb. (44. ábra)

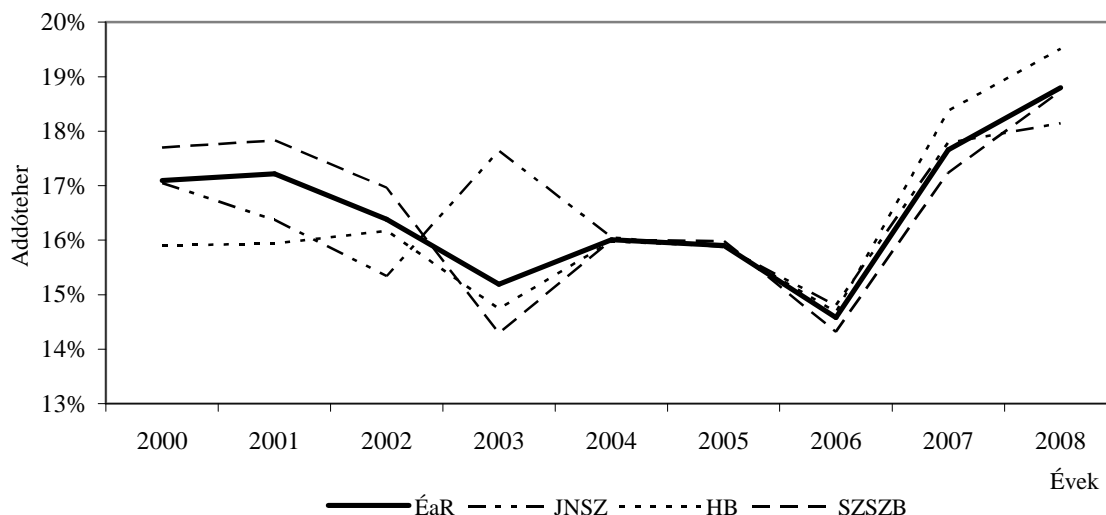

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

44. ábra: Kedvezmények nélküli vállalkozói szja adóteher az Észak-alföldi Régióban

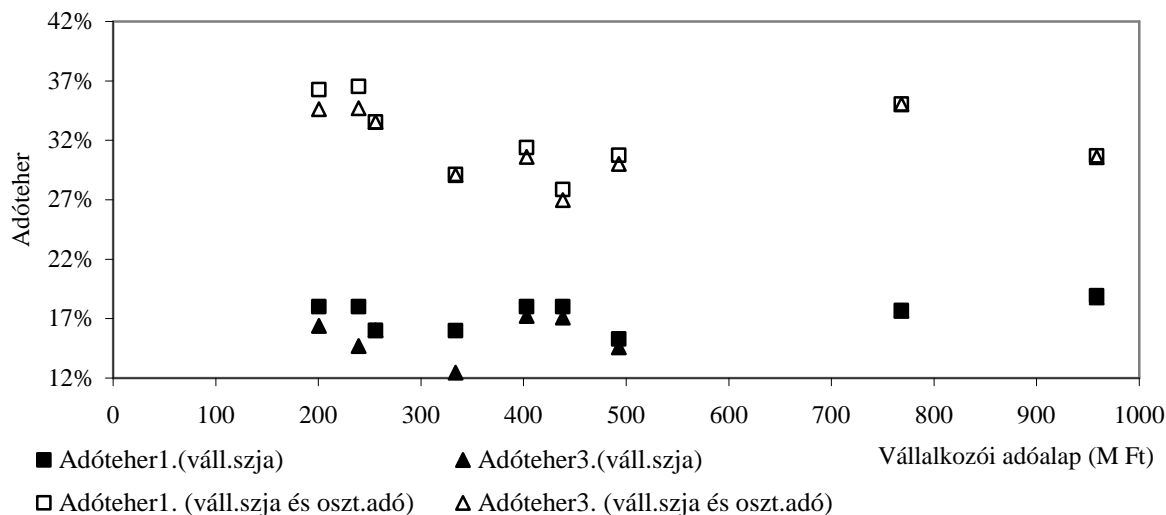
Az *Adóteher2.* mutató esetén a számlálóban a vállalkozói személyi jövedelemadó kedvezményekkel csökkentett összegét, nevezőben a vállalkozói adóalapot szerepeltettem. Az így kiszámolt adóterhelés már a tényleges vállalkozói személyi jövedelemadó-terhet mutatja, mivel a fent említett elemeken felüli kedvezmények kerültek a megfigyelési alapba.

2004-től közel azonosan változott az adóteher a régióban és a régiót alkotó megyékben. Jász-Nagykun-Szolnok megye adata 2003-ban jelentősen meghaladta a többi megye adatát (45. ábra).

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

45. ábra: Kedvezmények figyelembe vételével meghatározott (tényleges) vállalkozói szja teher a régióban

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

46. ábra: Az Adóteher1. és az Adóteher3. változása az Észak-alföldi Régióban

Az egyéni vállalkozók vállalkozói jövedelmét terhelő teljes (szja és osztalékadó is tartalmazó) szja adóterhelése a vállalkozói adóalap függvényében vizsgálva egy hullámzó tendenciát mutat (46. ábra).

A vállalkozói jövedelemből származtatott vállalkozói adóalap adóterhét több bevallási adat befolyásolja. A legnagyobb mértékű hatást a bevétel gyakorol a nyereségre, majd az elszámolt

költség mely szignifikánsan befolyásolja az eredményt. A tényezők között a bevétel és a költség viszonylatában nagyon erős pozitív kapcsolat áll fent.

A 3. szűkített adatsorra is elvégezve, (a 2006 és a 2008. évi adatokat tartalmazza vállalkozó sorosan) az egyedi adatok felhasználásával kapcsolatokat és összefüggéseket kerestem az általam kiválasztott 2 év kiemelt adóbevallási adatok között. Külön vizsgáltam az éveket és az adóbevallás két egymástól elkülönített részét is. Lineáris regresszió Forward-eljárásával végeztem az elemzést, mely esetben csak egy magyarázóváltozót vitt be egyszerre az egyenletbe, és a változók beviteli sorrendje a megmagyarázott varianciához való hozzájáruláson alapult. Ezt az összevont adóalapra már elvégeztem.

A következő eredményeket kaptam:

1.) Vállalkozói személyi jövedelemadó

2006. év

Az vállalkozói személyi jövedelemadót meghatározó tényezők közül előzetes korreláció vizsgálattal kiválasztottam azokat az adatokat, melyek korrelálnak (M32. Melléklet). Ezek az adatok a következők voltak:

- Adóévben elért, adóalapba beszámító bevétel (EVB001)
- Kisvállalkozói kedvezmény (EVB113)
- Helyi iparüzési adó jogcímén megfizetett összeg kedvezménye (EVB 151)
- Vállalkozói kivét (EVB048)
- Tárgyi eszköz után elszámolt értékcsökkenési leírás (EVB004)
- Nem anyagi javak értékcsökkenési leírása (EVB049)
- Folyó évi beszerzés (anyag, áru, félkésztermék) (EVB009)
- Adó évben felmerült minden egyéb költség (EVB012)
- Adóévben elszámolható költség (EVB192)

Az adatok eltérő kapcsolati szorosságokat (korreláció értéke), és eltérő kapcsolati irányokat (pozitív vagy negatív) mutatnak az adóteherrel.

Ezt követően lineáris regresszióval határoztam meg, hogy a korreláló adatok mennyiben magyarázzák az adóteher alakulását a vizsgált adózói körben. A vizsgálathoz Forward eljárást használtam. (48. táblázat)

A megmagyarázott varianciához való hozzájárulás alapján a mezőgazdasági egyéni vállalkozók 2006. évi vállalkozói jövedelemadó terhelését a legnagyobb mértékben a nem anyagi javak értékcsökkenési leírása (27,4%-ban), a kisvállalkozói kedvezmény (6,6%-ban), valamint az adóévben elszámolt minden egyéb költség (4,4%-ban) határozta meg. E három tényező az adóterhelés 38,0%-át magyarázza meg. A vállalkozói kivét, helyi iparüzési adó kedvezménye, a folyó évi beszerzés, a bevétel és az összes elszámolható költség van jelentős hatással a terhelésre, ezen tényezők a számításaim szerint 2006-ban a vállalkozói személyi jövedelemadó terhének 50,3%-át magyarázták.

48. táblázat: A vállalkozói jövedelem adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása 2006. évben

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,523 ^a	,274	,272	1689861,31	,274	199,147	1	528	,000
2	,583 ^b	,340	,337	1612902,82	,066	52,588	1	527	,000
3	,620 ^c	,384	,380	1559601,16	,044	37,638	1	526	,000
4	,633 ^d	,400	,396	1540040,70	,017	14,447	1	525	,000
5	,643 ^e	,413	,408	1524587,06	,013	11,697	1	524	,001
6	,647 ^f	,418	,412	1519592,34	,005	4,450	1	523	,035
7	,676 ^g	,456	,449	1470595,63	,038	36,431	1	522	,000
8	,715 ^h	,511	,503	1396665,06	,054	57,725	1	521	,000

a. Predictors: (Constant), EVB049

b. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113

c. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012

d. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048

e. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151

f. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009

g. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009, EVB001

h. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009, EVB001, EVB192

i. Dependent Variable: EVB055

Forrás: SPSS output részeredménye

2008. év:

Ugyanezt a vizsgálatot 2008. évre is elvégeztem. Az adózói kör azonos, az általam kiemelt bevallási sorok teljes mértékben megfeleltethetők egymásnak. Amennyiben olyan adattal dolgoztam, ahol ez a feltétel nem teljesül, azt külön jeleztem. A kapott eredményeimet az M33. Mellékletben helyeztem el.

49. táblázat: A vállalkozói jövedelem adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása 2006. évben

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,504 ^a	,254	,252	2890564,94	,254	179,588	1	528	,000
2	,734 ^b	,538	,537	2275786,26	,285	324,798	1	527	,000
3	,765 ^c	,585	,582	2160580,67	,046	58,699	1	526	,000
4	,776 ^d	,602	,599	2117535,12	,017	22,603	1	525	,000

a. Predictors: (Constant), EVB001

b. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192

c. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192, EVB049

d. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192, EVB049, EVB113

e. Dependent Variable: EVB055

Forrás: SPSS output részeredménye

A megmagyarázott varianciához való hozzájárulás alapján a mezőgazdasági egyéni vállalkozók 2008. évi vállalkozói személyi jövedelemadó terhét a legnagyobb mértékben az adóalapba számító bevétel (25,2%-ban), adóévben elszámolható költség (28,5%-ban), nem anyagi javak értékcsökkenése (4,6%-ban) és a kisvállalkozói kedvezmény (1,7%-ban) határozta meg. Ezek a tételek 2008-ban az adóteher 60,2%-át magyarázta meg. (49. táblázat)

Ezt követően az egyes tényezők változásának hatását számszerűsítettem lineáris regresszióval, a kapcsolt feltárása után. (M34. Melléklet) A kapott eredmények azt mutatják, hogy az adóteher változását 2006-ról 2008. évre:

- Kisvállalkozói kedvezmény változása 21,6%-ban
- Helyi iparüzési adó kedvezménye 5,9%-ban
- Adóalapba beszámító bevétel változása 2,4% -ban
- Adóévben elszámolt költség alakulása 7,5%-ban magyarázza

Az adóteher 2008. évre történő változását a fenti 4 bevallási adat 37,4%-ban magyarázza. (50. táblázat)

50. táblázat: Az adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása az Észak-alföldi Régióban

Model Summary ^f									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,464 ^a	,216	,214	2963539,44	,216	145,170	1	528	,000
2	,524 ^b	,275	,272	2852492,56	,059	42,910	1	527	,000
3	,547 ^c	,299	,295	2807013,62	,024	18,215	1	526	,000
4	,611 ^d	,374	,369	2655648,62	,075	62,670	1	525	,000

a. Predictors: (Constant), EVB113

b. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151

c. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151, EVB001

d. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151, EVB001, EVB192

Forrás: SPSS output részeredmény

2.) Osztalékadó

2006-ban mind a 25, mind a 35%-os osztalékadó terhelte az osztalékalapot. A szabályok 2008-ra megváltoztak, a 35%-os osztalékadó megszűnt. Ezzel adóteher csökkenés következett be az egyéni vállalkozóknál 2007-2008 között. (51. táblázat)

51. táblázat: Osztalékadó teher (Adóteher3.) alakulása az Észak-alföldi Régióban 2000-2008

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Osztalékadó	9,9%	13,4%	18,3%	18,5%	17,5%	13,1%	15,4%	17,4%	11,8%

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

2006-ban az osztalékadó és a 25%-os adóval sújtott vállalkozói kivét között volt a leggyengébb a korreláció (52. táblázat)

52. táblázat: Osztalékadót befolyásoló bevallási adatok kapcsolata 2006-ban

		Correlations			
		EVB212	EVB075	EVB086	EVB048
Pearson Correlation	EVB212	1,000	,467	,995	,167
	EVB075	,467	1,000	,379	,533
	EVB086	,995	,379	1,000	,117
	EVB048	,167	,533	,117	1,000
Sig. (1-tailed)	EVB212	,	,000	,000	,000
	EVB075	,000	,	,000	,000
	EVB086	,000	,000	,	,004
	EVB048	,000	,000	,004	,

Forrás: SPSS korreláció output

Az osztalékadó összegét 99,1%-ban a 35%-os osztalékadóval sújtott jövedelemrész magyarázza, a fennmaradó alig 1%-ot pedig a 25%-os osztalékadó alapjául szolgáló jövedelem szolgáltatja, mely alapja a vállalkozói kivét volt. (53. táblázat)

53. táblázat: Osztalékadót befolyásoló bevallási adatok aránya 2006-ban

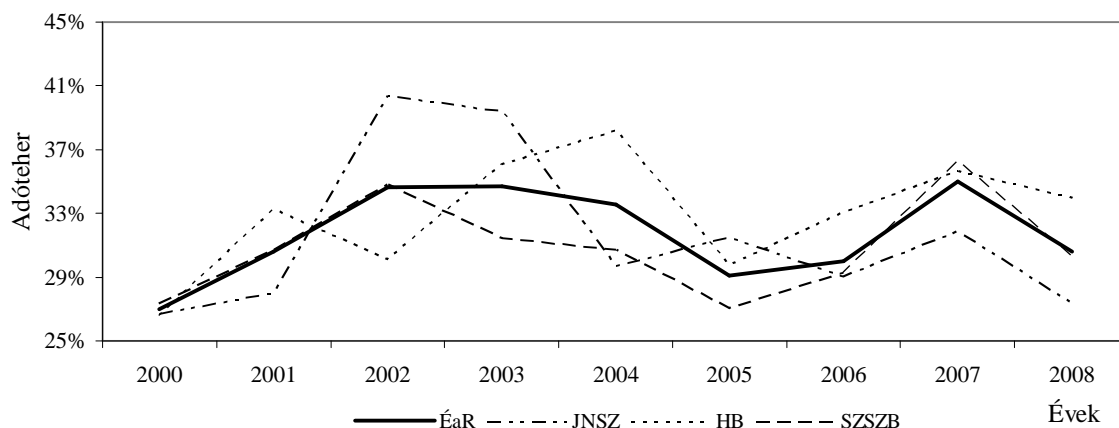
Model Summary ^f									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,995 ^a	,991	,991	24972,20266	,991	55663,984	1	528	,000
2	1,000 ^b	1,000	1,000	,23535	,009	5,9E+12	1	527	,000

a. Predictors: (Constant), EVB086

b. Predictors: (Constant), EVB086, EVB075

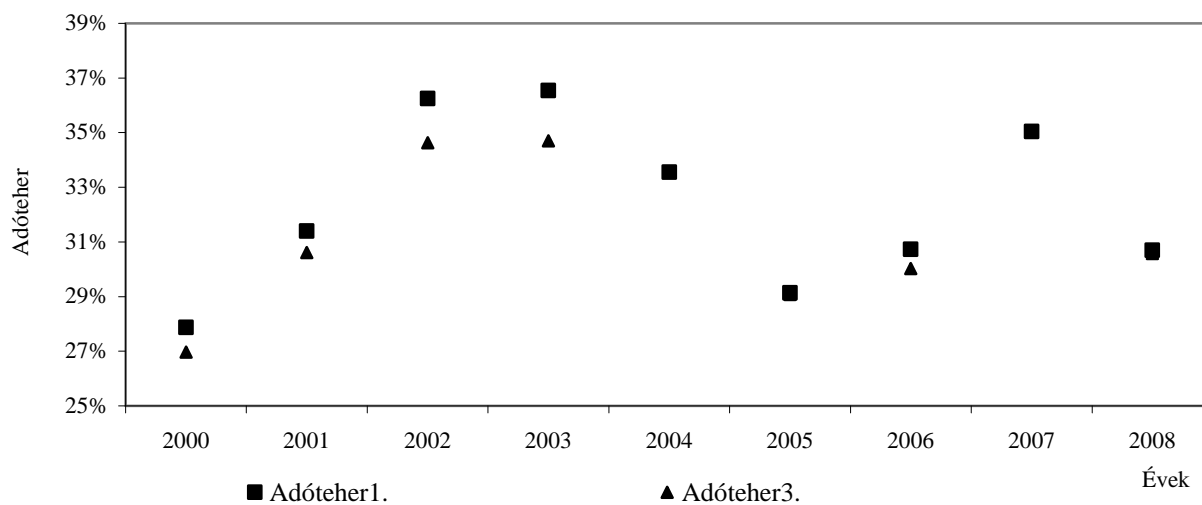
Forrás: SPSS korreláció output

Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó terhének együttes alakulását a 47. ábra mutatja, ahol látható, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megyében volt 2002-2003. évben a legmagasabb a teher.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

47. ábra: Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó terhének együttes alakulása (Adóteher3.) az Észak-alföldi Régió megyéiben

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

48. ábra: Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó Adóteher1 és Adóteher3 mutatójának alakulása az Észak-alföldi Régióban

Bizonyítást nyert a H1.1 Hipotézisem (a vállalkozásból származó jövedelem esetén is), miszerint:
 „A 2000-2008. évek törvényi változásai (adókulcsok, adómértékek, kedvezmények változtatása) – a deklarált szándékok ellenére – nem jelentettek valós adóteher csökkenést a mezőgazdasági egyéni vállalkozókra a vizsgált régió megyéiben.”

A vállalkozói jövedelemre is bizonyítást nyert a hipotézisem, hiszen az adóteher 2000-2008 között 27%-ról 31%-ra emelkedett az egyéni vállalkozóknál. (48. ábra)

A vizsgált két évben a korábban meghatározott adóteher és az azt befolyásoló bevallási adatok felhasználásával képeztem csoportokat az adózókból 2006. illetve 2008. évben. Azt vizsgáltam, hogy képezhető-e csoport az adózók között, s a csoportosítás megfelel-e a megyei szintű elhatárolásnak. A csoportképzéshez felhasználtam a regresszió-számítás során nyert információkat.

2006. évi csoportképzés eredménye:

2006. évre a tényleges adóteherre elvégzett csoportképzésem során a megyék adatai különböző klaszterekbe kerültek, mely alapján készített összefoglalómat az elvégzett K-középpontú klaszterelemzésem alapján az 54. táblázatban helyeztem el.

54. táblázat: 2006. évben az Adóteher³. alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban

Megye	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	Összesen
HB	110	0	93	203
SZSZB	96	1	112	209
JNSZ	55	0	63	118
Összesen	261	1	268	530

Forrás: SPSS klaszterképzés output, saját szerkesztés

2008. évi csoportképzés eredménye:

A 2008. évi csoportképzést a 2006. évi csoportképzésnek megfelelően elvégeztem, melynek eredménye, a klaszterekről készített összefoglalóm az 55. táblázatból leolvasható.

55. táblázat: 2008. évben az Adóteher³. alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban

Megye	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	Összesen
HB	78	124	1	203
SZSZB	54	155	0	209
JNSZ	33	84	1	118
Összesen	165	363	2	530

Forrás: SPSS klaszterszámítás alapján saját szerkesztés

A klaszteranalízissel végzett elemzésem során bizonyítottá vált a H3. Hipotézisem, amely szerint:

„A magyarországi személyi jövedelemadó-terhelés egységes, terület semleges, Észak-alföldi Régióban egyéni vállalkozói körben megyei szinten nincs eltérés.”

A csoportképzés lehetséges volt a vizsgált adatokból, de az egyes csoportokba került személyek az nem csak az összevonás alá eső jövedelmeik tekintetében, hanem az egyéni vállalkozás jövedelme és annak adóterhe tekintetében nem csak az egyik vagy másik megyebeli székhellyel rendelkező vállalkozók lehetnek, tehát az összevonás alá eső jövedelem és a vállalkozásból származó jövedelem adóterhelése illetve az azt meghatározó bevallási adatok alapján nem lehet egyik vagy másik megyébe sorolni az egyéni vállalkozókat.

4.5. A személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulék egyéni vállalkozókra gyakorolt együttes hatásának bemutatása Laffer-görbe segítségével

Az adókulcsok, adómértékek változása hat a vállalkozók jövedelmére, magasabb kulcs esetén kisebb jövedelmet tudnak adózás után elkölteni, és hatással bír a befizetett adó nagyságára is, hiszen ha növekszik az adó mértéke, növekszik az adóbevétel is (egy bizonyos határig).

Az egyén vállalkozók szja befizetése két fő jövedelemkategória adóvonzatából tevődik össze:

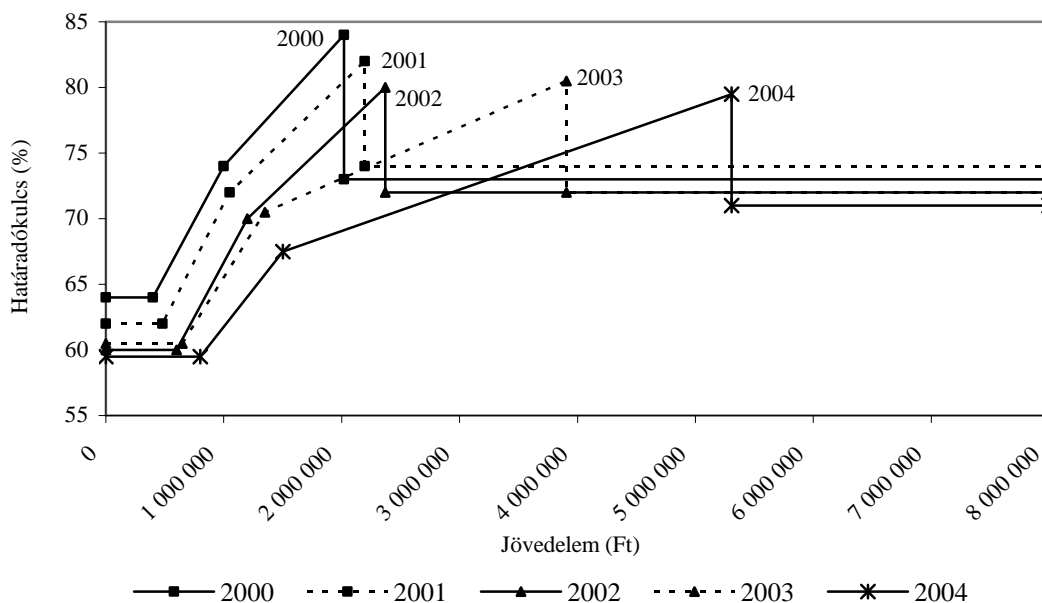
1. összevonás alá eső jövedelmek és a hozzá tartozó sávosan progresszív adótáblázat adókulcsa, mely segítségével az összevonás alá eső jövedelmek adója kiszámítható
2. egyéni vállalkozó jövedelme, az ehhez tartozó szja és osztalékadó vonzattal.

Az egyén vállalkozók tb befizetése két alapba történő járulékfizetésből tevődik össze:

1. Nyugdíjbiztosítási Alap, ahová a nyugdíjbiztosítási és a nyugdíjjárulékot fizetik a vállalkozók
2. Egészségbiztosítási Alap, melybe a foglalkoztatót és a biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulék kerül.

Az értekezésem ezen alfejezetében a személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulékok egyrészt jövedelemre, másrészt pedig adóbevételre gyakorolt (az adózás agrárgazdaságra kifejtett) együttes hatását vizsgáltam.

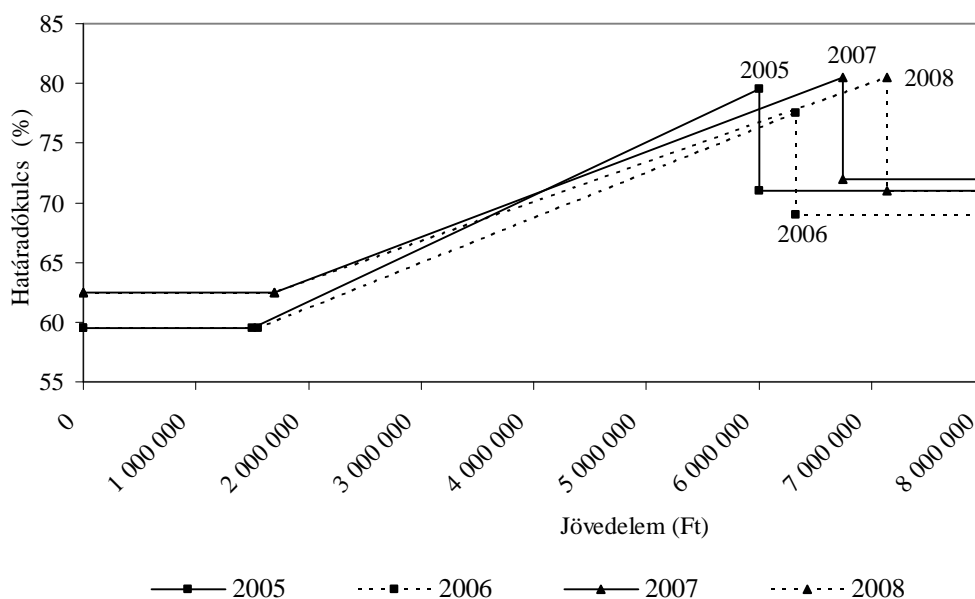
Mivel a vizsgálat két adónem elemzésére irányult, érdemes megvizsgálni 2000-2008. években a személyi jövedelemadó adótáblája változását 2000-2008 között (M9. Melléklet) a társadalombiztosítási járulékokat is figyelembe véve. A határadókulcsok változása (49. ábra) mutatja, hogy a személyi jövedelemadó jól ismert progresszivitása nem érvényesül minden esetben, mivel a társadalombiztosítási járulék plafonja következtében a legmagasabb jövedelemmel rendelkezők esetén a befizetendő kötelezettség mérséklődik.

Forrás: Jogszabályok alapján saját számítás

49. ábra: Szja és tb együttes határadókulcsának alakulása 2000-2004 között

A határadókulcs minden évben csökkent, de a biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulékalap évi maximális összegének 2001. évi eltörlése következtében a magasabb jövedelemkategóriába tartozók 3 százalékponttal magasabb határadókulccsal adóztak. (50. ábra)

Forrás: Jogszabályok alapján saját számítás

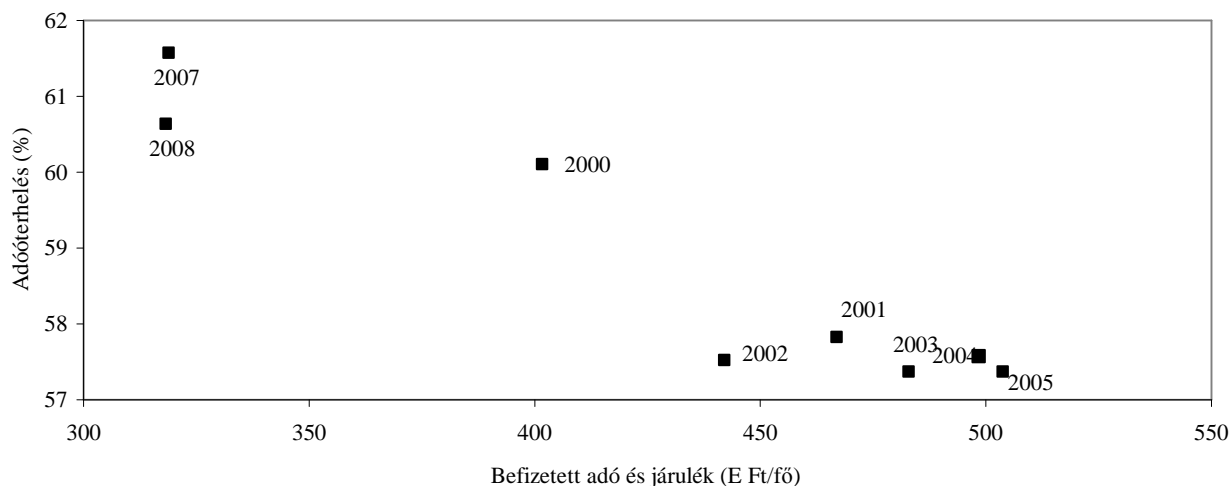
50. ábra: Szja és tb együttes határadókulcsának alakulása 2005-2008 között

A járulék kulcsok változása a személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulék együttes határadókulcsát megemelte, melyet nem tudott a szja adókulcs mérséklése ellensúlyozni. (51. ábra)

Mivel a főállású egyéni vállalkozók adóterhelésük elért jövedelmük, járulékot viszont a törvényben meghatározott minimum érték (minimálbér illetve annak kétszerese) alapján voltak kötelesek fizetni, a törvényi változás hátrányosan érintette a vállalkozói kört.

Abban az esetben, ha egy egyéni vállalkozó adóterhelésük megállapítására kell megállapítani, az adók elvonási mértékei összeadódnak. Az Észak-alföldi Régióban a vizsgált mezőgazdasági egyéni vállalkozók 24,6%-a kapott munkabért, 57,5%-a vallott vállalkozói kivétet, melyek az összevonandó jövedelmek kategóriájába tartoznak. Az egyéni vállalkozó az összevonás alá tartozó jövedelmei után és a vállalkozás által elért jövedelem után is fizet jövedelemadót (jövedelemadót, osztalékadót). 2008. évben az adóterhelést növelte a jövedelem minimum intézménye, de csökkentette a 35%-os osztalékadó eltörlése. Az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági termeléssel foglalkozó egyéni vállalkozóknak átlagos adó terhe (csak szja) 30,6% volt. Ez megközelítőleg kétszerese az összevont adóalap adóterhelésének. Ehhez adódik még a kötelezően fizetendő társadalombiztosítás, mely egyéni vállalkozó esetén mind a foglalkoztatót, mint a biztosítottat terhelő járulékokat tartalmazza. Tehát az adókulcs növelése csökkenti az adóbevételt.

Az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozóinak az adott évben érvényes adókulcsok figyelembe vételével ábrázolt adó és tb befizetését vizsgálva (51. ábra) azt tapasztaltam, hogy az infláció torzító hatását kiküszöbölve az adóterhelés növekedése csökkenti az egy főre jutó adó és tb befizetést.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

51. ábra: Az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozóinak egy főre jutó sja és tb terhelése 2000-2008 között változatlan áron

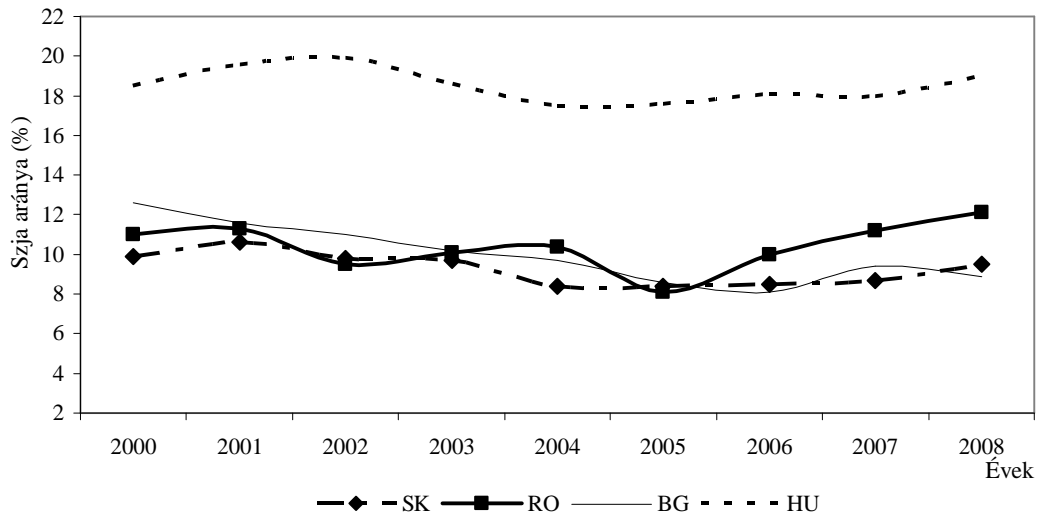
Ezzel a H4 Hipotézisem, miszerint:

„A mezőgazdasági egyéni vállalkozók adóterhe magas, s a személyi jövedelemadót és a társadalombiztosítási járulékot együtt vizsgálva a Laffer-görbe hanyatló ágán helyezkednek el.” nem nyert bizonyítást. Nem tudtam egy görbe vonalán megjeleníteni a régió egyéni vállalkozóinak sja és tb adóterhét, és nem tudtam bebizonyítani, hogy túladóztatottak a vállalkozók.

4.6. Az egykulcsos személyi jövedelemadó egyéni vállalkozók jövedelmére gyakorolt hatásának modellezése

A kutatás során modellszámításokat végeztem a magyarországi egy kulcsos személyi jövedelemadó rendszer bevezetése hatásainak vizsgálatához. A kutatás kezdete óta eltelt idő alatt számos változás következett be, többek között bevezetésre került 2011. január 1-től az egykulcsos személyi jövedelemadó is. Úgy gondolom, ennek ellenére nem felesleges az eredményeim ismertetése, mivel én elsődlegesen a mezőgazdasági tevékenységet folytató magánszemélyek adózási gyakorlatának szempontjából vizsgáltam a fenti kérdéseket.

Nemzetközi adatokat figyelembe véve meghatároztam, hogy az egykulcsos adórendszert bevezető országokban mekkora volt a befizetett adóból a személyi jövedelemadó aránya. (52. ábra) Megállapítottam, hogy ehhez képest Magyarországon átlagosan 5 százalékponttal magasabb az adóbevételekből a személyi jövedelemadó befizetés összege, mint a többi vizsgált tagállamban.

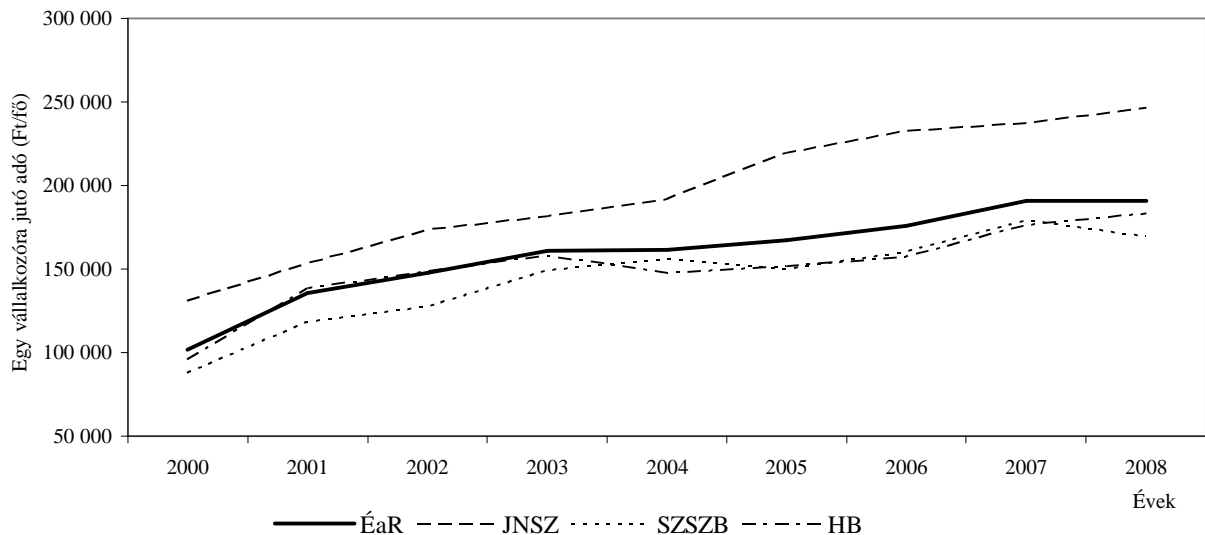

Forrás: OECD jelentés (Tax revenue) alapján saját szerkesztés

52. ábra: Személyi jövedelemadó aránya az adóbevételekből

Elemzésemben külön kezeltem az adók természeténél fogva az összevonás alá eső jövedelmeket és a vállalkozói jövedelmek adózását.

Összevont adó esetén, ahogy csökkent a szja felső kulcsa, azzal párhuzamosan emelkedett az egy főre jutó szja befizetés összege az Észak-alföldi Régióban az infláció hatását kiszűrve (53. ábra). 2004-ben és 2006-ban 2-2 százalékpontot csökkent a felső, és 2004-ben 2 százalékpontot az alsó szja adókulcsa. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legintenzívebb volt a változás miatt bekövetkezett egy főre jutó szja összevont adó emelkedése (14,3%-os). Ugyanakkor Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a törvényi változások ellenére a befizetett egy adózóra jutó összevont szja összege csökkent 3,6%-kal.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját szerkesztés

53. ábra: Összevont adó egy főre jutó összegének alakulása 2000-2008 között az Észak-alföldi Régióban változatlan áron

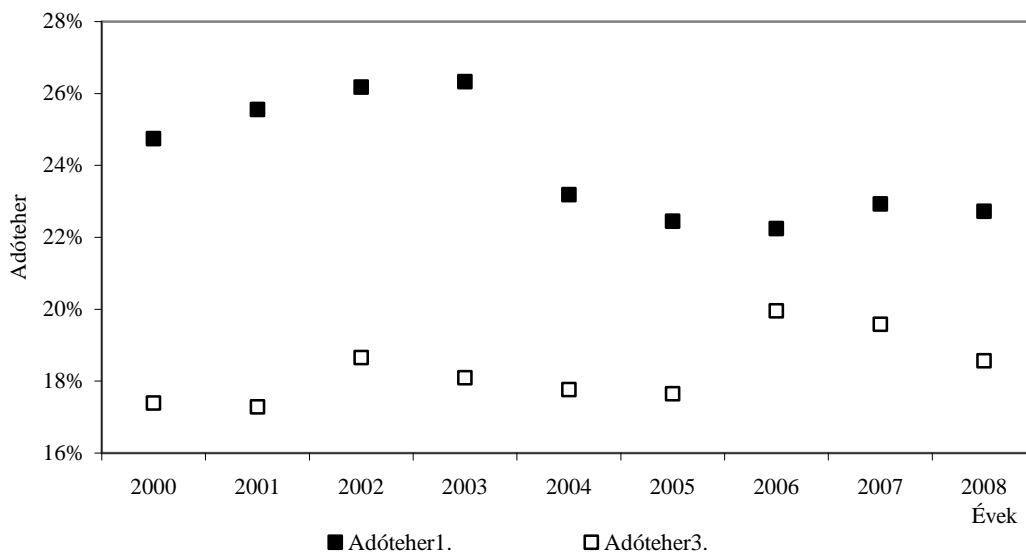
A továbbiakban a 2008. évi adóbevallások adatait használtam fel, mely az Észak-alföldi Régiót alkotó három megyében székhellyel rendelkező mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni

vállalkozó adata volt. Ezt az adathalmazt szűkítettem le, melynek menetét és okait az anyag és módszer részben kifejtettem, és a 3. szűkítéssel kapott adatokkal dolgoztam, mely 530 fő személyi jövedelemadó bevallási adatát tartalmazza.

A vállalkozói jövedelem adózása egyrészt személyi jövedelemadóból, másrészt osztalékadóból tevődik össze. A kettő együttes hatása alapján (54. ábra) részben bizonyítottá vált a H5 Hipotézisem mely szerint:

„Az Észak-alföldi Régió változatlan költségvetési bevételhez való szja hozzájárulását egy 20%-os adókulcsos, mint egykulcsos szja rendszer biztosítani tudja.”

A H5 Hipotézisem bizonyított, azzal a feltétellel, hogy a kedvezmények, mentességek csökkentésre, eltörlésre kerülnek. Az egykulcsos személyi jövedelemadónak, mint ahogy azt a szakirodalmi részben kifejtettem, csak akkor van létjogosultsága, ha a kedvezmények rendszere megszűnik, így bizonyítottá vált a H5 Hipotézisem, mivel kedvezmények nélkül egy 20%-os szja kulcs mellett tudja a költségvetés változatlan bevételét biztosítani a régió. Fennmaradó kedvezményi rendszerrel 23-24%-os egykulcsos adó szükséges a változatlan adóbevétel eléréséhez, feltételezve, hogy az adófizetési hajlandóság változatlan.

Forrás: APEH adatbázis alapján saját számítás

54. ábra: Adóterhelés (Adóteher1. és Adóteher3.) változása egyéni vállalkozók esetén 2000-2008 között

2011. évi jogszabályok alapján modellszámítást végeztem annak érdekében, hogy megvizsgáljam, hogy az egykulcsos személyi jövedelemadónak várhatóan milyen hatása lesz az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozóira. Vizsgálatom során a következő feltételezésekkel éltem:

- A 2006-2008 évek közötti változás üteme alapján határoztam meg a 2011. évi adatokat,
- 2008. évi összefüggéseket használtam, de a 2011. évi jogszabályi előírásokkal.

A személyi jövedelemadózáásban 2010-től bevezetésre került az ún. superbruttósítás. Ennek lényege, hogy január 1-jétől az adóalap részévé váltak a munkáltató által fizetett, foglalkoztatót terhelő járulékok is.

A számítás során a 24%-os nyugdíjbiztosítási járulékot, a 1,5%-os természetbeni egészségbiztosítási járulékot, a 0,5%-os pénzügyi egészségbiztosítási járulékot és az 1% mértékű munkaadói járulékot kell az adóalapba számítani.

2011-ben megmaradt az úgynevezett superbruttósítás rendszere, (melyet 2010. évben kellett először alkalmazni) amely szerint az adóalapot a járulékterhekkel növelve kell, vagyis lényegében 1,27-tel meg kell szorozni.

A kapott eredmények szerint az egy egyéni vállalkozóra jutó fizetendő összevont adó várható összege 2011-ben:

- gyermekkedvezmény nélkül: 339.400 Ft/fő
- 1 gyermek után járó kedvezmény esetén: 219.400 Ft/fő
- 2 gyermek után járó kedvezmény figyelembe vételével: 99.400 Ft/fő

2008. évben az egy főre jutó szja fizetés összevont jövedelem után az Észak-alföldi Régióban: 282.437 Ft/fő volt.

Én egy változatlan költségvetési bevételhez egy 20%-os adókulcsot állapítottam meg, 2011-től 16% az egykulcsos személyi jövedelemadó kulcsa, mely 1,27%-kal megemelt (szuperbruttósítás miatt) adóalapot terhel. Ez által a 16%-os adókulcs ennél ténylegesen magasabb adóterhet jelent a magánszemélyekre.

A 2011. évi jogszabályt megvizsgálva azt tapasztaltam, hogy:

- gyermektelen magánszemélyek esetén havi 293.450 Ft-nál;
- egy és kétgyermekes magánszemélyek esetén 71.600 Ft/hó-nál kisebb összevont jövedelem esetén az egykulcsos adórendszer magasabb adófizetést indukál. Mindezt Horváth – Paragi (2011) számításai alátámasztják.

Adataim alapján a régióban dolgozó egyéni vállalkozók ezt a jövedelmi sávot nem érik el (munkabér, a vállalkozói kivét és más összevonás alá eső jövedelmek együttes összege miatt), tehát az egykulcsos adórendszer hátrányosan érinti (gyermek kedvezmény nélkül) ezt a vállalkozói kört. Számításaim ezen feltételezésemet alátámasztották, mivel a szuperbruttósítással, adókedvezmények figyelembe vételével a 2008. évi adatok felhasználásával kiszámított összevont adó összege átlagosan a 2011. évben vizsgált adózói körben magasabb volt, gyermekkedvezmény nélkül.

A vállalkozói jövedelem utáni adófizetésben nem történt jelentős törvényi változás, így annak modellezésétől eltekintettem.

4.7. Új és újszerű tudományos eredmények

Vizsgálataim alapján az alábbi új és újszerű tudományos eredményeket fogalmazom meg:

- Szekunder adatbázisokon *tudományos módszerességgel igazoltam, hogy a magyar mezőgazdasági egyéni vállalkozók tényleges adóterhe emelkedett 2000-2008 között az Észak-alföldi Régió megyéiben, a törvényi változások nem jelentettek valós adóteher csökkenést.*
Igazoltam, hogy az adócsökkentés ellentétes hatást gyakorolt 2000-2008 között az összevont jövedelmek illetve a vállalkozói jövedelmek adójára. Az egyéni vállalkozók esetén az egy adózóra jutó összevont jövedelemre jutó adó emelkedett, a vállalkozói jövedelemből származó adó csökkent.
A kedvezmények jelentős hatást gyakoroltak az egyéni vállalkozók adóterhére, de a kedvezmények igénybe vételének korlátozásával az adóteher mértékére ható mérséklő hatás gyengült.
- Regresszió számítással bizonyítottam, hogy a törvényben meghatározott minimálbér erős kapcsolatban van mind a vállalkozók által költségként elszámolható és járulékfizetés alapjaként megjelölt vállalkozói kivétellel, mind a munkabérrel. A kapcsolat szorossága eltérő. Viszont a vállalkozásból származó jövedelemmel csak közepes pozitív kapcsolatban áll a minimálbér. Számításaimmal igazoltam, hogy a törvényben szabályozott minimálbér változása eltérő mértékű növelő hatást gyakorol az összevont jövedelmekre és az egyéni vállalkozásból származó jövedelmekre.
- Klaszteranalízissel igazoltam, hogy a személyi jövedelemadó-rendszer egységessége a magyarországi személyi jövedelemadó-terhelésben is megmutatkozik, mely területsemleges, az Észak-alföldi Régióban egyéni vállalkozói körben megyei szinten nincs egyértelműen kimutatható eltérés. A mezőgazdasági egyéni vállalkozók adóterhelése markánsan nem különbözik egymástól a vizsgált régió megyéiben, s így megyei szintű csoportképzésre nem ad lehetőséget.
- Kimutattam, hogy az egykulcsos személyi jövedelemadó 20%-os mértéke biztosította 2000-2008 között a változatlan költségvetési bevételt kedvezmények eltörlése esetén. Abban az esetben, ha a kedvezményekben nem következik be változás egy átlagos 23-24%-os adókulcsos adórendszer biztosította volna a költségvetés változatlan bevételét 2000-2008. évi hatályos jogszabályok alapján. Modellszámítással igazoltam, hogy a 2011. évben bevezetett 16%-os egykulcsos családi adórendszer (mely a szuperbruttósítás rendszere következtében ennél magasabb adókulcsot jelent) az Észak-alföldi Régióban akkor jelent kisebb adóterhelést az egyéni vállalkozókra, ha legalább egy gyermek után családi kedvezményt tudnak igénybe venni.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az értekezésemben kifejtett témakörök szerteágazó és egyúttal komplex következtetésekre adnak lehetőséget, melyekkel kapcsolatban a következő megállapításokat teszem:

Az adóztatás révén az állam hatást gyakorol a gazdaság szereplőire, hiszen megváltoztatja az adózó rendelkezésére álló jövedelmet, így az adózó viselkedését. A vizsgálatom során az egyéni vállalkozókat érintő direkt adók (ezen belül is a személyi jövedelemadó) és a járulékok alakulását követtem nyomon.

A direkt adó előnye, hogy az indirekt adókkal összehasonlítva könnyebben érvényesíthető az egyenlőség, továbbá lehetőséget ad az államnak, hogy bizonyos csoportoknak célzott jövedelemtámogatást nyújtson. Hátránya, hogy ellenőszközönként hathat a fogyasztás elhalasztását, azaz a megtakarítást érintő döntésekre.

Az adóterhek nagysága alakítja a háztartások jövedelmeit, befolyásolja az árak szintjét, esetenként részt vállal jóléti transzferek lebonyolításában, kedvezményeivel jövedelmet növel és ösztönöz, azaz szerepet játszik a társadalmi folyamatok befolyásolásában. Többnyire az adókedvezmények nem azokat a rétegeket preferálják, akiket a kedvezmény megcéloz, hanem csak azokat akik a preferenciákat az adókban érvényesíteni tudják. Ráadásul minden kedvezmény bonyolítja az adórendszert, széleskörű alkalmazásuk áttekinthetatlenné teszi azt. Ez nagyon is jellemző a magyar adórendszerre, főleg a személyi jövedelemadóra.

A személyi jövedelemadó mindhárom klasszikus állami funkció (fedezeti, redisztribúciós és stabilitás) szempontjából fontos eszköznek minősül. Az adózási alapelveknek részben nem felel meg a magyar szja rendszer, de a jó adórendszer kritériumai sem valósulnak meg teljes egészben.

XX. századig több nagy adóreform volt Magyarországon, mely reformok jelentős hatással voltak a magánszemélyek adóterhelésére. A reformok bizonyítják azt, hogy a magyar adórendszer nem egy sajátos fejlődési folyamaton ment át, mivel némely esetben nem a magyar sajátosságoknak, gazdasági, társadalmi berendezkedésnek megfelelő adók kerültek kivetésre, hanem a környező országok, a nemzetközi trendek határozták meg a változtatás irányát. A magyar adórendszer egyik legnagyobb hibája, a stabilitás, valamint a kiszámíthatóság hiánya, amely az adózási magatartást jelentősen determinálja.

A mai magyar adórendszer kialakulása az 1987-88-ban történt adóreformmal kezdődött. Ezt megelőzően a szocialista tervgazdaságban elkülönült a lakossági és a vállalati adórendszer. Az adóreform során bevezették a lakossági jövedelmek egységes adóztatását.

1988 óta az adórendszer szabályozása Magyarországon a fejlett országok gyakorlatát követi. Hozzáadott érték adó (ÁFA), jövedelemadók kerültek bevezetésre a vállalatok, egyéni vállalkozások, és magánszemélyek részére egyaránt. Az adóztatás súlypontja a termelést terhelő adókról folyamatosan a fogyasztást terhelő adókra, a jövedelemadókon belül a munkajövedelmekre helyeződött át. Súlyos problémát jelent a szerkezetből fakadó vállalati adminisztrációs teher, a járulékos és adónemek magas száma, az egyes adók egyenkénti befizetése, az adó kiszámítása és bevallása jelentős időráfordítást és szakértői költséget emészt fel, tehát összességében feleslegesen bonyolult. A Világbank által végzett felmérés szerint a magyar adórendszer 2008-ban csupán a világrangsor 127. helyén állt az egyszerűség terén.

A magyar adórendszer fejlődésének történeti áttekintése és az egyéni vállalkozókat érintő sajátosságok vizsgálata során arra a megállapításra jutottam, hogy a magyar adórendszer másoktól

átvett, nem szerves fejlődés útján kialakult, sajnos nem jól működő rendszer. Egyik főbb hibája a lakosság túladóztatása. Az Európai Unió tagállamaival összehasonlítva Magyarország a magasabb az átlagos adóterheléssel bíró országok közé tartozik, még az Unió átlagát is meghaladja. Az átlagos adóteher Magyarországon 2007-ben 39,8%, EU-27-ben pedig 37,5% volt. Szerkezetét tekintve Magyarországon az adóbevételek 25,7%-át a direkt adók, 34,1%-át a járulékok teszik ki. Ezzel szemben az Unió tagállamaiban a direkt adók átlagosan 3 százalékponttal magasabb részarányt képviselnek, mint a járulékok.

A magyar adórendszer túlbonyolított, sok tekintetben átláthatatlan, és nem stabil. A személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítási alapba történő járulékfizetések tekintetében a fent említett jellemzők még erősebbek. Kutatásom során nem volt céлом annak értékelése, hogy milyen változások lennének szükségesek ezen hiányosságok korrigálására, így ezekre nem teszek javaslatokat.

Olyan adórendszerre lenne szükség, mely megfelel az adózási alapelveknek, tehát:

- stabil és előre kiszámítható, hiszen maga a mezőgazdaság is elég kiszámíthatatlan (időjárás, árak, külső országok hatásai)
- vegye figyelembe az egyes régiók, területi egységek sajátosságait (támogatások, kedvezmények tekintetében)
- legyen olcsó, mind ellenőrzés, mind adókötelezettség teljesítése tekintetében
- egyszerű, az adózó kötelezettsége legyen átlátható és betartható
- adófizetési hajlandóságot erősítse.

Az egyéni vállalkozók száma Magyarországon jelentős, az összes vállalkozás 58%-át képviselik. Az Észak-alföldi Régióban magas a mezőgazdasági tevékenységet folytatók aránya

Adóbevallási szerkezet tekintetében a személyi jövedelemadó bevallás több részre bontható. A vizsgálatom szempontjából azonban én csak két elem, az összevonás alá eső jövedelmek és a vállalkozás jövedelmének sajátosságait vizsgáltam. Az Észak-alföldi Régió adatainak elemzése során megállapítottam, hogy ez a két jövedelmi kategóriát befolyásoló bevallási adatok egymással nincsenek kapcsolatban. A munkabér nem áll kapcsolatban a vállalkozó által adott évben elszámolt költségekkel vagy az osztalékalappal. Mindez felveti a jelenlegi bevallási szabályok újragondolását. Véleményem szerint a fent megfogalmazott ellentmondás miatt nem szükséges egy bevalláson számot adniuk adott évi adókötelezettségeikről. Amennyiben az egyéni vállalkozók - igaz, hogy bizonyos szempontból többlet adminisztrációs teher mellett - nem munkavégzés mellett végzik tevékenységüket, tehát főállásúnak egyéni vállalkozónak minősülnek, akkor a tényleges adóterhet könnyebb lenne kiszámolni, ha az összevonás alá eső jövedelmek közül a vállalkozói kivét kiszűrésre kerülne.

Maga a hatályos adóbevallás terjedelmében nagy, sok esetben szövevényes és átláthatatlan. Az adókötelezettség teljesítésére fordított idő magas Magyarországon, mely nem a jogkövető magatartást fokozza, így a tényleges adófizetési kötelezettség teljesítését nem serkenti.

Vizsgálatom során arra a következtetésre jutottam, hogy *az adóterhet eltérően befolyásolják a bevallásban közölt adatok.* Az adóévben elért bevétel és az elszámolt költség erős pozitív kapcsolatban áll egymással. Ez felvet egy kérdést, mégpedig azt, hogy csak a költségszint emelése miatt, és így az adóeltitkolás miatt, vagy a növekvő bevétel arányosan növekvő költségszintet eredményező hatása miatt alakult ki a két bevallási adat arányos változása.

Meglepve tapasztaltam, hogy a régióban sok adóterhet csökkentő tételt nem vesznek igénybe az adózók. Ezek eltörlésével egyes adózási alapelvek jobban érvényesülnének.

A 2000-2008-as törvényi változások nem jelentettek valós *adóteher* csökkenést az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozóira. A névleges adóteher (Adóteher1.) csökkenést mutat, de a kedvezmények igénybevételének korlátozása, számuk csökkentése miatt a tényleges adóterhelés (Adóteher3.) emelkedett az összevonás alá eső jövedelmek esetében. A vállalkozás elért jövedelmének adóterhe (Adóteher1 és Adóteher3.) emelkedett.

Az értekezésemnek nem volt közvetlen célja az *adófizetési hajlandóság* mérése. Vizsgáltam ugyanakkor a változó adókulcsok adóbevételre gyakorolt hatását. A mezőgazdasági egyéni vállalkozók (bár szerintem ez nem csak erre a nemzetgazdasági ágra vonatkozik, hanem valamennyi egyéni vállalkozóra igaz) *adóterhe* olyan magas szintet ért el, hogy további emeléssel az adózási hajlandóság csökken. Véleményem szerint ezen a szankcionálási lehetőségek bővítésével, a szankciók emelésével nem lehet számottevően segíteni. Az adózási hajlandóság növelése nem érhető el eredményesen a kilátásba helyezett szankciók emelésével.

Az adóelkerülés, a szürke és fekete gazdaság sajnos széles körben elterjedt, ez is magyarázza az egyes adókulcsok magas szintjét, mivel a lakosság egy része adózási magatartásával (az adó eltitkolásával, adókikerüléssel) nem fizet adót, így az adóbevételeket azoknak a személyeknek kellett megfizetni magasabb adókulcs mellett, akik hajlandóak adófizetési kötelezettségüknek eleget tenni. Így biztosítva, hogy az adóbevételek ne csökkenjenek.

Az adóadminisztráció költséges az adózók számára, az adóbefolyást az ellenőrzési rendszer gyakorlati működése nem serkenti megfelelően.

Az adókulcsok, adómértékek változása hat a vállalkozók jövedelmére, hiszen, magasabb kulcs esetén kisebb jövedelmet tudnak adózás után elkölteni, illetve a befizetett adó nagyságára is, hiszen ha növekszik az adó mértéke, növekszik az adóbevétel is (egy bizonyos határig).

Az általam kiszámolt és a régióra jellemző összevont adóalap átlagos adókulcsa 16,0% volt 2008-ban. Az összevont adóalapba tartozó jövedelmek 16%-át (mely kedvezményekkel csökkentett érték) teszi ki a befizetendő adó. Ha a kedvezmények törlésre kerülnek a rendszerből, - az egykulcsos szja rendszernek csak akkor van létjogosultsága, ha a sok kedvezmény és mentesség megszűnik - akkor az összevont adóalap 22,3%-a minősül adónak.

Abban az esetben, ha egy egyéni vállalkozó adóterhét kell megállapítani, az adók elvonási mértékei összeadódnak. Az Észak-alföldi Régióban 2008-ban a vizsgált mezőgazdasági egyéni vállalkozók 24,7%-a kapott munkabért, 57,5%-a vallott vállalkozói kivétet, melyek az összevonandó jövedelmek kategóriájába tartoznak. Az egyéni vállalkozó az összevonás alá tartozó jövedelmei után és a vállalkozás által elért jövedelem után is fizet jövedelemadót (jövedelemadót, osztalékadót). 2008-ban az adóterhelést növelte a jövedelem-minimum intézménye, de csökkentette a 35%-os osztalékadó eltörlése. Az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági termeléssel foglalkozó egyéni vállalkozók átlagos adó (csak szja) terhe 30,6% volt. Ez megközelítőleg kétszerese az összevont adóalap adóterhelésének. Ehhez adódik még a kötelezően fizetendő társadalombiztosítás, mely egyéni vállalkozó esetén mind a foglalkoztatót, mint a biztosítottat terhelő járulékokat tartalmazza. Ennek mértéke 2008-ban 44,5%-ot tett ki. Mindet összeadva már magas az adóteher, de nem bizonyított, hogy a Laffer-görbe hanyatló szakaszán helyezkedne el. Tehát az adókulcs növelése nem feltétlenül csökkenti az adóbevételt.

Az egyéni vállalkozókat a személyi jövedelemadó mellett többek között a társadalombiztosítási alapba történő járulékfizetések is terhelik. Véleményem szerint ezt a két adónemet együtt kell megvizsgálni, mivel az egyéni vállalkozó teljes adóterhében jelentős arányt képvisel ezen adónembe történő befizetés. A személyi jövedelemadó és a társadalombiztosításról szóló törvény számos ponton érintkezik egymással és kölcsönhatásban áll. Gyakorlattá vált az egyéni vállalkozók

körében, hogy vállalkozói kivétként (mely költségtényező, és az elmúlt években járulékfizetés alapját jelentette) a minimálbért jelölték meg. Ez viszont csak taktikai megoldásként jelent meg.

A feldolgozott irodalmak, valamint a kutatás során elvégzett vizsgálatok alapján megállapítottam, hogy Magyarország Észak-alföldi Régióját alkotó megyékben a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók jövedelemadó-terhelése jelentős és tovább nem fokozható. Az adókulcsok további emelése vagy látszólagos csökkentése, mely az adóbevételek emelésére irányulna, nem valósítaná meg a törvényalkotó eredeti szándékát, hiszen nem eredményeznek több adóbevételt.

Az átlagos tényleges adóterhek 2000-2008 között a következőképpen emelkedtek:

- Összevont adóalap: 14,6%-ról 16%-ra
- Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó: 26,9%-ról 30,6%-ra

A személyi jövedelemadó teher mellett jelentős a társadalombiztosítási járulékok mértéke, mely 44%-ról 44,5%-ra változott. De nem csak a mérték emelkedett, hanem a viszonyítási alap is, a törvényben meghatározott minimálbér emelkedése miatt, mely a járulékfizetés alapja. A minimálbér 2000-2008 között 2,7-szeresére növekedett. Ebből is látható, hogy a járulék mértékének csökkentése tényleges járulékfizetési könnyítést nem eredményezett. A befizetett járulék 2000-2008 között folyó áron közel két és félszeresére (2,47-szeresére), 2000. évi változatlan áron 1,8-szeresére növekedett. Mind a személyi jövedelemadó mind pedig a társadalombiztosítási járulékok terhei emelkedtek a vizsgált időszakban, ezzel párhuzamosan a nyereséget valló mezőgazdasági egyéni vállalkozók aránya a bevallási kötelezettséget eleget tevő vállalkozókból 40,6%-ról 37,9%-ra csökkent.

2011. január 1-től újabb „*adóreform*” következett be, mivel bevezetésre került az egykulcsos családi adózás intézménye. Ezzel kapcsolatban nekem az egyéni vállalkozókat érintően kétségeim vannak. Mivel csak a progresszív adótábla változott meg, mely az összevonás alá eső jövedelmeket érinti, a rendszer csak nevében lesz egykulcsos. Továbbá a kedvezmények egy része jelen van (még) a jövedelemadóban. Ezzel némileg egyszerűsödött a jövedelemadó kiszámítása, de a magyar adórendszernek nem az a fő problémája, hogy nehéz az adóalapból az adó összegét kiszámítani, hanem az, hogy az adóalapot kicsit körülményes meghatározni a kedvezmények és a kivételek sokasága miatt. Mindaddig, amíg a kedvezmények és a kivételek a személyi jövedelemadó rendszer szerves részét képezik, addig nem lehet egyszerűsítésről beszélni.

A régióban a mezőgazdaság jelentősége miatt a vállalkozók adóteher növekedése a feketegazdaság arányát emelné meg, mely káros az egész társadalomra nézve.

Véleményem szerint paradigmaváltásra lenne szükség, amely egyrészt a túladóztatás (adóteher) csökkentésére, másrészt az adózási hajlandóság növelésére irányulna. Ezt követően a *személyi jövedelemadónál* fontos feladat az adórendszer egyszerűsítése, az átláthatóság növelése, amire fel lehet használni a radikális adóreformot.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatás aktualitását a magyar adórendszer folyamatos változása mellett az adja, hogy az általam vizsgált régióban a mezőgazdasági termelést végző magánszemélyek aránya 2 százalékponttal meghaladja az országos értéket, különösen Jász-Nagykun-Szolnok megyében, amely szűkebb pátriám.

A kutatási terület lehatárolásaként három egymáshoz szorosan kapcsolódó vizsgálati területet határoztam meg

1. adórendszer fejlődése a nemzetközi trendeket figyelembe véve,
2. a személyi jövedelemadó mezőgazdasági egyéni vállalkozókra gyakorolt hatása,
3. adóterhelés változása a vizsgált adózói körben és területi egységben.

A vizsgálataim tárgyát képezte továbbá a személyi jövedelemadó rendszer továbbfejlesztési lehetőségeként az egykulcsos adórendszer és annak hatásának, illetve az egyéni vállalkozók adóterhének változásának vizsgálata az személyi jövedelemadó bevételekre. Továbbá a társadalombiztosítási járulékok elemzése és személyi jövedelemadóval történő együttes vizsgálata.

Munkámat széles körű, szerteágazó szakirodalmi feldolgozásra alapoztam. Egy rövid történeti visszatekintés keretében megvizsgáltam az adórendszert, részletesen kitérve a magyar adórendszer kialakulását, a történeti fejlődését, a jellemző adóreformok hatását. A XXI. századra jellemző adócsökkentési hullámként vizsgáltam az egykulcsos adórendszert, mint reformtörekvést, annak megvalósulását. Kitértem a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók adóterheire, ezen belül is főleg a személyi jövedelemadó főbb változásaira. Végül bemutattam a vizsgált Észak-alföldi Régió mezőgazdaságban elfoglalt helyét, főbb gazdasági teljesítményét.

Szekunder adatok felhasználásával tárgyaltam a személyi jövedelemadó változását, annak jellemző tendenciáit. A kérdés azért is fontos, mert napjainkban az állandóan változó jogszabályok miatt az adózás vállalkozókra gyakorolt hatása változó. A magyarországi állami adóhatóság (korábban APEH) által kezelt adó- és adójellegű bevételek alakulásának 2000-2008 között adatai vizsgálata során megállapítottam, hogy a személyi jövedelemadó a teljes adóbevételnek közel 20%-át tette ki, a társadalombiztosítási alapot megillető járulékok és az általános forgalmi adó magasabb részarányt képviseltek ennél.

Megvizsgálva az Észak-alföldi Régió adóbevételekhez való hozzájárulásának változását, igazoltam a költségvetési bevételekhez való hozzájárulásának jelentőségét, az adóbefizetések arányának eltérését az országos átlagtól, hiszen az Észak-alföldi Régióban magasabb arányt képvisel a személyi jövedelemadó, mint az általános forgalmi adó. A személyi jövedelemadó bevallásban közölt adatok adóterhet alakító hatásának, annak változásának vizsgálatát is elvégeztem az Észak-alföldi Régióban a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó egyéni vállalkozókra vonatkoztatva. Külön kezeltem az összevont adóalap és a vállalkozói tevékenységből származó jövedelem adóvonzatát és az arra ható bevallási adatokat. A vállalkozói jövedelem adóvonzatánál külön kitértem a vállalkozói személyi jövedelemadó és az osztalékadó hatásaira. Kifejtettem, hogy a törvényben meghatározott minimálbérnek nem azonos a hatása a vállalkozói kivételre, a munkabérre és a vállalkozásból származó jövedelemre. A személyi jövedelemadó bevallásban közölt adatok alapján megyékre jellemző, ezáltal a vállalkozók megyei besorolását determináló tényezőket nem tártam fel, ezzel igazolva, hogy az egységes adórendszer nem okoz erős megyék közötti különbségeket a vállalkozók terheit illetően.

Megvizsgáltam az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetésének hatását az adóterherre. Megállapítottam, hogy egy 20%-os elméleti adókulcs biztosítaná a változatlan szintű adóbefizetést.

Az adózás gazdasági hatását vizsgáltam 2006 és 2008. évekre vonatkozóan vállalkozássoros bevallási adatok alapján. A gazdasági hatás közül kettőt a jövedelmi és a korrekciós hatást emeltem ki. Jövedelmi hatás vizsgálatakor az adóteher alakulását és a változást és az arra ható egyedi bevallási adatokat elemeztem. Feltártam, hogy 2006-ban és 2008-ban eltérő adatok és eltérő mértékben befolyásolták az adóterhet. Korrekciós hatás elemzésekor a kedvezmények változtató, korrigáló hatását vizsgáltam. Megállapítottam, hogy kedvezmények nélkül az adóteher csökken, még a kedvezmények figyelembe vételével kis mértékben, de az adóteher emelkedett. Ez abból fakadhat, hogy a vizsgált időszakban a kedvezmények korlátozottak lettek és számuk csökkent.

A mezőgazdasági egyéni vállalkozók adóterhe mind a személyi jövedelemadó mind pedig a társadalombiztosítási járulékok vonatkozásában emelkedett. Nemzetközi forrásmunkákra alapozva és a rendelkezésre álló adatok alapján valószínűsíthető, hogy az adóterhelés elért egy olyan szintet, melynél az adókulcs mérséklése nem jelentene valós adóbevétel növekedést.

Végső következtetésként azt fogalmaztam meg, hogy Magyarország Észak-alföldi Régióját alkotó megyékben a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók jövedelemadó-terhelése jelentős. A terhelés csökkentés egyrészt lehetősége a személyi jövedelemadó rendszerének egyszerűsítése, másrészt a kötelezően fizetendő társadalombiztosítási járulék mértékeinek mérséklése lehet.

7. SUMMARY

The main reason for choosing my research topic was the continuous change in the Hungarian tax system, as well as the fact that the rate of individuals doing agricultural activity in the examined region is 2% higher than the national average, especially in Jász-Nagykun-Szolnok county, which is my line of country.

In order to limit the scope of my research I determined three areas of study, which are closely interrelated:

1. the development of the tax system as compared to international trends
2. the effect of personal income tax on self-employed agriculturists
3. the change of tax burdens in the taxpayer segment and the area under study.

On a theoretical level I included two further areas into my research, namely the analysis of the flat-rate tax system and its effects as a possible way to improve the personal income tax system, as well as the effects of the change in entrepreneurs' tax burdens on income tax revenues. As I examined only a small number of factors of the tax system affecting self-employed agriculturists, I only made a few comments on the subject of obligatory social security contributions.

My work is based on a thorough examination of a wide range of specialized literature. I included a short retrospective description presenting the formation and development of tax systems and the effects of particular tax reforms, with special attention to Hungarian conditions. I examined flat-rate tax as a typical 21st century trend and attempt for tax-reduction, together with its implementation. I elaborated on the tax burdens of self-employed agriculturists, especially the main changes concerning personal income tax. Finally, I presented the role of the Hungarian North Plain Region in national agriculture and its main economic achievements.

Using secondary data, I discussed the changes related to personal income tax and its typical tendencies at present. This issue is especially important nowadays as due to constantly changing regulations taxation has changeable effects on entrepreneurs. After examining the evolution of tax and tax-related revenues handled by Hungarian APEH between 2000-2008 I concluded that personal income tax accounted for nearly 20% of total tax revenues, while the rate of social security contributions and general turn-over taxes was higher than that.

After examining the changes in the contribution of the Hungarian North Plain Region to the national tax revenues I demonstrated the importance of contributions to budgetary revenues and the deviation of the local tax payment rate from the national average, as in the Hungarian North Plain Region personal income tax accounts for a higher rate than general turn-over tax. I also conducted an analysis of the effects of the data in personal income tax declarations on tax burden and its changes in the Hungarian North Plain Region with regard to self-employed agriculturists. I dealt separately with taxes deriving from the total taxable income and the income deriving from independent business activity and the data influencing the declaration of the income related to latter. Regarding the income of entrepreneurs I gave special attention to the effects of entrepreneurial personal income tax and capital return tax. I pointed out that the minimum wage defined by the law has a different influence on withdrawals and on wage income. After consulting the data provided by income tax declarations I did not identify any county-specific factors that could justify a county-based classification of entrepreneurs, which proves that a common tax system does not lead to significant differences in entrepreneurial tax burdens between counties.

On a theoretical level I examined a possible solution, namely the effects of the introduction of flat-rate personal income tax on tax burdens. I concluded that theoretically a tax rate of 20% combined with the abolishing of tax exemptions would provide the same tax payment. I also presented the difficulties of the introduction of flat-rate taxation in this taxpayer segment. The changes regarding taxpaying willingness were considered constant.

I examined the economic implications of taxation between the years 2006 and 2008 according to data from entrepreneurial tax declarations. I focused on two economic effects: the income effect and the corrective effect. As for the income effect, I analyzed the changes in tax burdens and the individual tax declaration data influencing the amount of tax burdens. I proved that tax burdens were influenced by different factors and to a different extent in 2006 and in 2008. When analyzing the corrective effect, I examined the corrective influence of tax benefits and exemptions. I concluded that without tax exemptions tax burden decreased, but when taking into account tax exemptions it slightly increased. This can be explained by the fact that in the time period under study tax exemptions became more restricted and their number was reduced.

Based on international references and the available data we can assume that self-employed agriculturists' tax burdens are already so high that the reduction of tax rate would not lead to an increase in tax revenues, as their taxes are situated.

I have arrived at the final conclusion that in the constituent counties of the Hungarian North Plain Region the tax burden of self-employed agriculturists is substantial and cannot be increased any further. The reduction of tax burden can be achieved by two methods: by simplifying the personal income tax system and decreasing the amount of social security contributions.

MELLÉKLETEK

M1. IRODALOMJEGYZÉK

1. Alvincz József – Guba Mária (2003): Az egyéni mezőgazdasági termelők jövedelmének adóztatása. Agrárgazdasági Tanulmányok. 2003/3. szám, Budapest, AKII. 162. p.
2. Bakos Péter - Benczúr Péter - Benedek Dóra (2008a): Az adóköteles jövedelem rugalmassága. Becslés és egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó számítás a 2005. évi magyar adóváltozások alapján. Közpénzügyi Füzetek, 22. pp. 6-15.
3. Bakos Péter – Bíró Anikó – Elek Péter – Scharle Ágota (2008): A magyar adórendszer hatékonysága. Közpénzügy Füzetek 21. Budapest 2008. április, pp. 1-32.
4. Baranyi Béla (szerk) (2008): Észak-Alföld. A Kárpát-medence régiói 8. Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest, pp. 23-241.
5. Belyó Pál (szerk) (2009): Adó-szimulátor, Egyes adók mikroszimulációja. ECOSTAT Budapest, 2009. november
6. Benedek Dóra – Lelkes Orsolya – Scharle Ágota – Szabó Miklós (2004): A magyar államháztartási bevételek és kiadások szerkezete 1991-2002. PM Kutatási Füzetek. 9. szám 2004. augusztus
7. Benedek Dóra – Lelkes Orsolya (2006): A magyarországi jövedelem-újraelosztás és egy egykulcsos adóreform vizsgálata mikroszimulációs modellel. Közgazdasági Szemle. LIII. évf. pp. 604-623.
8. Benedek Dóra – Firle Réka – Scharle Ágota (2006b): A jóléti újraelosztás mértéke és hatékonysága. Közpénzügyi Füzetek 17. Budapest
9. Benedek Dóra - Rigó Mariann - Scharle Ágota - Szabó Péter (2007): Minimálbéremelések Magyarországon 2001-2006. PM Kutatási Füzetek. 16. pp. 3-31.
10. Borjas, G. J. (2000): Labor Economics, McGraw Hill, Second Edition
11. Borszéki Éva. (1991): Az adózás rendszere az Európai Közösségben. Gazdálkodás 5. szám. pp. 17-24.
12. Borszéki Éva (1991a): Az adóztatás és a közteherviselés összehasonlító elemzése. AKI. Budapest
13. Borszéki Éva. (1991b): A magyarországi adórendszer az Európai Közösséghez közeledés jegyében. Gazdálkodás 6. szám. pp. 26-34.
14. Botos Katalin (2008): Adóelméletek – mit üzen az elméletörténet a mának? Pénzügyi Szemle, 3. pp. 434-441.
15. Burján Ákos - Szebellédi István - Sztanó Imréné - Tóth József (2007): Adók és támogatások alapjai, SALDO, p. 258.
16. Csekő Ernő (2003): Községek, városok helye és szerepe a polgári kori adóigazgatásban. Levéltári szemle, 2003. 53. évfolyam 2. szám pp. 28-42.
17. Csonka Szilvia (2001): Az elvonások mértéke a különböző mezőgazdasági vállalkozásokban. Gazdálkodás 4. szám pp. 84-87.
18. Deák Dániel (1997): Igazságos-e a magyar adórendszer? (Egy törvényhozási csapdahelyzet elemzése). Polvax: társadalomtudományi folyóirat, 1. évf. 2. sz. pp. 1-11.
19. Ékes Ildikó (1997): Adózás. 1988-1996. Statisztikai szemle. 75. 1. pp. 45-57.
20. Elek Péter – Scharle Ágota (2008): Optimális adózáselméletek és az empirikus mérési lehetőségei. Pénzügyi Szemle, 3. pp. 442-451.
21. Erdős Tibor (2006): Adózás, megtakarítás, hatékonyság I. Competito V. évf. 2. szám pp. 23-45
22. Erős Adrienn – Ivicz Mihály (2006): Egykulcsos adórendszer. A bölcsék köve, avagy egy lehetséges megoldás a sok közül? Iustum Aequum Salutare II. 2006/1–2. pp. 203–212.
23. Eurostat (2010): Taxation trends in the European Union. 2010 edition, Belgium. Letöltés helye: <http://ec.europa.eu>. Letöltés ideje: 2010. 08.16. pp. 290-365.
24. Fehér Alajos - Hanyecz Vince – Nagy Géza (2001): A mező- és erdőgazdaság fejlesztési lehetőségei a Tisza-vidéken I. Gazdálkodás. XLIV. évf. 2001/2. szám. pp. 21-27.
25. Földes Gábor (2001): Adójog. Budapest, Osiris Kiadó pp. 13-207.

26. Fullerton Don (1982): On the Possibility of an Inverse Relationship between Tax Rates and Government Revenues. *Journal of Public Economics*, Vol. 19, No. 1 (October 1982), pp. 3-22.
27. FVM (2009): Jelentés az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről, Vidékfejlesztési Minisztérium. Letöltés helye: http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/201011/agrargazdasag_2009.pdf. p. 12.
28. Galántainé Máté Zsuzsanna (2006): Adó(rendszer)tan, EU-konform magyar adók 2006, AULA Kiadó, Budapest pp. 37-42.
29. Galó Miklós (1998): Vállalati gazdaságtan. MGF, Nyíregyháza Főiskolai jegyzet
30. Gáspár Pál – Halász Anita – Lepp-Gazdag Anikó (2004): Az államháztartás működési problémái ICEG EC Munkafüzet 3. Budapest pp. 18-20. Letöltési hely: www.icegec.org
31. Gergely István (1998): Tízéves az adóreform. *Közgazdasági Szemle*. XLV. évf. 4. szám, pp. 333-351.
32. Gokhale, Jagadeesh, Laurence J. Kotlikoff és Alexi Sluchynsky (2003): Does It Pay to Work? Policy Report No. 258. National Center for Policy Analysis, Dallas, TX.
33. Hall, Robert, and Alvin E. Rabushka (1995) *The Flat Tax*. Stanford: Hoover Institution Press
34. Halmosi Péter (2008): A személyijövedelemadó-rendszer helyzete és aktuális kérdései a fejlett országokban. *Pénzügyi Szemle*, 3. pp. 475-485.
35. Harnos Zsolt (szerk) (1993): Biometriai módszerek és alkalmazásai MINITAB programcsomaggal. GATE, Statisztikai és Gazdaságelemzési Tanszék pp. 121-122.
36. Heller Farkas (1943): *Pénzügytan*, Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest
37. Herich György (2007): Adótan. Penta Unió. Pécs pp. 6-242.
38. Herich György (2009): A versenyképesség javításának eszközei – adóreform, adótervezés. Lisszaboni reformok – magyarországi megvalósítás. 46. Közgazdász-vándorgyűlés Eger, pp. 131-142.
39. Hetényi István (2004): Adózási dilemmák. *Fejlesztés és Finanszírozás*. 3. szám pp. 53-62.
40. Hetényi István (2006): Az adórendszerek fejlődésének tendenciái az OECD-országokban. *Pénzügyi Szemle* 2006. (51. évf.) 1. sz. pp. 3-22.
41. Horváth Gábor – Paragi Márton (2011): Az egykulcsos személyi jövedelemadó várható hatásai az agrárfoglalkoztatásra. *Gazdálkodás*, 1. szám pp. 87-96.
42. Hunyadi László – Mundruczó György – Vita László (1996): *Statisztika*, Aula Kiadó. Budapest
43. Ilonka Mária (2004): *Az adózás története az őskortól napjainkig*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. pp. 69-144.
44. IMF (2006): *The Flat Tax, Experience and Issues*, előadás, International Academic Forum on Flat Tax Rate, Center of Excellence in Finance, Bled, Szlovénia, 2006. február 3-4.
45. John Cullis – Philip Jones (2004): *Közpénzügyek és közösségi döntések*, Az adózás elmélete és gyakorlata KJK Kerszöv Budapest, pp. 403-420.
46. Kalas Tibor.(szerk.) (2001): *Pénzügyi jog Adó-Illeték-Vám és jövedéki jog*. Miskolc Bíbor Kiadó pp. 13-27.
47. Kállai Lajos - Sztanó Imréné (2000): *Adók, illetékek, járulékok és vámok*. Budapest. Saldo. pp. 38-58.
48. Kátay Gábor (szerk.) (2009): *Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon*. MNB tanulmányok 79. pp. 38-41.
49. Képviselőházi napló (1896) XXV. kötet p. 168. Letöltés helye: http://www3.arcanum.hu/onap/pics/a.pdf?v=pdf&a=pdf&p=PDF&id=kn-1896_25/kn-1896_25%20175&no=0, Letöltés ideje: 2010. március 20.
50. Ketskemény László – Izsó Lajos (2005): *Bevezetés az SPSS programrendszerbe. Módszertani útmutató és feladatgyűjtemény statisztikai elemzésekhez*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 71-295.
51. Klicsu László (2008): Fenntartható társadalom – egykulcsos adó. *Pénzügyi Szemle*, 4. pp. 707-723.
52. Kopányi Mihály (1993): *Mikroökonómia*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, pp. 527-530.
53. Kostyál Rezső - Kosztolányi Lászlóné - Pintér János (2000): *Finanszírozás és adózás a mezőgazdaságban*. Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest. 13. p.

54. Kovács Teréz (2001): A mezőgazdaság üzemi szerkezete tíz évvel a rendszerváltás után. *Gazdálkodás*. 6. szám. pp. 44-58.
55. Környei Attila (2000): Adózás Anno... adók, adóigazgatás, adózás a XX. század első felében Magyarországon. *Adóvilág, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal szaklapja*, IV. évfolyam, 2000. június, 7. szám pp. 27-33.
56. Környei Attila (2000a): Adózás Anno...II. jövedelemadózás a két világháború között Magyarországon. *Adóvilág, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal szaklapja*, IV. évfolyam, 2000. július, 8. szám pp. 32-38.
57. KSH (2002): *Területi Statisztikai Évkönyv*
58. KSH (2008): *A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon 2007-ben*
59. KSH (2009): *A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon 2008-ban*
60. Kurtán Lajos - Kurtánné Vadászlaki Ilona (2000a): Az 1988. évi adóreform. *Élet és Tudomány* No 1. (január 7.) pp. 18-19.
61. Kvcancz József (2002): A mezőgazdasági östermelés tapasztalatai. *Gazdálkodás*. 3. szám. pp. 41-49.
62. Lackó Mária (2009): Az adóráták és a korrupció hatása az adóbevételekre. Az OECD-országok összehasonlítása, 2000–2004. *Közigazgatási Szemle*. LVI. évf., 2009. június pp. 526–545.
63. Lakatos Mária. (2008): A magyar adófizetők magatartásának változása a szja- és tb-változások tükrében 1995-2006. *Pénzügyi Szemle*, 3. pp 486-505
64. Lakatos Mária (2007): *A gazdaságpolitika hatása a magyar adórendszerre. Doktori értekezés* Budapest 2007. pp. 104-111.
65. Madarász Aladár (2002): Kameralizmus, történelmi iskola, osztrák gazdaságtan. Három vázlat a német és osztrák közgazdasági diskurzus történetéből. *Közgazdasági Szemle*. XLIX. évf., október pp. 838–857.
66. Magda Sándor (1994): Átalakulási folyamatok a mezőgazdaságban. *Gazdálkodás*. 5. szám. pp. 18-24.
67. Musgrave, R. A. (1983): *Who Should Tax, Where and What?* Megjelent: McLure, E. Jr. (szerk.): *Tax Assignment in Federal Courtiers*, Chapter 1. Centre for Research on Federal Fiscal Relations, Australian National University, Canberra, pp. 2–19.
68. OECD (2006): *Fundamental reform of personal income tax*, tax policy studies no. 13.
69. Papp István (2003): Egy kis adóelmélet-történelem. *Adóvilág*, VII. évfolyam, 4. szám, pp. 28-32.
70. Pitti Zoltán (1996): A közteherviselés intézményi rendszere *Pénzügyi Szemle*. 1. szám pp. 34-42.
71. Pitti Zoltán (2006): Nemzetközi adóverseny és a magyar jövedelmek versenye az adókkal. Magyar helyteremtés Európában. Kihívások az egyensúly, konvergencia, felzárkózás hármásában. Válogatás a 44. közgazdász-vándorgyűlés előadásaiból. Nyíregyháza. pp. 223-239.
72. Pitti Zoltán (2009): A közteherviselési rendszerek működésének elméleti és gyakorlati kérdései, *Oktatási Segédanyag*, Budapest, 2009. november 15. pp. 12-25.
73. Popp József (2001): Agrárszabályozási feladatok és az EU csatlakozás. *Gazdálkodás*. XLV. évf. 5. szám. pp. 1-7.
74. PVC (2008): *Paying Taxes 2008. The global picture*. The World Bank. pp. 47-52.
75. Rabushka, A. E. (2006): *Flat tax principles and issues*, International Academic Forum on Flat Tax Rate, Centre of Excellence in Finance, Bled, Szlovénia, 2006. február
76. Reke Barnabás (1993): A mezőgazdasági tevékenységet végző magánszemélyek '93. évi adózása *Gyakorlat és tanácsadás* *Gazdálkodás* 11. szám. pp. 61-66.
77. Reynolds, Alan. (1993): "Marginal Tax Rates". in *The Concise Encyclopedia of Economics*. szerk. David R. Henderson. New York: Warner Books pp. 329-330
78. Roger N. Vaud (1985): *Tax Aversion, Deficits and The Tax-Rate Revenue Relationship*, National Bureau of Economic Research Working Paper No 1533
79. Rosen Harvey S. (2002): *Public Finance*, 6th edition, Mc Graw Hill, pp. 383-384.
80. Rózsás Tamás (2007): *Hogyan mentheti meg a helyes adópolitika a deficitet költségvetést?* *Polgári Szemle* 3. évfolyam 6. szám 2007. június

81. Saavedra, P. (2007): Flat income tax reforms, Ch. 8. in Fiscal policy and economic growth, Gray, C. – Lane, T. – Varouidakis, A. (szerk.), World Bank
82. Sajtos László - Mitev Ariel (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea Kiadó, Budapest pp. 203-328.
83. Samuelson, Paul A. – Nordhaus, William D. (1990): Közgazdaságtan III. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest pp. 1036-1048.
84. Scharle Ágota-Benczúr Péter-Kátay Gábor-Váradi Balázs (2010): Hogyan növelhető az adórendszer hatékonysága? Közpénzügyi Füzetek 26. 2010. július pp. 18-67.
85. Semjén András (1998): A magyar adórendszer problémái a vállalkozások szemszögéből Külgazdaság 42. évf. 6. szám pp. 27-47.
86. Semjén András (2001): Az adóadminisztráció eredményessége és a rejtett gazdaság. Közgazdasági Szemle XLVIII. évf. március pp. 219-243.
87. Semjén András (2006): A mai magyar adórendszer. Jellegzetességek, problémák, kihívások, megjelent: Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez, Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, pp. 215-230.
88. Spiegel U. – Kogan K. – Templeman J. (2008): Az aggregált Laffer-görbe – egy többmaximumos függvény. Pénzügyi Szemle, 3. pp. 506-517.
89. Stiglitz Joseph E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. KERSZÖV Kiadó Budapest, pp. 395-544.
90. Székelyi Mária – Barna Ildikó (2008): Túlélőkészlet az SPSS-hez. Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára. Typotex, Budapest
91. Szerb László - Ulbert József (1998): A magyar adórendszer reformjának alapelveihez. Bankszemle 42. évf. 6-7. szám pp. 9-21.
92. Takács István (2002): A mezőgazdasági egyéni vállalkozások pénzforgalmának vizsgálata. Gazdálkodás 2002. XLVI. 1. pp. 45-52.
93. Tonin, M. (2006): The Effects of the Minimum Wage in an Economy with Tax Evasion. Institute for International Economic Studies, Stockholm University. Seminar Papers, 747.
94. Turján Sándor (1985): Adózás és jövedelemszabályozás, Közgazdasági-és Jogi Könyvkiadó Budapest
95. Ulbrich, H. H. (2003): Public Finance in Theory and Practice, Thomson South-Western, pp. 168-169.
96. Vámosi-Nagy Szabolcs (2004): Egykulcsos szja? Adó. Pénzügyi- és adóirányítási szaklap. 2004. április XVIII. 6. pp. 2-4.
97. Varga Gyula (szerk.)(1988): Árak, adók és támogatások az élelmiszergazdaságban. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet kiadványa, Budapest. 1988. 103 p.
98. Varian, Hal R. (2005): Mikroökonomia középfokon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 2005.
99. Vidor Anna (2005): A megtakarításösztönzők hatása. Magyarországi tapasztalatok. PM Kutatási Füzetek, 15. szám. pp. 5-18.
100. Vörös Gyula- Kodenko Jekatyerina – Komáromi Katalin (2010): Az egykulcsos személyi jövedelemadóról. Pénzügyi Szemle, 2. szám, pp. 347-363.

Egyéb források, jogszabályok:

1. Az APEH világa 1999 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 115-179.
2. 2.Az APEH világa 2000 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 101-178.
3. 3.Az APEH világa 2001 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 133-210.
4. Az APEH világa 2002 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 149-224.
5. Az APEH világa 2003 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 145-224.
6. Az APEH világa 2004 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 144-234.
7. Az APEH világa 2005 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 153-244.
8. Az APEH világa 2006 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 153-245.
9. Az APEH világa 2007 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 153-247.
10. Az APEH világa 2008 Évkönyv, Budapest, Saldo. pp. 153-247.
11. Személyi jövedelemadóról szóló törvény - **1995. évi CXVII. törvény**
12. Társadalombiztosításról szóló törvény - a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló **1997. évi LXXX. törvény**
13. Eurostat, <http://eurostat.ec.europa.eu/>

M2. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Magyarországi adóreformok 1848-1988 között.....	11
2. táblázat: Progresszív jövedelemadó kulcsok számának alakulása Magyarországon 1988-2011 között.....	17
3. táblázat: Adóteher eloszlási hányados alakulása Magyarországon 1988-2010 között.....	18
4. táblázat: Az egykulcsos adórendszereket alkalmazó közép-kelet-európai országok.....	23
5. táblázat: 2000-2008 között fizetendő TB járulékok mértéke.....	29
6. táblázat: Az adórendszer vizsgálatának szempontjai és a megfelelő indikátorok.....	33
7. táblázat: Mezőgazdaság aránya a nemzetgazdaságban.....	36
8. táblázat: Magyarország, az Észak-alföldi Régió és az azt alkotó 3 megye főbb gazdasági adatai (2000 és 2008).....	41
9. táblázat: Az Észak-alföldi Régió és Magyarország földterülete művelési ágak szerint (2008).....	42
10. táblázat: Észak-Alföldi egyéni vállalkozások száma 2002-ben.....	43
11. táblázat: A vizsgálat alá vont adózói körbe tartozó egyéni vállalkozók száma.....	47
12. táblázat: Az általam végzett szűkítési feltétel alapján kapott vállalkozói létszám.....	48
13. táblázat: Alkalmazható módszerek.....	48
14. táblázat: Európai Unióban és Magyarországon az adó megoszlása típusok szerint 2000-ben és 2008-ban.....	51
15. táblázat: Az APEH által kezelt kiemelt adóbevételek változása Magyarországon.....	52
16. táblázat: Néhány adónemből származó befizetés az összes APEH által kezelt adóbevételekből való részesedése Magyarországon.....	53
17. táblázat: Az APEH által kezelt - általam kiemelt - adóbevételek változása az Észak-alföldi Régióban.....	53
18. táblázat: Az Észak-alföldi Régióból befolyó adóbevételek aránya a magyarországi adóbevételekből 2000-2008. években.....	54
19. táblázat: Az általam kiemelt adóbevételek összes APEH által kezelt adóbevételekből való részesedése az Észak-alföldi Régióban.....	54
20. táblázat: Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyék a régió adóbefizetéséből való részesedése (2000 és 2008. években).....	55
21. táblázat: Az Észak-alföldi Régiót alkotó megyékben az egyéni vállalkozók által beadott 53-as bevallás helyességének alakulása (2000-2008).....	57
22. táblázat: Az összevont adóalapot kitevő jelentősebb tételek megoszlása a vizsgált években a ..	58
23. táblázat: Minimálbér és a munkabér regresszió számításának részeredménye.....	58
24. táblázat: Minimálbér és a vállalkozói kivét regresszió számításának részeredménye.....	59
25. táblázat: Adójóváírást igénybe vevők száma, egy adózóra jutó érték és a lehetséges maximális érték változása az előző év adatához viszonyítva a régióban.....	61
26. táblázat: Igénybe vehető adókedvezmények száma.....	62
27. táblázat: Összevont adóalapból adót vallók aránya az Észak-alföldi Régióban 2000-2008 között.....	63
28. táblázat: A régió megyéiben bevételt valló egyéni vállalkozók számának megoszlása 2000-2008. években.....	67
29. táblázat: A bevételt csökkentő tételek megoszlása 2000-2008. években.....	68
30. táblázat: Minimálbér és a vállalkozói jövedelem regresszió számításának részeredménye.....	69
31. táblázat: A jövedelem-minimumot vallók számának és egy vállalkozóra jutó összegének alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben (2007-2008).....	70
32. táblázat: Egy adózóra jutó adózás utáni vállalkozói jövedelem az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008).....	72
33. táblázat: Minimálbér és az alkalmazottak részére kifizetett bér regresszió számításának részeredménye.....	74
34. táblázat: Járulékalapok változása az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008).....	76

35. táblázat: A járulékalap és a vállalkozói kivét regresszió számításának részeredménye	76
36. táblázat: A járulékalap és a minimálbér regresszió számításának részeredménye	76
37. táblázat: Nyugdíjjárulékot valló nem magánnyugdíjpénztártag mezőgazdasági egyéni vállalkozó számának alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben	77
38. táblázat: Egy vállalkozóra jutó havi járulék alap összege 2000-2008 között	78
39. táblázat: Egészségbiztosítási járulékot valló mezőgazdasági egyéni vállalkozó számának alakulása az Észak-alföldi Régió megyéiben	79
40. táblázat: Egy vállalkozóra jutó havi járulék alap összege 2000-2008 között	79
41. táblázat: Összevont adóalap adóterhe változatlan áron az Észak-alföldi Régióban 2000-2008 között.....	80
42. táblázat: Észak-alföldi Régió megyéiben az összevont adóalap adóterhének alakulása (2000-2008)	81
43. táblázat: 2006. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok összefüggés-vizsgálatának részeredménye	85
44. táblázat: 2008. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok összefüggés-vizsgálatának részeredménye	86
45. táblázat: 2006-2008. évben az összevont adóalap adóját meghatározó adatok változásának összefüggés vizsgálatának részeredménye.....	87
46. táblázat: 2006. évben tényleges adóteher alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban	89
47. táblázat: 2008. évben tényleges adóteher alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban	89
48. táblázat: A vállalkozói jövedelem adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása 2006. évben	93
49. táblázat: A vállalkozói jövedelem adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása 2006. évben	93
50. táblázat: Az adóteher alakulását befolyásoló tényezők terhelésre gyakorolt hatása az Észak-alföldi Régióban	94
51. táblázat: Osztalékadó teher (Adóteher3.) alakulása az Észak-alföldi Régióban 2000-2008	94
52. táblázat: Osztalékadót befolyásoló bevallási adatok kapcsolata 2006-ban.....	94
53. táblázat: Osztalékadót befolyásoló bevallási adatok aránya 2006-ban.....	95
54. táblázat: 2006. évben az Adóteher3. alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban.....	96
55. táblázat: 2008. évben az Adóteher3. alapján képzett klaszterek száma megyei felbontásban.....	96

M3. ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: Tb terhek a GDP %-ban az Unió tagállamaiban a 2007. évben.....	14
2. ábra: 1988-2011 között a legkisebb és a legnagyobb szja kulcs alakulása Magyarországon	16
3. ábra: 1988-2010 között a legkisebb és a legmagasabb adókulcs sávhatárainak alakulása	17
4. ábra: Igénybe vett adókedvezmények összegének adóhoz viszonyított aránya 1994-2009 között	18
5. ábra: EU-27 tagállamában a tb és a szja aránya a teljes adóbevételeken belül 2007. évben	20
6. ábra: Szja és Tb járulék összeadott mértékének alakulása Magyarországon.....	29
7. ábra: Az adóztatás összhatása	30
8. ábra: A holtteher-veszteség alakulása	32
9. ábra: Laffer-görbe	34
10. ábra: Kovács (2001) szerint az üzemi szerkezet tagoltsága Magyarországon	37
11. ábra: Észak-alföldi Régió elhelyezkedése.....	46
12. ábra: Magyarországon a befolyt szja és tb alakulása 2000-2008 között.....	52
13. ábra: Észak-alföldi Régió megyéiben az egy lakosra jutó szja és tb alakulása változatlan áron 2000-ben és 2008-ban	55
14. ábra: Az egyéni vállalkozók által beadott szja-bevallások számának alakulása az Észak-alföldi Régióban	56
15. ábra: Észak-alföldi Régióban a hibátlanul beadott szja-bevallások számának alakulása (2000- 2008)	57
16. ábra: A számított adót valló vállalkozók száma és annak egy főre jutó értékének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008).....	61
17. ábra: Adójóváírást igénybe vevők számának megoszlása a régióban (2000-ben és 2008-ban) ..	62
18. ábra: Összevont adóalapot terhelő adót vallók számának alakulása az Észak-alföldi Régió három megyéjében (2000-2008)	63
19. ábra: Adókedvezmények az összevont adó arányában az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)	64
20. ábra: Az Észak-alföldi Régióban az egyéni vállalkozók névleges és tényleges adóterhének alakulása (2000-2008).....	65
21. ábra: Egy adózóra jutó befizetett, fizetendő és visszaigényelhető szja alakulása az Észak-alföldi Régióban	66
22. ábra: Adott évi adóalapba beszámító bevételt vallók és az egy főre jutó értékének alakulása a megelőző év adatához képest.....	66
23. ábra: Az egy egyéni vállalkozóra jutó vállalkozói jövedelem és veszteség alakulása az Észak- alföldi Régióban (2000-2008).....	68
24. ábra: Az egy adózóra jutó vállalkozói adóalap az Észak-alföldi Régióban.....	69
25. ábra: Vállalkozói szja-t valló egyéni vállalkozók számának és a vállalkozói szja egy főre vetített értékének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008).....	70
26. ábra: A fizetendő vállalkozói szja változása a megelőző évhez képest	71
27. ábra: Adózás utáni vállalkozói jövedelem egy adózóra jutó értéke (2000-2008).....	71
28. ábra: Adózás utáni jövedelmet módosító tételek egy főre jutó értéke (2000-2008).....	72
29. ábra: Az alkalmazottak száma és a kifizetett bruttó bér egy főre vetített összegének alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008).....	74
30. ábra: Észak-alföldi Régió megyéiben járulékbevallást teljesítő egyéni vállalkozók aránya a személyi jövedelemadó bevallást teljesítő vállalkozókon belül	75
31. ábra: Észak-alföldi Régióban az egy vállalkozóra jutó járulékalap és a minimálbér alakulása ..	75
32. ábra: Az Észak-alföldi Régióban egy vállalkozóra jutó átlagos nyugdíjbiztosítási járulék alakulása.....	77
33. ábra: Az Észak-alföldi Régióban egy vállalkozóra jutó átlagos egészségbiztosítási járulék alakulása.....	78
34. ábra: Az összevont adóalap adóterhe 2000-2008 között az Észak-alföldi Régióban változatlan áron.....	80

35. ábra: Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozók vállalkozói jövedelmének átlagos adóterhe (2000-2008) változatlan áron	81
36. ábra: Mezőgazdasági egyéni vállalkozók vállalkozói jövedelmének adóterhelése 2000-2008 között az Észak-alföldi Régió megyéiben.....	82
37. ábra: Kedvezmények nélküli adóteher az Észak-alföldi Régióban (Adóteher1.)	83
38. ábra: Kedvezmények figyelembe vételével meghatározott adóteher a régióban (Adóteher2.) ...	83
39. ábra: A tényleges adóteher az Észak-alföldi Régió megyéiben (2000-2008) (Adóteher3.)	84
40. ábra: Az adóteher és az összevont adóalap kapcsolata, változása a régióban.....	84
41. ábra: Átlagos személyijövedelemadó-terhelés alakulása az Észak-alföldi Régióban (2000-2008)	88
42. ábra: Az átlagos személyijövedelemadó-terhelés (Adóteher 3.) az Észak-alföldi Régió megyéiben	88
43. ábra: A vállalkozói tevékenységéből származó adóteher az Észak-alföldi Régióban	90
44. ábra: Kedvezmények nélküli vállalkozói szja adóteher az Észak-alföldi Régióban.....	90
45. ábra: Kedvezmények figyelembe vételével meghatározott (tényleges) vállalkozói szja teher a régióban.....	91
46. ábra: Az Adóteher1. és az Adóteher3. változása az Észak-alföldi Régióban	91
47. ábra: Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó terhének együttes alakulása (Adóteher3.) az Észak-alföldi Régió megyéiben	95
48. ábra: Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékadó Adóteher1 és Adóteher3 mutatójának alakulása az Észak-alföldi Régióban.....	95
49. ábra: Szja és tb együttes határadókulcsának alakulása 2000-2004 között	97
50. ábra: Szja és tb együttes határadókulcsának alakulása 2005-2008 között	98
51. ábra: Az Észak-alföldi Régió mezőgazdasági egyéni vállalkozóinak egy főre jutó szja és tb terhelése 2000-2008 között változatlan áron	99
52. ábra: Személyi jövedelemadó aránya az adóbevételekből.....	100
53. ábra: Összevont adó egy főre jutó összegének alakulása 2000-2008 között az Észak-alföldi Régióban változatlan áron.....	100
54. ábra: Adóterhelés (Adóteher1. és Adóteher3.) változása egyéni vállalkozók esetén 2000-2008 között.....	101

M4: AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK

ÉaR	Észak-alföldi Régió
HB	Hajdú-Bihar megye
JNSZ	Jász-Nagykun-Szolnok megye
SZSZB	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
53-as bevallás	Személyi jövedelemadó bevallás
Szja	Személyi jövedelemadó
Tb	Társadalombiztosítási járulék
Eho	Egészségügyi hozzájárulás
Ma	Munkaadói járulék
Mv	Munkavállalói járulék
Szkh	Szakképzési hozzájárulás
Eva	Egyszerűsített vállalkozói adó
Mnyp tag	Magánnyugdíjpénztári tag

M5: AZ ÉRTEKEZÉSBN HASZNÁLT EGYES FOGALMAK MAGYARÁZATAI

Egyéni vállalkozó:

1. az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló törvény szerinti egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő természetes személy,
2. a magán-állatorvosi tevékenység gyakorlására jogosító igazolvánnyal rendelkező magánszemély, a gyógyszerészi magán-tevékenység, falugondnoki tevékenység, tanyagondnoki tevékenység vagy szociális szolgáltató tevékenység folytatásához szükséges engedéllyel rendelkező magánszemély (a továbbiakban együtt: egészségügyi vállalkozó),
3. az ügyvédekről szóló törvény hatálya alá tartozó ügyvéd, európai közösségi jogász (a továbbiakban együtt: ügyvéd),
4. az egyéni szabadalmi ügyvivő,
5. a nem közjegyzői iroda tagjaként tevékenykedő közjegyző,
6. a nem végrehajtói iroda tagjaként tevékenykedő önálló bírósági végrehajtó. (Tbj4§ b)

Kezdő egyéni vállalkozó: az egyéni vállalkozó tevékenységet kezdőnek minősül a járulékfizetési kötelezettsége első napjával kezdődően az e napot magában foglaló naptári év utolsó napjáig. Nem minősül tevékenységet kezdőnek az az egyéni vállalkozó, aki a vállalkozói tevékenysége megszűnésének napját követően ismételten egyéni vállalkozóként tevékenykedik, feltéve, hogy vállalkozásának megszűnése és új vállalkozásának megkezdése között egy teljes naptári év nem telt el. (Tbj. 4 § ba)

Magánnyugdíjpénztárhoz önkéntes döntéssel csatlakozó:

1. a tagságra kötelezett pályakezdőnek nem minősülő természetes személy, aki az 1998. január 1-je és 2005. december 31-e között hatályos rendelkezések értelmében önkéntes döntéssel taggá vált, és
2. az Mpt. 3. §-ának (2) bekezdésében meghatározott személy. (Tbj 4§ o)

Biztosított: a kiegészítő tevékenységet folytatónak nem minősülő egyéni vállalkozó, (Tbj 5§ 1.e)

Minimálbér: a törvény külön rendelkezésének hiányában is az év első napján érvényes kötelező legkisebb munkabér havi összege, kivéve az e törvény költségelszámolásra vonatkozó rendelkezéseiben említett mindenkor minimálbért. (Szja tv. 3§ 77)

Jövedelem a magánszemély által más személytől megszerzett bevétel egésze, vagy a bevételnek e törvény szerint elismert költséggel, igazolás nélkül elismert költséggel, vagy általánosan meghatározott költséggel csökkentett része, vagy a bevétel e törvényben meghatározott hányada, kivéve, ha a bevételt a jövedelem kiszámításánál nem kell figyelembe venni. (Szja 4§ 1)

Elismert költségnek csak a bevételszerző tevékenységgel közvetlenül összefüggő, kizárólag a bevétel megszerzése, a tevékenység folytatása érdekében az adóévben ténylegesen kifizetett, szabályszerűen igazolt kiadás minősül. (Szja 4§ 3)

M6: TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS: ADÓZÁS TÖRTÉNETE A FŐBB TÖRTÉNELMI KOROKBAN

Az adófizetés mai alakja történeti fejlődés eredménye. Régebben adózási kötelesség nem volt. A királyok és fejedelmek bevételeinek forrása eleinte csak saját családi vagyonuk volt. Később már a hűbérurak pénz és természetben való szolgáltatásai valamint a regálék tették a közületi bevételek jelentékeny részét. A következőkben röviden áttekintem az adózás kialakulásának és fejlődésének folyamatát napjainkig, melyet elsődlegesen Ilonka (2004) alapján készítettem el.

M6.1. Adózás az őskorban

Az intézményes adózás az őskor végéhez, az államiság kialakulásához kapcsolható. Az adó rendkívüli jellegű bevételnek minősült. Az áruféleségekért háziállatokkal, élelmiszerekért gabonával fizettek. Amikor megjelent a rovásírás azt is nyomon tudták követni, hogy melyik törzs mennyit fizetett be.

M6.2. Ókori adórendszerek

Az intézményesített adóztatás az őskor végéhez, így az államiság kialakulásához kötődik. A nagy ókori kultúrák már fejlett gazdaságokat hoztak létre és kiterjedt kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkeztek. Az adózási rendszerek létrejöttének gyökerei az ókor társadalmainak létrejöttében kereshető, ott ahol nagyobb néptömegek folyamatos ellátásáról kellett gondoskodni. Ennek megszervezése, az uralkodók (királyok, fáraók, császárok) és az államgépezetüket fenntartó nagy tudással rendelkező papok, katonák és más írástudók feladata volt, amelyet az ókori keleten kiválóan megvalósítottak. A mai értelemben vett adó a cserekereskedelem indulásához és a vámok fizetéséhez köthető.

Az ókorban az uralkodók az alattvalóikat adókkal sanyargatták, az arisztokrácia pedig gazdagodott. A tudatos élelmiszertermeléssel és állattenyésztéssel párhuzamosan kialakult az adózás. Az írnokok (kiképzett szakemberek) az adót szervezett formában szedték össze. Agyagtáblákon maradtak fent olyan szövegek, melyek bizonyítják, hogy ezeken tartották nyilván a befizetett adókat. Adósrabszolgaság kialakult, pl Mezopotámiában ha eladósodtak a szabadok, akkor adósságuk fejében eladták saját személyüket rabszolgának.

Az adónyilvántartásban az Egyiptomiak élenjártak, saját írásukkal (hieratikus írás) tartották nyilván a kivetett és behajtott adó tételeit. Különadót vetettek ki a kutakra, gyümölcsfákra, marhabőrökre.

Feljegyzések azt bizonyítják, hogy a Kr. e. 3. évezredben Egyiptomban már létezett egy úgynevezett „aratási adó”, a Níluson pedig vámot vetettek ki.

A fáraók a matematikában és a csillagászatban is jártas tudós papokat alkalmaztak. Az írnokok tételesen feljegyezték palatábláikra a beszedett terményeket és a raktárgazdálkodás minden kiadott tételét. Ezért is volt kiemelkedő alkotása az egyiptomi szobrászatnak az írnok alakja, aki a Nílus áradásainak megfigyelése alapján feljegyezte a rizs és más termények művelésének mennyiségi és minőségi adatait. Az egyiptomi falfestmények gyakori témája az, hogy a legyőzött népek ajándékot (adót) visznek a fáraónak.

Az ősi mezopotámiai kultúra mintegy tízezer évvel ezelőtt alakult ki. A sokféle adót a kezdetektől pontosan nyilvántartották, és be is hajtották. A mezopotámiai, babiloni templomgazdaságok megszervezték, hogy begyűjtsék a kirótt részesedésüket az állattartás, a halászat és más termény-

előállító tevékenységek után. Anyagba vésett rovásaik, bonyolult számításokon alapuló tábláik, állatjegyes pecsénymóik tanúskodnak erről. Először itt is természetben adóztak, majd az áruforgalom elterjedése után súlyra mért ezüstben vetették ki az adót. Hamurabi már törvényben szabályozta az adósok büntetését. Ekkor itt is kialakult az adórszolgátság intézménye.

Az Asszír és a Perzsa Birodalom erős katonai szervezettel bírt, melyet alapvetően az általuk meghódított területeken legyőzött és meghódított népekre kivetett adókból tartottak fenn.

Perzsiában I. Dareiosz király (egyik leghatalmasabb uralkodójuk volt, akinek a gazdaságáról legendák szólnak) aki megszervezte a közigazgatást, egységes súly-és pénzrendszert vezetett be, mely az adózást is jelentősen megkönnyítette. A rendszeres adószedés hatására a központi kincstár óriási bevételre tett szert. Adózók közé a földművesek, kereskedők, kézművesek tartoztak és minden városlakó aki nem kivételezett csoportba tartozott (papok, harcosok és írnokok). A földadót a tartományi uralkodók, az egyéb adókat (vámokat, rabszolgákat, sóadót) az adóhivatalnokok szedték be. Az adót, a bérleti díjat természetben fizették meg, mivel a falukban ritkaság volt a pénzforgalom.

A 2500 évvel ezelőtti Perzsa Birodalom már jól fejlett közigazgatással rendelkezett, aminek egyik fő célja a tartományok adójának beszedése volt. A tartományok gazdaságuktól függő adót fizettek, ami a kincstárba került.

Indiában Asóka császár idején külön testület foglalkozott az adókkal. A birtokokon a hűbérúr maga szedte be az adót. A beszolgáltató termény mennyiségét gyakran szemmértékre határozták meg, és gyakran vetettek ki pótagót.

Görögországban a legelső szolgáltatásokat ajándékok formájában szedték, majd az ajándékok kötelezőkké váltak. A szükségletek kielégítésére ekkor az uradalmak és bányák bevételein kívül már a vámok és a fogyasztási adók szolgáltak, a rendkívüli szükségletek kielégítésére pedig (például háború esetén), jövedelmi és személyi adókat vetettek ki.

Az ókori Görögországban általános adófizetés nem volt, de kitűnően alkalmazták az uralkodók által leigázott városállamok lakóinak adóztatását. Athén állami bevételeit közvetett adók (például vámok), valamint az athéni polgárok munka- és szolgáltatási ügyleteit (a nem athéniakat általában nagyobb mértékben) terhelő adók biztosították.

Kréta szigetén az őslakosok még kecskét, bárányt, gyümölcsöt adóztak isteneiknek, de az állam bevételeit már pénzben – tálentumban – szedték be. A kikötői és bányászati illetékek és a behozatali vámok adták az állam fő bevételét, de a bérbeadás is jelentős bevételi forrás volt.

Adók mérésére a legkülönbözőbb mértékegységeket fejlesztették ki. Korszakalkotó jelentőségűnek számítottak Szolón törvényei, akinek egyik legfontosabb rendelkezése (i.e. 594-ben) a szeiszakhteia (terhek lerázása), mely az adórszolgátság és az adósság eltörlését jelenti. Az adórszolgák felszabadultak. Az athéni polgár az adósságáért ezentúl személyével nem felelt, csak vagyonával. Később csökkentek az adók, és már Periklész korában nem volt rendszeres adóztatás Athénban.

A római adórendszer a császárság idején fejlődött ki. A rabszolga-kereskedelem, a vagyon, a föld, az öröklés lett az adó tárgya. Később a császárság idejében már a kereskedelemből és iparból eredő jövedelmeket is megadóztatták.

Az ókori Rómában az államháztartást és a pénzügyeket a szenátus felügyelte. Az adóalapot a cenzorok által a vagyonbecslés alkalmával megállapított vagyon képezte, az adókulcs 1-2 ezrelék volt. A föld- és fejadót alkalmasszerűen vetették ki, így nem is számított rendszeres kincstári bevételnek. Az adósságokat kíméletlenül behajtották.

A Római Birodalomban már egységes adózási rendszereket működtettek, és adólistán tartották számon az adózó állampolgárokat. A királyság adózási rendszere hasonló volt a görögökéhez.

Vagyonadót (tributum-ot) csak rendkívüli helyzetekben (többnyire csak háborúk, vagy nagyobb katasztrófák idején) vetettek ki. Az adóalapot a két választott censor által végzett vagyonbecslés alkalmával megállapított vagyon képezte, az adókulcs 1-2 %-os volt. Az adókivetés és ellenőrzés a közvetlen Római Köztársaság területén a censorok feladata volt, míg a provinciákban ez a procuratorok feladatát képezte. A Római Köztársaság nagymértékű terjeszkedése tette lehetővé, hogy i. e. 167-től az Itália területén élő polgárok mentesüljenek a közvetlen adók megfizetése alól. A közvetett és eseti adókkal kapcsolatos adóztatási feladatokat (kivetés és beszedés) a hatósággal kapcsolatban lévő magánszemélyek, az ún. adóbérlők végezték. A rendszerből szükségszerűen következő igazságtalanságok általános elégedetlenséghez, sőt olykor lázongásokhoz is vezettek. Augustus császár volt az, aki adóreformjával új alapokra helyezte a birodalmat. Hosszú uralkodása alatt háromszor is összeíratta az impérium lakosságát annak érdekében, hogy az adókat minden provinciában pontosan ki lehessen vetni. A census idején mindenkinek a szülőhelyén kellett regisztráltatnia magát. Augustus újítása volt az örökösödési adó bevezetése (mértéke 5 százalék), és az, hogy felszámolta az adóbérlők rendszerét. A „vámszedők” nem véletlenül voltak az ókorban közutálatnak örvendő személyek: mivel szabad kezet kaptak az adók kivetésére és behajtására, gyakran a központi hatalom előírásainál többet követeltek. Augustus reformjával állami hatóságok vették át az adók összegyűjtését, az adószedők már csak hivatalos alkalmazottként járhattak el. Népszerűtlenségük azonban megmaradt, és a korrupciót sem sikerült teljesen felszámolni. Később Augustus császár az adókivetési jogot a saját provinciáiban az állami hatóságok (a quaestorok) kezébe helyezte vissza, és a senatori provinciákban is korlátozták az adóbérlők visszaéléseit. Augustus idejében egyébként az általános forgalmi adó (amit az áruk eladása után fizettek) 1 százalék volt, kivéve a rabszolgák kereskedelmét, amire 4 százalékot számítottak fel. A kiszámítható adóbevételek tették lehetővé a római lakosok számára a bőkezű szociális juttatások, az ingyen kenyér és a szórakoztatás biztosítását is. A birodalom hanyatlásának idején a jól működő adóbehajtás rendszere is megroppant. A késői császárok a kieső jövedelmek pótlására önkényes adókat vetettek ki, s ezek sorozatos lázadásokhoz vezettek a provinciákban.

M6.3. Adók a középkorban

A mongol birodalomban Ser sah uralkodó (1540-1545) idején egységes föld- és adótörvények alapján állapították meg, ki mennyi adót fizessen. De az adót nem terményben, hanem pénzben követelték meg. Földadóként a termés egyharmadát kellett fizetniük, melyet tízéves termésátlag alapján számolták ki. A termés egyharmada magas adónak számított. Aurangzeb uralkodó (1658-1707) a mohamedánoknak adókedvezményt adott, a hinduk adóját viszont felemelte.

A középkori adórendszerek fejlődéséből látható, hogy a fejlődés a politikai viszonyoktól függött. Angliában, a kontinentst megelőzve, a Magna Charta kiadásával (1215.) kapcsolatban bontakozik ki az adózás, mint kötelesség. Az adóteher megszavazása a parlament joga, amelynek elve, hogy a közületi terhek viselésében mindenki egyformán részesedjék. Az angol adórendszer inkább az alsóbb, gazdaságilag gyengébb osztályokat kímélte. A francia adórendszer rendezésének kezdete az abszolút királyság idejére nyúlik vissza amihez később a parlament ellenőrzése is járult. A királyi javak kezdetben itt is legfontosabb jövedelmi forrásként szerepelnek, az általános adózási kötelesség a háborús idők, különösen a keresztes hadjáratok eredménye. A hűbéreseknak segélyek (aides) alakjában lerótt adózásából fejlődik ki a XV. században a taille, a francia adórendszer legfőbb pillére. Az ingatlan megadóztatása a taille réelle, a vagyon, jövedelem és személy megadóztatása a taille personnelle. Ez a felsőbb osztályokat nem sújtja, hanem a községek tartoznak érte egyetemleges felelősséggel. A kiváltságos osztályok adóneme a capitation és a vingtième. Az előbbi osztály, fej és családi adó, az utóbbi a jövedelem minden nemére kivetett adó. A fentiekhez hasonlóan fejlődött a többi európai állam adórendszere is.

A korai középkortól kezdve, amikor az európai államok megerősödtek (nagyobb részében a korábbi római birodalom szétesett részein) a királyok általában nem tudták pontosan számba venni birodalmuk alattvalóit, ezért a legjelentősebb bevételi forrást az állami, azaz a királyi birtokok jövedelmei jelentették. Ez gyakran közvetett formában valósult meg, például a birtokok haszonbérletével vagy a királyi jogok áruba bocsátásával (regáléjövödelmek). Ezt egészítették ki a nagyobb királyi haszonvételek, például a harmincadnak nevezett határvámok, a sójövödelem, a nemesi birtokok területén lévő bányák utáni illeték, a pénzverésből és később a postából szerzett jövödelmek.

Az egyház ezzel szemben elegendő hatalommal és megfelelő intézményrendszerrel rendelkezett ahhoz, hogy hitéleti, vagyonszerzési, oktatási, fejlesztési és egyéb céljaik érdekében tized formájában adót szedjen.

A jobbágyok terheinek legnagyobb részét azonban az úgynevezett földesúri szolgáltatások alkották, amelyeknek egy része szintén adójellegű kötelezettség volt, ilyen például a kilenced. A kilenced valójában az egyházi tizeddel azonos mértékű 10 százalékos adó volt, amelyet kezdetben természetben, később azonban már pénzjáradék formájában kellett megfizetni. Kivételt képeztek a katonaság részére nyújtott olyan kötelező szolgáltatások, mint a szállásadás (portio) és a hadba szállítás (forspont).

A középkori elvonások mértéke (mintegy 20-25 százalék) jóval magasabb volt, mint a Római Birodalom idején, és a nemesi adómentesség miatt a társadalom különböző rétegeit terhelő terhek jóval egyenlőtlenebbek voltak. A protestáns hit terjedése és a felvilágosodás megváltoztatta az adózással kapcsolatos gondolkodást is. Felismerték, hogy a civilizált társadalmak nem létezhetnek a polgárok által tudatosan vállalt áldozatok nélkül, ugyanakkor azzal is tisztában voltak, hogy az adók a hatalom kezében könnyen az elnyomás legfontosabb eszközeivé válhatnak.

M6.4. Újkori adózás és kialakult filozófiák⁵

Az újkor története különösen gazdag adózási eseményekben. A pénzben való megváltás rendszerének általánossá válása már e kor terméke, létrejött az általános adókötelezettség. A nemzetállamok létrejötte, a képviselői demokráciák megerősödése, az ipari forradalom, a létszükségleti szint felett megtermelt javak mennyisége, a kialakuló munkásosztály és érdekérvényesítési harcai mind erősítették azt az igényt, hogy az állam egyre nagyobb szerepet kellett, hogy vállaljon a társadalmi újraelosztásban, és ehhez szükségszerűen a központi hatalom adóbevételeit meg kellett növelni. Ebben a korban jelentek meg az alapvetőnek tekinthető gazdaságpolitikai (ennek részeként az adózással is foglalkozó) elméletek, illetve ezen elméletek markáns kidolgozói: Colbert, Smith, Ricardo, Marx.

Adóelmélet a pénzügytan azon része, amely az adók csoportosításával és e csoportokon belül az egyes adók természetének és létjogosultságának kutatásával foglalkozik. Ezek az adóelméletek igen sokfélék.

A legáltalánosabban ismert elmélet:

- a *viszonylagos* adóelmélet, mely azt vitatja, hogy a polgár csak oly mértékben köteles az állam javára szolgáltatásokat teljesíteni, amily arányban az állam szolgálatait vagy intézményeit igénybe veszi.

- és az *általános* adóelmélet, az előbbivel szemben az adófizetést általános polgári kötelességnek tekinti és az állam adóztatási jogát arra a pusztá tényre alapítja, hogy a polgárok az

⁵ Ezt a részt elsődlegesen Papp (2003) alapján foglaltam össze.

állam kötelékébe tartoznak, és hogy az állam háztartásának javára szolgáltatásokat kötelesek teljesíteni.

Merkantilista adóelmélet (XV-XVII. század)

A merkantilisták és a fiziokraták klasszikus közgazdászok voltak. A merkantilizmus az eredeti tőkefelhalmozás korának közgazdasági irányzata, mely a maga idejében haladó szereppel bírt. A feudalizmussal szemben a merkantilizmus a tőkés termelési viszonyok kibontakozását lendítette előre. A XV. században létrejött a világpiacon a gyarmati rendszer kialakulásának hatására. A gyarmatok kirablása során a polgárság, főleg akik kereskedelmi tevékenységet folytattak, hatalmas vagyona tettek szert. A korai merkantilisták a pénzt kizárólag kincsként kezelték és értékelték. Az ipar fokozottabb fejlesztését sürgették, így az ipar kedvezményeket élvezett, s az adóterheket főleg a mezőgazdaság viselte. Az elmélet jelentősebb képviselője Jean Baptiste Colbert és Thomas Mun volt. Colbert Franciaország egykori pénzügyminisztere, XIV. Lajos korának legnevezetesebb gazdaságpolitikusa megpróbálta megreformálni, tökéletesíteni az adórendszert, kiterjesztve az adózók körét, egyben csökkentve a közvetlen adókat és növelve a közvetettek mértékét, de szigorítva az adóbeszedést, mivel a királyság pénzügyeinek megszilárdítását tekintette céljának. Elfogadta a nemesség, papság és a talárosok adómentességét. Az adóbevételeket tizedével növelte csak az által, hogy megjutalmazta azokat az adókerülteket, melyekben a költségek nem haladták meg az átlagot, de meg is büntette azokat, ahol ezt átlépték. A legfontosabb adó a „taille” (vagyonadó) volt. A király minden évben adópátenst adott ki, melyben megszabta az országra kivetett teljes adóösszeget.

Jean-Baptiste Colbert szerint: „Adót szedni annyi, mint a lehető legkevesebb gágogás árán minél jobban megkopasztani egy libát.”

A kameralista irányzat a merkantilizmus sajátos német és ausztriai változata volt. Mivel a királyi birtokból származó jövedelmek és regálék kevésnek bizonyultak az állami kiadások fedezésére, ezért szükségszerűnek tartották az adó- és vámrendszer fejlesztését. A kis német fejedelemségek állampénzügyeit szervező és kezelő hivatalnokok államigazgatási, közgazdasági és pénzügyi képzését szolgálták az ún. kamarai tudományok. Innen származik az elnevezés. A kameralisták közül kiemelkedett Seckendorf (aki még az állam magángazdasági jövedelmét tartotta fontosnak), Sonnenfels és Jakob (ők az adóztatás közgazdasági és közigazgatási vonatkozásait tárgyalták) és Rau aki egyesítette a klasszikus közgazdaságtan téziseit az államtan tanításaival (feladta a magángazdasági elveket). Ezzel megteremtették a pénzügytan rendszerét, és kidolgozták annak elveit. A pénzügytan önálló tudományágként a kameralizmus továbbfejlesztéseként Stein és Wagner munkáiban jelenik meg. A szolgáltatási képesség szerinti adózás elméletét többek között Wagner, Henry George képviselte. Szerintük csak az a jogos adó, melyet minden polgár szolgáltatási képességének arányában visel. Ebből fejlődött ki a pozitívista irányzat: az elemzések fontosságát hangsúlyozták. A pozitivisták eleinte csak az adójogra koncentráltak, ez később bővült a költségvetési joggal. (Madarász, 2002)

Fiziokrata adóelmélet

A fiziokraták (mint a klasszikus polgári közgazdaságtan előfutárai) a meggazdagodás útjának a mezőgazdasági termelés fejlesztését tekintették. A 16. század végén, 17. század elején (előbb Franciaországban, majd Angliában) kialakuló irányzat, amely az állami beavatkozást élesen elutasította. Megteremtője François Quesnay. Ebben az időszakban a franciák túlnyomó többsége a mezőgazdaságból élt, ugyanakkor a parasztokat rendkívül súlyos adók sújtották. Quesnay olyan gazdasági táblázatokat dolgozott ki, amelyekkel az egész nemzetgazdaság modellezhető volt, s ezek alapján új adórendszert, szabad gabonakereskedelmet s az állami beavatkozás lezorítását javasolta. Az elmélet hívei az állami beavatkozás lehető legkisebbre szorítását (az egyének és a tulajdon

védelve, honvédelem, utak és kikötők építése) hangsúlyozták. A fiziokraták a földművelést tekintették a nemzet vagyonosodása egyetlen forrásának.

Két legjelentősebb alakja Francois Quesnay és Jaques Turgot. Az adórendszerről alkotott felfogásuk kettősséget mutat. Egyik oldalról elutasították a merkantilista felfogás szerinti mezőgazdaságra kivetett magas adókat, másfelől azonban azt vallották, hogy csak a mezőgazdaságba fektetett tőke lehet produktív, ezért az elméletük szerint legcélszerűbb közvetlenül a földbirtokokat megadóztatni. Az elméletük az ipar és a kereskedelem adómentességét célozta, és csak az adóknak a földjára történő hátrahárítását szolgálta. Soha nem valósult meg, de segítette a feudális kiváltságok elleni küzdelmet. Egyetlen adó a földjára, az ipar és a kereskedelem mentesítése a tőkés termelési viszonyok kibontakozását segítette.

Quesnay így vélekedett: „... az adónak nem lehet más forrása, ... mint az, amely az emberek szükségletei kielégítéséhez nélkülözhetetlen javakat megteremteni képes ... maga a föld; ... az adó nem lehet más mint a föld évi termékének egy része, ... amely a földbirtokosok tulajdona, ... annak a terméknek egy része, amely meghaladja a mezőgazdasági termelésre fordított munka költségeit és e termeléshez szükséges más előlegeket.”

Turgot szerint: „...a föld az egyetlen forrása minden jószágnak, ő szolgáltatja – művelés folytán – az egész jövedelmet.”

Montesquieu, Stahl és Mill adóelméletei

Montesquieu a francia politikai gondolkodás egyik legnagyobb alakja dolgozta ki az ellenszolgáltatási (biztosítási) adóelméletet. Az adó az államnak fizetett váltság, melyet az adóalanyok a nekik megmaradt jószágmennyiség zavartalan használata fejében fizetnek. Tehát az adózás „Do út des” „Adok hogy adj” elvén felépülő csereüzlet, így a polgár által fizetendő adó összege az adózó javára tett állami szolgálatok mértékéhez, annak költségeihez kell igazodjon.

Montesquieu úgy vélte, hogy: „A polgárok a vagyonuk egy részét átengedik az államnak, hogy a másik felét nyugodtan élvezhessék.” (Ez az úgynevezett élvezetelmélet.)

Freidrich Julis Stahl már ezzel ellentétes nézetet vallott, szerinte minden az államé, csak a haszonélvezet átengedéséről van szó. Az adót a nemzeti vagyomból való részesedés áraként fizetik meg.

John Stuart Mill angol közgazdász szerint az adó alapelve, hogy minden alattvaló azonos áldozatot hozzon meg („áldozati elmélet”). Az adó egyenlősége az általa hozott áldozat egyenlőségéből fakad.

Az áldozatelmélet abból indul ki, hogy az adó teher, mindenki számára. Az egyenlőség elve úgy indokolná, hogy ezen áldozat mértéke azonos legyen. (Botos, 2008)

Smith adóelmélete

Adam Smith az 1700 években élt brit közgazdász, a logika professzora szerint az adók az államapparátus fenntartását szolgálják. Az első jelentős gazdaságtani művében - Vizsgálódás a nemzetek gazdagságának okairól és természetéről - elemezte a gazdasági szabadság következményeit, a munkamegosztást, a piacok működését és a „laissez paisses, laissez faire” gazdaság- politikájának nemzetközi kihatásait. A tőkés termelést terhelő adók mérsékeltek, hogy a tőkés bővített újtermelést minél kisebb mértékben zavarják. Véleménye szerint az adókat elsősorban a társadalom improduktív osztályainak az állami hivatalnokoknak (akik jövedelmüket nem termelésből szerzik meg) és a földjára, az ipar és a kereskedelem mentesítése a tőkés termelési viszonyok kibontakozását segítette.

Smith a teherviselő képesség korlátjára tapintott rá az 1700-as évek elején: „A birkát nem levágni, hanem nyírni kell.”

Ricardo adóelmélete

Ricardo angol közgazdász hírnevét „A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei” című munkája hozta meg, melyben kidolgozta a munkaérték-elméletét. Egyetértett a földjáradék közvetlen megadóztatásával, az improduktív kiadások mérséklésével, de fontosnak tartotta a fényűzési cikkek megadóztatását, mivel azt jövedelemből fizetik, és így nem csökken a termelésre szánt tőke. Ricardo a mennyiségi pénzelmélet megalapítója és az ökonomista felfogás (a gazdasági életben az embert tisztán a gazdasági érdekek vezérlik) első képviselője is. A szabad kereskedelmet hirdette.

Ricardo szerint: „Az adó az ország földje és munkája hozadékának része, amelyet a kormányzat rendelkezésére bocsátanak és végeredményben vagy az ország tőkéjéből, vagy a jövedelméből fizetnek.”

Sismondi adóelmélete

Sismondi svájci-francia közgazdászként a tőkekoncentráció és centralizáció ellenében növelni akarta a munkások reálbérét. Célszerűnek tartotta az adóteher megoszlását olyan arányban, mely mértékben az adózók élvezik az állam által nyújtott előnyöket. Véleménye szerint az államtól a földbirtokosok és a tőkésék kapnak a legtöbbet, ezért nekik kell a legnagyobb adóterhet is viselniük. Ezt nevezik ellenszolgáltatás-elméletnek.

Sismondi elméletét híven tükrözi az adókról alkotott véleménye, mely szerint: „A polgároknak az adót ellenszolgáltatásnak kell tekinteniök a védelemért, amelyben az állam személyüket és vagyonukat részesíti.”

Az orosz forradalmi demokraták adóelméletei

Turgenyev szerint az adók történelmi kategóriák, melyek az állammal együtt jöttek létre, és az adók az állami bevételek legfőbb forrásai. Az volt a véleménye, hogy az adóterheket a lakosság fizetőképessége arányában kell szétosztani, és ki kell terjeszteni a papságra és a nemességre is.

Csernisevszkij ellenezte a közvetett adókat, az egyenlő közteherviselést és a progresszív jövedelem- és vagyonadó bevezetését követelte. Szükségesnek tartotta egy adómentes létminimum bevezetését, és a szegényparasztság adókedvezményekben való részesítését.

A vulgáris polgári közgazdaságtan adóelméletei

E nézet kialakulása a XIX. századra tehető. A vulgáris adóelmélet egyik ága szerint az adók révén meg lehet változtatni a vagyon- és jövedelem-elosztást, és szabályozni lehet a tőkefelhalmozást, sőt a társadalmi rendet is át lehet alakítani.

Ezt az elméletet fejlesztették később tovább a II. Internacionálé egyes ideológusai. A mai tőkés közgazdaságtan szerint az adó az állam közös érdekeket szolgáló és kielégítő szolgáltatásainak a díja, és mint ilyen egy úgynevezett kényszer-hozzájárulás a közös kiadásokhoz.

Az adóknak szabályozó szerepük is van, mely segítségével befolyásolni lehet a tőkés újratermelési ciklust és ezzel a gazdasági válságok elháríthatóak. A modern polgári gazdaságtan képviselői úgy vélték, hogy az adónak válság és infláció elleni szerepe is van, mivel az adók növelésével csökken a lakosság vásárló ereje és ezáltal csökken az infláció veszélye is.

Marxizmus-leninizmus adóelméletei

A marxista adóelmélet az adót, mint történelmi kategóriát vizsgálta, amely a történelem meghatározott fejlődési szakaszán keletkezett és annak egy bizonyos szakaszában meg is fog szűnni. Ezen adóelmélet szerint az adók állandó mozgásban, fejlődésben vannak. Az adók kialakulása az ősközösségi társadalom felbomlásáig, a társadalmi osztályok kialakulásának idejéig visszavezethető, amikor kialakult az állam, és az uralkodó osztály. Az állami szervezet

fenntartásának és működésének anyagi bázisa a kivetett és beszedett adók voltak. A fizetési terhek elsősorban az elnyomott osztályokat sújtották. Kezdetben, természetben rótták le az adót, majd később az áru- és pénzviszonyok kialakulásával meghonosodott és vált az adózás általános formájává a pénzben fizetett adó. A marxista adóelmélet különös figyelmet fordított az adóknak. Úgy vélekedtek, hogy a tőkés megőrzésére csak az erősen progresszív adók alkalmasak, mivel korlátozzák a tőkés felhalmozást és előmozdítják a termelésből való kiszorítását. Az adók a kisárutermelők esetében a kapitalizálódást akadályozzák. Marx szerint minden társadalomban szükségszerű, hogy a társadalmi termékek elosztása előtt adóztatás útján el kell vonni az elhasznált eszközök pótlására, termelés bővítésére, honvédelemre, szociális célokra szolgáló tételeket. Marx hangsúlyozta az adók visszatérülésének elvét (amit a termelő magánszemély elveszít, azt mint a társadalom tagja visszakapja közvetlenül vagy közvetve). A szocialista államokban a költségvetési bevételekből a lakosság által befizetett adóknál magasabb részarányt képviseltek a vállalatok és szövetkezetek befizetései.

M7: TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS: ADÓRENDSZER VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON

Az adózás magyarországi változtatását vizsgálva több egymástól elkülöníthető reformlépéseket, reformokat lehet elkülöníteni. Az 1848 előtti időszak reform lépései, (mivel Magyarországon az adók az 1848-ik év előtt alárendelt jelentőséggel bírtak, ezért én ezen időszak reformjait nem bontottam meg), Kossuth Lajos 1848-as adóreformjai, Wekerle Sándor nevével jelzett reformlépések, 1945-57-es évek reformjai és az 1988 nagy adóreform. A következőkben ezeket tekintem át röviden.

M7.1. Reformok 1848-ig

Szent István királyunk által bevezetett tized még az egyházat illette meg, de adóként vetették ki, s ezzel kezdetét vette a közcélok megvalósítását szolgáló közösségi adakozás.

A Magyar Királyságban a kereskedelem csomópontjai a fejedelem szálláshelyei körül létesült „vásárhelyek” voltak. Sok településünk máig őrzi ezt az elnevezést. Az államrend megszilárdításában óriási szerepe volt Géza fejedelemnek, majd fiának, Istvánnak, aki 44 vármegyéből álló közigazgatási rendszert hozott létre. Amikor I. (Szent) István király német tanácsadókat hívatott ország építő munkájához, akkor azok a már bevált adózási formákat próbálták meghonosítani. A legismertebbek a füstadó, a telekadó, a közmunka, a kilenced és a tized voltak. A megye jövedelmeinek kétharmada a királyt, egyharmada az ispánt illette. A várnép természetben tartotta el a várat és lakóit. Ez volt a robot és a terményben szolgáltatott kilenced. A kereszténység felvétele után bevezették az egyházat illető tized fizetését is. Ebben az időben szinte minden járadékot természetben fizettek. A termés, az állatok szaporulatának tizede az egyházat illette.

A XIII. század elején Magyarországon mélyreható gazdasági és társadalmi változások mentek végbe. Megszűnt a járadék természetbeni jellege, a földesúr a neki járó szolgáltatásokat nagyrészt pénzben kapta meg. (Ilonka, 2004)

A pénzforgalom a XIII. században általánossá vált. Első írásos bizonyíték alapján II. Andrásnál már jelentős adóztatási tevékenység folyt, hiszen a királyi hatalom alapját jelentő jövedelmet már az adóban és a regálejövedelemben kereste. 1217-ben rendkívüli adót vetett ki. (Ilonka 2004) A királyi birtokokat fel és szétosztatta a földesurak között, akiktől aztán annak jövedelméből adókat és illetékeket vételezett be. Ez igencsak ellenére volt a köz- és a főnemességnek, akik aztán országos ellenállási mozgalmat szerveztek ellene. Így arra kényszerült, hogy az 1222-ban kiadott ún. Aranybullájában az őt támogató királyi szervienseknek adómentességet biztosítson. Ez a mentesség a XIX. század közepéig megmaradt

Az adómentesség eltérő értelmezéssel bírt a különböző időszakokban. Az adómentesség kezdetben személyhez kötődött, és a nemes nem tartozott adót fizetni. 1405-től viszont a királyi városokban lakó nemesek már adókötelesek voltak.

Visszaugorva az időben az Árpád-ház kihalása után következő Anjou-házi uralkodók megszilárdították Magyarország gazdaságát, melyet szigorú adópolitikával értek el. 1325-től az aranyforint lett a pénzrendszer alapja. Az első állandó és ismétlődő adó kivetése (tulajdonképpen az országos adónak első nyoma) Károly Róbert nevéhez fűződik, aki a többszöri pénzhamisításokból keletkező veszteségek pótlására vezette be a kapuadóként elhíresült „a kamara haszna”-t, amelyet minden olyan portára kivetettek ahol egy szénával teli szekér átmehetett. Ez a kapuadó megmaradt a későbbiekben is, és Mátyás király alatt mértéke is jelentősen megnövekedett. Megadózta a

pápai jövedelmeket. A korabeli földművesek nem tudtak írni és olvasni, az adótartozásukat rovásbotra vésték, amelyeken aztán az adóbefizetés tényét a rovásboton egy ferde rovással igazolták. Általánossá vált a városok összevont adója. A szabad polgárok felségjog alapján szedett egyenesadót fizettek, melyben több adónem került összevonásra (Ilonka, 2004).

Az első használható adójegyzékek Pozsonyban és Sopronban maradtak fent, melyek 1379-ben készültek, és kiderül belőlük, hogy a lakosok mintegy 20-25%-a kézművesként adózott. (Ilonka, 2004)

Az adók teljesítésének módját tekintve a XV. századra túlsúlyba került a pénzbeszedés. A robot teljesen elvesztette jelentőségét, de az adózásban még mindig nagy szerepet játszott a terményjáradék (mint az „ajándék”, vagy a kilenced). (Ilonka, 2004)

Újabb nagyobb adórendszerbeli változás, korszerűsítés Mátyás király nevéhez kapcsolódik. Kincstári reformja (1470-s évek elején) szerint mindenki vagyonának mértéke szerint adózott. A városoktól változatlan összegű cenzust és változó összegű taxát követelt. A nincsteleneket kereseti, vagy fejadóra kötelezték. A jobbágyoktól kapudót, később füstpénzt (amely a kapudó összegének felelt meg) szedtek, s megemelték a hadiadót is. A füstpénz több bevételt hozott, mint a kapudó, mivel egy-egy telken több háztartás is lakott (átlagosan két család élt egy jobbágytelken), s ezt „füstönként” rótták ki. Így ez az adóbevétel minimum a kétszerese volt a korábbiak. (Ilonka 2004) Ezen felül rendkívüli adókat is szedtek. Ezek következtében az állam bevétele megnégyszereződött. Mátyás magasabb és rendszeresen kivetett adóival biztosította a fekete sereg létrehozását és fenntartását. Az állam, a földesúr és az egyház a jobbágyság termelésének mintegy 35-45%-át sajátította ki. (Ilonka 2004) Mátyás király létrehozta az erős arany forintot, ezzel elsőként megteremtve az adózás pénzbeli megváltását.

A fent bemutatott adórendszer gyakorlatilag 1715-ig fennmaradt, ami jelzi annak a kor elvárásainak való megfelelését, valamint időtállóságát. II. Ulászló már a trónra lépéskor (1490-ben) elzalogosította a korona javakat, vagyis a későbbi adóbevételeket. Megszüntették a hadiadót. A hosszú hódoltság alatt jellemző volt a kettős adóztatás, hiszen a magyar földesurak a jobbágyok szolgálataira szintén igényt tartottak. Harádszot fizettek a szultánnak, kapudót a királynak, robotot duplán teljesítették, sőt dívott az emberadó is a hódoltsági területeken.

A törökök évenként összeírták az adózókat, s szigorúan behajtották a fejadót. Eszerint mindenki adóköteles volt, akinek a fejbősége egy bizonyos méretet elérte. A duplán sanyargató adószedők elől a lakosság a mocsarakba menekült. Az adók mértékét az érvényes kiadásoknak megfelelően változtatták. Az ottomán uralom alatt álló területeken nem kellett megfizetni az egyházi tizedet, és az adók mértéke kisebb volt, mint a katolikus országokban, ez viszont gyengítette a török hódítással szembeni ellenállást. A török kiűzése nem sok változást hozott az adózás terén. I Lipót (1657-1705) a duplájára emelte a kirótt adót, mely már szinte elviselhetetlen súlyúvá vált, s ezeket az adókat erőszakkal be is hajtatta.

Magyarország az adórendszer fejlődését tekintve – csaknem kétszáz évvel – lemaradt a fejlődésben az európai földrész országaival összehasonlítva, részben a török hódoltság, illetve a megkövesedett társadalmi szerkezet miatt. Továbbra is érvényben volt, hogy a nemesség országos, valamint központilag kivetett adót nem fizetett, de rendkívüli szükségletek estén (pl. háborúk, járványok) adókat szedtek be tőlük is. A nemesség csak személyi adómentes volt, de több területen és időben kiterjedt ez a vagyonbeli ügyleteikre is. Nem kis mértékben jelentett ez terepet adóelkerülési technikák kialakulására is (már akkor is): egyesek az adómentességüket bérbe adták. Az újkori adózás alapját is a porták számára és nagyságára kivetett pénzösszegek képezték. Az egyes helységekre, községekre, vármegyékre kivetett adók kulcsát az ún. rovások adták. Miután a porták nagysága és száma sokszor vitatott volt és ellentéteket szított, ezért az országgyűlés két ízben is ezek átvizsgálását rendelte el (1715-21 között és 1825-ben is).

II. Rákóczi Ferenc fejedelem az 1707-es Ónodi országgyűlésen fogadtatta el az általános adófizetésről szóló törvényt. Az adó alapjaként a jövedelmet határozták meg, a portát, mint adózási egységet elvetették. Sem a fejedelmek, sem a főpapok, sem pedig a főtisztek nem képeztek kivételt az adózás alól (elrendelésre került a nemesség adókötelezettsége). Rákóczi adópolitikája próbálta egységbe foglalni az egész országot, és számba venni a különböző jövedelmi forrásokat. Kísérletet tett az egységes mértékrendszer kialakítására, így kiküszöbölve az eltérő mértékegységekből fakadó egyenetlenségeket. (Ilonka, 2004)

A kuruc harcok bukása után a köznépre újabb terhek nehezedtek. Az 1715-ös országgyűlés Habsburg nyomásra elfogadta az állandó hadsereg felállítását azzal a feltétellel, hogy az összes terhet a jobbágyságnak kell viselnie. Ez főként lótartási és élelmezési tételekből állt, de a katonák elszállásolásáról is gondoskodniuk kellett. A XVII. században a nemesség adózásellenes magatartása volt a jellemző. (Ilonka, 2004)

Magyarországon a XVII. század első felében az állami rovásadó kisebb terhet jelentett a jobbágyságnak, mint a földesúri pénzadó. A jobbágyságban egyre nagyobb ellenállás alakult ki a kiismerhetetlen adómennyiség megfizetése ellen. Az adóztatásban jelentősebb változás a XVIII. század közepétől Mária Terézia uralkodása idején következett be. Az 1767-es Úrbéri rendelete szabályozta a robot és egyéb szolgáltatások mértékét. Szerette volna elfogadottabbá tenni az általános adófizetést az ország akkori főnemeseinek körében. Szembe került egymással a kodifikált jog és a szokásjog. Az uralkodó a földet akarta az adózás alapjává tenni, de ezt a nemesi kiváltságokkal élők nem hagyták, így az adóreformot nem tudták végigvinni. (Ilonka, 2004)

II. József 1785-ben eltörölte a jobbágy nevet és így szabad költözködést biztosított számukra. A rendek minden országgyűlésen hadakoztak a kirótt adók mértéke ellen. Az adóztatás ekkor kialakult rendszere 1848-ig fennmaradt.

A reformkorban már megjelentek olyan írások, amelyek rámutattak egy modernebb adórendszer szükségességére. Fontos ezek között megemlíteni Kossuth Lajos Pesti Hírlapban megjelent vezércikkeit, amelyekben kiállt a nemzeti önrendelkezés és a közteherviselés mellett. Ezt képviselte az 1847-es országgyűlésen is az ellenzék vezéréként. Széchenyi István 1843-ban cikksorozatot jelentetett meg a Jelenkor című újságban „Adó” és „Két garas” címek alatt. Ez utóbbi cikksorozatot 1844-ben gyűjteményes formában könyvként is kiadták.

1848-ig jellemző adónemek a következők voltak: földesúri járulék, harmincad, kapuadó, taxa, kilenced, 1Ft-os adó, importadó. (Herich, 2007)

M7.2 Kossuth Lajos (1848) adóreformja

Kossuth Lajos, mint akkori pénzügyminiszter adó-tervezetet dolgozott ki, mellyel az Európa szerte alkalmazott közvetlen és közvetett adókat kívánta bevezetni. Közvetlen adó volt egyebek között a földadó, ezt a föld minősége és területe alapján vetették ki; a házadó, mely mértéke a szobaszámmal nőtt; a kereseti adó, mely az üzlet (a kereskedés) tiszta jövedelmének a 6 %-a volt. Távolléti adót az fizetett, aki 183 napnál tovább tartózkodott külföldön; ezt a kereset után fizetendő személyi adó kétszeresében állapították meg. Az indirekt adók körébe tartozott a pálinkaadó, az italmérési adó, a dohányárúsítási adó, a bélyegdíj és a lajstromozási (átruházási) illeték. Az adóbeszedés területi hatálya a község volt. Az adókvétót rónoknak, az adóbehajtót tárnoknak nevezték. Mindkét tisztség viselőit – bizalmi állásról lévén szó – maga a pénzügyminiszter nevezte ki (Herich, 2007).

Tehát az 1848-as törvénytervezetben a következőket rögzítette:

- az adórendszer lehetőleg egyszerű legyen,
- az adóalapját csak valóságos vagyon képezze,
- az adórendszer kímélje az iparosságot,
- az adó se túl magas, se túl alacsony ne legyen,
- az adókulcsot az országgyűlés határozza meg. (Kállai, 2000)

Az 1848-i törvényhozás mondotta ki a modern adórendszer három nagy elvét, az általánosságot, egyenlőséget és arányosságot, azonban a reform megvalósítására a szabadságharc elbukása következtében már nem került a sor.

Az 1848. március 15-i forradalom 12 pontjából a hatodik fogalmazta meg az adózásra vonatkozó követelményt: Közös teherviselést! Ezt nem sokkal később az 1848. évi Országgyűlés törvényben (1848. évi VIII. törvénycikk) is kimondta. Elsőként bocsátottak ki magyar papírpénzt, az úgynevezett Kossuth Bankókat. Eltörölték az ősiséget, megszüntették a nemesség adómentességét, eltörölték az úrbér, a dézsma a robot, s más, a földesuraknak járó adó és más pénzbeli fizetések rendszerét. Az 1849. évi VII. törvénycikk az adókról bevezette a földadót, a házadót, a keresetadót, a pálinkaadót, az italmérési adót és a távolléti adót. Ezen jótékony hatású és az igazságos teherviselést eredményező törvényeket már nem tudták széleskörűen alkalmazni, mert a Szabadságharc leverése (1849.) miatt Magyarország közigazgatását a bécsi Királyi Kamara alá helyezték. 1849 után a bécsi kormány Magyarországot is az osztrák adórendszer alá vonta, és ennek következtében egyre több új adófajta jelent meg. Ferenc József 1849. október 20-án nyílt parancsba adta a korábban forradalmi követelésként megfogalmazott közös teherviselést. Felmérték a földek jövedelemtermelő képességét, ez alapozta meg – osztrák mintára – a kataszterek szerint számított földadó bevezetését.

Jelentős adóreform volt az 1850-es, amikor az osztrák adórendszert adaptálták. A fogyasztási adó mellé (szesz, bor, cukor, húsadó) bevezették a közvetlen, vagy egyenes adókat: földadót, házadót, kereseti adót (mely személyi jellegű volt, és a jövedelemadóba beszámított), és a jövedelemadót (iparvállalat, állandó fizetésűek jövedelme után). (Herich, 2007)

A következőkben leírt „reformok” már nem Kossuth Lajos nevéhez fűződnek, de a magyar adórendszerhez szorosan kapcsolódnak. 1868. évtől kialakult az első „magyar” adórendszer. Bevezetésre került számos adótörvény: földadó (1868. évi XXV. Tv.), házadó (1868. évi XXII. Tv.), jövedelemadó (1868. évi XXVI. Tv.). (Herich, 2007)

1875-ben bevezetésre került a tőkekamat- és járadékadó (1875. évi XXII. Tv.), a bányaadó (1875. évi XXIV. Tv.), a jövedelmi pótagó (1875. évi XLVII. Tv.), valamint a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója (Herich, 2007)

A modernkori adózásunk alapját a földadó egységes és mindenkire kiterjesztett alkalmazása jelentette. Ehhez viszont egyértelmű és tisztán alkalmazható mérő értékrendszer kellett. Az 1875. évi VII. törvény rendelkezett az egységes földnyilvántartásról, melynek során kialakult az ún. kataszteri nyilvántartás, melyből létrehozható volt az ún. földadó-kataszter, melynek kulcsa, az aranykorona értékben meghatározott 1 kataszteri hold földterület tiszta jövedelmének a százalékos aránya. Ez egy olyan jó rendszerré vált, hogy tulajdonképpen a mai napig leginkább ezt alkalmazzák a földterületek minőségi értékének meghatározására.

1850-től (huszonnégy éven át) négy állami egyenes adó volt Magyarországon:

- földadó
- házadó
- kereseti adó (személyi jellegű volt, és a jövedelemadóba beszámított)

- jövedelemadó (iparvállalat, állandó fizetésűek, kamat stb.. jövedelmet terhelő adó). (Kállai, 2000)

1874 végéig négyfajta közvetlen adó létezett Magyarországon: a föld-, a ház-, a jövedelmi és a személyes kereseti adó. 1875-ben egyenes adók átalakuláson mentek keresztül. A személyes kereseti adó az újonnan megalkotott kereseti adóba olvadt; a volt jövedelmi adó, amely az iparjövedelemre, az állandó fizetésekre s a kamatjövedelemre terjedt ki, részint az új kereseti adóba olvadt be, részint három önálló adónemmé (tőkekamat- és járadékadóvá, bányaadóvá és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adójává) alakult át. Az 1875. évi adótörvények új adónemeket is létrehoztak, konkrétan a szállítási (1875. évi XX. tv), a nyereségadó (1879. évi XLIX. tv), a vadászati és a lőfegyveradó (1883. évi XXIII. tv), valamint a cselédtartásra, kocsi- és lótartásra, tekeasztalokra és játék helyiségekre rótt *fényűzési adókat*, ez utóbbiakat azonban ötévi fennállásuk után az 1879. XLVIII. törvénycikk hatályon kívül helyezte. A hozadéki törzsadókat bizonyos százalékkal felemelő általános jövedelmi pótagót az 1875. évi XLVII., a nyereségadót az 1879. XLIX., míg a hadmentességi díjat az 1880. XXVII. törvénycikk léptette életbe.

Az 1875-ben új adónemként bevezetett általános jövedelmi pótagó a megszerzett jövedelmeket 4 csoportba sorolta:

- I. Cselédek, munkások és házalók
- II. Föld- és házbirtokosok
- III. Gyáros, iparos, bankár, orvos és mérnök, akik a bevételük és a költségük különbözeteként határozták meg bevételüket
- IV. Köztisztviselő és magánalkalmazottak jövedelme

Az I és II. csoportba tartozók a kereseti adó hatálya alá, míg a III és IV. csoportba soroltak a jövedelemadó alá tartoztak. (Herich, 2007)

Az új adótörvényekkel együtt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyar adórendszer az európai országok adórendszerétől egyre jobban elszakad, amely mind a gazdasági fejlődést, mind pedig a kapcsolatokat is negatívan befolyásolta. (Kállai, 2000)

Egyenes adóink tényleges eredménye az 1868-tól 1890-ig 61,5 millió forintról 101 millió forintra 1,64-szeresére emelkedett. (1. Táblázat)

Az 1875. évi törvényhozás az adókat (földadót és házadót) megfelelően átcsoportosította és az adórendszer ebben az átcsoportosításban élt a következő nagy adóreformig: az ú. n. Wekerle-féle adótörvények megalkotásáig.

Az 1909. évi adóreform elhalasztása miatt, a gyakorlatban 1916-ig az 1875-ben kialakult adórendszer volt érvényben. (Csekő, 2003)

1.Táblázat: Magyarország adóbevétele és megoszlása 1868-ban és 1890-ben

1868-ban		
Megnevezés (bevezetés éve)	Értéke	Megoszlása
Összes adóbevétel	121 millió Ft	100%
- ebből: Összes közvetett adó	63 millió Ft	52,07%
- ebből: Összes egyenes adó	58 millió Ft	47,93%
Összes egyenes adóból:		
Földadó (1850)	34 millió Ft	58,62%
Házadó (1850)	11 millió Ft	18,97%
Személyes kereseti adó (1850)	8 millió Ft	13,79%
Jövedelmi adó (1868)	5 millió Ft	8,62%
1890-ben		
Összes adóbevétel	296 839 095 Ft	100%
- ebből: Összes közvetett adó	196 000 000 Ft	66,03%
- ebből: Összes egyenes adó	100 839 095 Ft	33,97%
Összes egyenes adóból:		
Földadó	34 780 339 Ft	34,49%
Kereseti adó (1875)	19 666 863 Ft	19,50%
Általános kereseti pótdadó (1875)	16 811 814 Ft	16,67%
Házadó	10 672 499 Ft	10,58%
Szállítási adó (1875)	6 314 699 Ft	6,26%
Tőkekamat- és járadékadó (1875)	4 563 217 Ft	4,53%
Vállalatok adója (1875)	3 455 276 Ft	3,43%
Hadmentességi díj (1880)	2 450 578 Ft	2,43%
Késedelmi kamatok	1 300 489 Ft	1,29%
Vadászati és fegyveradó (1875)	465 235 Ft	0,46%
Nyereményadó (1879)	215 964 Ft	0,21%
Bányaadó (1875)	142 122 Ft	0,14%

Forrás: Képviselőházi napló, 1896 alapján saját számítás

M7.3 Wekerle Sándor (1909) adóreformja

A kiegyezés (1867) után az új államszervezet kiépítése és fenntartása súlyos pénzügyi gondokat idézett elő, de a gazdasági fellendülés megteremtette a teherviselés alapját is. Az adók ekkor két csoportra oszthatóak:

- egyenes adóként funkcionált a földadó, a házadó, a jövedelem- és személyes kereseti adó,
- közvetett adó terhelte a szesz, a bor, a sör, a hús és a cukor termelését, forgalmazását.

Az egyenes adó rendszerének igazságtalan, primitív és a feudális korból fennmaradt vonásai voltak. Kereseti adót vetettek ki a cselédekre, a napszámosokra, az ipari munkásokra. A legalacsonyabb keresetűekre adóminimumot állapítottak meg, melyet a családfőnek meg kellett fizetni (Ilonka, 2004).

Az 1909-ben bekövetkezett földkataszter kiigazítások befejezése és végrehajtása lehetővé tette a modern magyar adórendszer kiépítését, mely a Magyar Királyi Adóhivatalok kiépítését hozta magával. Ennek megvalósításában nagy és kiemelkedő szerepe volt Wekerle Sándornak.

Wekerle Sándor 1880 és 1890 között a fogyasztási adók megemelésével és adóminimum megállapításával, valamint kedvezőbb kamatozású kölcsönökkel alig tíz év alatt stabillá tette az államháztartást, intézkedései nyomán a korábban válságos helyzetű államháztartásban a század végére lecsökkent a deficit, sőt volt olyan év (1891), amikor többlettel zárt (Környei, 2000).

A második adóreform-kísérletre, amelyet Wekerle Sándor akkori miniszterelnök neve fémjelez, 1909-ben került sor. A reform célja kettős volt: egyrészt minden polgár képességei szerint adózzon (arányosabb köztelherviselés), másrészt az összes elvonás adóterhe ne változzon. Ennek érdekében az egyenes (direkt) adókat eltörölték, a hozadéki adót módosították, és új adónemet vezettek be. A legnagyobb mérvű változás a jövedelemadó esetében történt: 5%-ig emelkedő progresszív személyi jövedelemadót vezettek be, ugyanakkor az első és a második osztálybeliek kereseti adóját, illetőleg a jövedelmi pótagót megszüntették, továbbá létminimumot vezettek be. Tanulságos az a mód, ahogyan a személyi jövedelmeket adóztatták. Az adóalany a családfő volt, a családtagok jövedelme összeadódott, így voltaképpen nem is személyi, hanem családi jövedelemadózásról beszélhetünk. A létminimumnál alacsonyabb jövedelem adómentes volt, a gyermekek után adókedvezmény járt.

Az adózás alapjául szolgáló fő jövedelemtípusok, illetőleg a jövedelemszerzés színterei:

- mező és erdőgazdaság,
- épület,
- ipar, kereskedelem, bányászat,
- tőkevagyon és
- szolgálati viszony voltak.

Az 1909. évi reform – a közbejött első világháború miatt – csupán 1922-ben lépett életbe. (Herich, 2007)

Magyarországon ebben a időszakban a főbb adónemek a következők voltak:

- földadó (mértéke 20% a kataszteri tiszta jövedelem után)
- házadó (alapja a házak évi haszonértéke, mértéke település jellege szerint eltérő 11-16%)
- tőkeamat és járadékadó (alapja a kötvények, részvények kamata, banki kamatból származó jövedelem, mértéke általában 5%)
- kereseti adó (1875. évben bevezetett XXIX. Tc. alkotta meg, és fentebb már általam említett 4 csoport tartozott ide). (Környei, 2000)

Megyénként adóhivatali épületek sora létesült, létrejött e szakterületeknek az egyetemi szintű oktatása, szaklapok, folyóiratok, könyvek jelennek meg az adózással kapcsolatban. 1921-ben vezették be az általános forgalmi adót (1921. évi XXXIX. törvénycikk). Két különös törvény is hatályba lépett 1921-ben, az 1921. évi XV. Törvénycikk a betétek, a folyószámla-követelések és a természetben elkülönítve őrzött készpénzletek, továbbá a belföldi részvények és szövetkezeti üzletrészek, a külföldi pénznemek és a külföldi értékpapírok vagyonszállásáról, valamint az 1921. évi XLV. törvénycikk az ingatlanok, a felszerelési tárgyak, az áruháztárak, az ipari üzemek és egyéb jószágok vagyonszállásáról (röviden I. és II. vagyonszállásról szóló törvények). A két törvény az I. világháború idején szerzett vagyonok egy részét vonta el, ezzel is megalapozva az államháztartás gazdasági stabilitását. A változó társadalmi-gazdasági helyzetnek megfelelően szükségessé váltak az ezt kiszolgáló adótörvények, amelyek kialakítására és a hatályba lépésére 1922-ben került sor. Maguk a törvényszövegek, híven követik Wekerle hosszú távú elgondolásait. A törvények szakmai alaposágát bizonyítja, hogy ezen törvények szinte változtatások nélkül mindvégig fennmaradtak egészen a világháború kezdetéig, sőt egyes részeiben még egészen 1948-ig, jól szolgálva a jelentkező legkülönbözőbb társadalmi igények kielégítését. 1932-ben az összes közteherből a mezőgazdaság, az ipar és bányászat részarányánál 6%ponttal kevesebbet, közel 24%-ot képviselt (Kellner, 1938).

1938-ban összesen 72 adójogcímen 1,2 milliárd pengő adóbevétele volt az országnak, ebből 42,8%-a volt az egyenes adók, 16,3% a forgalmi adók, 13,4% az illetékek, 12,3% a fogyasztási adók, 10,1%-a jövedékek, 5,1% a vámok részaránya.

Az első világháborút követően az 1922-ben hatályba lépett általános kereseti adóról szóló törvényben megfogalmazódik a mezőgazdasági őstermelő korabeli körülírása, azzal, hogy adómentessége nem az éves jövedelméhez kötött, hanem a föld saját műveléséhez és primer mezőgazdasági termékek értékesítéséhez. De a tulajdonában lévő mezőgazdasági földterület aranykorona-értéke alapján földadót köteles volt fizetni a tulajdonos. (Környei, 2000a)

A második világháború pusztítást, inflációt és termelés kiesést – ezáltal bevételkiesést – hozott. 1945-ben bevezették az adópengőt, aminek értékét – a pengő és az adópengő arányát – naponta állapították meg. 1946-ban került bevezetésre az adójegy, ami kéthavi lejáratú adópengő volt. Ezt kezdetben csak a közadók megfizetésére használták, de később más közszolgáltatások díját is adópengőben fizették. A pénzromlás ellen végleges megoldást csak az 1946 augusztusában bevezetett forint jelentett. Ekkor egy forint 400 000 kvadrillió pengővel volt egyenértékű.

M7.4 1945-57-es évek adóreformjai

A I. világháború utáni gazdasági helyzet az adótörvényeket is tovább vitte a fejlődés útján. Az 1922. évi törvényhozás határozta el magát a második nagy adóreform megalkotására, amely nagyjában követi a Wekerle-féle adóreform nyomdokait és a mai adórendszernek is az alapja.

Az 1945 utáni adózási rendszer jövedelemadóztatása lényegében csak a mezőgazdasági termelőket, a kisiparosokat és kiskereskedőket, a szellemi szabadfoglalkozásúakat érintette. Emellett egyfázisú forgalmi adózás, és egy igen bonyolult vállalati jövedelem szabályozás volt jellemző (Turján, 1985).

A második világháború utáni adórendszer a következő főbb sajátosságokkal volt jellemezhető:

- óriásira nőtt az adóztatás elosztási-újraelosztási (disztribúciós-redisztribúciós) funkciója. A cél a magánvállalkozások terheinek növelése, és az állami szektor terheinek csökkentése volt,
- a külföldi tulajdonú vállalatok adóterheit oly mértékben növelték, hogy előbb-utóbb csődbe jutottak, felszámolás alá kerültek, majd ezeket könnyűszerrel állami tulajdonba vehették,
- a közvetlen adók szerepe növekedett, az adótáblázat progresszivitása erősödött,
- emelkedtek a vagyon, az ajándékozás és az öröklés adóterhei,
- földadót és az ehhez kapcsolódó adókat természetben kellett megfizetni,
- földadót a föld-értékadó, a házadót pedig a telekérték adó váltotta fel,
- munkajövedelmek adóterhe csökkent,
- az adórendszer az ágazatok közötti jövedelemátcsoportosítás eszközévé vált, segítségével a mezőgazdaságból a jövedelmek számottevő részét az iparba juttatták át,
- 1952-ben bevezették az úgynevezett nettó termelői árat. Az állami elvonás a forgalmi adóban koncentrált (az iparban a bruttó ár 1955-re az 1938. évihez képest a nyolcszorosára nőtt), az adó a végső fogyasztót terhelte,
- az adórendszer kiszámíthatatlan volt, mivel gyakran és jelentősen változott. (és ez, sajnos, ma is így van). Ez megnehezítette, hogy a gazdaság szereplői kellően megalapozhassák számításaikat, döntéseiket. (Herich, 2007)

1957-ben az adórendszerben fontos, korszakos változások következtek be. Megszilárdult a politikai és adórendszer. A mezőgazdaságban megszűnt a kötelező beszolgáltatás, ezt új ár- és adórendszer váltotta fel. A jövedelemadó-kulcsot 20 százalékkal csökkentették, a kisiparosok, a

magánkereskedők és az önálló szellemi tevékenységet végzők mentesültek az adóterhektől. Az illetményadót – mely új elemként jelent meg – 1959-ben bevezették (Herich, 2007).

1964-ben bevezették az eszközökértékesítési járulékot (eszközök értékének 5%-át be kellett fizetni az államkasszába). Csökkentek a forgalmi adó kulcsok, de nagyobb forgalmi adót vezettek be azokra a termékekre, melyek korszerűtlenek voltak. A szocialista és a magánszektor megkülönböztették, ily módon megemelték a kisiparosok és a magánkereskedők jövedelemadóit, amivel a magánvagyon felhalmozását korlátozták (Herich, 2007).

Az 1960-as évek legjellemzőbb adónemei a következők voltak:

- nyereségadó
- egyfázisú forgalmi adó
- béradó és kereseti adó
- importforgalmi adó és import árkiegészítés
- vagyonadó, felhalmozási adó (Herich, 2007)

A II. világháború után egy időre megszakadt a modern adózás története, az 1950-es évektől az 1970-es évek végéig egy elvileg „adók nélküli” társadalom megvalósítására törekedtek. Bár ez teljességében és minden területen sohasem valósult meg, a közös teherviselés elvének félresöpprésével mérhetetlen társadalmi károkat okozott az uralkodó politikai rendszer (például az általános jövedelemadó hiányával). Más volt a helyzet a mezőgazdaság területén. A mezőgazdasági tevékenység utáni földadót az illetékes községek, városok tanácsainak adóügyi csoportjai szedték be. A földadó alapját az aranykorona értékben kifejezett kataszteri tiszta jövedelem képezte. A mezőgazdasági termelő szövetkezeteknek a földadó és a jövedelemadó mellé az egyes mellék- és segédüzemágai után forgalmi adót is kellett fizetniük. A lakosság házadót, községfejlesztési hozzájárulást, egyházi adót, honvédelmi hozzájárulást, gyermektelenségi adót, gépjárműadót fizetett. Volt vállalati nyereségadó, vagyonadó, jövedelemadó, kereskedelmi adó, kommunális adó. A helyzet az új gazdasági mechanizmus keretében 1967-től kezdett megváltozni. A mezőgazdasági termelő szövetkezetek tevékenységi körei kiszélesedhettek, egyre több ipari vállalkozást indítottak be. Megjelentek a szolgáltatást és termékértékesítést végző, vagy éppen ipari termelést bonyolító ún. melléküzemágák. A vállalatoknál és szövetkezeteknél az állammal szembeni pénzügyi kötelezettségnek tekintették a nyereségadót, a termelési adót, az illetményadót, az eszközökértékesítési járulékot, a szövetkezetek jövedelemadóit, a földadót, a gépjárműadót, az erdőhasználati járulékot, a központosításra kerülő amortizációt és minden olyan pénzügyi kötelezettséget, amelyeket jogszabály e körbe utalt. A kisipari és magánkereskedelmi tevékenységet folytatók, az önálló szellemi foglalkozásúak, a háztáji és kisegítő gazdaságokban dolgozók általános jövedelemadót fizettek (a forgalmi adó mellett). Ez az általános jövedelemadó csak nevében volt általános, mivel csak néhány százezren voltak ennek az adófajtának a kötelezettjei. Azt is lehet mondani, hogy ez inkább az akkori magánszféra büntetőadója volt, különösen igaz ez, ha figyelembe vesszük, hogy az adókulcsok gyorsan emelkedtek, félmillió forintos éves jövedelem felett 60%, 900 ezer forintos felett 75% volt az adókulcs a teljes jövedelemre.

Az átlagjövedelem havi szinten 1970-es években 2.222 Ft volt, mely 1980-as évekre közel 85%-kal megemelkedett (4.098 Ft/hó-ra).

Összességében elmondható, hogy az 1987-ben induló adóreform előtt az adószabályozás a gazdaság szektorális és tulajdonjogi felépítésére fókuszált, a magánszféra csaknem minden formáját magasabb adóval sújtotta. Az állami elvonások a gazdaságba való direkt beavatkozás eszközei voltak. Miközben már 1876-tól volt modern adóigazgatási eljárása Magyarországnak (1876. évi XV. Törvénycikk a közadók kezeléséről), az adóigazgatási eljárást, azaz az adók beszedését, ellenőrzését, kezelését stb. végrehajtó központi államhatalmi szerv erre nem létesült. Ugyan központi irányítás már 1848-50-től volt, de a rendszer erőteljesen decentralizáltan működött a

szolgabíróságokon, a megyéknél, a tanácsoknál stb. A Magyar Királyi Adóhivatal is ilyenként működött, illetve a II. világháború után 1949. szeptember 1-jétől felállított Központi Adóhivatal is. Az 1950-es években, illetve a 1960-as évek második feléig ez is megfelelő volt az adórendszer működéséhez. A vállalati adóztatás területén fontos lépés volt az 1968-as gazdasági reform, amelynek során a gazdálkodó szervezetek önállósága nagymértékben növekedett, s ezzel a szimulált piacgazdasági viszonyok egyfajta szocialista változata valósult meg. 1967. július 1-jével (jogutódként) megalakult a PM Bevételi Főigazgatósága. Ez már lehetőséget teremtett a decentralizáltság megszüntetésére.

M7.5 1988-as adóreform

A gazdasági, társadalmi rendszerváltást megelőző időre nyilvánvalóvá vált, hogy szükséges az adórendszer nemzetközi normáknak, a XX. század végi elvárásoknak való megfeleltetésére.

A korábbi adórendszer szövevényes volt, többféle adóformát tartalmazott, kiszámíthatatlanná tette a jövedelem nagyságának meghatározását, torzította a gazdasági folyamatokat, lassította a szerkezetátalakulást. Költségnövelő valamint árfelhajtó hatása is volt. Az adóreform ezeket a hatásokat nem változtatta meg. (Borszéki, 1991b)

A lakossági jövedelmek 1987. év végéig nagyjából három csoportra voltak oszthatók, és ez a csoportosítás a közteljesítés szempontjából is karakterisztikusan meghatározónak bizonyult.

- Az *első* csoportba a munkaviszonyból és az ezzel azonosnak tekintett más jogviszonyból (pl. szövetkezeti tagsági jogviszonyból) származó jövedelmek tartoztak. Ezek a jövedelmek korábban sávosan progresszív nyugdíjjárulék alá estek, adót viszont nem viseltek. Ez utóbbira tekintettel vált szükségessé a személyi jövedelemadó bevezetésekor a keresetek bruttosítása.
- A *második* csoportba a mezőgazdasági termelők tartoztak, akik a háztáji és kisegítő gazdaságok jövedelemadóját fizették. Az adó alapja az elért bevétel volt, és 1987-ben évi 300 ezer forint bevételig érvényesült az adómentesség.
- A *harmadik* csoportba az általános jövedelemadó alá eső olyan jövedelmeket sorolták, amelyek nem tartoztak a már említett két csoportba. E körbe tartozott például az egyéni és a társas vállalkozók személyes jövedelme, a munkaviszonyon kívüli szellemi és fizikai tevékenységből származó jövedelem, az ingatlan, az ingó dolog értékesítéséből, a bérbeadásból származó jövedelem. Az 1988 előtti szabályozás eltérően kezelte a különböző jogcímen szerzett lakossági jövedelmeket, s nem biztosíthatta az arányos közteljesítést. A lakosságot terhelő adók aránya a vállalati adóteherrel összehasonlítva aránytalanul alacsony volt.

1988-ban következett be a negyedik adóreform, mely a nyugat-európai adórendszerhez való közeledés jegyében zajlott le. A reform fő céljai a következők voltak:

- a gazdaságpolitikai döntésekhez korszerű eszközök biztosítása,
- új, stabil pénzügyi szabályozás,
- az 1968. évi reformok kiterjesztése, áru- és pénzügyi viszonyok megerősítése. (Herich, 2007)

A reform eredményeként a közvetlen adók szerepe csökkent, és ezzel párhuzamosan pedig a közvetett adók szerepe megnövekedett (Herich, 2007)

A kor legfontosabb adói a következők voltak:

- szja (egybevonva és kiterjesztve az adóalapot)
- áfa
- fogyasztói adó
- társulati adó, társulati különadó

- játék és pénznyerő automaták kereskedelmi adója
- szeszadó
- vám
- házáadó, telekadó, építményadó
- iparüzési adók, kommunális adó
- idegenforgalmi adó
- társadalombiztosítás (Herich, 2007)

Az adórendszerrel kapcsolatban azonban voltak problémák:

- Az adórendszer kevés, szoros elszámolású adóalannyal számolt, ez azonban megváltozott. Elszámolási és ellenőrzési problémák merültek fel.
- Az adótáblázat erős progresszivitása következtében megnövekedett a jövedelemeltitkolás és a feketegazdaság aránya.
- A nyújtott beruházási kedvezmények a piaci hatásokat eltérítették.
- A jogalkotásban alapvető hiányosságok jelentek meg, és széleskörű volt a társadalmi, szakmai kontroll hiánya is.
- Hiányzott az egységes fogalmi, értelmezési és ellenőrzési rendszer
- Hiányzott a nemzetközi adóharmonizáció. (Herich, 2007)

Az adórendszer bevezetése a lakosság pozíciójának romlását hozta magával, amely a vállalatok abszolút terhelésének mérséklődésével, és a költségvetés bevételeinek emelkedésével járt. A lakosság adóterhei 17%-ra nőttek az adóköteles jövedelmek százalékában, ráadásul a háromkulcsos áfa kb. átlagosan 10%-kal növelte a lakossági adóterheket. A gazdálkodó szervezetek csökkenő összegeket fizettek be.

A nemzetközi összehasonlítások szerint a magyar adófizetők nem fizettek lényegesen többet, mint Nyugat-Európában, de a bérek messze elmaradtak, maradnak nyugat-európai összehasonlításban. Az egyéni vállalkozók jövedelme folyamatosan csökkent. Ennek oka visszavezethető a legális kiskapuk használatára, (pl. alacsony jövedelmek bevallása, és az adóalap mérséklése). Szja szempontjából az adót eltitkolni nem képes, ezért a terheket nagyobb részt viselő alkalmazotti, illetve az adóváltozásokhoz rendkívül rugalmasan alkalmazkodó egyéni vállalkozói rétegre oszlott az adófizetők köre. Magyarország a kényszervállalkozók országa lett.

Új törvények elfogadása és a vállalkozások alapításának alanyi joggá minősítése hatásaként a korábbi alkalmazotti létszám 4,8 millióról 3,7 millióra mérséklődött, miközben a vállalkozó szervezetek száma 400 ezerről csaknem 1 millióra növekedett.

1988-ban számos adókötelezettség megszűnt (pl. béradó, vagyoadó, általános jövedelemadó stb), egyes adók alapja és mértéke megváltozott (pl. nyereségadó), valamint új adók léptek életbe (pl. áfa, jövedelemadó). Adóreform hatására létrejött a vállalkozói adó, mely az egyéni és társas vállalkozókat azonos módon szabályozta. Előrelépés következett be a nemzetközileg is elismert adórendszer irányába.

A nyereségadóztatás megteremtette a piacgazdaság egyenlő feltételeit, a hozzáadott érték típusú adó bevezetésével utat nyitott a külföldi piacon való megjelenésünknek, a személyi jövedelemadóztatással visszahozta a köztelherviselés alkotmányos kötelezettségét. Mindez az önadóztatás bizalmi elvére épülve került bevezetésre. 1987-ben a bérbruttósítás volt az új adórendszer első érdemi lépése, melynek alapját a személyi jövedelemadóztatás 1988. január 1-jétől életbe lépő szabályai képezték. Az átalakítás eredményeként adórendszerünk egyre több eleme alkalmazkodott az európai piacgazdaságokban kialakult szerkezethez. Számos úgynevezett kis adó került bevezetésre, mint például a munkaadói járulék, a munkavállalói járulék, a rehabilitációs hozzájárulás, a szakképzési hozzájárulás, a kulturális járulék, a környezetterhelési díj, a játékadó. Az új adók bevezetésével egy időben kialakult az adóigazgatás új rendszere, 1987. július 1-jén

megalakult a rendszert működtető Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH). Az adóreform befejező lépései az 1991-ben hatályba lépő helyi adózásról és az adózás rendjéről szóló törvények voltak, ez utóbbi egységes eljárásrendet adott a közterhek beszedésének minden mozzanatára.

A hagyományos adórendszert sajátos dichotómia jellemezte: lakossági és vállalati adórendszerből állt, melyek önálló elvek szerint működtek. A lakossági adórendszer szerepe fiskális szempontból elhanyagolható volt, hiszen a lakosságtól származó adóbevétel a nyolcvanas évek közepén az államháztartási bevételek 2-3%-át tette ki. A lakossági adóztatás a jövedelem korlátozására, illetve kiegyenlítésére szolgált. Az adórendszer szerkezeti átalakítását főleg a társas kisvállalkozások elterjedése kényszerítette ki.

1988-as adóreform előtt a kormányzati bevételek jelentős része (mintegy kétharmada) a vállalati jövedelmek közvetlen adóztatásából, illetve számtalan kulccsal működő egyfázisú forgalmi adóból származott, a személyi jövedelmek adóztatása a háttérbe szorult. (Semjén, 1998)

1988. évi adóreformmal lezárult az a több évtizedes időszak, melyben a lakosság többsége jelképes összegű adót fizetett adófizetés gyanánt. A lakosság milliói közvetlenül is adófizetőkké váltak. Az adóreformmal a lakosságra tevődött át számottevően korábban a vállalatot sújtó adóterhelés.

1993-ra a lakosság vált a terhek fő hordozójává. A lakosság közvetlen adóterhei az 1988-as 9 százalékról 17 százalékra növekedtek az adóköteles jövedelmek százalékában, míg a jövedelmek átlagos adóterhe 5–15 % között mozgott.

Az adórendszerből eltűnt a vállalkozások jövedelem-felhasználási korlátozása. 1989-től érvényesült a vállalkozási nyereségadózás, mellyel megszűnt az adórendszer hármas tagozódása, valamint fokozatosan eltűntek a vállalkozások közötti szektorális, szervezeti megkülönböztetések.

Az 1988-tól induló személyi jövedelemadónak a következő sajátosságai voltak nyugati minta alapján:

- Két alapvető kategóriába sorolta a jövedelmeket.
 - Az összevonás alá eső jövedelmek kategóriájába tartoztak a munkaviszonyból, mezőgazdasági szövetkezeti tagviszonyból, az ehhez kapcsolódó költségtérítésekből származó jövedelmek, az önálló tevékenységből származó jövedelem, a nyugdíj (mint adót nem viselő járandóság). Az adókötelezettséget progresszív adótáblázat szerint kellett megállapítani.
 - A külön adózó jövedelmek (pl. kamat, osztalék). Ezek után nem progresszív, hanem lineáris adót (forrásadót) fizettek.
- A rendszerben a következő adóalap- és adócsökkentő kedvezmények épültek be:
 - a legnagyobb arányt az alkalmazottaknak adott alkalmazotti kedvezmény tette ki, de megjelent a gyermekkedvezmény, valamint a munkahelyi étkezési hozzájárulás adómentessége.
 - a szellemi foglalkozásból származó jövedelemből levonható volt a költség
 - adót nem viselő járandóság maradt a nyugdíj.

Az adórendszer bevezetése egyértelműen a lakosság pozíciójának romlását hozta magával. (Ékes, 1997)

1988-ban bevezetett új személyi jövedelemadó rendszerben az összes jövedelem összevontan adózott. A közteherviselés igazságosabbá vált, a közös kiadásokhoz a nagyobb jövedelműek nagyobb mértékben járultak hozzá. 1992-ben bevezették a társasági adót, a személyi

jövedelemadórendszerét átformálták, kiépítették az általános forgalmi adó és a fogyasztási adó rendszerét. (Kurtán, 2000a)

Az 1987-88-as reform után átvettük az európai adószervezetet kisebb eltérésekkel. (Herich, 2009)

Az 1988-as nagy adóreformmal a magyar adórendszer teljes körűen kibontakozott, az európai rendszereknek megfelelővé vált. (Hetényi, 2004)

Eltolódott az arány a termelő típusú adóztatás felől a végső fogyasztást terhelő felé, megindult az adórendszer összehangolása a fejlett országok gyakorlatával. Közép- és Kelet-Európa államai közül elsőként 1988-ban került bevezetésre az általános forgalmi adó

M8: 1990-2011 KÖZÖTT BEKÖVETKEZETT JELENTŐSEBB ADÓTÖRVÉNYI
VÁLTOZÁSOK MAGYARORSZÁGON

Év	Jogsabály, illetve a jelentős változás megnevezése
1990.	Megalkották az adózás rendjéről szóló törvényt (mely az adózás eljárási szabályait rendezi)
	Megszületett a helyi adókról szóló törvény
	Illetéktörvényt megalkotta az Országgyűlés
1991.	Felállt a mai adórendszer
1992.	A vállalkozási nyereségadó a társasági adó váltotta fel
	Megreformálták a Szja, és a fogyasztási adó szabályait
	Új Áfa törvény került bevezetésre
	Megalkották a gépjárműadóról szóló törvényt
1993.	Megalkották az első jövedéki adó törvényt
1995.	Megalkották a ma is hatályban lévő SZJA törvényt
	Megalkották vámtörvényt és vámtarifátörvényt
1997.	Megszületett a jövedéki adóról szóló törvény
	Megalkották a társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvényt
	A társadalombiztosításra vonatkozó törvények életbe léptek
2003.	Országgyűlés új adózás rendjéről szóló törvényt (mely 2004. január 01-től lépett hatályba) és
	Új jövedéki adó törvényt fogadott el
	Hatályba lépett az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló törvény
2004.	Megszűnt a fogyasztási adó
	Hatályba lépett a gépjárművek vonatkozásában a regisztrációs adó
	Az Áfa-törvénybe beiktatásra kerültek a közösségen belüli értékesítés és beszerzés szabályai
	A vámtörvény hatályát veszítette
2006.	Hatályba lépett az egyszerűsített közteher-viselési hozzájárulásról szóló törvény
2006. szeptember 01.	Hatályba lépett az államháztartás egyensúlyát javító különadóról és járadékról szóló törvény
	Változtak a társadalombiztosítási-járadék fizetési kötelezettségek
2008.	Új Áfa törvény került bevezetésre
	Megszűnt néhány szűkebb adózói kört érintő kisadó (az állattenyésztési hozzájárulás, a halászatfejlesztési hozzájárulás, az erdőfenntartási járulék, valamint a vadvédelmi hozzájárulás).
2009.	Bevezetésre került a távhőszolgáltatás versenyképesebbé tételéről szóló úgynevezett távhőadó
	November 9-én elfogadásra került az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló törvény
2011.	Bevezetésre került január 1-én az egykulcsos családi személyi jövedelemadó rendszere

Forrás: Hatályos adójogsabályok alapján saját szerkesztés

M9. AZ ADOTT VIZSGÁLT ÉVBEN ÉRVÉNYES ÖSSZEVONT ADÓALAPBA TARTOZÓ JÖVEDELMEKET TERHELŐ PROGRESSZÍV ADÓTÁBLÁZAT MAGYARORSZÁGON

Év	Jövedelem	Adó mértéke
2000	0-400.000 Ft	20%
	400.001-1.000.000 Ft	80.000 és a 400.000 Ft-on felüli rész 30%-a
	1.000.001 Ft-tól	260.000 és az 1.000.000 Ft-on felüli rész 40%-a
2001	0-480.000 Ft	20%
	480.001-1.050.000 Ft	96.000 és a 480.000 Ft-on felüli rész 30%-a
	1.050.001 Ft-tól	267.000 és az 1.050.000 Ft-on felüli rész 40%-a
2002	0-600.000 Ft	20%
	600.001 - 1.200.000 Ft	120.000 és a 600.000 Ft-on felüli rész 30%-a
	1.200.001 Ft-tól	300.000 és az 1.200.000 Ft-on felüli rész 40%-a
2003	0-650.000 Ft	20%
	650.001 - 1.350.000 Ft	130.000 és a 650 000 Ft-on felüli rész 30%-a
	1.350.001 Ft-tól	340.000 és az 1.350.000 Ft-on felüli rész 40%-a
2004	0-800.000 Ft	18%
	800.001 - 1.500.000 Ft	144.000 Ft és a 800.000 Ft-on felüli rész 26%-a
	1.500.001 Ft-tól	326.000 Ft és az 1.500.000 Ft-on felüli rész 38%-a
2005	0 - 1.500.000 Ft	18%
	1.500.001 Ft-tól	270.000 Ft és az 1.500.000 Ft-on felüli rész 38%-a
2006	0 - 1.550.000 Ft	18%
	1.550.001 Ft-tól	279.000 Ft és az 1.550.000 Ft-on felüli rész 36%-a
2007	0 - 1.700.000 Ft	18%
	1.700.001 Ft-tól	306.000 Ft és az 1.700.000 Ft-on felüli rész 36%-a
2008	0 - 1.700.000 Ft	18%
	1.700.001 Ft-tól	306.000 Ft és az 1.700.000 Ft-on felüli rész 36%-a

Forrás: APEH honlapról saját szerkesztés

M10. AZ ÉRVÉNYES MINIMÁLBÉR ÖSSZEGEI A 2000-2008. ÉVEKBEN
MAGYARORSZÁGON

Év	Minimálbér		
	Összege	30%-a	30-ad része
2000	25.500 Ft	7.650 Ft	255 Ft
2001	40.000 Ft	12.000 Ft	400 Ft
2002	50.000 Ft	15.000 Ft	500 Ft
2003	50.000 Ft	15.000 Ft	500 Ft
2004	53.000 Ft	15.900 Ft	530 Ft
2005	57.000 Ft	17.100 Ft	570 Ft
2006	62.500 Ft	18.750 Ft	625 Ft
2007	65.500 Ft	19.650 Ft	655 Ft
2008	69.000 Ft	20.700 Ft	690 Ft

Forrás: www.apoh.hu oldalról saját szerkesztés

M11. ÁTALÁNYADÓ MÉRTÉKÉNEK ALAKULÁSA 2000-2008 KÖZÖTT

Évek	Jövedelmi határ (Ft)	Átalányadó mértéke (%)
2000-2004	0-200.000	12,5
	200.001-600.000	25
	600.001-800.000	30
	800.001-	35
2005(Összevont adóalap adója)	0-1.500.000	18
	1.500.001-	270.000 +1.500.000 felüli rész 38%-a
2006	0-1.550.000	18
	1.550.001-	279.000 +1.550.000 felüli rész 36%-a
2007	0-1.700.000	18
	1.700.001-	306.000 +1.700.000 felüli rész 36%-a
2008	0-1.700.000	18
	1.700.001-	306.000 +1.700.000 felüli rész 36%-a

Forrás: Szja törvény alapján saját szerkesztés

M12. AZ EGYÉNI VÁLLALKOZÓ ÁLTAL FIZETENDŐ VÁLLALKOZÓI SZJA MÉRTÉKE
(2000-2008)

Évek	2000-2003	2004-2005	2006-2007.	2008.
Adókulcs	18%	16%	16%	16%
	-	-	10%*	10%**

Forrás: Hatályos szja törvény alapján saját szerkesztés

* 5 millió Ft-ig 10%-os szja kulcs, a szja törvényben meghatározott feltételek együttes fennállása esetén. A 10%-kal adózó vállalkozói adóalap 6%-a csekély összegű (de minimis) támogatásnak minősül.

** 50 millió Ft-ig az szja kulcs 10% a szja törvényben meghatározott feltételek együttes fennállása esetén. A 10%-kal adózó vállalkozói adóalap 6%-a csekély összegű (de minimis) támogatásnak minősül.

M13. VÁLLALKOZÓI OSZTALÉKALAP UTÁNI ADÓKULCSOK

Évek	Vállalkozói osztalékalap			
	Jövedelemrész	Adókulcs	Jövedelemrész	Adókulcs
2000-2002	Vállalkozói kivét*jegybanki alapkamat*2	20%	fennmaradó rész	35%
2003-2004	Vállalkozói kivét 30%-a	20%	fennmaradó rész	35%
2005-2007	Vállalkozói kivét 30%-a	25%	fennmaradó rész	35%
2008	Vállalkozói osztalékalap teljes összegére	25%	-	-

Forrás: hatályos szja törvény alapján saját szerkesztés

**M14. EGYÉNI VÁLLALKOZÓ JÁRULÉKFIZETÉSI KÖTELEZETTSÉGÉNEK
MEGÁLLAPÍTÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ MINIMÁLBÉR MAGYARORSZÁGON
(2000-2008)**

Időszak	Minimálbér	
	Összege	annak 30-ad része
1999.02.01-2000.01.31.	22.500 Ft	750 Ft
2000.02.01-2001. 01.31.	25.500 Ft	850 Ft
2001.02.01-2002.01.31.	40.000 Ft	1.333,33 Ft
2002.02.01-2004.01.31.	50.000 Ft	1.666,67 Ft
2004.02.01-2005.01.31.	53.000 Ft	1.766,67 Ft
2005.02.01-2006.01.31.	57.000 Ft	1.900,00 Ft
2006.02.01-2008. 08.31.	62.500 Ft	2.083,33 Ft
	Minimum-járulékalap	
2006.09.01-2006.12.31.	125.000 Ft	4.166,66 Ft
2007.01.01-2008.01.31*.	131.000 Ft	4.366,66 Ft
	Minimálbér kétszerese	
2008.02.01-2009.01.31.	138.000 Ft	4.600 Ft

Forrás: www.apoh.hu oldalról saját szerkesztés

*2008.01.01-től a minimum-járulékalap mint fogalom meghatározást felváltotta a minimálbér kétszerese.

**2010. január 1-jétől a minimálbér kétszeres összegét felváltja a tevékenységre jellemző kereset, ami a természetes személy főtevékenységére jellemző, a piaci viszonyoknak megfelelő díjazást, ennek megfelelően vállalkozónként eltérő összeget jelenthet.

M15. 2000-2008. ÉVEKBEN A JÁRULÉKFIZETÉSI MÉRTÉKEK ALAKULÁSA

Év (hó)	Foglalkoztató által fizetendő			Biztosított által fizetendő				
	társadalombiztosítási járulék			nyugdíj- járulék		mpt. tagdíj	egészségbiztosítási járulék	
	nyugdíj- biztosítási járulék	egészségbiztosítási járulék (eg.b.j.)						
		természet- beni eg.b.j	pénz- beli eg.b.j.	mpt. tag	nem mpt. tag	természet- beni eg.b.j.	pénzbeli eg.b.j.	
2000.év	22%	11%		2%	8%	6%	3%	
2001.év	20%	11%		2%	8%	6%	3%	
2002.év	18%	11%		2%	8%	6%	3%	
2003.év	18%	11%		1,5%	8,5%	7%	3%	
2004.év	18%	11%		0,5%	8,5%	8%	4%	
2005.év	18%	11%		0,5%	8,5%	8%	4%	
2006.VIII.	18%	11%		0,5%	8,5%	8%	4%	
2006.IX.	18%	7%	4%	0,5%	8,5%	8%	4%	2%

Forrás: www.apéh honlapról saját szerkesztés

M15. 2000-2008. ÉVEKBEN A JÁRULÉKFIZETÉSI MÉRTÉKEK ALAKULÁSA (folytatás)

Év	Foglalkoztató által fizetendő				Biztosított által fizetendő				
	társadalombiztosítási járulék			korkedvezmény biztosítási járulék	nyugdíjjárulék		mpt. tagdíj	egészségbiztosítási járulék	
	nyugdíjbiztosítási járulék	egészségbiztosítási járulék eg.b.j.			mpt. tag	nem mpt. tag		természetbeni eg.b.j.	pénzbeli eg.b.j.
		természetbeni eg.b.j.	pénzbeli eg.b.j.						
2007	21%	5%	3%	13%*	0,50%	8,50%	8%	4%	3%

* A korkedvezmény-biztosítási járulékot 2007. évben a központi költségvetés vállalja át, ezért a foglalkoztatók, egyéni vállalkozók részére 2007-ben konkrét fizetési kötelezettséget nem jelent. Bevezetése fokozatosan történik.

Év	Foglalkoztató által fizetendő				Biztosított által fizetendő				
	társadalombiztosítási járulék			korkedvezmény biztosítási járulék	nyugdíjjárulék		mpt. tagdíj	egészségbiztosítási járulék	
	nyugdíjbiztosítási járulék	egészségbiztosítási járulék eg.b.j.			mpt. tag	nem mpt. tag		természetbeni eg.b.j.	pénzbeli eg.b.j.
		természetbeni eg.b.j.	pénzbeli eg.b.j.						
2008	24%	4,50%	0,50%	13%*	1,50%	9,50%	8%	4%	2%

*A korkedvezmény-biztosítási járulék 75%-át a központi költségvetés átvállalta, ezért 3,25% fizetési kötelezettséget jelent a foglalkoztatók, egyéni vállalkozók számára.

M16. A JÁRULÉKFIZETÉS FELSŐ HATÁRAI 2000-TŐL 2008-IG

Év	A járulékfizetési felső határ naptári napi és éves összege	
2000.	napi: 5.520 Ft	évi: 2.020.320 Ft
2001.	napi: 6.020 Ft	évi: 2.197.300 Ft
2002.	napi: 6.490 Ft	évi: 2.368.850 Ft
2003.	napi: 10.700 Ft	évi: 3.905.500 Ft
2004.	napi: 14.500 Ft	évi: 5.307.000 Ft
2005.	napi: 16.440 Ft	évi: 6.000.600 Ft
2006.	napi: 17.330 Ft	évi: 6.325.450 Ft
2007.	napi: 18.490 Ft	évi: 6.748.850 Ft
2008.	napi: 19.500 Ft	évi: 7.137.000 Ft

Forrás: www.apenh.hu honlapról saját szerkesztés

M17. APEH ÁLTAL KEZELT ADÓ- ÉS ADÓJELLEGŰ BEVÉTELEK 2000-2008 KÖZÖTT MAGYARORSZÁGON

/adatok millió Ft-ban/

Évek	ÁFA	TA	SZJA	EVA	TBJ	EHO	MA	MV	SZKH	Bevétel összesen
2000	1 153 750	292 722	938 030	-	1 341 255	181 379	93 874	42 977	11 876	4 165 205
2001	1 243 899	351 856	1 116 658	-	1 527 098	194 664	110 015	50 309	14 238	4 735 771
2002	1 304 871	396 556	1 273 573	-	1 708 889	209 874	131 096	59 817	17 087	5 244 528
2003	1 699 557	413 662	1 314 419	31 020	1 914 795	173 315	146 186	47 141	18 586	5 917 022
2004	1 727 746	448 708	1 360 352	67 005	2 076 811	168 554	157 334	48 260	21 346	6 227 726
2005	1 785 316	430 051	1 437 773	91 365	2 272 934	164 408	172 605	52 264	24 857	6 631 893
2006	1 831 998	468 679	1 579 724	143 115	2 461 616	107 697	184 832	63 426	28 375	7 163 834
2007	1 979 374	510 781	1 800 007	152 812	2 911 419	113 483	201 364	92 064	33 598	8 653 988
2008	2 114 089	487 524	1 998 851	166 537	3 072 704	118 968	211 480	97 608	38 858	9 289 799

Forrás: Az Apeh világa évkönyvek alapján saját szerkesztés

M18. APEH ÁLTAL KEZELT ADÓ- ÉS ADÓJELLEGŰ BEVÉTELEK 2000-2008 KÖZÖTT AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

/adatok millió Ft-ban/

Évek	ÁFA	TA	SZJA	EVA	TBJ	EHO	MA	MV	SZKH	Bevétel összesen
2000	27 203	18 487	61 389	-	114 094	20 513	7 644	3 563	855	260 255
2001	39 474	20 923	73 831	-	130 270	21 330	9 017	4 269	1 108	304 871
2002	23 943	21 993	86 333	-	150 901	22 828	11 055	5 063	1 407	332 548
2003	51 838	20 935	88 075	-	171 545	18 887	12 682	4 195	1 656	381 543
2004	44 051	21 465	87 598	5 617	181 973	18 080	13 294	4 100	1 787	389 209
2005	47 501	17 674	89 749	7 516	196 922	17 231	14 540	4 490	2 051	409 135
2006	46 439	19 994	100 343	11 956	213 014	10 968	15 428	5 345	2 328	441 465
2007	61 339	19 129	97 898	12 225	221 727	10 579	14 462	6 683	2 384	473 388
2008	51 430	19 052	109 064	12 870	235 152	11 346	15 205	7 102	2 753	494 901

Forrás: Az Apeh világa évkönyvek alapján saját szerkesztés

**M19: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓK
MUNKABÉRÉNEK NAGYSÁGÁRA**
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
ber	124562,9	33674,83827	27
minber	52500,00	12977,05075	27

Correlations

		ber	minber
Pearson Correlation	ber	1,000	,922
	minber	,922	1,000
Sig. (1-tailed)	ber	,	,000
	minber	,000	,
N	ber	27	27
	minber	27	27

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,51E+10	1	2,505E+10	141,256	,000 ^a
	Residual	4,43E+09	25	177339767,3		
	Total	2,95E+10	26			

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: ber

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	-1012,219	10872,115		-.093	,927	-23403,759	21379,321						
	minber	2,392	,201	,922	11,885	,000	1,977	2,806	,922	,922	,922	1,000	1,000	

a. Dependent Variable: ber

Coefficient Correlations^a

Model			minber
1	Correlations	minber	1,000
	Covariances	minber	4,050E-02

a. Dependent Variable: ber

Collinearity Diagnostics

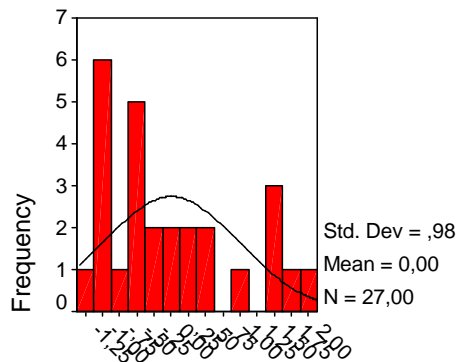
Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	minber
1	1	1,972	1,000	,01	,01
	2	2,818E-02	8,365	,99	,99

a. Dependent Variable: ber

Charts

Histogram

Dependent Variable: ber

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		27
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,98058069
Most Extreme Differences	Absolute	,146
	Positive	,146
	Negative	-,110
Kolmogorov-Smirnov Z		,759
Asymp. Sig. (2-tailed)		,612

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

**M20: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓI KIVÉT
NAGYSÁGÁRA**
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
kivet	47672,92	16587,08758	27
minber	52500,00	12977,05075	27

Correlations

		kivet	minber
Pearson Correlation	kivet	1,000	,917
	minber	,917	1,000
Sig. (1-tailed)	kivet	,	,000
	minber	,000	,
N	kivet	27	27
	minber	27	27

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,02E+09	1	6020445738	132,846	,000 ^a
	Residual	1,13E+09	25	45318903,83		
	Total	7,15E+09	26			

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: kivet

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	(Constant)	-13888,8	5496,050		-2,527	,018	-25208,160	-2569,507
	minber	1,173	,102	,917	11,526	,000	,963	1,382

a. Dependent Variable: kivet

Residuals Statistics^a

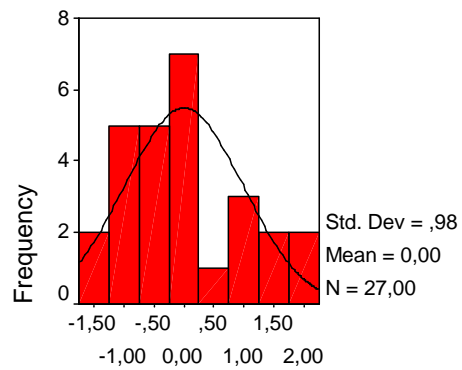
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	16012,59	67020,89	47672,92	15216,95125	27
Residual	-10925,2	14638,09	,0000	6601,20209	27
Std. Predicted Value	-2,081	1,271	,000	1,000	27
Std. Residual	-1,623	2,174	,000	,981	27

a. Dependent Variable: kivet

Charts

Histogram

Dependent Variable: kivet

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		27
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,98058069
Most Extreme Differences	Absolute	,120
	Positive	,120
	Negative	-,096
Kolmogorov-Smirnov Z		,625
Asymp. Sig. (2-tailed)		,830

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M21. AZ ADÓJÓVÁÍRÁS ÖSSZEGÉNEK, ÉRVÉNYESÍTÉS FELTÉTELEINEK VÁLTOZÁSA

Évek	Megnevezés	Jogosultsági határ	Mértéke	Maximális összege
2000	Adójóváírás	1.000.000	megszerzett bér 10%-a	3.000
		1.200.000	megszerzett bér 10%-a csökkentve 1.000.000.- feletti jövedelem 18%-val	-
2001	Adójóváírás	1.050.000	megszerzett bér 10%-a	3.000
		1.250.000	1.050.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
2002	Adójóváírás	1.200.000	megszerzett bér 10%-a	3.000
		1.400.000	1.200.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
2003	Adójóváírás	1.350.000	megszerzett bér 18%-a	9.000
		1.950.000	1.350.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
2004	Adójóváírás	1.350.000	megszerzett bér 18%-a	9.000
		1.950.000	1.350.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
	Kiegészítő jóváírás	720.000	jogosultsági hónap*50.000.-a megszerzett bért meghaladó részének 18%-a	540
		756.000	720.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
2005	Adójóváírás	1.350.000	megszerzett bér 18%-a	9.000
		1.950.000	1.350.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
	Kiegészítő jóváírás	1.000.000.	jogosultsági hónap*50.000.-a megszerzett bért meghaladó részének 18%-a	1.260
		1.302.400	1.000.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
2006	Adójóváírás	1.500.000.	megszerzett bér 18%-a	9.000
		2.100.000	1.500.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
	Kiegészítő jóváírás	1.000.000	jogosultsági hónap*50.000.-a megszerzett bért meghaladó részének 18%-a	2.340
		1.561.600	1.000.000.- feletti bér 5%-át meghaladó része	-
2007	Adójóváírás	1.500.000	megszerzett bér 18%-a	9.000
		2.100.000	1.500.000.- feletti bér 18%-át meghaladó része	-
	Kiegészítő jóváírás	1.000.000	jogosultsági hónap*50.000.-a megszerzett bért meghaladó részének 18%-a	2.340
		1.561.600	1.000.000.- feletti bér 5%-át meghaladó része	-
2008	Adójóváírás	1.250.000	megszerzett bér 18%-a	11.340
		2.762.000	1.250.000.- feletti bér 9%-át meghaladó része	-

Forrás: Szja tv alapján saját szerkesztés

M22: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓI
JÖVEDELEM ALAKULÁSÁRA
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
JOV	872994,3	297136,27404	27
minber	52500,00	12977,05075	27

Correlations

		JOV	minber
Pearson Correlation	JOV	1,000	,523
	minber	,523	1,000
Sig. (1-tailed)	JOV	,	,003
	minber	,003	,
N	JOV	27	27
	minber	27	27

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,29E+11	1	6,288E+11	9,431	,005 ^a
	Residual	1,67E+12	25	6,667E+10		
	Total	2,30E+12	26			

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: JOV

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	243866,7	210804,6		1,157	,258	-190293,552	678026,883						
	minber	11,983	3,902	,523	3,071	,005	3,947	20,020	,523	,523	,523	1,000	1,000	

a. Dependent Variable: JOV

Collinearity Diagnostics^a

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	minber
1	1	1,972	1,000	,01	,01
	2	2,818E-02	8,365	,99	,99

a. Dependent Variable: JOV

Residuals Statistics^a

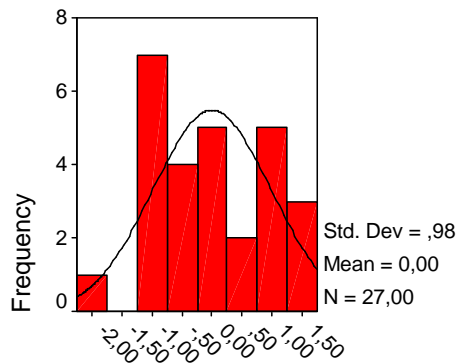
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	549442,9	1070720	872994,3	155508,98507	27
Residual	-491463	433686,4	,0000	253193,44564	27
Std. Predicted Value	-2,081	1,271	,000	1,000	27
Std. Residual	-1,903	1,680	,000	,981	27

a. Dependent Variable: JOV

Charts

Histogram

Dependent Variable: JOV

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		27
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,98058069
Most Extreme Differences	Absolute	,139
	Positive	,106
	Negative	-,139
Kolmogorov-Smirnov Z		,720
Asymp. Sig. (2-tailed)		,678

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

**M23: MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI EGYÉNI VÁLLALKOZÓK
ALALMAZOTTAINAK MUNKABÉRÉRE**
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
alkber	1330346	478340,06123	27
minber	52500,00	12977,05075	27

Correlations

		alkber	minber
Pearson Correlation	alkber	1,000	,915
	minber	,915	1,000
Sig. (1-tailed)	alkber	,	,000
	minber	,000	,
N	alkber	27	27
	minber	27	27

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,98E+12	1	4,983E+12	128,912	,000 ^a
	Residual	9,66E+11	25	3,865E+10		
	Total	5,95E+12	26			

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: alkber

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	-440703	160508,4		-2,746	,011	-771276,340	-110130,041						
	minber	33,734	2,971	,915	11,354	,000	27,615	39,853	,915	,915	,915	1,000	1,000	

a. Dependent Variable: alkber

Coefficient Correlations^a

Model			minber
1	Correlations	minber	1,000
	Covariances	minber	8,828

a. Dependent Variable: alkber

Collinearity Diagnostics^a

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	minber
1	1	1,972	1,000	,01	,01
	2	2,818E-02	8,365	,99	,99

a. Dependent Variable: alkber

Residuals Statistics^a

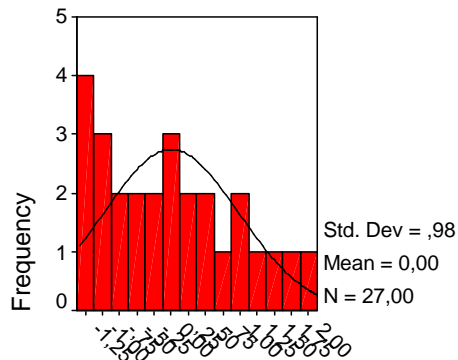
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	419520,6	1886961	1330346	437771,29984	27
Residual	-265226	377181,4	,0000	192783,56572	27
Std. Predicted Value	-2,081	1,271	,000	1,000	27
Std. Residual	-1,349	1,919	,000	,981	27

a. Dependent Variable: alkber

Charts

Histogram

Dependent Variable: alkber

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		27
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,98058069
Most Extreme Differences	Absolute	,107
	Positive	,107
	Negative	-,084
Kolmogorov-Smirnov Z		,557
Asymp. Sig. (2-tailed)		,916

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

**M24. VÁLLALKOZÓI KIVÉT HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓK
JÁRULÉKALAPJÁNAK NAGYSÁGÁRA**
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
jaralap	52949,26	21433,67885	24
kivet	46419,81	17158,93653	24

Correlations

		jaralap	kivet
Pearson Correlation	jaralap	1,000	,984
	kivet	,984	1,000
Sig. (1-tailed)	jaralap	,	,000
	kivet	,000	,
N	jaralap	24	24
	kivet	24	24

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,02E+10	1	1,023E+10	662,060	,000 ^a
	Residual	3,40E+08	22	15446400,19		
	Total	1,06E+10	23			

a. Predictors: (Constant), kivet

b. Dependent Variable: jaralap

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	94,908	357,673		-1,737	,096	-8984,423	794,606						
	kivet	1,229	,048	,984	25,731	,000	1,130	1,328	,984	,984	,984	1,000	1,000	

a. Dependent Variable: jaralap

Coefficient Correlations^a

Model		kivet	
1	Correlations	kivet	1,000
	Covariances	kivet	2,281E-03

a. Dependent Variable: jaralap

Collinearity Diagnostics

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	kivet
1	1	1,940	1,000	,03	,03
	2	5,967E-02	5,702	,97	,97

a. Dependent Variable: jaralap

Residuals Statistics^a

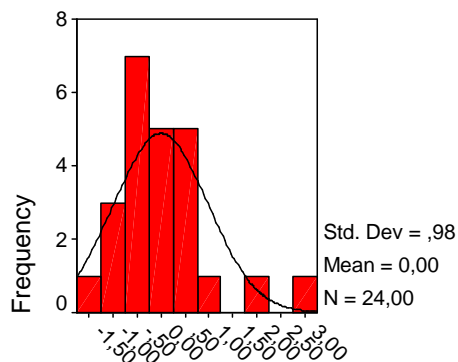
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	22314,54	96253,83	52949,26	21086,19860	24
Residual	-6310,68	11137,11	,0000	3843,80249	24
Std. Predicted Value	-1,453	2,054	,000	1,000	24
Std. Residual	-1,606	2,834	,000	,978	24

a. Dependent Variable: jaralap

Charts

Histogram

Dependent Variable: jaralap

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		24
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,97801930
Most Extreme Differences	Absolute	,124
	Positive	,124
	Negative	-,083
Kolmogorov-Smirnov Z		,607
Asymp. Sig. (2-tailed)		,856

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

**M25. MINIMÁLBÉR HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÓK
JÁRULÉKALAPJÁNAK NAGYSÁGÁRA**
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
jaralap	52949,26	21433,67885	24
minber	51250,00	13255,02366	24

Correlations

		jaralap	minber
Pearson Correlation	jaralap	1,000	,929
	minber	,929	1,000
Sig. (1-tailed)	jaralap	,	,000
	minber	,000	,
N	jaralap	24	24
	minber	24	24

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9,11E+09	1	9114850466	138,160	,000 ^a
	Residual	1,45E+09	22	65973139,91		
	Total	1,06E+10	23			

a. Predictors: (Constant), minber

b. Dependent Variable: jaralap

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	5% Confidence Interval for		Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	-24021,2	5754,998		-3,556	,002	-38030,228	-10012,212					
	minber	1,502	,128	,929	11,754	,000	1,237	1,767	,929	,929	,929	1,000	1,000

a. Dependent Variable: jaralap

Collinearity Diagnostics^a

Model	Dimension	Eigenvalue	Condition Index	Variance Proportions	
				(Constant)	minber
1	1	1,969	1,000	,02	,02
	2	3,059E-02	8,024	,98	,98

a. Dependent Variable: jaralap

Residuals Statistics^a

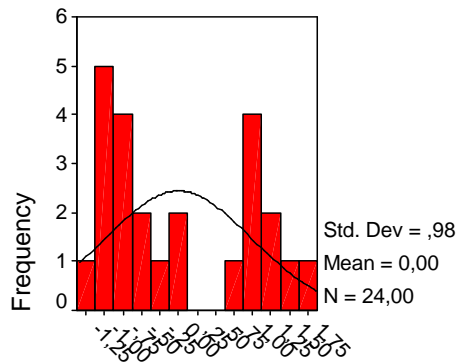
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	14276,29	79607,34	52949,26	19907,23101	24
Residual	-10497,8	13678,21	,0000	7943,84935	24
Std. Predicted Value	-1,943	1,339	,000	1,000	24
Std. Residual	-1,292	1,684	,000	,978	24

a. Dependent Variable: jaralap

Charts

Histogram

Dependent Variable: jaralap

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		24
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,97801930
Most Extreme Differences	Absolute	,193
	Positive	,193
	Negative	-,156
Kolmogorov-Smirnov Z		,946
Asymp. Sig. (2-tailed)		,332

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M26 AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT METANEVEK MEGFELELŐI

META	MEGNEVEZÉS
EVB001	Adó évben elért, adóalapba beszámító bevételek
EVB002	Bevételt csökkentő kedvezmények
EVB003	Bevétel a kedvezmények levonása után
EVB004	Tárgyi eszközök után elszámolt értékcsökkenési leírás összege
EVB008	Vállalkozási célú pénzügyi hitelre előző évben kifizetett kamat és kezelési költség összege
EVB009	Folyó évi beszerzés (anyag, árú, félkész, késztermék)
EVB012	Adó évben felmerült minden egyéb ktsg.
EVB013	Adó évben felmerült összes ktsg.
EVB014	A vállalkozás adó évi jövedelme
EVB015	A vállalkozás adó évi vesztesége
EVB019	Adóalapba beszámító bevétel
EVB020	Számított jövedelem
EVB023	Előző évekről áthozott, korlátlan ideig elhatárolható veszteség összege
EVB025	Előző két évre elhatárolt veszteség összege
EVB026	Nyitó készlet adó év január 1-én (anyag, árú, félkész és késztermék)
EVB027	Zárókészlet leltár szerinti értéke adó év december 31-én (anyag, árú félkész és késztermék)
EVB034	Vissza nem térítendő támogatások összegéből tárgyévben felhasznált összeg
EVB042	Szakképző iskolai tanuló után igénybe vehető kedvezmény (havi 6000 Ft/fő)
EVB043	Csökkent munkaképességű alkalmazott után igénybe vehető kedvezmény (havi 3000 Ft)
EVB044	Volt munkanélküli és szakképző iskolai tanuló alkalmazása miatt levonható tb járulék összege
EVB045	Kutatás, kísérleti fejlesztés kedvezménye
EVB048	Vállalkozói kivét
EVB049	Nem anyagi javak értékcsökkenési leírása
EVB053	Előző évről (évekről) áthozott veszteség összegéből figyelembe vett rész
EVB055	Vállalkozói adóalap
EVB056	Vállalkozói szja
EVB061	Vállalkozói szja a kedvezmények levonása után
EVB062	Adózás utáni vállalkozói jövedelem
EVB067	Adózás utáni vállalkozói jövedelmet növelő tételek összesen
EVB068	Kizárólag üzemi célt szolgáló, ez évben értékcsökk. leírás alá vont tárgyi eszk.,nem anyagi nettó é
EVB070	Adóellenőrzés, önellenőrzés során megállapított bírság, késedelmi pótlék stb.
EVB072	Adózás utáni vállalkozói jövedelmet csökkentő tételek összesen
EVB073	Vállalkozói osztalékalap
EVB075	Vállalkozói osztalékalapból 25%-os adómérték alá eső rész
EVB079	Adóalapba be nem számító bevételként nyilvántartott készletérték
EVB084	Tárgyi e.nettó é.-ből oalap csökk.tételként figy.vett össz.arányos része ellenszolg.nélküli átruh.es
EVB085	Vállalkozói osztalékalapból 25%-kal adózó jövedelemrész adója
EVB086	Vállalkozói osztalékalapból 35%-kal adózó jövedelemrész
EVB087	Vállalkozói osztalékalapból 35%-kal adózó jövedelem rész adója
EVB088	Vállalkozói személyi jövedelemadó és osztalékalap utáni adó együttes összege
EVB089	Leltárhiány, selejt, káresemény miatt megsemmisült készletek beszerzési értéke
EVB100	Beruházási költség címén levont összeg
EVB101	Térségi adókedvezmény visszafizetendő összege
EVB102	Beruházási költség címén korábban levont összeg
EVB104	Vállalkozói kivétekből örökhagyó által felvett kivét összege
EVB107	Számított jövedelem adója
EVB108	Alkalmazottak átlagos létszáma
EVB109	Alkalmazottak részére kifizetett jövedelem
EVB110	Segítő családtagok átlagos létszáma
EVB111	Segítő családtagok részére kifizetett jövedelem
EVB113	Kisvállalkozói kedvezmény

META	MEGNEVEZES
EVB114	Kisvállalkozói adókedvezmény
EVB115	Az egyéni vállalkozásból származó bevételnek a költségeket meghaladó része
EVB116	Üzemkörön belüli ingatlan
EVB117	Gép, berendezés, felszerelés
EVB118	Jármű, a személygépkocsi kivételével
EVB119	Személygépkocsi
EVB121	Beszerzési ár/bekerülési érték összesen
EVB122	Kisvállalkozó kedvezmény címén a bevételből levonható összeg, max.30 millió Ft
EVB124	Szellemi termékek
EVB125	Ingatlan felújítási költsége, ha az az értékcsökkenési leírás alapját növeli
EVB126	Nemzetközi szerződés szerint mentesített jövedelem
EVB127	A mentesített jövedelem utáni adó
EVB130	Külföldön is adóztatható jövedelem,a külföldön megfizetett adó 90%-a,jövedelemrész
EVB131	Külföldön is adóztatható jövedelem,a külföldön megfizetett adó 90%-a
EVB132	Az egyéni vállalkozó átalányadója
EVB137	Külföldön megfizetett adó
EVB138	Vállalkozói adókedvezmény
EVB141	Nemzetközi szerződés hiányában külföldön is adóztatható jövedelem utáni adó átlagos adókulcs
EVB143	Nemzetközi szerződés hiányában külföldön is adóztatható jövedelem utáni adó
EVB144	Korábbi években érvényesített kisvállalkozói kedvezmény összege után visszafizetendő adó
EVB145	Vállalkozói személyi jövedelemadó módosított összege
EVB146	A kisvállalkozói adókedvezmény késedelmi pótlékkal növelt visszafizetendő összege
EVB147	Tárgyévi veszteség és korábbi évekre elhatárolt veszteség különbözetének összege
EVB148	Korábbi évekről áthozott,még el nem számolt,a tevékenység megszűnéséig elhatárolható összeg
EVB149	Nyilvántartott veszteség összege, a tevékenység megszűnéséig
EVB150	Nyilvántartott veszteség összege
EVB151	Helyi iparüzési adó címén megfizetett összeg 25%-a
EVB152	Az adóév utolsó napján lekötött számlakövetelés összege utáni kedvezmény
EVB155	Nemzetközi szerződés hiányában a külföldi telephelynek betudható vállalkozói adóalap
EVB158	Fejlesztési tartalék nem célszerinti feloldása miatt fizetendő adó késedelmi pótlékkal növelt összege
EVB159	Fejlesztési tartalék nem célszerinti feloldása miatt fizetendő adó késedelmi pótlékkal növelt összege-adóalap
EVB160	Fejlesztési tartalék nem célszerinti feloldása miatt fizetendő adó késedelmi pótlékkal növelt összege-feloldás időpontja
EVB161	Külföldön is adóztatható jövedelem,a külföldön megfizetett adó 90%-a-átlagos adókulcs
EVB164	A tárgyévben folyósított területalapú támogatás következő évre átvitt része
EVB166	Eva hatálya alá történő átlépés miatt figyelembe vett további bevétel
EVB169	Tárgyévi vállalkozói adóalapból nemzetközi szerződés szerint a vállalkozói adóalap külföldön adóztatható része
EVB170	Tárgyévi vállalkozói adóalap
EVB172	Kisvállalkozói kedvezményből ténylegesen figyelembe vett összeg
EVB176	Foglalkoztatásra tekintettel levonható társadalombiztosítási járulék összegéből a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személy fogl.levonh.összeg
EVB177	Az adóév utolsó napján lekötött számlakövetelés összege utáni kedvezmény-lekötött összeg az adóév utolsó napján
EVB178	Vállalkozói szja 70%-a
EVB179	Adóalapba beszámító bevételből az egységes területalapú támogatás összege
EVB187	Szabadalom, a használati és a formatervezési mintaoltalom kedvezménye
EVB188	Kisvállalkozói kedvezmény összege utáni adó
EVB189	Foglalkoztatottak számának csökkenése miatt további bevétel
EVB190	Átalányadózás hatálya alóli áttérés miatt további bevétel
EVB191	Bevételt növelő tételek összesen
EVB192	Adóévben elszámolható költség
EVB193	Adóévben költségek fedezetére, fejlesztési célra előre folyósított támogatás összege

META	MEGNEVEZES
EVB194	A költségek fedezetére adóév január elsejét megelőzően folyósított támogatás még fel nem használt része
EVB195	Adóévben utólag folyósított támogatások összegéből bevételnek nem minősülő összeg
EVB211	Tárgyi eszközök egy összegben elszámolt beszerzési ára
EVB212	Vállalkozói osztalékalap utáni adó
EVB213	Belföldi telephelynek betudható bevétel
EVB214	Belföldi telephelynek betudható áru vásárlására fordított összeg
EVB215	Nyugdíj-és egészségbiztosítási járulék címén elszámolt összeg
EVB218	Jövedelem-minimum
EVB222	Eladott közvetített szolgáltatás értéke
EVB251	Belföldi telephelynek betudható bevétel
EVB252	Belföldi telephelynek betudható összeg
EVB253	Belföldi telephelynek betudható összeg
EVB254	Áru,anyag,göngyöleg beszerzési ára
EVB317	A 10%-os adókulcs alkalmazása miatt megtakarított nyilvántartott adó összege
EVB329	Belföldi eladásra beszerzett áruk értéke
EVB330	Hasonlítási alap
EVB331	Nemzetközi szerződés hiányában a külföldi telephelynek betudható vállalkozói adóalap
EVB332	A külföldön megfizetett adó
EVB333	Korábbi években érvényesített kisvállalkozói kedvezmény összege után visszafizetendő adó
EVB335	Az egyéni vállalkozói tevékenységéhez felhasznált vállalkozáson kívüli forrása
EVB336	Fejlesztési tartalékként nyilvántartott összeg
EVB337	A vállalkozási tevékenységgel kapcsolatban felvett hitelre, kölcsönre fizetett kamat összege
EVB338	Adóévben folyósított támogatások bevételként figyelembe vett része
EVB339	Adóévben költségek fedezetére folyósított támogatás összegéből még fel nem használt rész
SJA002	Kettős adózást kizáró egyezmény szerint külföldön adóköteles jövedelemből a bevétel összege
SJA003	Kettős adózást kizáró egyezmény szerint külföldön adóköteles jövedelemből a költség összege
SJA006	Kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külföldön adózott jövedelem, ebből a bevétel összege
SJA007	Kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külföldön adózott jövedelem, ebből a költség összege
SJA043	Kettős adózást kizáró egyezmény sz.külföldön szerzett jöv.után külföldön megfizetett jövedelemadó
SJA044	Kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külf-ön szerzett jöv. után külföldön megfizetett jöv. adó
SJA046	Külföldről származó,a kettős adózást kizáró egyezmény szerint belföldön adóztatható jövedelem
SJA047	Kettős adózást kizáró egyezmény alapján külföldön is adóztatható osztalék külföldön megfiz.adója
SJA048	Kettős adózást kizáró egyezmény alapján külföldön is adóztatható osztalék
SJA049	Kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külföldön is adóztatható osztalék külföldön megfiz.adója
SJA050	Kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külföldön is adóztatható osztalék
SJA051	A kettős adózást kizáró egyezmény szerint külföldön adóköteles jövedelem
SJA052	A kettős adózást kizáró egyezmény alapján külföldön is adóztatható kamat
SJA053	A külföldön megfizetett adó
SJA054	A kettős adózást kizáró egyezmény hiányában külföldön is adóztatható kamat
SJA055	A külföldön megfizetett adó
SJB011	Élet és nyugdíjbiztosítási díj kedvezménye
SJE015	A tartós adomány kedvezménye
SJE016	Közhasznú szervezet,egyház részére,közérdekű kötelezettségvállalás céljára befizetett összeg 30%-a
SJE017	Kiemelkedően közhasznú szervezet részére befizetett tartós adomány kedvezménye
SJE018	Kiemelkedően közhasznú szervezet részére befizetett összeg 30 %-a
SJH004	Magánszemély 11%-os hozzájárulása - éves összeg
SJH005	Magánszemély 20%-os hozzájárulása - éves összeg
SJH006	Magánszemély 25%-os egészségügyi hozzájárulása - éves összeg
SJH011	Adózó által befizetett összeg
SJH012	Az adóbevallással egyidejűleg még fizetendő egészségügyi hozzájárulás
SJH013	Visszaigényelhető egészségügyi hozzájárulás

META	MEGNEVEZES
SJH076	A megfizetett egészségbiztosítási járulék összesen
SJH083	A kifizető által levont hozzájárulás
SJH168	A százalékos mértékű egészségügyi hozzájárulás együttes összege
SJH169	A tételes és százalékos egészségügyi hozzájárulás kötelezettség összesen
SJH250	A kifizető által a hozzájárulás-fizetési felső határt meghaladóan levont hozzájárulás
SJH429	A kifizető által a hozzájárulás-fizetési felső határt meghaladóan levont hozzájárulás
SJH430	A kifizető által a hozzájárulás-fizetési felső határt meghaladóan levont hozzájárulás
SJH431	A kifizető által a hozzájárulás-fizetési felső határt meghaladóan levont hozzájárulás
SJH432	A kifizető által a hozzájárulás-fizetési felső határt meghaladóan levont hozzájárulás
SJH433	Visszaigényelhető egészségügyi hozzájárulás összesen
SJJ001	A munkaviszonyból származó bérjövdelem érdekkép- viseleti tagdíj nélkül
SJJ002	Munkaviszonnyal kapcsolatos költségtérítés bevétel
SJJ003	Munkaviszonnyal kapcsolatos költségtérítés költség
SJJ004	Munkaviszonnyal kapcsolatos költségtérítés jövedelem
SJJ005	Külszolgáltatért kapott jövedelem bevétel
SJJ006	Külszolgáltatért kapott jövedelem
SJJ007	A törv.-ben meghat. és az áll. végkiel.az tárgy évjöv. összevon.-val figy.-be vett része hónapok
SJJ008	Törv-ben meghat. és áll. végkielégítésnek adó évi jöv. összevonásánál figy-be vett része jövedelem
SJJ009	Adó év előtti végkielégítésnek tárgy évi jövedelem összevonásával figyelembe vett része hónapok
SJJ010	Adó év előtti végkielégítésnek tárgy évi jöv. összevonásánál figyelembe vett része jövedelem
SJJ011	Más bérjövdelem
SJJ014	Nem önálló tevékenységből származó további jövedelmek
SJJ015	Nem önálló tevékenység költségtérítése bevétel
SJJ016	Nem önálló tevékenység költségtérítése költség
SJJ017	Nem önálló tevékenység költségtérítése jövedelem
SJJ018	Szellemi alkotások jövedelme bevétel
SJJ019	Szellemi alkotások jövedelme költség
SJJ020	Szellemi alkotások jövedelme
SJJ051	Külföldi kiküldetésből származó jövedelem bevétel
SJJ052	Külföldi kiküldetésből származó jövedelem
SJJ053	Egyéb jogcímen kapott jövedelem
SJJ056	Összevont adóalap összege ebből a bér összege
SJJ057	Összevont adóalap összege, jövedelem
SJJ061	Külszolgáltatért kapott jövedelem, ktsg
SJJ062	Egyéni vállalkozói kivétekből származó jövedelem
SJJ065	Mezőgazdasági östermelésből származó jövedelem
SJJ069	Más önálló tevékenységből származó jövedelem bevételből levont összeg
SJJ070	Más önálló tevékenységből származó jövedelem bevétel
SJJ071	Más önálló tevékenységből származó jövedelem költség
SJJ072	Más önálló tevékenységből származó jövedelem
SJJ073	Külföldi kiküldetésből jövedelem költség
SJJ132	Egyéb jogcímen kapott bevétel
SJJ133	Egyéb jogcímen kapott költség
SJJ135	A bér összege
SJJ136	A jövedelem összege
SJJ137	A bér összege
SJJ138	A jövedelem összege
SJJ139	Adóterhet nem viselő járandóságok
SJJ140	Magánnyugdíjpénztár által a kedvezményezett részére kifizetett, szolgáltatásnak nem minősülő jöv.
SJJ143	Nyugdíj
SJJ144	Gyermekgondozási segély, gyermeknevelési támogatás
SJJ145	A Magyar Köztársaságban mentesített, de az adó kiszámításánál figyelembe vehető jövedelem

META	MEGNEVEZES
SJJ146	Felhasználási díj címén kapott összeg
SJJ147	Mezőgazdasági termelő részére adott gazdaságátadási támogatás
SJJ148	Egyéb,adóterhet nem viselő járandóságok
SJJ899	A különadózó jövedelmek adója
SJJ900	Adóévi jövedelem számításánál figyelembe veendő összeg
SJJ957	Adóévi összes jövedelem
SJS001	A számított adó
SJS003	Külföldön megfizetett adó kedvezménye átlagos adókulcs
SJS005	Adójóváírás
SJS007	Adókedvezmények összege
SJS008	Az összevont adóalap adója (adókedvezményekkel csökkentett)
SJS009	Súlyos fogyatékoság miatt levonandó összeg
SJS013	Szellemi tevékenység jövedelmének 25%-a max. 50000 Ft
SJS014	Lakáscélú hiteltörlesztésre befizetett összeg kedvezménye max.240000 Ft
SJS015	Felsőoktatási tandíjként befizetett összeg 30%-a
SJS019	Üzleti hitel megfizetett kamatának 25%-a
SJS022	Összes adókedvezmény
SJS023	Az összevont adóalapot terhelő, kedvezményekkel csökkentett adó
SJS024	Tárgy évi jövedelem adója, összevont és különadózó jövedelmek adója együtt
SJS027	A visszafizetendő biztosítási adókedvezmény összege
SJS028	Tárgy évi adó összege
SJS031	Kifizetők által levont adóelőleg összege
SJS032	Kifizetők által levont forrásadó összege
SJS033	Korábbi végkielégítésnek tárgy évben esedékessé vált, figyelembe vehető levont adóelőlege
SJS034	Összes levonás
SJS037	Adózó által tárgy évben befizetett adóelőleg (adó és önellenőrzési pótlék) összege
SJS038	Az adóbevallással egyidejűleg még fizetendő adó
SJS039	Visszaigényelhető adó, adóelőleg
SJS050	Jogosultsági hónapok száma
SJS054	Mezőgazdasági östermelői kedvezmény (max. 100000 Ft)
SJS062	Adóel. alapjának megáll.-kor a kifizető felé tévesen tett nyil. miatt fiz. 12%-os különadó alapössz.
SJS063	Adóelőleg alapjának megáll.-kor a kif. felé tévesen tett nyilatkozat miatt fizetendő 12%-os különadó
SJS066	Levonás és befizetés összesen
SJS074	A megállapodás alapján fizetett nyugdíjjárulék 25%-a
SJS075	A megállapodás alapján fizetett magánnyugdíjpénztári tagdíj 25%-a
SJS076	A magánnyugdíjpénztári tagdíjat kiegészítő befizetés 30%
SJS140	Családi kedvezmény eltartottak után
SJS143	A felső határt meghaladóan levont, visszaigényelhető nyugdíjjárulék összege
SJS144	Visszafizetendő tartós adomány külön kedvezménye
SJS149	A visszafizetendő lakáscélú megtakarítás adókedvezményének összege
SJS150	A külföldön megfizetett adó beszámítása
SJS151	A külföldön megfizetett adó beszámítása átlagos adókulcs szerint
SJS152	Az adóterhet nem viselő járandóságok
SJS155	Felnőttképzés,számítógép megszerzésére fordított összeg kedvezményének együttes össz.legf.60000 Ft
SJS172	Magánnyugdíjpénztár által a kedvezményezett részére kifizetett jövedelem kedvezménye
SJS173	Az adózót terhelő adóelőleg az I.negyedévre
SJS174	Az adózót terhelő adóelőleg a II.negyedévre
SJS175	Az adózót terhelő adóelőleg a III.negyedévre
SJS176	Az adózót terhelő adóelőleg a IV.negyedévre
SJS188	Összes adókedvezmény

META	MEGNEVEZES
SJS189	Élet- és nyugdíjbiztosítás díjának kedvezménye
SJS191	Visszafizetendő adókedvezmény az önkéntes kölcsönös egészségpénztárban lekötött összeg feltörése miatt
SJS192	Adózó terhére mutatózó különbözet
SJS193	12%-os különadó az adóelőleg megállapításakor adandó nyilatkozat elmulasztása miatt
SJS195	Közteherjegy értékének 75%-a
SJS196	A felnőttképzés díjának 30%-a
SJS197	A számítógép, számítástechnikai eszköz megszerzésére fordított összeg 50%-a
SJS198	Kedvezmények együttes összege
SJS199	Együttes kedvezményből ténylegesen érvényesíthető összeg
SJS211	Tárgyévi jövedelem adója, összevont és különadózó jövedelmek adója együtt. A kedvezmények szempontjából figyelembe vett összes jövedelem
SJS215	Lakáscélú hiteltörlesztésre befizetett összeg 40%-os kedvezmény alapja
SJS216	Lakáscélú hiteltörlesztésre befizetett összeg 40%-os kedvezménye
SJS217	A felsőoktatási tandíjként 2005.január 1.előtt befizetett összeg után érvényesített,halasztott kedvezmény
SJS219	A felnőttképzés díjának 30%-os kedvezmény alapja
SJS220	A felnőttképzés díjaként 2004.július 1.előtt befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény alapja
SJS221	A felnőttképzés díjaként 2004.július 1.előtt befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény
SJS222	A felnőttképzés díjaként 2004.július 1.előtt befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény
SJS223	A felnőttképzés díjaként 2004.július 1.után befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény alapja
SJS224	A felnőttképzés díjaként 2004.július 1.után befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény
SJS225	Számítógép, számítástechnikai eszközök részlete, lízingdíja, bérleti díja utáni kedvezmény
SJS227	Számítógép megszerzésére fordított összeg 50%-os kedvezmény alapja
SJS228	Kedvezmények együttes összege
SJS230	Lakáscélú hiteltörlesztésre befizetett összeg 30%-os kedvezmény alapja
SJS231	Lakáscélú hiteltörlesztésre befizetett összeg 30%-os kedvezménye
SJS240	Adóévben felsőoktatási tandíjként befizetett összeg 30%-os kedvezmény alapja
SJS241	Az adóbevallással egyidejűleg még fizetendő különadó
SJS242	Az adóbevallással egyidejűleg visszaigényelhető különadó
SJS244	Bevallással egyidejűleg fizetendő egészségügyi hozzájárulás összege
SJS246	Felnőttképzés díjaként 2004.július 1-2004.december 31-e között befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény
SJS248	Felnőttképzés díjaként 2005.január 1-2006.december 31-e között befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény
SJS249	A felnőttképzési díj utáni halasztott kedvezmény együttesen
SJS250	A 2005-ben,2006-ban fizetett felsőoktatási tandíj, felnőttképzési díj halasztott kedvezménye együttes összege
SJS263	Előző évben felvett osztalékelőlegből levont adó összege
SJS269	Felnőttképzés díjaként 2004.július 1-2004.december 31-e között befizetett összeg után érvényesített halasztott kedvezmény alapja
SJS271	A visszafizetendő adókedvezmény összege
SJS272	Adókiegyenlítés miatt figyelembe vehető összeg
SJS273	2005.január 1- 2007.december 31-e között befizetett felsőoktatási tandíj halasztott kedvezménye
SJS274	Az adóköteles hozzájárulás kedvezménye
SJS275	A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézménybe befizetett adóköteles hozzájárulás és a kiegészítés 30%-a
SJT004	Visszaigényelhető egészségügyi hozzájárulás
SJT032	Egyéb jogcímen folyósított támogatás összege

META	MEGNEVEZES
SJT033	Tárgyévre áthozott, de előző évben folyósított egységes terület alapú támogatás összege
SJV002	Egyéni vállalkozó átalányadója jövedelem
SJV003	Egyéni vállalkozó átalányadója
SJV005	Ingatlan, vagyoni értékű jog átruházásából származó jövedelem és adója bevétel
SJV006	Ingatlan és vagyoni értékű jog átruházásából származó jövedelem és adója ktsg
SJV007	Ingatlan és vagyoni értékű jog átruházásából származó jövedelem és adója jövedelem
SJV008	Ingatlan és vagyoni értékű jog átruházásából származó jövedelem és adója adó
SJV009	Ingó vagyontárgy értékesítéséből származó jövedelem és adója bevétel
SJV010	Ingó vagyontárgy értékesítéséből származó jövedelem és adója ktsg
SJV011	Ingó vagyontárgy értékesítéséből származó jövedelem és adója jövedelem
SJV012	Ingó vagyontárgy értékesítéséből származó jövedelem adója
SJV015	Árfolyamnyereség adója
SJV016	Árfolyamnyereség jövedelem
SJV019	Osztalék 20%-os adója
SJV020	Osztalék (20% alá eső) jövedelem
SJV021	Külföldi osztalék adója, az adókedvezmények levonása után
SJV022	Külföldi osztalék jövedelem
SJV024	Vállalkozásból kivont jövedelem
SJV025	Vállalkozásból kivont jövedelem adója
SJV028	Privatizációs lízing jövedelme
SJV029	Privatizációs lízing jövedelme és adója
SJV030	Egyéb forrásadós jövedelmek
SJV031	Egyéb forrásadós jövedelmek adója
SJV035	Tárgy évben kapott, törv.-ben meghatározott és az áll. végkiel.-nek a következő évekre átvitt része
SJV036	Tárgy évben kapott, törv.-ben meghatározott és az áll. végkiel.-nek a köv. évekre átvitt része
SJV037	Munkavállalói érdekképviseleti tagdíj
SJV059	Mezőgazdasági kistermelő átalányadója, jövedelem
SJV060	Mezőgazdasági kistermelő átalányadója
SJV061	A fizető vendéglátó tételes átalányadója, kiadott szobák száma
SJV062	A fizető vendéglátó tételes átalányadója
SJV063	Életjáradékból származó jövedelem
SJV064	Életjáradékból származó jövedelemadója
SJV079	Külön adózó jövedelmek adója összesen
SJV082	Az tárgy évben felvett osztalékelőleg, levont 27%-os adó
SJV083	Tárgy évben felvett osztalékelőleg
SJV084	Az egyéni vállalkozó vállalkozói személyi jövedelemadója és a vállalkozói osztalékalap utáni adója
SJV086	Ingatlan, vagyoni értékű jog átruházásából lakásra, földszerzésre fordított összeg adója
SJV095	Az egyéni vállalkozó vállalkozói személyi jövedelemadója és a vállalkozói osztalékalap
SJV096	Az osztalék (35% alá eső) jövedelem
SJV097	Az osztalék (35% alá eső)
SJV098	Ingatlan bérbeadásából származó jövedelem
SJV099	Ingatlan bérbeadásából származó adó
SJV108	Értékpapír kölcsönzésből származó jövedelem
SJV109	Értékpapír kölcsönzésből származó jövedelem adója
SJV113	Tőzsdei ügyletből származó jövedelem
SJV114	Tőzsdei ügyletből származó jövedelem adója
SJV115	Az osztalék jövedelme
SJV116	Az osztalék 10%-os adója
SJV117	Az adóévi adózott eredmény felosztásakor az eredménytartalék terhére megállapított összeg-részletfizetési kérelem
SJV118	Az adóévi adózott eredmény felosztásakor az eredménytartalék terhére megállapított összeg
SJV119	Az adóévi adózott eredmény felosztásakor megállapított osztalékból az elengedett tagi kölcsön alapján megállapított összeg és 10%-os adója

META	MEGNEVEZES
SJV120	Az adóévi adózott eredmény felosztásakor megállapított osztalékból az elengedett tagi kölcsön alapján megállapított összeg 10%-os adója
SJV121	Cégautó adó
SJV122	Az osztalék jövedelme
SJV123	Az osztalék 25%-os adója
SJV124	Az adóévi adózott eredmény felosztásakor az eredménytartalék terhére megállapított összeg 10%-os adója
SJV125	Kamatból származó jövedelem
SJV126	Kamatból származó jövedelem adója
SJV127	Következő évre átvitt veszteség
SJV128	Csereügyletből származó jövedelem
SJV129	Csereügyletből származó jövedelem adója
SJV191	Adóévi adózott eredmény felosztásakor megállapított osztalékból az elengedett tagi kölcsön alapján megállapított összeg
SJV192	Adóévi adózott eredmény felosztásakor megállapított osztalékból az elengedett tagi kölcsön alapján megállapított összeg 10%-os adója
SJV193	Állampapírba fektetett jövedelem
SJV194	Ellenőrzött külföldi társaság által juttatott Szja.tv.28.§ (12)-(13) bekezdése szerinti jövedelem
SJV195	Ellenőrzött külföldi társaság által juttatott Szja.tv.28.§ (12)-(13) bekezdése szerinti jövedelem 10% adója

M27: AZ ÖSSZEVONT ADÓALAP ADÓJÁT MEGHATÁROZÓ ADATOK
 ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2006)
 (lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
adoteher_m_teny	,1232	,08620	530
SJJ001	536313,3	1230531,709	530
SJJ062	471485,0	527710,17709	530
SJJ065	22543,24	188744,34127	530
SJJ139	2612,7151	37542,71658	530
SJS152	470,2887	6757,69813	530
SJS022	30906,20	51266,93914	530
SJS005	14832,52	35980,55386	530

Correlations

		adoteher_m_teny	SJJ001	SJJ062	SJJ065	SJJ139	SJS152	SJS022	SJS005
Pearson Correlation	adoteher_m_teny	1,000	,423	,317	,107	-,098	-,098	-,185	-,298
	SJJ001	,423	1,000	-,347	-,030	-,030	-,030	,116	,150
	SJJ062	,317	-,347	1,000	-,009	-,043	-,043	,064	-,304
	SJJ065	,107	-,030	-,009	1,000	-,008	-,008	,095	-,049
	SJJ139	-,098	-,030	-,043	-,008	1,000	1,000	,006	-,027
	SJS152	-,098	-,030	-,043	-,008	1,000	1,000	,006	-,027
	SJS022	-,185	,116	,064	,095	,006	,006	1,000	-,028
	SJS005	-,298	,150	-,304	-,049	-,027	-,027	-,028	1,000
	Sig. (1-tailed)	adoteher_m_teny	,	,000	,000	,007	,012	,012	,000
SJJ001		,000	,	,000	,248	,246	,246	,004	,000
SJJ062		,000	,000	,	,415	,161	,161	,070	,000
SJJ065		,007	,248	,415	,	,424	,424	,014	,129
SJJ139		,012	,246	,161	,424	,	,000	,447	,265
SJS152		,012	,246	,161	,424	,000	,	,447	,265
SJS022		,000	,004	,070	,014	,447	,447	,	,262
SJS005		,000	,000	,000	,129	,265	,265	,262	,
N		adoteher_m_teny	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ001	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ062	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ065	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ139	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS152	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS022	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS005	530	530	530	530	530	530	530	530

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	adoteher_m_teny	Predicted Value	Residual
423	-4,123	,32	,5425	-,2275
444	-8,292	,34	,7994	-,4576

a. Dependent Variable: adoteher_m_teny

Model Summary^a

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,423 ^a	,179	,177	,07817	,179	115,131	1	528	,000	
2	,651 ^b	,423	,421	,06558	,244	223,233	1	527	,000	
3	,714 ^c	,509	,506	,06056	,086	91,953	1	526	,000	
4	,754 ^d	,569	,566	,05679	,060	73,210	1	525	,000	
5	,769 ^e	,591	,587	,05537	,022	28,203	1	524	,000	
6	,771 ^f	,595	,590	,05518	,004	4,633	1	523	,032	2,142

- a. Predictors: (Constant), SJJ001
- b. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062
- c. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022
- d. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005
- e. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065
- f. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065, SJJ139
- g. Dependent Variable: adoteher_m_teny

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,704	1	,704	115,131	,000 ^a
	Residual	3,227	528	,006		
	Total	3,930	529			
2	Regression	1,664	2	,832	193,411	,000 ^b
	Residual	2,267	527	,004		
	Total	3,930	529			
3	Regression	2,001	3	,667	181,845	,000 ^c
	Residual	1,929	526	,004		
	Total	3,930	529			
4	Regression	2,237	4	,559	173,409	,000 ^d
	Residual	1,693	525	,003		
	Total	3,930	529			
5	Regression	2,324	5	,465	151,556	,000 ^e
	Residual	1,607	524	,003		
	Total	3,930	529			
6	Regression	2,338	6	,390	127,944	,000 ^f
	Residual	1,593	523	,003		
	Total	3,930	529			

- a. Predictors: (Constant), SJJ001
- b. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062
- c. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022
- d. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005
- e. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065
- f. Predictors: (Constant), SJJ001, SJJ062, SJS022, SJS005, SJJ065, SJJ139
- g. Dependent Variable: adoteher_m_teny

Residuals Statistics^a

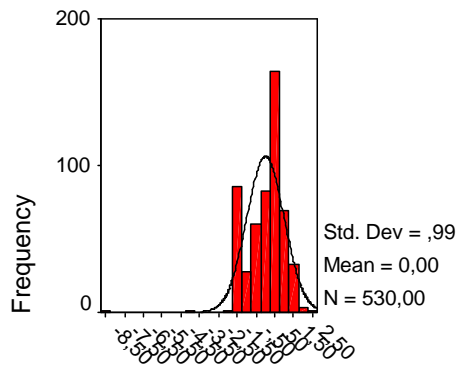
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,0265	,7994	,1232	,06648	530
Residual	-,4576	,1327	,0000	,05487	530
Std. Predicted Value	-2,252	10,172	,000	1,000	530
Std. Residual	-8,292	2,404	,000	,994	530

a. Dependent Variable: adoteher_m_teny

Charts

Histogram

Dependent Variable: adoteher_m_teny

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99431276
Most Extreme Differences	Absolute	,111
	Positive	,083
	Negative	-,111
Kolmogorov-Smirnov Z		2,549
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M28: AZ ÖSSZEVONT ADÓALAP ADÓJÁT MEGHATÁROZÓ ADATOK
 ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2008)
 (lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
adoteher_teny	,1216	,08795	530
SJJ001	586452,1	1514169,890	530
SJJ062	638291,3	859164,19216	530
SJJ065	51435,70	588323,44644	530
SJS022	26121,93	47759,47677	530
SJS005	15231,36	34446,83891	530
SJJ139	253503,0	496306,93956	530
SJS152	47220,64	96439,64894	530

Correlations

	adoteher_teny	SJJ001	SJJ062	SJJ065	SJS022	SJS005	SJJ139	SJS152	
Pearson Correlation	adoteher_teny	1,000	,398	,404	,127	-,259	-,211	-,351	-,336
	SJJ001	,398	1,000	-,269	-,030	-,040	,172	-,121	-,118
	SJJ062	,404	-,269	1,000	-,001	,059	-,281	-,144	-,141
	SJJ065	,127	-,030	-,001	1,000	-,004	-,038	,119	,109
	SJS022	-,259	-,040	,059	-,004	1,000	,073	-,104	-,097
	SJS005	-,211	,172	-,281	-,038	,073	1,000	-,200	-,193
	SJJ139	-,351	-,121	-,144	,119	-,104	-,200	1,000	,994
	SJS152	-,336	-,118	-,141	,109	-,097	-,193	,994	1,000
Sig. (1-tailed)	adoteher_teny	,	,000	,000	,002	,000	,000	,000	,000
	SJJ001	,000	,	,000	,242	,176	,000	,003	,003
	SJJ062	,000	,000	,	,490	,087	,000	,000	,001
	SJJ065	,002	,242	,490	,	,467	,193	,003	,006
	SJS022	,000	,176	,087	,467	,	,046	,009	,013
	SJS005	,000	,000	,000	,193	,046	,	,000	,000
	SJJ139	,000	,003	,000	,003	,009	,000	,	,000
	SJS152	,000	,003	,001	,006	,013	,000	,000	,
N	adoteher_teny	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ001	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ062	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ065	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS022	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS005	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ139	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS152	530	530	530	530	530	530	530	530

Model Summary^h

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,404 ^a	,163	,161	,08054	,163	102,827	1	528	,000	
2	,663 ^b	,439	,437	,06597	,276	259,942	1	527	,000	
3	,716 ^c	,513	,510	,06158	,073	78,855	1	526	,000	
4	,755 ^d	,570	,567	,05790	,057	69,920	1	525	,000	
5	,779 ^e	,607	,603	,05540	,037	49,492	1	524	,000	
6	,797 ^f	,636	,632	,05336	,029	41,701	1	523	,000	
7	,809 ^g	,654	,649	,05207	,018	27,298	1	522	,000	2,038

- a. Predictors: (Constant), SJJ062
- b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001
- c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022
- d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139
- e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005
- f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065
- g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065, SJS152
- h. Dependent Variable: adoteher_teny

ANOVA^h

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,667	1	,667	102,827	,000 ^a
	Residual	3,425	528	,006		
	Total	4,092	529			
2	Regression	1,798	2	,899	206,599	,000 ^b
	Residual	2,293	527	,004		
	Total	4,092	529			
3	Regression	2,097	3	,699	184,365	,000 ^c
	Residual	1,994	526	,004		
	Total	4,092	529			
4	Regression	2,332	4	,583	173,871	,000 ^d
	Residual	1,760	525	,003		
	Total	4,092	529			
5	Regression	2,483	5	,497	161,843	,000 ^e
	Residual	1,608	524	,003		
	Total	4,092	529			
6	Regression	2,602	6	,434	152,296	,000 ^f
	Residual	1,489	523	,003		
	Total	4,092	529			
7	Regression	2,676	7	,382	141,003	,000 ^g
	Residual	1,415	522	,003		
	Total	4,092	529			

- a. Predictors: (Constant), SJJ062
- b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001
- c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022
- d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139
- e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005
- f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065
- g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJJ001, SJS022, SJJ139, SJS005, SJJ065, SJS152
- h. Dependent Variable: adoteher_teny

Residuals Statistics^a

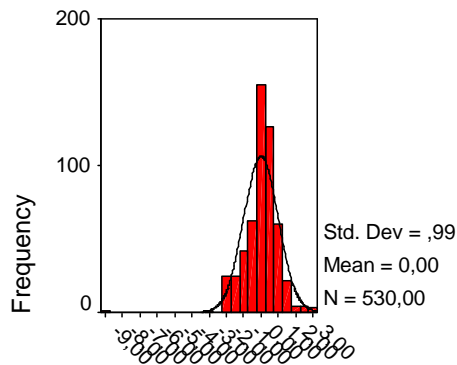
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,0794	,8165	,1216	,07113	530
Residual	-,4692	,1616	,0000	,05173	530
Std. Predicted Value	-2,825	9,770	,000	1,000	530
Std. Residual	-9,011	3,103	,000	,993	530

a. Dependent Variable: adoteher_teny

Charts

Histogram

Dependent Variable: adoteher_teny

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99336171
Most Extreme Differences	Absolute	,108
	Positive	,066
	Negative	-,108
Kolmogorov-Smirnov Z		2,491
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M29: TÉNYLEGES ADÓTEHER VÁLTOZÁS ÉS AZ AZT BEFOLYÁSOLÓ BEVALLÁSI ADATOK KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉS VIZSGÁLAT 2006 ÉS 2008 ÉVEK KÖZÖTT
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
adoteher_teny	,1216	,08795	530
SJJ001	50138,75	803293,07935	530
SJJ062	166806,4	676740,93519	530
SJJ065	28892,46	489803,04945	530
SJJ139	250890,2	496139,74395	530
SJS005	398,8472	26152,55713	530
SJS152	46750,35	96419,54309	530
SJS022	-4784,26	46345,12750	530

Correlations

		adoteher_teny	SJJ001	SJJ062	SJJ065	SJJ139	SJS005	SJS152	SJS022
Pearson Correlation	adoteher_teny	1,000	,205	,358	,111	-,348	-,127	-,333	-,308
	SJJ001	,205	1,000	-,095	-,004	-,285	,023	-,315	-,019
	SJJ062	,358	-,095	1,000	,007	-,096	-,069	-,092	,026
	SJJ065	,111	-,004	,007	1,000	,127	-,013	,117	-,042
	SJJ139	-,348	-,285	-,096	,127	1,000	-,087	,994	-,035
	SJS005	-,127	,023	-,069	-,013	-,087	1,000	-,086	-,001
	SJS152	-,333	-,315	-,092	,117	,994	-,086	1,000	-,032
	SJS022	-,308	-,019	,026	-,042	-,035	-,001	-,032	1,000
Sig. (1-tailed)	adoteher_teny	,	,000	,000	,005	,000	,002	,000	,000
	SJJ001	,000	,	,014	,467	,000	,301	,000	,335
	SJJ062	,000	,014	,	,441	,013	,056	,018	,278
	SJJ065	,005	,467	,441	,	,002	,379	,004	,167
	SJJ139	,000	,000	,013	,002	,	,022	,000	,214
	SJS005	,002	,301	,056	,379	,022	,	,024	,489
	SJS152	,000	,000	,018	,004	,000	,024	,	,231
	SJS022	,000	,335	,278	,167	,214	,489	,231	,
N	adoteher_teny	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ001	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ062	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ065	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJJ139	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS005	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS152	530	530	530	530	530	530	530	530
	SJS022	530	530	530	530	530	530	530	530

Model Summary^h

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,358 ^a	,128	,126	,08220	,128	77,607	1	528	,000	
2	,479 ^b	,229	,226	,07737	,101	68,978	1	527	,000	
3	,579 ^c	,335	,331	,07193	,106	83,754	1	526	,000	
4	,597 ^d	,356	,351	,07084	,021	17,178	1	525	,000	
5	,618 ^e	,382	,376	,06949	,026	21,613	1	524	,000	
6	,635 ^f	,403	,396	,06836	,021	18,489	1	523	,000	
7	,648 ^g	,420	,413	,06740	,018	16,000	1	522	,000	2,123

- a. Predictors: (Constant), SJJ062
- b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022
- c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139
- d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001
- e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152
- f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065
- g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065, SJS005
- h. Dependent Variable: adoteher_teny

ANOVA^h

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,524	1	,524	77,607	,000 ^a
	Residual	3,567	528	,007		
	Total	4,092	529			
2	Regression	,937	2	,469	78,288	,000 ^b
	Residual	3,154	527	,006		
	Total	4,092	529			
3	Regression	1,370	3	,457	88,306	,000 ^c
	Residual	2,721	526	,005		
	Total	4,092	529			
4	Regression	1,457	4	,364	72,561	,000 ^d
	Residual	2,635	525	,005		
	Total	4,092	529			
5	Regression	1,561	5	,312	64,650	,000 ^e
	Residual	2,531	524	,005		
	Total	4,092	529			
6	Regression	1,647	6	,275	58,755	,000 ^f
	Residual	2,444	523	,005		
	Total	4,092	529			
7	Regression	1,720	7	,246	54,092	,000 ^g
	Residual	2,371	522	,005		
	Total	4,092	529			

- a. Predictors: (Constant), SJJ062
- b. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022
- c. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139
- d. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001
- e. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152
- f. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065
- g. Predictors: (Constant), SJJ062, SJS022, SJJ139, SJJ001, SJS152, SJJ065, SJS005
- h. Dependent Variable: adoteher_teny

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	adoteher_teny
461	5,230	,31

a. Dependent Variable: adoteher_teny

Residuals Statistics^a

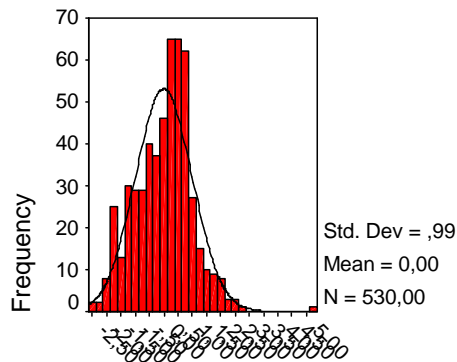
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-,1221	,3550	,1216	,05702	530
Residual	-,1688	,3525	,0000	,06695	530
Std. Predicted Value	-4,273	4,094	,000	1,000	530
Std. Residual	-2,504	5,230	,000	,993	530

a. Dependent Variable: adoteher_teny

Charts

Histogram

Dependent Variable: adotehe

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99336171
Most Extreme Differences	Absolute	,067
	Positive	,053
	Negative	-,067
Kolmogorov-Smirnov Z		1,542
Asymp. Sig. (2-tailed)		,017

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M30: A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ BEVALLÁSI ADATOK ALAPJÁN VÉGZETT
MEGYÉK KÖZÖTTI CSOPORTKÉPZÉS (2006)
(klaszteranalízis modell outputja, Forward-módszer)

Quick Cluster

Initial Cluster Centers

	Cluster		
	1	2	3
adoteher_m_teny	,34	,17	,00

Final Cluster Centers

	Cluster		
	1	2	3
adoteher_m_teny	,29	,17	,02

Distances between Final Cluster Centers

Cluster	1	2	3
1		,118	,268
2	,118		,150
3	,268	,150	

ANOVA

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
adoteher_m_teny	1,701	2	,001	527	1694,495	,000

The F tests should be used only for descriptive purposes because the clusters have been chosen to maximize the differences among cases in different clusters. The observed significance levels are not corrected for this and thus cannot be interpreted as tests of the hypothesis that the cluster means are equal.

Number of Cases in each Cluster

Cluster	1	30,000
	2	322,000
	3	178,000
Valid		530,000
Missing		,000

M31: A SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ BEVALLÁSI ADATOK ALAPJÁN VÉGZETT
MEGYÉK KÖZÖTTI CSOPORTKÉPZÉS (2008)
(klaszteranalízis modell outputja)

Quick Cluster

Initial Cluster Centers

	Cluster		
	1	2	3
adoteher_teny	,17	,35	,00

Final Cluster Centers

	Cluster		
	1	2	3
adoteher_teny	,16	,26	,02

Distances between Final Cluster Centers

Cluster	1	2	3
1		,104	,141
2	,104		,245
3	,141	,245	

ANOVA

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
adoteher_teny	1,810	2	,001	527	2024,895	,000

The F tests should be used only for descriptive purposes because the clusters have been chosen to maximize the differences among cases in different clusters. The observed significance levels are not corrected for this and thus cannot be interpreted as tests of the hypothesis that the cluster means are equal.

Number of Cases in each Cluster

Cluster	1	282,000
	2	62,000
	3	186,000
Valid		530,000
Missing		,000

M32: AVÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK
 ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2006)
 (lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
EVB055	535438,2	1981227,699	530
EVB001	2,3E+07	57261245,55	530
EVB113	50122,91	563341,73288	530
EVB151	29601,96	109739,93919	530
EVB048	471485,0	527710,17709	530
EVB004	1655349	4265647,102	530
EVB049	11045,57	229373,23730	530
EVB009	1,3E+07	38001905,58	530
EVB012	6619643	17668425,80	530
EVB192	2,1E+07	54992303,00	530

Correlations

		EVB055	EVB001	EVB113	EVB151	EVB048	EVB004	EVB049	EVB009	EVB012	EVB192
Pearson Correlation	EVB055	1,000	,358	,255	,324	,195	,292	,523	,286	,329	,333
	EVB001	,358	1,000	,041	,432	,237	,705	,332	,955	,848	,998
	EVB113	,255	,041	1,000	,112	,011	,059	-,004	,009	,040	,023
	EVB151	,324	,432	,112	1,000	,135	,276	,233	,430	,327	,426
	EVB048	,195	,237	,011	,135	1,000	,121	,041	,197	,221	,228
	EVB004	,292	,705	,059	,276	,121	1,000	,292	,593	,640	,706
	EVB049	,523	,332	-,004	,233	,041	,292	1,000	,332	,217	,327
	EVB009	,286	,955	,009	,430	,197	,593	,332	1,000	,672	,960
	EVB012	,329	,848	,040	,327	,221	,640	,217	,672	1,000	,843
	EVB192	,333	,998	,023	,426	,228	,706	,327	,960	,843	1,000
Sig. (1-tailed)	EVB055	,	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB001	,000	,	,174	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB113	,000	,174	,	,005	,404	,086	,462	,422	,178	,299
	EVB151	,000	,000	,005	,	,001	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB048	,000	,000	,404	,001	,	,003	,171	,000	,000	,000
	EVB004	,000	,000	,086	,000	,003	,	,000	,000	,000	,000
	EVB049	,000	,000	,462	,000	,171	,000	,	,000	,000	,000
	EVB009	,000	,000	,422	,000	,000	,000	,000	,	,000	,000
	EVB012	,000	,000	,178	,000	,000	,000	,000	,000	,	,000
	EVB192	,000	,000	,299	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,
N	EVB055	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB001	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB113	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB151	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB048	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB004	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB049	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB009	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB012	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB192	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530

ANOVAⁱ

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	5,69E+14	1	5,687E+14	199,147	,000 ^a
	Residual	1,51E+15	528	2,856E+12		
	Total	2,08E+15	529			
2	Regression	7,05E+14	2	3,527E+14	135,597	,000 ^b
	Residual	1,37E+15	527	2,601E+12		
	Total	2,08E+15	529			
3	Regression	7,97E+14	3	2,657E+14	109,228	,000 ^c
	Residual	1,28E+15	526	2,432E+12		
	Total	2,08E+15	529			
4	Regression	8,31E+14	4	2,078E+14	87,627	,000 ^d
	Residual	1,25E+15	525	2,372E+12		
	Total	2,08E+15	529			
5	Regression	8,58E+14	5	1,717E+14	73,869	,000 ^e
	Residual	1,22E+15	524	2,324E+12		
	Total	2,08E+15	529			
6	Regression	8,69E+14	6	1,448E+14	62,705	,000 ^f
	Residual	1,21E+15	523	2,309E+12		
	Total	2,08E+15	529			
7	Regression	9,48E+14	7	1,354E+14	62,592	,000 ^g
	Residual	1,13E+15	522	2,163E+12		
	Total	2,08E+15	529			
8	Regression	1,06E+15	8	1,325E+14	67,936	,000 ^h
	Residual	1,02E+15	521	1,951E+12		
	Total	2,08E+15	529			

a. Predictors: (Constant), EVB049

b. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113

c. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012

d. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048

e. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151

f. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009

g. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009, EVB001

h. Predictors: (Constant), EVB049, EVB113, EVB012, EVB048, EVB151, EVB009, EVB001, EVB192

i. Dependent Variable: EVB055

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-1067294	2,4E+07	535438,2	1415658,745	530
Residual	-8402226	1,5E+07	,0000	1386064,036	530
Std. Predicted Value	-1,132	16,745	,000	1,000	530
Std. Residual	-6,016	10,614	,000	,992	530

a. Dependent Variable: EVB055

Casewise Diagnostics^a

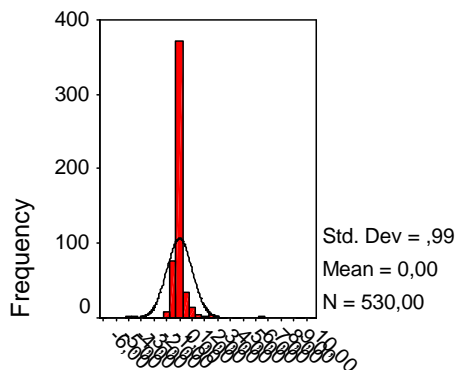
Case Number	Std. Residual	EVB055
50	-4,112	,00
52	3,493	9808106
64	6,660	12568074
67	-4,125	,00
172	9,470	17936437
181	-3,671	760413,0
232	10,614	19308761
241	6,565	12261741
352	-6,016	,00
408	4,592	8170252
445	-3,361	,00

a. Dependent Variable: EVB055

Charts

Histogram

Dependent Variable: EVB05

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99240977
Most Extreme Differences	Absolute	,287
	Positive	,287
	Negative	-,259
Kolmogorov-Smirnov Z		6,599
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M33: A VÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK
ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA (2008)
(lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
EVB055	772900,1	3343068,190	530
EVB001	3,0E+07	72154960,62	530
EVB113	358182,7	2830763,549	530
EVB151	47763,95	215264,79458	530
EVB048	638291,3	859164,19216	530
EVB004	1986482	5073619,418	530
EVB049	30105,53	450680,16005	530
EVB009	1,8E+07	53263008,43	530
EVB012	6643555	16868407,74	530
EVB192	2,8E+07	67705569,14	530

Correlations

		EVB055	EVB001	EVB113	EVB151	EVB048	EVB004	EVB049	EVB009	EVB012	EVB192
Pearson Correlation	EVB055	1,000	,504	,485	,399	,119	,308	,451	,465	,248	,467
	EVB001	,504	1,000	,395	,632	,259	,631	,227	,962	,670	,998
	EVB113	,485	,395	1,000	,344	,077	,293	,248	,322	,247	,347
	EVB151	,399	,632	,344	1,000	,111	,341	,162	,614	,432	,625
	EVB048	,119	,259	,077	,111	1,000	,183	,040	,202	,281	,262
	EVB004	,308	,631	,293	,341	,183	1,000	,120	,530	,466	,628
	EVB049	,451	,227	,248	,162	,040	,120	1,000	,194	,126	,210
	EVB009	,465	,962	,322	,614	,202	,530	,194	1,000	,468	,964
	EVB012	,248	,670	,247	,432	,281	,466	,126	,468	1,000	,674
	EVB192	,467	,998	,347	,625	,262	,628	,210	,964	,674	1,000
Sig. (1-tailed)	EVB055	,	,000	,000	,000	,003	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB001	,000	,	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB113	,000	,000	,	,000	,038	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB151	,000	,000	,000	,	,005	,000	,000	,000	,000	,000
	EVB048	,003	,000	,038	,005	,	,000	,178	,000	,000	,000
	EVB004	,000	,000	,000	,000	,000	,	,003	,000	,000	,000
	EVB049	,000	,000	,000	,000	,178	,003	,	,000	,002	,000
	EVB009	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,	,000	,000
	EVB012	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,	,000
	EVB192	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,
N	EVB055	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB001	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB113	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB151	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB048	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB004	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB049	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB009	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB012	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530
	EVB192	530	530	530	530	530	530	530	530	530	530

ANOVA^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,50E+15	1	1,501E+15	179,588	,000 ^a
	Residual	4,41E+15	528	8,355E+12		
	Total	5,91E+15	529			
2	Regression	3,18E+15	2	1,591E+15	307,260	,000 ^b
	Residual	2,73E+15	527	5,179E+12		
	Total	5,91E+15	529			
3	Regression	3,46E+15	3	1,152E+15	246,833	,000 ^c
	Residual	2,46E+15	526	4,668E+12		
	Total	5,91E+15	529			
4	Regression	3,56E+15	4	8,895E+14	198,379	,000 ^d
	Residual	2,35E+15	525	4,484E+12		
	Total	5,91E+15	529			

a. Predictors: (Constant), EVB001

b. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192

c. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192, EVB049

d. Predictors: (Constant), EVB001, EVB192, EVB049, EVB113

e. Dependent Variable: EVB055

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	EVB055
11	4,345	9395743
26	-6,619	538612,0
78	-3,145	1210712
150	9,869	63329888
172	5,067	18686163
265	3,147	12436074
267	3,418	12663064
283	-3,391	,00
286	-5,756	604745,0
382	-3,543	,00
431	-3,037	856419,0
440	-8,316	,00
461	-7,344	1475,00
514	-3,276	,00

a. Dependent Variable: EVB055

Residuals Statistics^a

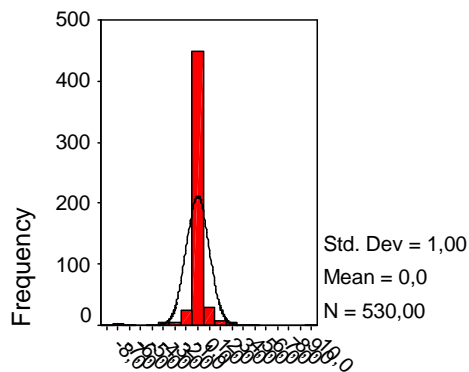
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-672608	4,2E+07	772900,1	2593463,916	530
Residual	-1,8E+07	2,1E+07	,0000	2109514,124	530
Std. Predicted Value	-,557	16,063	,000	1,000	530
Std. Residual	-8,316	9,869	,000	,996	530

a. Dependent Variable: EVB055

Charts

Histogram

Dependent Variable: EVB05

Regression Standardized Residual

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99621212
Most Extreme Differences	Absolute	,286
	Positive	,271
	Negative	-,286
Kolmogorov-Smirnov Z		6,582
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

M34: AVÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM ADÓTERHÉT MEGHATÁROZÓ ADATOK
 ÖSSZEFÜGGÉSVIZSGÁLATA 2006-2008. ÉVBEN
 (lineáris regressziós modell outputja, Forward-módszer)

Regression

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
EVB055	772900,1	3343068,190	530
EVB113	308059,8	2835270,004	530
EVB151	18161,98	161926,01560	530
EVB192	6557426	34915944,84	530
EVB001	7151996	36889888,75	530

Correlations

		EVB055	EVB113	EVB151	EVB192	EVB001
Pearson Correlation	EVB055	1,000	,464	,321	,299	,372
	EVB113	,464	1,000	,177	,245	,343
	EVB151	,321	,177	1,000	,353	,362
	EVB192	,299	,245	,353	1,000	,987
	EVB001	,372	,343	,362	,987	1,000
Sig. (1-tailed)	EVB055	,	,000	,000	,000	,000
	EVB113	,000	,	,000	,000	,000
	EVB151	,000	,000	,	,000	,000
	EVB192	,000	,000	,000	,	,000
	EVB001	,000	,000	,000	,000	,
N	EVB055	530	530	530	530	530
	EVB113	530	530	530	530	530
	EVB151	530	530	530	530	530
	EVB192	530	530	530	530	530
	EVB001	530	530	530	530	530

ANOVA^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,27E+15	1	1,275E+15	145,170	,000 ^a
	Residual	4,64E+15	528	8,783E+12		
	Total	5,91E+15	529			
2	Regression	1,62E+15	2	8,121E+14	99,801	,000 ^b
	Residual	4,29E+15	527	8,137E+12		
	Total	5,91E+15	529			
3	Regression	1,77E+15	3	5,892E+14	74,779	,000 ^c
	Residual	4,14E+15	526	7,879E+12		
	Total	5,91E+15	529			
4	Regression	2,21E+15	4	5,524E+14	78,328	,000 ^d
	Residual	3,70E+15	525	7,052E+12		
	Total	5,91E+15	529			

- a. Predictors: (Constant), EVB113
- b. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151
- c. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151, EVB001
- d. Predictors: (Constant), EVB113, EVB151, EVB001, EVB192
- e. Dependent Variable: EVB055

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	EVB055
11	3,724	9395743
150	14,004	63329888
172	6,599	18686163
267	3,376	12663064
376	3,029	9797309
431	-4,725	856419,0
440	-3,699	,00
448	3,851	8965720
461	-5,617	1475,00
514	-5,503	,00

- a. Dependent Variable: EVB055

Residuals Statistics^a

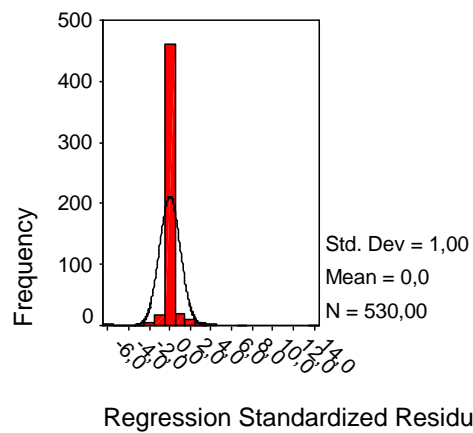
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	-6156424	2,6E+07	772900,1	2043761,765	530
Residual	-1,5E+07	3,7E+07	,0000	2645589,306	530
Std. Predicted Value	-3,390	12,412	,000	1,000	530
Std. Residual	-5,617	14,004	,000	,996	530

- a. Dependent Variable: EVB055

Charts

Histogram

Dependent Variable: EVB05

NPar Tests

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Standardized Residual
N		530
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	,99621212
Most Extreme Differences	Absolute	,292
	Positive	,281
	Negative	-,292
Kolmogorov-Smirnov Z		6,728
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A doktori értekezésem elkészítéséhez nyújtott segítségéért elsősorban konzulensemnek, Takácsné György Katalinnak tartozok köszönettel, aki mindvégig segített, támogatott a munkámban, eligazított a tudomány útvesztőiben.

Köszönöm lelkiismeretes munkáját opponenseimnek.

Szeretném megköszönni a lankadatlan buzdítást, bátorítást szüleimnek.

Külön köszönöm férjemnek és gyermekeimnek, akik bátorítottak, mellettem álltak, segítettek, hogy a dolgozat elkészülhessen.

Köszönöm Boll Anikónak, a támogatásért, amivel átsegített a nehéz időszakon.

Végezetül köszönetet szeretnék mondani minden barátomnak és ismerősömnek, akik bármilyen módon hozzájárultak a doktori értekezésem elkészüléséhez.